

**1920-1930 ЖЫЛДАР
АРАЛЫҒЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ ӨҢІРІНДЕГІ ХАЛЫҚТЫҚ
НАРАЗЫЛЫҚТАР
МЕН КӨТЕРІЛІСТЕР**

**«ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІНІҢ ҚОҒАМДЫҚ ДАМУ
БАСҚАРМАСЫ» ММ ТАПСЫРЫСЫ БОЙЫНША**

Э.Наурызбаева, Қ.Қасымов

**1920-1930 жылдар аралығындағы Қостанай өңіріндегі
халықтық наразылықтар мен көтерілістер**

МОНОГРАФИЯ

Қостанай, 2023

ӘӨЖ 94 (574)
КБЖ 63.3 (5 Қаз.)
Н 28

Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссияның тапсырмаларына сәйкес жарияланады (2023 жылғы 24 мамырдағы Мемлекеттік комиссия отырысы хаттамасының 1-тармағы)

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (Хаттама №11, 31 тамыз 2023 ж.)

Рецензенттер:

Кабульдинов Зиябек Ермұханұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор
Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор
Байдалы Рауан Жомартұлы – PhD докторы, қауымдастырылған профессор

Редакциялық алқа

Р.З. Мұхаметқали, С.Б.Қуанышбаев, М.К.Жұрқабаев, Е.А.Әбіл,
З.Е. Кабульдинов, М.М.Қозыбаева.

Наурызбаева Ә.К., Қасымов Қ.М.

Н 28 1920-1930 жылдар аралығындағы Қостанай өңіріндегі халықтық наразылықтар мен көтерілістер – Қостанай: ИП Re-set, 2023 – 226 бет

ISBN 978-601-08-3511-5

Зерттеу жұмысында 1920-1930 жылдар аралығындағы Қостанай өңіріндегі халықтық наразылықтар мен көтерілістер тарихына талдау жасалып Кеңес өкіметінің әлеуметтік-саяси және экономикалық саясатының салдарынан туындаған проблемаларды және оларды күштеу әдіс-тәсілдері арқылы шешу әрекеттері мен оның салдары фактілік материалдар негізінде айқындалады.

Монографияда жаппай саяси қуғын-сүргіннің алғашқы құрбандары Кеңес өкіметінің күштеп орнауына, «әскери коммунизм» саясатына, революциялық «заңдылық» пен диктатураны орнатуға, азық-түлік салғырты саясатына және большевик-сталиндік биліктің басқа да акцияларына қарсы халықтық көтерілістер мен наразылықтардың қатысушыларының тағдырлар қасіреті қарастырылады.

Бұл зерттеу туған өлкенің тарихына қызығушылық танытқан көпшілік қауымға, докторанттарға, магистранттарға, студенттер мен оқушыларға арналған.

Қаржыландыру және басып шығару Қостанай облысы әкімдігінің Қоғамдық даму басқармасының мемлекеттік әлеуметтік тапсырысы шеңберінде «Jastar Evolution» қоғамдық қорымен жүзеге асырылды.

ӘӨЖ 94 (574)
КБЖ 63.3 (5 Қаз.)

ISBN 978-601-08-3511-5

© Наурызбаева Ә.К., Қасымов Қ.М., 2023.

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ.....	4
КІРІСПЕ	7
1. XX ҒАСЫРДЫҢ 20 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨҢІРІНДЕГІ АНТИБОЛЬШЕВИСТІК НАРАЗЫЛЫҚТАР МЕН КӨТЕРІЛІСТЕР	18
1.1. «Әскери-коммунистік» шаралардың әлеуметтік-экономикалық және саяси салдары, халықтық наразылықтар мен көтерілістердің себептері.....	18
1.2. Көтерілістердің сипаты, барысы және қозғаушы күштері.....	31
2. 1929-1931 ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨҢІРІНДЕГІ ХАЛЫҚ НАРАЗЫЛЫҚТАРЫ МЕН КӨТЕРІЛІСТЕРІ.....	46
2.1 Өңірде жүргізілген астық дайындау, кәмпескелеу мен ұжымдастыру науқаны кезіндегі – жаңа қарсылықтар себебі.....	46
2.2.Көтерілістердің сипаты, барысы және қозғаушы күштері.....	60
ҚОРЫТЫНДЫ	71
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР МЕН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ	74
ҚОСЫМШАЛАР.....	80
ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН БЕЛГІЛЕУЛЕР.....	198
ФОТО ҚҰЖАТТАР.....	199
ЕСТЕЛІКТЕР.....	212

АЛҒЫ СӨЗ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың саяси қуғын-сүргін және ашаршылық құрбандарын еске алу күніне орай жарияланған Үндеуі мен осыған сәйкес республикамызда құрылған «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі» мемлекеттік комиссияның басшылығымен аймақтарда осы бағыттағы атқарылар жұмыстарды үйлестіретін өңірлік комиссиялар да өз жұмысын бастаған болатын. Тиісінше, атқарылып жатқан және атқарылар ғылыми-зерттеу жұмыстарының ауқымы да нақты анықталған еді.

Осыған орайда, жаппай саяси қуғын-сүргіннің алғашқы құрбандары болған Кеңес өкіметінің күштеп орнауына, «әскери коммунизм» саясатына, революциялық «заңдылық» пен диктатураны орнатуға, азық-түлік салғырты саясатына және большевик-сталиндік биліктің басқа да акцияларына қарсы халықтық көтерілістер мен наразылықтардың қатысушыларының тағдырын Қостанай облысының саяси қуғын-сүргін құрбандарын ақтау жөніндегі облыстық комиссияның жұмысы аясында облыстағы халықтық наразылықтарды, қарусыз және қарулы көтерілістерді белгілеу жөніндегі жұмыс тобының мүшелері «1920-1930 жылдар аралығындағы Қостанай өңіріндегі халық наразылықтары мен көтерілістері» тақырыбындағы ғылыми зерттеуінде жаңа қырынан қарастырып отыр.

Қостанай облысында әр жылдары мемлекет алдында да, қоғам алдында да кінәсі жоқ жазаға тартылған заңсыз қуғын-сүргінге ұшыраған азаматтарды ақтау бойынша жұмыс жүргізілуде. Біздің облыс аумағында өлке тарихындағы ақтандақ беттерге айналған тарихи оқиғалар өрбіді. 1917 жылғы революциядан кейін азаматтық қақтығыс басталып, елді бірнеше лагерьлерге бөліп, олардың әрқайсысы өз идеясын қолдап, ол үшін адамдардың өмірін құрбан етті. Азаматтық соғыс нәтижесінде большевиктер билікке келді, олар халықтың көпшілігін теңдік, бостандық, шаруаларға жер беру, жұмысшыларға зауыттарды беру туралы популистік ұрандарымен тарта алды.

Мемлекетте қатаң диктатура орнады, оның мәнін ресми көшбасшылар контрреволюциялық құбылыстарға қарсы күрес ретінде ақтады, бұл келіспеушілікті басу арқылы көрінді. Болашақта мұндай уәждемелеу қоғам өкілдерінің кез-келген сын-пікірлері мен пікірлерін жоюға негіз болды.

Мемлекетте экономикалық секторды және қоғамдық өмірді бақылауға көшу бағдарламасы жүзеге асырылды. Ішкі әлеуметтік қайшылықтардың өршу қаупі туралы ой насихатталды. Мұндай идеология репрессиялық саясатты жүзеге асыруға негіз болды.

Қазіргі кезде бұл құбылысты жалпы және жалқы тұрғыда, нақтылы фактілер арқылы қарастыру мүмкіндігі қамтамасыз етіліп отыр. Зерттеу жұмысында ХХ ғасырдың 20-40-шы жылдар аралығында Қостанай өңіріндегі большевик-сталиндік билік, оның жергілікті органдары жүргізген зорлық-

зомбылық науқандары мен саяси қуғын-сүргінге қарсы наразылықтар мен көтерілістердің тақырыбының объективті бағасы жасалып, бұл зерттеудегі жетіспейтін олқылықтың орнын толтырады. Қазақстан мен Ресей тарих ғылымындағы бұл мәселе және бұл оқиғаны кеңірек және тереңірек көрсетуге мүмкіндік береді.

Автор зерттеліп отырған аймақтың Қазақстанның маңызды бөліктерінің бірі екендігін есепке ала отырып, ХХ ғасырдың 20-30 жылдар аралығындағы Қостанай өңіріндегі халықтық наразылықтар мен көтерілістер тарихына талдау жасап, жаппай саяси қуғын-сүргіннің алғашқы құрбандары болған Кеңес өкіметінің күштеп орнауына, «әскери коммунизм» саясатына, революциялық «зандылық» пен диктатураны орнатуға, азық-түлік салғырты саясатына және большевик-сталиндік биліктің басқа да акцияларына қарсы халықтық көтерілістер мен наразылықтардың қатысушылары болғанын көрсетеді. Оған нақтылы негіз бар екендігін деректемелік материалдардың басым бөлігін мұрағат қорларынан ала отырып тұжырымдайды. Осы орайда, құжаттардың едәуір бөлігі алғаш рет жарияланып отыр. Монографияда Қостанай облысы бойынша ҰҚҚД арнайы мемлекеттік мұрағатының, ҚР орталық мемлекеттік мұрағаты, Орынбор облысының біріккен мемлекеттік мұрағаты, Челябин облысының біріккен мемлекеттік мұрағаты, Қостанай облысы мемлекеттік мұрағаты қорларының құжаттары келтіріледі, олар негізгі бөлігі ғылыми айналымға алғаш рет енгізіліп отыр. Жинаққа енгізілген мұрағаттық құжаттар халықтық көтерілістердің барысын, сондай-ақ бұқараға қатысты репрессиялық саясаттың нақты тетіктерін зерттеуге мүмкіндік береді.

Зерттеу жұмысында ХХ ғасырдың 20-30 жылдар аралығындағы Қостанай өңіріндегі халықтық наразылықтар мен көтерілістер сол кездегі болған оқиғалардың картинасын құрып, жалпы қоғам болып ұлтымыздың тарихында Тәуелсіздік үшін болған халықтық наразылықтар мен көтерілістердің дұрыс пайымдауға, оларға объективті баға беруге қол жеткізілген. Қорыта айтқанда, 1921 жылғы шаруалар көтерілістерінің, Қазақстандағы 1929-1932 жылдардағы мемлекеттің репрессиялық саясатына қарсы тұрған халық наразылықтары мен көтерілісіне қатысты мол деректі ұсынып отырған бұл зерттеу жалпы оқырман қауымның да, зерттеуші ғалымдардың да кәдесіне жарары анық.

Әбіл Еркін Аманжолұлы
тарих ғылымдарының докторы, профессор

КІРІСПЕ

Саяси тәуелсіздігін қайта алған тәуелсіз елдің басты міндеттерінің бірі - отандық атақты тарихшылардың қаламымен жазылған объективті тарихты жандандыру. Кез-келген мемлекеттің егемендігі осы аумақта тұратын адамдардың азаматтық ұстанымынсыз мүмкін емес. Тарих бізге Отанның өткені туралы білім береді және адамдарда патриоттық сезімді қалыптастырады, өткенді зерттей отырып, белгілі бір халықтың тарихында орын алған әртүрлі тарихи фактілер мен оқиғаларды жеке талдау және бағалау қабілетін дамытады.

1920 жылдардың аяғы мен 1930 жылдардың басында ХХ ғасырлар Орталық Азия халықтары тарихындағы ең күрделі және даулы кезеңдер болып табылады. Саяси-идеологиялық себептерге байланысты үстемдік еткен қатаң командалық-әкімшілік бюрократиялық жүйе қазақ зиялыларының жарқын өкілдерін, өз халқының ұлттық мүдделерін, мұқтаждықтары мен ғасырлық ұмтылыстарын білдірген және қорғаған Отанымыздың қаһарман қорғаушыларын және кеңестік партия басшылығының зорлық-зомбылық саясатының құрбаны болған жандандыруға және еске алуға кедергі келтірді.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Қ.Тоқаев 2020 жылғы 24 қарашадағы «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссия құру туралы» Жарлығында басты міндет – халықаралық стандарттар мен құндылықтар негізінде саяси қуғын-сүргіннің жазықсыз құрбандарына қатысты тарихи әділдікті қалпына келтіру, олардың адал және игі есімдерін халық пен ұрпақтарына қайтару міндетін қойды [1]. Елдің қоғамдық экономикалық және саяси дамуының қазіргі кезеңінде Қазақстанның отандық тарих ғылымы корифейлерінің күш-жігерімен кеңестік тоталитарлық жүйенің үстемдігі жағдайында негізсіз қуғын-сүргінге ұшыраған ұлт-азаттық қозғалыстардың бірқатар қатысушыларының құрбандарын ақтау бойынша елеулі жұмыстар жүзеге асырылды[1].

Жұмыс барысында Қазақстандағы, сондай-ақ жақын шетелдердегі бірқатар мұрағат қорлары және отандық беті жабық қорлардың беті ашылуы, отандық ғалымдар үшін біршама қолжетімді болды, бұл Қазақстанның әр аймағындағы халықтық наразылық тақырыбын ашық зерттеуге мүмкіндік берді.

Ресей патшалығының дәуірін ескеріп алмағанда, халқымызды қырғынға ұшыратқан өткен ғасырдың 20-30-ыншы жылдарындағы Кеңес өкіметінің күштеп орнауына, «әскери коммунизм» саясатына, революциялық «заңдылық» пен диктатураны орнатуға, азық-түліксалғырты саясатына және большевик-сталиндік биліктің күшпен ұжымдастыру мен тәркілеу саясатына қарсы қазақ халық наразылығы көтерілістерінің шындығы әлі де толыққанды зерделеу мен терең талдауды қажет етеді. Тоталитарлық жүйеге қарсы болған

осындай көтерілістер өрті еліміздің барлық аймақтарында тұтанған. Себебі өкімет тарапынан болған түрлі қысымдар мен тәркілеулер, шамадан тыс мөлшердегі салықтар мен осылардың салдарының бірі аштыққа ұшырауы, оған қоса сорақы жазалаулары – қазақтың қарсылық танытып, жаппай көтеріліске шығуына алып келді. Бүгінгі ғылыми ортада осы болған халық наразылықтарының бетін сол кездегі болған оқиғалардың картинасын құрып, жалпы қоғам болып ұлтымыздың тарихында Тәуелсіздік үшін болған халықтық қозғалыстар мен ұлт-азаттық көтерілістерді сараптап, саралап отыруымыз қажет.

Қазан төңкерісінен кейін 1920 жылдардың басымен 1930 жылдары Қазақстандағы социализм құру барысындағы жүргізілген саясат орны толмас зардап әкелгені белгілі. Сол жылдардағы «Ұлы өзгеріс» шаруашылықтағы бұрыннан қалыптасқан жүйені аяусыз қиратып, қоғамды нешетүрлі қиындықтарға ұрындырудың алғышартын жасады. Қазақ даласында жүргізілген жаппай ұжымдастыру, отырықшыландыру және кәмпеске науқанының салдары елімізге үлкен саяси-экономикалық және әлеуметтік сілкіністер әкелгені белгілі. Тіпті асыра сілтеушіліктің зардабынан 1921-22 және 1931-33 жылдардағы ашаршылықтың орын алуы, әрине халықтың билікке деген қарсылығын, көтерілісін туғызғандығы тарихи шындық. Туындаған халық наразылықтарының ерекшеліктерін, қозғаушы күшін, қойған талаптарын, оларға қарсы жүргізілген жазалау шараларына әділ бағасын беру бүгінде өзектілігін жойған жоқ.

Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер, елімізге одақтас республика дәрежесін беру, мәдени құрлыстағы, халық ағарту ісіндегі және ғылымдағы табыстар тоталитарлық жүйенің қыспағында болды. Оның бергі жағында отаршылдық саясаттың жалғасып, езгінің күшейе түскендігі елдің жанына қатты батқан еді. Бұл өз кезегінде Қазақстанның барлық аумағында кеңестік жүйеге қарсы халық көтерілістерінің тууына себеп болды. Соның біріне қазіргі Қостанай өңіріндегі болған наразылықтар мен көтерілістер жатады. Атап айтсақ, 1920 жылы Қостанай уезіндегі жасылдар көтерілісі, 1921 жылы Адамов ауылындағы князь Охранюк-Черский бандасының шабуылы, 1921 жылдың 29 желтоқсандағы Львов көтерілісі, 1929 жылғы Батпаққара, Наурызым және Торғай аудандарындағы көтеріліс.

Кеңестік билік жүйесі оның шығу тегі мен себептерін білгісі келмеді. Билік пен бұқара арасындағы диалог қатаң командалық және қару арқылы болды. Сондықтан да 1920-30 жылдары халық бұлқынысын туындатқан қателіктерді зерттеп, одан қорытынды шығару, яғни қоғамдық-тәжірибелік мәнін анықтап, тарихи сабақтастығын байланыстыра қарастыру тақырыптың өзектілігін құрайды.

Мәселенің тарихнамасы. Өткен және ерте ғасырларда, әлеуметтік ғылымдардың әртүрлі салаларының зерттеушілері орыс азаматтық соғыс тарихының жалпы және нақты мәселелерді де баса назарға тартты. 1920 жылдардың басындағы антикоммунистік шаруалардың қарулы көтерілістері азаматтық қақтығыстың бір бөлігі болды.

Идеологиялық нұсқауларға сәйкес, 1920-1930 жылдардағы шаруалардың Кеңес өкіметіне қарсы қарулы көтерілістері әдебиетте астыртын ұйымдастырып, бай шаруалар қолына алған «бандитизм», «кулак-социалистік-революциялық көтеріліс» деп түсіндірілді.

«Әскери коммунизмге» арналған еңбектер мен басылымдар сериясы зерттелетін тақырыпқа жанама түрде қатысты.

1920-1930 жылдардағы бірнеше басылымдар шектеулі дереккөздерге негізделді және бұл мәселенің тарихнамасында маркстік таптық ұстанымдардан, себептерін, мәнін бір жақты түсіндіретін стандартты социологиялық схеманың бар екендігін куәландырды.

«Әскери коммунизмі» саясаты талданған алғашқы еңбектердің бірі Л.Н.Крицман «Ұлы орыс революциясының қаһармандық кезеңі» [2]. Автор Кеңес өкіметінің алғашқы жылдарында жұмысшылар мен шаруалар одағы болмаған және пролетарлық революциямен бірге шаруалар революциясы болған деген қорытынды жасады.

Кеңестік тарих ғылымында жаңа кезең 1950 жылдардың ортасында кеңес қоғамының саяси және рухани өміріндегі «жылымық» кезеңіне байланысты басталды. Жаңа мұрағаттық құжаттарға қол жеткізудің кеңеюі тарихтың көптеген мәселелері бойынша, соның ішінде 1920 жылдардың басындағы шаруалар қарулы көтерілістері тақырыбы бойынша жарияланымдар толқынын тудырды. Алайда, «Хрущев онкүндігінің» қайшылықты рухани атмосферасы тарих ғылымында принципті жаңа тұжырымдар мен бағалардың пайда болуына кедергі болды.

Қазақ тарихшыларының бірқатар еңбектерінде (орыс және қазақ тілдерінде) Кеңес өкіметі орнау және нығаю кезіндегі Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық және мәдени қайта құрулар тақырыбы әзірленді, ол шаруалар қарулы көтерілістері мәселесімен тікелей байланысты. 1920 жылдардың басы Т.Елеуовтің көбіне қазақ тілінде шыққан еңбектерінде, Қазақстандағы экономикалық өзгерістерге жаңа материал тартылып, авторлық түсіндіруде оң бағасын алған [3]. Антикоммунистік көтерілістер тақырыбының қамтылуын автор арнайы зерттеудің тақырыбы болмағандықтан жалпы сипаттады.

Б.А.Төлепбаева осы зерттеулердің барлығы, ең алдымен, XX ғасырдың 20-жылдарындағы далалық өлкедегі прогрессивті өзгерістерді көруге мүмкіндік берді деді [4].

Азаматтық соғыстың ерекшеліктері мен «Қазақстандағы соғыс коммунизмі» саясаты С.Н.Покровский, мұнда 1920 жылғы Батыс және Шығыс Қазақстандағы кулактар көтерілістері жанама түрде қамтылды [5].

Ал В.К.Григорьевтің «Қазақстандағы ұсақ буржуазиялық контрреволюцияның жеңілуі (1920-1922)» (Алма-Ата, 1984) монографиясында басты назарды оқиғалардың әскери жағына аударып, оның орасан зор рөлін атап көрсетті. Қызыл Армия, Чоновцы, Чека және полиция көтерілісшілер қарулы құрамаларының күштерін талқандауда [5].

Жалпы, 1950 жылдардың ортасынан 1980 жылдардың ортасына дейін 1920 жылдардың басындағы антикоммунистік шаруалар қарулы көтерілістері мәселесін зерттеуде бұрынғы тұжырымдамалық бағалауларды сақтай отырып, деректану базасы кеңейді.

Қайта құру кезеңіндегі идеологиялық догмалардың күйреуі тарих ғылымына жаңа мүмкіндіктер ашты. 1980 жылдардың екінші жартысындағы басылымдарда Кеңестік Ресейдің бүкіл кеңістігінде антикоммунистік шаруалар көтеріліс қозғалысының тұжырымдамасын қайта қарастыру міндеттері қойылды.

1920 жылдардың басында Қазақстандағы шаруалардың Кеңес өкіметіне наразылығының себептерін анықтауға байланысты тақырыптың соңғы дамуы Е.И.Медеубаева [7]. Оның 1920 жылдардың басындағы Қазақстан аумағындағы антикоммунистік шаруалар қарулы көтерілістерінің экономикалық алғышарттары мен себептерін түсіну тұрғысынан оның «Қазақстандағы соғыс коммунизмінің саясаты» атты диссертациясының маңызы зор.

Жалпы, 1980 жылдардың ортасынан қазіргі уақытқа дейін ХХ ғасырдың 20-жылдарының басындағы Кеңес мемлекеті аумағындағы шаруалар қарулы көтерілістерінің тарихын зерттеуде біршама жаңа тәсілдер көрсетілді, деректік база кеңейді. Бірақ бұл тақырыпты жан-жақты зерттеу мәселесі әлі шешілген жоқ. Қазақстан аумағындағы шаруалар көтерілісін көрсету олқылық күйінде қалып отыр.

1920 жылдың аяғы мен 1930 жылдардың басындағы тарихи оқиғалардың әрқайсысы өз алдына жеке тақырып. ХХ ғасырдың 20-30 жылдарындағы Қазақстан территориясындағы халық наразылықтары мен көтерілістері тақырыбында отандық ғылыми және мерзімді басылымдарда мақалалар жарияланған, атап айтсақ, М.Қозыбаев [8], Т.Омарбеков [9], М.Қойгелдиев [9], Л.А.Гривенная [11], Ж.Абылхожин [12], Қ.Алдажұманов [13], Г.Сапарғалиев [14], В.Григорьев [15], Б.Аяған [16], Ж.Қыдыралина [17], К.Ысқақова М.Сыдықназаров [19] және т.б.

Бұл тақырып жаңа көзқараста 1990 жылдардың басынан бастап жариялана бастады. М.Қозыбаев, Ж.Абылғожин, Қ.Алдажұмановтың «Коллективизация в Казахстане: трагедия крестьянства» атты шағын кітапшада жанама болсада, қазақ халқының сол кездегі саяси өмірі сипатталады [18]. (Қозыбаев М., т.б., 1992: 36).

С.Ф.Мажитовтың редакторлығымен жазылған Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінгі күнге дейін) бес томдық 4 томында көтерілістердің жүйелі сипаты құнды. Мұнда жалпы Қазақстан Орталық Атқару Комитеті мен ҚАКСР Халық Комиссарлары Кеңесінің «Бай шаруашылықтарын тәркілеу» және «Кулактар мен байларды тап ретінде жою туралы», 1931-1933 жылдардағы күштеп ұжымдастыру мен аштық жағдайын зерттеу жөніндегі Қазақстан Республикасы Жоғары Кеңесі Төралқасы комиссиясының қорытындыларындағы наразылықтар өткен аудандар мәселесі айтылады [19].

XXғасырдың 20-30 жылдарындағы халық наразылықтары мен көтерілістері тақырыбын аша түсетін еңбектерде бар.

Мәселені ғылыми тұрғыдан зерттеуде тарихшы К.С.Алдажұманов біраз еңбек сіңірді. Оның негізінен орыс тілінде жарияланған мақалалары Ұлттық Қауіпсіздік комитетінің қорындағы деректерден алынған. Әсіресе 1916 көтерілістермен 1929-1931 сабақтастығы сипатталады [12]. Оның М.Козыбаевпен және Ж.Әбілғожинмен бірігіп жазған «Коллективизация в Казахстане: трагедия крестьянства» деп аталған еңбекте бұл көтеріліске қысқаша сипаттамалар берілді [20].

Мәселені жаңа архив құжаттарымен жан-жақты зерттеген Тұрғанбек Алланиязов Қазақстан Республикасы Президентінің архивіндегі, Қарақалпақстан Республикасы Жоғарғы кеңесінің архивіндегі, Ресей Мемлекеттік архивіндегі, Жезказған Ішкі істер департаментінің архивіндегі құпия қорлардағы деректерге негізделіп жазылды [21].

Осы зерттеулердің негізінде жекелеген тарихшылар өздерінің кандидаттық диссертацияларын жазды. Олардың қатарында Б.С.Жұмағұловтың [22] (Созақ көтерілісі) және Н.С.Байкадамовтың [23] (Сырдария округіндегі көтерілістер) диссертациялық еңбектері бар.

1920-1922 жылдары сол кездегі Атбасар, Торғай, Перовск уездерінің басты қауіпке айналған Кейкі Көкембайұлы көтерілісінің тарихы болды. Аталған мәселені, батырдың күрес жолына арналған зерттеуді алғаш өлкетанушы Клара Әмірқызы жазды [24].

Шынын айту керек Кейкінің батырлық тұлғасы, күресі ел арасындағы аңыз-әңгімелердің негізінде жазылып, кейіндері шыққан көптеген кітаптарда жалғасын тапты. Оның ішінде, А.Байжан [25], С.Тұрғынбекұлы [25], Ш.Байділдин [26], С. Мақсұтбектің [27] және тағы басқалары.

Кеңес өкіметінің зорлық-зомбылық саясатына қарсы ұйымдастырылып, Қостанай округінің Батпаққара ауданын, ішінара Наурызым, Торғай аудандарының кейбір ауылдарын қамтыған, Батпаққара көтерілісіне қалам тартқан ғалым-профессордың соңғы жылдары баспасөз беттерінде жарияланған мақалалары мен ғылыми-тәжірибелік конференция, семинарларда сөйлеген сөздері және сол көтеріліске қатысушылардың көзін көргендер мен өлкетанушылардың жергілікті басылым беттерінде жарияланған пікірлері мен сұхбаттары, ұсыныстары қарастырылды.

1929 жылғы Батпаққара көтерілісі қазірдің өзінде біршама зерттелді. Зерттеу жұмысын алғаш рет қолға алған профессор Т.Омарбеков. Оның «Зобалаң» деген атпен 1994 жылы жарық көрген зерттеу еңбегінде Батпаққара көтерілісі Қазақстан Республикасы Президентінің архивіндегі деректер негізінде жан-жақты зерттелді [28]. 2018 жылы осы еңбекті жаңа деректермен және мәліметтермен толықтырып, өңдеген нұсқасы «1929-1931 жылдардағы көтерілістер» деген атпен қайта жарияланады. Ұлттық Қауіпсіздік комитетінің архивіндегі құпия деректер негізінде тереңдете зерттеген автор, өзінің монографиясында осы көтерілістер туралы мәліметтерді нақты жүйеге келтірді [29].

Профессор Т.Омарбековтың «Зобалаң» атты еңбегіне кірген көтерілістер бұдан сәл бұрынырақ «Жұлдыз» журналында «Халық қаһары» деген атпен бірнеше нөмірде жарық көрген болатын. Сонымен бірге көтерілістерге байланысты мәліметтер 1993 жылы «Ақиқат» журналының бірнеше нөмірінде жарық көрді. Бұл деректер шын мәнінде бұрын жабық болған, сондықтан да ғылыми айналымға қосылмаған материалдар еді. Алайда, бұл деректердің құндылығымен қатар кемшіліктері де бар болатын. Өйткені оларда орын алған халық көтерілістері «бандиттік» немесе «контрреволюциялық» бас көтерулер ретінде сипатталды. Сонымен қатар, олардың ұлтшылдық мәні де кеңестік жүйенің қызметкерлерінің есінен шыға қойған жоқ [30].

Біздің ғылыми зерттеуімізге қатысты айрықша тоқталатын бір басылымдардың бірі, зерттеуші Зияда Ижановтың «Аласапыран» кітабы [31]. Осы кітаптың «Бандалар» деп аталатын екінші бөлімінде 1921-1922 жылдардағы болған аштықтың зардаптарын және Қазақстандағы кеңестік биліктің халық наразылығын күшпен басуымен зардаптары туралы автордың ізденісі арқылы Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік архивінен табылған құжаттардың көшірмелері беріліп, автордың оқиғаға қатысты қысқаша көзқарасы мен пайымдаулары берілген.

Өңір тарихына қатысты бірнеше еңбектері көпшілік қауымға таныс болған профессор И.К.Терновой [32] мен Я.К.Духиннің [33] еңбектерінде «Кеңес өкіметінің алғашқы жылдарында «әскери коммунизмнің» қатыгез саясатына ыза болған шаруалар мен қазақ халқының бір бөлігі «жасыл» қозғалысқа айнала бастады: «кейбір болыстарда, мысалы, Шолақсай және басқаларында Қарулы бандиттік шайқалардың пайда болуы байқалды, уездік кеңес милициясымен тез жойылды» деп оқиғаның басқа болыстарда орын алғанын ашып көрсетпейді.

Зерттеу тақырыбына арқау болған еңбектің бірі, ҚР Прокуратура органдарының құрметті қызметкері Б.Б.Нугмановтың Қостанай облысы Наурызым ауданының тарихы мен заманына арналған «Наурызым энциклопедиясы» деректі сериясының екінші бөлімі «Наурызумье в 20-годы» деп аталатын еңбекте 1920-шы жылдары, Кеңес өкіметінің орнауы, ауылды ұжымдастыру мен кеңестендіру, байлар мен дін қызметкерлерін қудалау кезеңіндегі Наурызым ауданы туралы айтылады. Алғаш рет 1929 жылы қарашада Батпаққарадағы антикеңестік көтеріліс туралы құзырлы органдардың мұрағаттарынан мәліметтер келтірілген [34]. 1929 жылғы көтерілісіне Батпаққара, Наурызым және Торғай аудандарынан қатысушылардың алғашқы тізім жасалады, сондай-ақ 560 тұтқындалған көтерілісшілер арасында Қостанай, Аманқарағай, Атбасар, Қарсақпай, Мендіқара және басқа аудандарынан да жауапқа тартылғандардың тізімі келтірілген. Зерттеу жұмысында аталған тізімді негізге ала отырып Қостанай облысы бойынша ҰҚКД арнайы мемлекеттік мұрағатының 1 коллекциялық қордың материалдарын салыстыра отырып, көтеріліске қатысушылардың тізімі жасалды [34, 45].

Қорыта келгенде, тақырыбымызға байланысты әдебиеттерге жасалған қысқаша тарихнамалық шолудан байқағанымыз, ХХғ.20-30жылдарындағы Қазақстанның Қостанай өңіріндегі халықтық наразылықтар мен көтерілістер тарихы жан-жақты, арнайы қарастырылмаған. Дегенмен әлі де ашылмаған тарихтың «ақтаңдақ» беттерін жаңа дерек көздері арқылы зерттеу, анықтау кейінгі тарихшылардың еншісінде деп ойлаймыз.

Зерттеу жұмысының деректік негізі. ХХ ғасырдың 1920-30 жылдардағы Қазақстандағы халықтық наразылықтар мен көтерілістері кеңестік тоталитарлық мемлекеттің саясатына қарсы бағытталғандықтан, оған қатысты деректер еліміз тәуелсіздік алғанға дейін аса құпия сақталған.

Зерттеудің деректік негізін толықтыру барысында еліміздегі Алматы, Петропавл, Қостанай қалаларындағы архив қорларында жұмыстар атқарылды. Сонымен қатар, Ресей Федерациясының Орынбор және Челябинск қаласында орналасқан екі ірі архив қорларында ізденіс жұмыстары жүргізілді. Осы ізденістер нәтижесінде ХХ ғасырдың 1920-30жылдардағы Қостанай өңіріндегі халық күресінен хабар беретін, бұрын жарияланбаған көптеген архив құжаттары табылды.

Олар негізінен Қостанай облысы бойынша ҰҚКД арнайы мемлекеттік мұрағаты, ҚР орталық мемлекеттік мұрағаты, Орынбор облысының біріккен мемлекеттік мұрағаты, Челябинск облысының біріккен мемлекеттік мұрағаты, Қостанай облысы мемлекеттік мұрағаты қорларынан алынды.

ХХ ғасырдың 20 жылдарындағы Қостанай өңіріндегі антикоммунистік наразылықтар ұйымдасқан бірлестіктер және «Жасыл банда» қозғалысы мәселесіне қатысты деректер Қазақстан Республикасының Орталық мемлекеттік мұрағатының 66-қорынан алынды.

Зерттеу тақырыбымызға қатысты мол құжаттар қоры ҚР Орталық мемлекеттік архивінде сақталған. Аталған архивтің «Қырғыз АКСР Ішкі істерінің Халық Комиссариаты» атты 40-қорының, 1-тізімдемесіндегі 69 істен, Челябинск губерниясы басқармасының Қостанай бөлімі қызметінің есебінде «Өңірдегі жағдайдың көтерілістің негізгі себебі болғанын айқын дәлелдейтін мәліметтер келтірілген, Көтеріліс Петропавл уезінің Всесвятск ауылынан басталып, Қостанай уезіне Б-Чураковка және Ново-Алексеевский болысы ауданына ұласқаны айтылады [35].

Аталған мұрағаттың «Қырғыз Республикасы төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штаб (ЧОН)» деп аталатын 66-қорының, 1-тізімдемесіндегі 5, 15, 25, 53 істерінің құжаттары пайдаланылды. Қордан 1921-1924 жылдарда халық наразылығының шығу себептеріне қатысты деректер, ақпараттар, жеделхаттар, ревком, милиция басшыларының есептері жинақталған. Осы мәліметтерге сүйене отырып біз бірінші тарауымызға қатысты мәселелерді айқындауға мүмкіндік алдық. Оның ішінде наразылықтардың көтеріліске ұласу себептері, көтерілісшілердің шоғырланған жерлері, көтерілістің әлеуметтік құрамы, қарулануына қатысты біршама ақпараттар алынып, қолданылды [36].

Деректердің негізгі бөлігі Қостанай облысы мемлекеттік мұрағат қорларынан алынды, атап айтсақ 9, 72, 109, 385, 422 қорлардың істері. Аталған қорлардан саяси қуғын-сүргін мен халық наразылықтарын басу үшін негіз болған 1920-1930 жылдардағы Қазақстандағы халық көтерілістері мен сөз сөйлеулері жөніндегі нормативтік-құқықтық актілер мен құжаттар қамтылған. Большевиктік биліктің 1920 жылдардың басында шаруалар көтерілістерінің негізгі себептеріне айналған репрессиялық режимнің қалыптасуымен және азық-түлік салғырты процестерімен бірге жүретін директивалық құжаттар алынды. Сондай-ақ, бұл бөлімде қазақ ауылының өміріндегі қайта құру процестерін: күштеп ұжымдастыруды, байлықты жоюды, мәжбүрлеп қоныстануды, дайындық науқандары барысында репрессиялық шараларды қолдануды қамтитын мемлекеттік билік органдарының директивалық құжаттары қарастырылды.

Құнды материалдардың үлкен бір бөлігін Қостанай облыстық мемлекеттік мұрағатының «Қостанай губерниялық төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабы» (орысшасы-ЧОН) 9-шықорындасақталған, «Төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабтің жедел-барлау қорытындылары» деп 50-істе XX ғ. 20 жылдардың басында қазақ даласындағы кеңес саясатына қарсы көтерілістерді басу үшін Төтенше тапсырманы орындайтын (ЧОН) арнайы бөлімдердің бөлімшесі 1921 ж. 12 қазанда құрылған Торғай взводының жазалаушы әскери тобы Кейкі Көкембайұлының көтерілісін басуға қатысты құжаттар жинақталған. Аталған қордағы құжатта Жыланшық өзенін бойлай қашқан Кейкі тобы 1922 ж. 29 науырызда Жалаулы деген жердегі қыстақта түнеуге тоқтағанда қоршауға алынып, өлтірілгені айтылады. Бөлімше командирі Дудиннің Торғайдан 200 шақырым жерде Кейкі батырды ұстап, оның қасындағы 5 адамды қоса өлтіргені жайында Қостанай губштабының басшысына жөнелткен взвод командирі Стукаанның жеделхаттары осықорда сақталған. Бұл мұрағаттан алынған аталған деректер бізге Кейкі Көкембайұлының ажал құшқан уақытын нақты анықтауға мүмкіндік берді [37].

Қостанай облыстық мемлекеттік мұрағатының «Қостанай губерниялық төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабы» деп аталатын 9-шықорының 20, 21, 24-істерінен «Жасыл банда» қозғалысы жайында мәліметтер, Қостанай губерниясы аумағында бандалар санының пайда болуы, көтеріліске ұласу себептері, көтерілістің әлеуметтік құрамы, қару-жарақпен, киіммен қамтамасыз етілуіне қатысты және банданы жоюға бағытталған іс-қимылдар туралы жедел хаттар мазмұны алынды [38].

Қостанай облыстық мемлекеттік мұрағатының «Қостанай облысындағы Халық соты» деп аталатын 109-қордың 6,7-істерінде [39], «Қостанай уезінің әскери комиссариаты» деп аталатын 385-қордың 16, 23 істерінде [40] және «Қостанай губерниялық атқару комитеті» деп аталатын 72 қордың істерінде [41] большевиктердің репрессиялық саясатының салдары болған 1921 жылы Қостанай аумағында большевиктерге қарсы көтерілістерді басу барысы мен ерекшеліктерін ашатын мұрағаттық құжаттар мен материалдар

қарастырылды. Атап айтсақ: Қостанай губерниялық революциялық трибуналының «Жасыл бандаға» қатысушыларын, басшыларын айыптау істері, үкімдері, арыздары, сайлау құқықтарынан айыру және жою туралы хаттамалар мен рапорттары.

Зерттеу барысында Ресей Федерациясы Орынбор мемлекеттік әлеуметтік-саяси тарихы мұрағатынан қажетті материалдар тауып, зерттеу тақырыбын ашуда кеңінен қолдандық. Аталған архив қорларында 1918-1924 жылдар аралығындағы өлкенің саяси-экономикалық жағдайы, халықтың жай-күйі, ел арасындағы наразылықтар жайындағы мәліметтерді алдық. Орынбор қаласындағы архивтерде 1921-1924 жылдардағы қазақ жеріне қатысты құжаттардың сақталу себебі, Қырғыз (Қазақ) өлкелік басқару ревкомының және Орынбор губерниялық атқару комитетінің 1920 жылғы 7шілдесіндегі бірлескен қаулысы бойынша Орынбормен Торғай губерниялары біріктіріліп, Орынбор-Торғай губерниясы деп аталған болатын.

1920 жылғы 16 қыркүйектегі Челябині губерниялық атқару комитетінің Қаулысымен Қостанай уезі Қазақ АКСР-не және 1920 жылдың 9 қараша айында Орынбор-Торғай губерниясына уақытша берілді. 1921 жылы 21 сәуірде Қазақ АКСР құрамында 7 ауданы бар Қостанай уезінің болыстары мен Орынбор-Торғай губерниясының Орск уезінің бөліктері кірген Қостанай губерниясы құрылды.

Орынбор мемлекеттік әлеуметтік-саяси тарихы мұрағатының 1164-ші қоры-«Адамовский волком ВКП (б) Орского уезда Оренбургской губернии» деп аталады. Аталған қорда сақталған «Октябрь революциясының 10 жылдығын өткізу туралы материалдар мен революциялық күрес туралы естеліктер және Охранюк бандасын жеңу туралы» 19-істе, 1921 жылдың маусым айында Адамовский ауылында Князь Охранюк-Черский бандасының шабуылы жасалып, 67 адам ауыл тұрғындары өлтірілген, отыз банда мүшелерінің жылжу бағытын анықтау үшін ұйымдастырылған экспедиция қызметі баяндалған [42].

Зерттеу жұмысын алғашқы рет Қостанай облыстық мемлекеттік мұрағатының «Торғай аудандық БКП (б) комитеті» деп аталатын 422 қорының 1 тізімдемесінің «Аудан жұмыскерлерінің «Батпаққара оқиғаларын» талқылау жөніндегі жиналыстарының хаттамалары» атты 48 істің 274 беттен тұратын араб қарпіндегі құжаттарды аудартып алғашқы рет ғылыми айналымға енгізіп отырмыз. Мәжіліс хат мазмұнда 1929 жылдың қараша айының 15-19 аралығында Торғай ауданының 4, 17 ауылдарында бірінші таптағы кедей, орташа кеңес мүшелерінің бірлескен жиынының отырысы болды. Мәжілістерді жүргізушілер: Жақия Тәжіұлы Ахметбекұлы, Бешпентұлы, Мұхит Қошанұлы, Самат Кішілікұлы, Камал Сүлейменұлы жүргізді. Мәжілістер барысында жасалған баяндамалар тыңдалып, келесі қаулы етілді: «Батпаққара ауданындағы байлардың көтерілісін тезінен жойып Торғай ауданындағы коменес партиясы пролетарият көтеруші басшылығының соңынан еруге ат салысамыз. Мұнымен қатар елде кедей батырақ орта шаруаларды бұрынғыдан да одақтастыру жұмысын күшейтіп

пролетарияты табына дұшпандық ойлаған байлар, жуан кулактар, ұсақ байларды қуаттаушы оңшылдарға қарсы күрес ашылсын», «Біздің кедей орташаларымыз Батпаққарадағы байларға назар салып, бірлі жарымды кедейлердің қарақан басын пайдаланып жүрген ел ішіндегі өтірік өсек таратушыларды тиісті орындарға білдіріп отыруға толық зер салынсын», «Кеңес үкіметінің жауы бірауызды болғаны менен дүниежүзіндегі еңбекшілердің қарсы шабуыл жасауының арқасында бұларды түбірімен құртуына жәрдемдесе береміз», «Батпаққараның оқиғасына қарсы тұрып келешектегі кеңес үкіметіне қол сұққандарға аянбай күресуге жігерімізді саламыз», «Бұл оқиға құрылып жатқан үкіметтің саяси мақсаттарына келіп отырғандықтан әлде де үкіметтің беріп отырған жұмысын күшейтуге тырысамыз», қаулылардың мазмұнынан көріп отырғанымыздай қара халыққа барынша Батпаққара көтерілісін «байлар көтерілісі» деп ұғындырылды [43].

Ресей Федерациясының «Челябі облысының біріккен мемлекеттік мұрағаты» ММ, «Әскери істер жөніндегі Челябин губерниялық комиссариатының жалпыға бірдей әскери оқыту бөлімі» атты 77 қор материалдары қолданылды. Аталған қор бойынша қаралған 127-істе 1920 жылдың күзінде Челябин губерниясының казактары 1920 жылы тамызда Қостанай уезінде басталған көтеріліс қашқындарымен бірікті деп хабарланған [44].

Қостанай облысы бойынша ҰҚКД арнайы мемлекеттік мұрағатының 1 коллекциялық қордың материалдары зерттелді «Батпаққара ауданындағы көтеріліс материалдары» деп аталатын іс 1929 жылы 5 қарашада басталды. 1930 жылдың 24 қаңтарында аяқталды». Мұрағат материалдарында 1929 жылғы көтеріліс қатысушыларының негізгі бөлігі Батпаққара, Наурызым және Торғай аудандарынан болғаны анықталып, іс 5 қаулы бойынша қаралды. 1929-1931 жылдары Батпаққарадағы көтеріліске қатысқаны үшін 560 адам жауапқа тартылған, оның 103-і атылған, 79-ы 2 жылдан 10 жылға дейінгі мерзімге сотталған, 7-і Қазақстаннан тыс жерлерге 3 жылға жер аударылған, 2-і Сібірге айдалды, 99-ы шартты түрде сотталған, 218-і босатылды, 52-і туралы мәлімет жоқ [45].

Келесі жинақ, 2021 жылы жарияланды «Ашаршылық. Голод. Документальная хроника. 1928–1934 гг.» архив құжаттары деп аталды. Басылым 5 кітаптан тұрады және оған өткен ғасырдың 30-шы жылдарындағы қасіретті оқиғалар тарихының 1000-нан астам құжаты енді. Кітапты дайындауға Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві, ҚР Орталық мемлекеттік архиві, облыстық мемлекеттік архивтер, Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты қатысты. Жобаның үйлестірушісі, жауапты құрастырушы және басылым редакторы, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты Б. Әбдіғалиұлы. 1928 ж. мен 1934 ж. аралығы – Қазақстанда шиеленіскен азық-түлік күйзелісі мен аштық уақыты. Ол көшпенді мал шаруашылығының жергілікті ерекшеліктерін ескеруінсіз ауыл шаруашылындағы жаппай ұжымдастыру бойынша билік саясатының

нәтижесінде туындаған халықтық наразылықтар мен көтерілістер туралы құжаттар жинақталған [46].

Дерек көзінің келесі бір бөлігін әртүрлі жылдары саяси қуғын-сүргін құрбандарын ақтау жөніндегі республикалық, облыстық комиссияның жұмысы нәтижесі ретінде жарияланған жинақ материалдары құрап отыр. Атап айтсақ, «1929-1934 жж. Қазақ ауылының трагедиясы» атты түбегейлі процестерді қамтитын құжаттар жинағы жарияланды. Дәстүрлі қазақ ауылының өмірінде өткізілген өзгерістер: зорлық-зомбылықты ұжымдастыру, байлықты жою. Бұл өзгерістерді жаппай біріктіретін қатаң, әкімшілік шаралар дайындау компаниялары (астық дайындау, мал дайындау және т. б.) Қазақстанда аштық дағдарысының өсуіне, өлім-жітімнің жаппай жағдайларына аштық, Мемлекеттің саясаты халықтың қоныс аударуына, ОГПУ құрған арнайы отрядтардың және Қызыл Армияның тұрақты бөлімшелерінің көмегімен басылған қарулы қақтығыстар мен көтерілістерге әкелді. Басылымда мемлекеттің азаматтарға қатысты жазалау-репрессиялық саясатының өсуі туралы түсінік беретін орталық мемлекеттік мұрағаттардың құжаттары жарияланады [47].

Дерек көзінің ауқымды бөлігін «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі» мемлекеттік комиссия мүшелері А.С.Мусағалиева, С.А.Касымов, М.М.Козыбаева, Б.Исахан, М.Г.Жылысбаева, Т.К.Алданиязов, Л.А.Гривеннаяның құрастыруымен жарияланған «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссияның материалдары» деректі сериясының «1920-1930 жж. Қазақстандағы халықтық наразылықтар мен көтерілістер» деп аталатын төртінші томының материалдары алынды. Аталған жинақта 1921 жылғы шаруалар көтерілістерінің, Қазақстандағы 1929-1932 жылдардағы халық көтерілістері мен наразылықтарының тарихы баяндалады, олар мемлекеттің репрессиялық саясатына қарсы тұру қозғалысын құратын Қостанай өңіріне қатысты материалдар алынды [48].

Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі Мемлекеттік комиссияның материалдары (XX ғасырдың 20-50 жылдары) деректі сериясының он сегізінші томы 1920-1940 жылдар аралығындағы Қостанай облысы территориясындағы саяси репрессиялар деп аталатын материалдар жинағы зерттеу жұмысына арқау болды [49].

Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі облыстық комиссия жұмысының нәтижесінде жарияланған «Қостанай облысының аумағындағы саяси қуғын-сүргін. 1920-1940-шы жж.» құжаттар мен материалдар жинағынан «Қостанай облысының аумағындағы 1921 жылғы көтерілістер», «Байлар мен кулактардың мүлкін тәркілеу, 1929-1930 жылдардағы көтерілістер» бөлімдерінің құжаттары қолданылды [50].

Бұл деректерді тереңдете зерттеу барысында мынадай мәселені ескерген жөн: оларда аталған көтерілістер және олардың басшылары идеологиялық тұрғыдан сипатталған. Яғни зерттеушілер, олардан көтеріліс басшыларын «бандиттер» ретінде, ал көтерілісшілерді «контрреволюционерлер және

бандиттер» ретінде атап көрсетуді кездестіреді. Біз өзіміздің зерттеулерімізде осыны ескере отырып, тәуелсіз Қазақстанның мүддесі тұрғысынан орын алған аталмыш оқиғаларға жаңаша баға беруге тырыстық. Мұндағы қиыншылық: халық көтерілістерін әділетсіз бағалаған архив құжаттарының өзіне де зерттеушінің көзімен талдау жасап, жаңаша баға беруге тура келді. Мұндағы айтпағымыз, осы тақырыпты зерттеу барысында ОГПУ құжаттарындағы осындай идеологиялық-саяси тұжырымдарға, мәселеге қазақ халқының ұлттық мүддесі тұрғысынан және тәуелсіз мемлекетіміздің ұстанымының биігінен объективті қарауы тиіс.

1. XX ҒАСЫРДЫҢ 20 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨНІРІНДЕГІ АНТИБОЛЬШЕВИСТІК НАРАЗЫЛЫҚТАР МЕН КӨТЕРІЛІСТЕР

1.1. «Әскери-коммунистік» шаралардың әлеуметтік-экономикалық және саяси салдары, халықтық наразылықтар мен көтерілістердің себептері

Азамат соғыс жылдары қарапайым халықтың онсыз мүшкіл жағдайын қиындата түскен жағдайлардың бірі ол «әскери коммунизм» саясаты. XX ғасырдың басында қазақ халқының басынан кешкен зор қайғылы оқиғаларының біріне айналған бұл кезең сол кезеңде халық наразылығын тудырмауы мүмкін емес ау. Сол кезеңде әрине белсенді халық құрамы үкімет жағынан жүріп жатқан озбырлық саясатқа қарсылық таныта отырды. Ресей жағынан жүргізілген саясатқа тек қазақ ұлты ғана емес басқа ұлт өкілдері де бас көтерген болатын. Бұл дүр сілкіндірген қайғылы оқиғалардың жан түршігерлік тізілімінде большевиктердің шаруаларға қарсы қуғын-сүргіндері, украиндық «Голодомор», «Холокост» сияқты адамзатқа қарсы қылмыстармен қатар, халықтарды сталиндік депортациялау, «мәдени революция» және көптен бері азап шеккен Қазақстан халқына қарсы жойқын әрекеттер әрқашан есте қалады.

Жылдар өтеді, ұрпақтар алмасады, бірақ қылмыстық режимнің өктемдігімен жүздеген, жүздеген мың отандастарымыздың өмірі өз мәні мен құндылығын жоғалтқан сол сұмдық драмаға тарихи жады қайта-қайта оралтады. Қайғылы оқиғаның ауқымдылығы соншалық, біз толық моральдық жауапкершілікпен оны геноцид саясатының көрінісі деп айта аламыз. Мұндай мәлімдеме эмоционалды көңіл-күйден емес, «Геноцид қылмысының алдын алу және жазалау туралы» белгілі конвенцияда бекітілген халықаралық құқықтың қатаң нормаларынан туындайды. Жалпыға бірдей танылған бұл құжатта геноцид деп квалификацияланған әрекеттердің ішінде «кез келген топқа оның толық немесе ішінара физикалық жойылуына есептелген өмір сүру жағдайларын әдейі жасауға» бағытталған әрекеттер де бар. Мұндай шарттар әдейі белгіленбесе және оларды жүзеге асырудың ықтимал салдары жүзеге аспаса да, мұндай саясат геноцид сипатын жоғалтпайды. Дегенмен, бұл қылмыстық саясатты этноцид деп белгілеу дұрысырақ болар еді, өйткені Қазақстанда мәдени дәстүрлер мен этноәлеуметтік институттарды ашық түрде зорлық-зомбылықпен жою болды [51, 4].

Азаматтық соғыс жағдайында қабылданған әскери коммунизм саясаты Қостанай өңірінде де аса бір қуаныш тудыра қоймады.

1919 жылы 10 шілдеде В.И.Ленин «Қырғыз (қазақ) өлкесін басқару жөніндегі революциялық комитет туралы» декретке қол қойып, оның басшылығына тұңғыш кеңестік комиссар С.Пестковский тағайындалды [52, с

264-265]. Ревком шаруашылық құрылысы мәселесін шеше отырып, жергілікті мемлекеттік және басқару органдарына басшылық етіп, Қазақстан Кеңестерінің Құрылтай съезін шақыру үшін жағдай жасады. Еңбекшілерді кеңестік құрылысқа тарту мақсатымен қазақ халқы арасында едәуір көлемде саяси-тәрбие және ұйымдастыру жұмыстары жүргізілді. Мұның өзі, әсіресе қазақ кедейлерінің саяси белсенділігін арттырды, сондай-ақ кеңес аппаратына жергілікті адамдарды тарту, ұлттық кадрлар даярлау мәселелеріне үлкен көңіл бөлініп жатты; кеңестік, шаруашылық және сот органдарында іс қағаздарын ана тілінде жүргізуді қолға алу жөніндегі жұмыстар одан әрі жалғастырылды. Кеңес, кәсіподақ, кооператив және шаруашылық аппаратын байырғы халық өкілдерін тарту жұмысы қанатын кеңге жайды.

1919 жылы тамызда өңірде Кеңес өкіметінің кезекті орнауынан кейін Қостанай қаласы мен Қостанай уезі Челябинск қаласына әкімшілік және әскери бағыныстылыққа берілді және сол жерден бір жылдан астам уақыт басқарылды. Сол кездің өзінде уезді колчаковтықтардан түпкілікті тазартудан басқа, басты мәселе елдің орталық облыстары үшін нан реквизициясы болды. Кез келген жағдайда бізден бәріне тек нан қажет етті.

Елде қалыптасқан жағдайдың күрделілігі, күйреу, шаруалардың жаңа билікке қарсы әрекет етуі радикалды билік түрлеріне көшуді талап етті. Олар революциялық комитеттер – ревкомдар – жергілікті әскери азаматтық басқарудың уақытша төтенше органдары болып танылды.

Жергілікті ревкомдардың қалыптасуы мен күнделікті жұмысына 1919 жылы 19 тамызда құрылған Сібір ревкомы үлкен қолдау көрсетті.

1919 жылдың 21 қыркүйегінде Сібір ревкомының бесінші отырысы шешімімен Всесвятск ауданы құрылды, оның құрамына Қарасұл, Қараоба, Құсмұрын, Святогорск, Черняев болыстары кірді. Ревкомдардың жұмысын ретке келтіру мақсатында бұрынғы болыстық Қарасұл, Святогор және Черняев ревкомдарын бір болыстыққа айналдырылып, Қарасу орталығына айналды.

Жергілікті ревкомдар үнемі қиындықтарды жеңуге мәжбүр болды. Колчак билеушілерінің үстемдігі айлары, тұрақты реквизициялар шаруа қожалықтарының толық жойылуына әкелді. Ауыл бірінші кезекте өнеркәсіптік тауарларға, дәрі-дәрмектерге, ауылшаруашылық құралдарына және т.б. өте қажет болды. Осы уақытта кеңінен таралған сүзек эпидемиясын жою үшін революциялық комитеттерге шұғыл шаралар қабылдауға мәжбүр болды. Сонымен қатар кеңестік және партия қызметкерлерінің сауатты кадрларындағы өткір тапшылығы болды. Мұндай жағдайда ревкомдар шаруаларды кеңестік құрылысқа тарту бойынша түсіндіру жұмыстарын жүргізіп қана қоймай, қатаң талап етілетін жұмыстар жүргізді.

Ревкомдар өздерінің идеологиялық жұмысының тиімділігін қамтамасыз етуде ауылдың кедейлерінің пайдасына кулактардың жер

пайдалануын шектеумен жүйелі түрде айналысты және оларды бір-біріне саналы түрде қарсы қою орын алды.

Барлық шаруалардың құқықтарын теңестіру шаралары жүргізілді, атап айтсақ жері аз және жерсіз шаруашылықтарға еңбек нормасына дейінгі үлестерін ауқатты адамдардың артық заттарын алу есебінен беру, самдержавие мен әртүрлі уақытша үкіметтер кезінде орнатылған ауыл тұрғындарының төлемдер бойынша мерзімінде төленбей қалған барлық қарыздарын жою бойынша.

Болыстық ревкомдар Қызыл Армия отбасыларына, жетімдерге және революция жылдары барлық зардап шеккендерге көмек көрсетуді өздерінің тікелей міндеті деп санады. Мүліксіз шаруалар тұқыммен, құрал-жабдықтармен, малмен және оған жем-шөппен қамтамасыз етілді. Ревком Қызыл Армияға және елдің аштыққа ұшыраған пролетарлық аймақтарына көмек көрсетуді ерекше қамқорлық деп санады.

Ревкомдардың жұмысы құрылған партұяшықтармен тығыз байланыста жүзеге асырылды. Партұяшықтар мен ревкомның жұмысын жолға қоюда азық-түлік комиссары мен уезден жіберілетін партия қызметкерлері көмек көрсетті.

1920 жылдың жазына қарай ревкомдар негізінен өз мақсаттарын орындады. Конституциялық органдар - Кеңестерге көшу кезеңі басталды. Болыс селолары мен ауылдарында кеңестерге сайлау өткізіліп, атқару комитеттері құрылды.

1919 жылдың қараша-желтоқсан айларында Колчактан азат етіліп, Қызыл Армия келгеннен кейін Батыс Сібір өңіріне кіретін Солтүстік Қазақ өлкелерінде Кеңес өкіметі қайтадан орнады. 1920 жылы 26 тамызда құрамына Ақмола губерниясы кіретін Қазақ АССР-ін құру туралы Декрет шықты. 1921-1922 жылдары орталық органдарды ұйымдастыру жұмыстары жүргізіліп жатқанда, ол Сібір революциялық комитетінің қарамағында болды.

Соғыс ошағында бола отырып, ақтардың, кейін қызылдардың билігіне өткен өлке халқы аса қиын экономикалық жағдайды бастан кешірді: бірінші кезектегі қажетті заттардың өткір тапшылығы; ауылшаруашылық өндірісінің құралдарының болмауы; дұрыс тамақтанбау және аштық тұрақты серіктерге айналады. Большевиктер билігі түпкілікті орнағаннан кейін Кеңес мемлекетінің азамат соғысы кезіндегі саясатын жүзеге асыру басталды, ол «Әскери коммунизмінің саясаты» деп аталды.

«Әскери коммунизмі» саясатының негізгі белгілерінің бірі – тауар-ақша қатынастарын қысқарту. Бұл, ең алдымен, қала мен ауыл арасындағы эквивалентті емес табиғи алмасуды енгізуден көрінді. Қарқынды инфляция жағдайында шаруалар құнсызданған ақшаға астықты сатқысы келмеді. Астық монополиясы туралы декрет қабылданғаннан кейін (1918 ж. 13 мамыр) іс жүзінде саудаға тыйым салынды. 1919 жылы 11 қаңтарда Бүкілресейлік Орталық Атқару Комитетінің декретімен қала мен ауыл арасындағы алмасуды ретке келтіру үшін артық бағалау енгізілді.

Шаруалардан бастапқыда «белгіленген нормамен шектелген шаруа жанұясының қажеттіліктерімен» анықталатын артығын алып қою белгіленді. Алайда, көп ұзамай артығы мемлекет пен әскердің қажеттілігімен анықтала бастады. Мемлекет өзінің нанға деген қажеттілігінің сандарын алдын ала хабарлап, кейін губернияларға, уездерге, болыстарға бөлінді. 1920 жылы жерлерге жоғарыдан жіберілген нұсқауда «болысқа берілген үлестің өзі артықшылықтың анықтамасы» деп түсіндірілді.

1920 жылдың 11 шілдесінде Сібірревком төрағасы И.Н.Смирновтың Сібір губерниялық ревкомдары басқармасы бөлімдерінің ақпараттық-нұсқау бөлімшесі меңгерушілерінің съезіндегі баяндамасында «Сібір Кеңестік Ресей үшін азық-түлік, шикізат қана емес, сонымен қатар адам материалын алуға болатын резервуар ретінде маңызды».

Кеңес өкіметі орнап, азық-түлік бөлудің енгізілуімен халықтың жағдайы айтарлықтай нашарлады. Қоныс аударылған егіншілікпен айналысатын орыс-украин шаруаларының ішінде нан, ет, май, сүт, жұмыртқа, көкөніс, темекі бойынша артық бағалау жүргізілді. Көшпелі мал шаруашылығымен айналысқан қазақ халқы ет таратуды жүзеге асырды, оған сәйкес жергілікті халық губерниялық азық-түлік комиссариаты жанындағы арнайы ұйымдастырылған экспедицияларға тірі малды (ірі қара, қой) тапсыруға міндеттелді. Сонымен қатар малдың терісі, жылқының жүні, мүйізі мен тұяғы үшін бөлінген қаржы қазақ малшыларына үлестірілді. Мемлекет үлестің мөлшерін анықтау кезінде халықтың азық-түлігінің нақты артығынан емес, әскер мен қала халқының азық-түлікке мұқтаждығынан есептеді.

1920 жылдың 20-шілдесінде РСФСР Халық комиссарлары кеңесі «Сібірдегі артық астықты тәркілеу туралы» декретті қабылдайды, ол бойынша бүкіл халық астық тапсыруға міндеттеледі, ал артық астықты тапсырудан жалтарғандар сатқындар ретінде жазаланып, дүние-мүлкі тәркіленіп, өзі концлагерьге жабылатын болады. Артық астықты тапсырудың соңғы күні болып 1921 жылғы 1 қаңтар белгіленеді.

Әскери коммунизмі саясатының жүзеге асырылу кезеңі кеңестік кезең тарихындағы экономистер мен тарихшылар арасында даулар мен пікірталас тудырған мәселелердің бірі болып табылады. Бұл тақырыпқа кеңестік тарихнамада көп көңіл бөлінді. Бірақ авторлар өз міндетін бір ғана нәрседен – Кеңес үкіметі бекіткен жұмыс әдістерін қолданудың объективті қажеттілігі мен әлеуметтік әділеттілігін дәлелдеуден көрді. 1980 жылдардың соңына қарай, Кеңестік тарихнама «Әскери коммунизмі» саясатын зерттеуде айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді. Сонымен бірге, ғылыми аймақтық зерттеулердің қызметіне еліміздегі біртұтас «маркстік» әдістеме және тарихшылардың аймақтық материалдармен таныстыру мүмкіндігінің шектеулілігі кедергі келтіретіндіктен, көптеген ғылыми жұмыстардың негізіне бүкілодақтық материал алынды, жиі зерттелетін мәселенің жалпы қабылданған түсіндірмелеріне сәйкес келмейтін ғылыми айналымға түседі.

XX ғасырдың 90-жылдарында тарих ғылымын тұжырымдар мен тұжырымдарды идеологиялық реттеудің бұғауынан, саяси цензураның

шектеулерінен босатқан түбегейлі өзгерістер болды. Бұрын ешбір ғылыми тұжырымның дәлелі ретінде пайдаланыла алмайтын азамат соғысының тарихына қатысты құжаттарды ғылыми айналымға енгізу мүмкін болды. Заманауи әдістемелік база тақырыпты зерттеудегі олқылықтарды жоюға, ғылыми зерттеулер жүргізілмеген көптеген сұрақтарды жоюға мүмкіндік береді. Кеңес дәуірінде зерттелмеген осындай тақырыптардың бірі – қалың бұқараның Әскери коммунизм саясатына қарсылығы.

Кеңес тарихшылары еңбекшілердің контрреволюциялық көтерілістерге қатысқанын жоққа шығарған жоқ. Олар бұл құбылыстың түсіндірмесін кедей және орта шаруалардың саяси сауатсыздығынан, антикоммунистік үгіттің кеңдігі мен жала мазмұнынан, бүлікші басшылардың мәжбүрлеуінен тапты. Шындығында, қазіргі зерттеулер көрсеткендей, көтерілісшілердің көпшілігінің саяси ұмтылысы антикоммунистік болды, мақсаты коммунистік бұйрықтан азат Кеңес өкіметін орнату. Көтерілісшілер «Коммунистсіз Кеңестер үшін!» деген ұранды алға тартты. Бүгінде авторлар 1920-1921 жылдар тоғысында басталған кеңестік саяси жүйенің дағдарысын түсіндіреді.

Бұл мәселенің көптеген аспектілеріне қазіргі орыс тарихшыларының бірі В.И.Шишкин. Оның 1920 жылдардың басындағы Сібірдегі шаруалар көтерілістері туралы жариялаған құжаттар жинақтары қаралып отырған мәселенің тарихнамасына елеулі үлес қосты. В.И.Шишкиннің қалың оқырманға берілген орыс мұрағаттарынан алынған материалдар мен құжаттар оқиғалардың хроникасын жаңғыртуға және 1921 жылғы Солтүстік Қазақстан аумағындағы антибольшевистік көтерілістің ерекшеліктерін ашуға көмектеседі [53].

«Әскери коммунизм» саясатын жүргізудегі алғашқы жетістіктерінен жігерленген Кеңес өкіметі Сібірге 110 млн пұт нан салымын енгізді. Оның ішінде Омбы губерниясына (оған Ақмола облысы кірді) – отыз бес миллион пұт нан, ал Семей губерниясына он сегіз миллион пұт нан салымы жүктелді [СВ 47 б]. Яғни тапсырманың шамамен бестен бір бөлігі, 20 миллион фунтқа жуығы Солтүстік Қазақстан облыстары – Петропавл, Ақмола, Көкшетау, Атбасар аудандарының үлесіне тиді.

Барлық губернияларда шиеленістік жағдайдың алдын алу мақсатында және жақсы қаруланған және тәртіпті әскер дивизиялары орналастырылды. Ауданның саяси жағдайын, сондай-ақ олардың астық байлығын және алып қоюға болатын артық мөлшерін басшылыққа ала отырып, Көкшетауда екі полк, олар Көкшетау және Петропавл аудандарына және қажет болған жағдайда Атбасар уезіне және Қостанай уезінде қызмет етті [СВ 48 б].

Жағдайды 1920 жылдың егіннің нашар болғаны қиындата түсті. Сондықтан Азық-түлік халық комиссариаты губернияға тағайындаған көптеген бөліністердің мөлшері халыққа берілген нақты артықшылықтың көлемінен асып түсті. Бұл ретте жергілікті азық-түлік қызметкерлері «... нанды ең қарқынды сору кезінде ... алынды ... 20%. Барлық басқа макеттер толығымен аяқталды, тіпті кейбіреулері 100%-дан жоғары» [28]. Қазақтың қой терісі мен тонының бөлінуіне қатысты оның тірі қошқарлардың санынан

асып түскені айтылды...» [28]. Осыған қарамастан облыстық азық-түлік комитеті Орталықтың «жауынгерлік тапсырмасына» наразылық білдірмей, отбасын асырауға қажетті өнімдерді, алдағы егіске қажетті тұқымдарды тартып алып, оны жүзеге асыруға кірісті. Көшпелі халықтың жалғыз күнкөріс құралы ретінде малды реквизициялау, оларды аштық пен өлімге ұшыратты.

Жергілікті большевиктер заңды орындауға білек сыбана кірісіп кетеді. Азық-түлік халық комиссары губернияларға халықтың қолындағы артық астықтың көлемін есепке алмастан, одан әлдеқайда артық көлемдегі астықты тапсыруды белгілейді. Азық-түлік отрядтары астықты толығымен, тіпті тұқымдық астыққа дейін жинап алған. Бұл жерде 1920 жылдың астық шықпай қалған жыл болғанын айта кету керек. Жергілікті қазақтарға қатысты да осы жағдай орын алды. Малын тартып алғаннан кейін қазақ ауылдары аштықтан қырыла бастайды.

Қалалардағы жеке үйлер мен пәтерлердің иелеріне қатысты Қазақстанда революциялық мемлекет «соғыс коммунизмі» саясатының репрессиялық және лаңкестік әдістерін толығымен қолданды. Тәркілеу және реквизиция шешудің негізгі әдістеріне айналды, тұрғын үй саласындағы мемлекеттік проблемалар және қызметтік және коммуналдық бөлмелерге қажеттіліктерді қанағаттандыру.

Бір болыс құрамында 12 ауылдық кеңес болды, оның құрамына 29 кент кірді. Ауылдардың көпшілігі азғантай үйлерден тұрды (3-тен 50-ге дейін). Олардың ішіндегі ең ірілері-Қарасұл (250 аула және 1744 тұрғын), Святогорск (217 аула және 1696 тұрғын) және Черняевское (70 аула және 419 тұрғын). Қарасұл болысының аумағында барлығы 1920 жылы 7724 адам өмір сүрген[33].

1920 жылы 6 маусымда Кеңес өкіметін, Қызыл Армияны қарсы алып, майданның қажеттіліктеріне қайырымдылық жинау және барлық азық-түлік жеткізілімдерін міндетті түрде орындау туралы қаулылар қабылдаған Кеңестердің болыстық съезі өтті. Съезд делегаттары «буржуазиямен, сондай-ақ шарауашылық күйреумен күресіп жатқан майдан жұмысшылары мен шаруаларын қамтамасыз ету» туралы айтты. Біз әрқашан Кеңес өкіметінің барлық шақыруларына баруға дайынбыз, - делінген қаулыда, - мүмкіндігінше нан салымын орындау болды. Шаруалар көмек көрсету қажеттілігін түсінгенімен, бірақ оның жүзеге асырылуына ауылдың ресурстары таусылған болатын. Болыстарға қойылған міндеттер ауыр болды, мысалы бір ғана Қарасұл болысы 1920 жылдың 10 тамызына дейін 1372 бас ірі қара, 347 бас ұсақ, 743 қой тапсыруы тиіс болатын. Бұл өте әсерлі міндеттілік болды. Арнайы комиссия алымдардың ауырлығы «кедейлер мен орта тұрғындарға» емес, негізінен кулактар табына түсу керектігін ескерткенімен, іс жүзінде салымдар барлық шаруалармен орындалды [33, 100 б.].

1920 жылдың 25 шілдеде Петропавлда өткен Кеңестердің уездік-қалалық съезі поселкелер мен ауылдарда шаруашылық-мәдени өмірді басқару және дамыту бойынша бірқатар маңызды қаулылар қабылдады.

Съездің осы шешімдерін орындау үшін болыстық атқару комитеттері құрған комиссия барлық поселкелердегі жетімдерге, Қызыл Армия отбасыларына көмек ұйымдастыруға кірісті, оларға шабылған шөппен жиналған шөптің 25% - ы бөлінді.

Бұл кезеңнің ерекшелігі – Қостанай уезі 1919 жылы қыркүйекте құрылған Челябин губерниясының құрамына уақытша енгізілгендігінде болды. Уездің әкімшілік қайта бағынуы уақыт бойынша елде өткізілген азық-түлік салғыртымен сәйкес келді. Қызыл Армияны азық-түлікпен қамтамасыз ету және жұмысшы табын аштықтан құтқару үшін Кеңес үкіметі елдегі азаматтық соғыс жылдарында нанға қатаң баға белгіледі және нан монополиясын енгізді. Орталық Ресейден Қазақстанға азық-түлік отрядтары жіберілді, олар кулактар мен байлардан артық нан алуға мәжбүрболды.

1920 жылдың жазы мен күзінде қоныс аударушылардың көңіл-күйі өте тұрақсыз болды. Азық-түлік салғыртының нәтижесінде ауыл қажетті заттарын ала алмады, қираған өнеркәсіп шаруаларға іс жүзінде ештеңе бере алмады. Ауыл жағдайы ұмытылып, азық-түлік айдау қажет болған кезде еске алынды. Ревкомдар мен кеңестер БОАК-тің 1918 жылғы 9 мамырдағы «Азық-түлік халық комиссарына нан қорын паналайтын және алыпсатарлық ететін ауыл буржуазиясымен күресуге төтенше өкілеттіктер беру туралы» белгілі Жарлықты басшылыққа алды. Жарлықтың бір тармағында: «Артық наны бар және оны қойылу қоймаларына апармайтындардың, сондай-ақ астық қорларын самогон жасауға ысырап ететіндердің барлығын – халық жауы деп жариялап, кінәлілер кем дегенде 10 жылға бас бостандығынан айырылып, қауымдастықтардан біржола шығарылып, барлық мүлкін тәркілеп, оларды революциялық сотқа беру керек...» деп жазылған [33, 102 б.].

«Әскери коммунизм» саясаты өте ауыр жазалау шараларымен жүзеге асырылды. Азық-түлік отрядтардың қару-жарақты теріс пайдалануы, нанды дұрыс жүргізбеу және тәркілеу, малды заңсыз реквизициялау және тәркілеу, Кеңес аппаратының ебедейсіз жұмысы және партиялық ұяшықтардың ауыл коммунистеріне билік функцияларын тағайындауы болды. «Всесвятск ауданының шаруалары, - деп жазды әскери командир Николаев, - халық нан салымына дұшпандықпен қарайды, ал, дұшпандық азық-түлік отрядтарының қуғын-сүргінінен туындап отыр..., өйткені олар барлық тұқымдық нанды салым ретінде жинап алған, шаруалардың барлығы 1921 жылы не себеміз? Және оны көктемде кім береді? деп отыр». [2; оп.1, Д. 6, л. 14]

Азық-түлік салымы шаруаларды қуантпады, ал оны жүзеге асырған шаралар ашық қарсылық тудырды, көп жағдайда іріткі салу, астық қорларын жасыру арқылы көрінді. Азық-түлікті жасыру дұшпандық, қарсылық әрекеттер деп танылды. Кез-келген нанды жасырғандар адам кулак, жау, қанаушы деп жарияланды. Шындығында, «өнімнің артығы», егер оларды осылай атауға болатын болса, көбісі өзін-өзі сақтау үшін үнемдеуге тырысқан ең қажетті өнім болды. Бірақ, Кеңес өкіметі оны есепке алмады.

1920 жылғы 20 шілдедегі Халық Комиссарлары Кеңесінің «Сібірдегі нанның артығын тәркілеу туралы» Қаулысында: «Астықты бастырудан жалтарғаны және артығын тапсырмағаны үшін кінәлі азаматтар, сондай-ақ осы жалтаруға жол берген барлық жауапты билік өкілдерінің мүліктерін тәркілеп, концлагерьлерге қамау арқылы жұмысшы-шаруа революциясының ісіне сатқындар ретінде жазалансын» деп шешімді түрде хабарланған [3].

Қостанайдағы Челябині губисполкомының өкімімен 1920 жылы 22 ақпанда кеңестердің уездік атқару комитетінің төрағасы С.Сергеев бастаған орналастыру жөніндегі уездік төтенше комиссия құрылды. 1920 жылдың басында Мәскеуден Қостанайға арнайы орналастыру комиссары Орлов қызыл латыш атқыштарының Қарулы отрядының сүйемелдеуімен келді. 11 наурызда Қостанай уисполкомы мен басқа да ұйымдар мүшелерінің бірлескен отырысында Қостанай қаласының 80 жұмысшысын Мәскеу продотрядының құрамына қосу және оларды болыстарға жіберу туралы шешім қабылданды. Реквизицияланатын бидай Қостанай қаласы мен Озерное, Мендіқара, Елизавета, Семиозерное және Большая-Чураковка кенттері белгіленген төгілу пункттеріне жеткізілуі тиіс еді. 1920 жылдың көктемінен бастап азық-түлік өндірісінің қарқыны өсе бастады. Егер қаңтар айында Қостанайдан 172.402 пұт бидай шығарылса, шілдеде - 366.859 пұт, тамызда - 346.062 пұт.

Небәрі 9 айдың ішінде Қостанайдан 1445907 пұт бидай жөнелтілді. Нанды ауылдық шалғайдан Қостанай теміржол станциясына шығару жергілікті тұрғындардың жылқылардың көп санын жұмылдырумен қатар жүрді. Мысалы, Қостанай шағын ауданынан Қостанайға нан шығару үшін 36800 суасты, Мендіқара шағын ауданының бес болысы бойынша 10000 суасты қажет болды. Жергілікті билік жасаған барлық күш-жігерге қарамастан, реквизицияланғанның көлемі әлі де жеткіліксіз болды. Бұл Челябинігубисполкомының Қостанай уезі үшін 1920 жылға арналған бидай жинаудың 5000000 пұт жоспарының өте жоғары екендігіне байланысты болды. Бұл бүкіл Челябині провинцияларына жоспарланған нанның төрттен бірін құрады.

1920 жылдың көктемі мен жаз айларында Еділ бойында аштыққа ұшыраған жұмысшы орталықтардың және жалпы еңбекші халықтың мұқтаждықтарын сылтау етіп, шаруалардан бір жарым миллион пұтқа дейін астық қарудың күшімен тартып алынды, яғни, реквизицияланды. Осындай іс-шаралар ауданымыздағы ашаршылық пен Кеңес өкіметіне қарсы халықтың ашу-ызасын тудырды. Шын мәнісінде, Қостанай облысы шаруалары мұндай ірі көлемде тонауды көрмеген еді. 1920 жылдың көктемінде-ақ Қостанай уезінің барлық жерінде большевиктік кеңестерге қарсы шаруалардың қарулы көтерілістері басталды; 500 адамнан тұратын партизан отряды құрылды, олар, шаруаларды аштыққа ұшырататын қарапайым тонаушылар деп есептеп, латыш атқыштарын, азық-түлік салымы отрядтарының жауынгерлерін, Кеңес өкіметінің комиссарлары мен кеңес өкілдерін жойды. Шын мәнінде, Кеңес өкіметі сол кезде мұндай

тонаушылық саясатты барлық жерде жүргізді және бұған тек Қостанай уезі ғана мысал емес. 1921 жылдың жазында Тамбов облысында тарихта Антонов көтерілісі деген атпен белгілі шаруалардың ірі көтерілісі басталып, қызыл комиссарлар оны бір жылдан астам басып баса алмады. Мұның бәрі кездейсоқ емес еді. Шаруалар көтерілісінің ауқымы Батыс Сібір және Солтүстік Қазақстан территориясын алып жатты .

Шаруалар өздерін және отбасыларын аштықтан құтқарып, төтенше шараларға, тікелей Қарулы көріністерге дейін, алдымен азық-түлік отрядтар мен билік өкілдеріне қарсы, содан кейін жаппай көтерілістер түрінде мәжбүр болғаны таңқаларлық емес. Большевиктердің ауылдағы саясаты 1920 жылдың жазында «Коммунизм және коммунистер мен басып алушылар жойылсын!», «Құрылтай жиналысы жасасын!», «Жеке меншік қалпына келтірілсін!», «Жер шаруаларға!», «Еркін сауда!» деп ұрандап құрылған «Жасыл шаруалар армиясының» Петропавл, Қостанай және Солтүстік Қазақстанның басқа да уездері сияқты өндірістік аудандарында шаруалар көтерілістерін арандатушылық арқылы тудырды деп айтуға болады [4].

Халықтың жан айқайына айналған ұрандарынан көріп отырғанымыздай өткен ғасырдың 20-жылдары болған шаруалар көтерілістерін Кеңес өкіметінің жеріне жете талқандалмаған жауларымен арандатылды, олар кулактық-эсерлердің астыртын әрекеттерінің нәтижесі болды деген мәлімдемеден бас тартудың уақыты келді. Бұл жерде жағдайға баға беру үшін Солшыл Социалистік революционерлер партиясының жетекшісі М.Л.Спиридонованың «Большевиктер партиясының Орталық Комитетіне жолдаған ашық хатына жүгінетін болсақ: «Сіздер шаруалар мен жұмысшыларды Кеңестерді қайта сайлауға қойылатын талаптары үшін, өздерін патшалар кезінде бұрын-соңды болмаған озбырлықтан қорғағаны үшін, реквизициялық отрядтарынан көрген реніштері мен зорлық-зомбылықтарынан... және көпшіліктің кінәсінен емес, олардың талаптары біздің ұрандарымызға ұқсас. Біз ондаған жылдар бойы халыққа үйреткен және оның қанды тәжірибесімен үйренген нәрселерінің бәрі – құл болмау және өзін қорғау - сіз оның жанын азаптау мен ату арқылы жойғыңыз келетін сияқты». Шаруалар «Сіз жойған кеңестердің билігін, сіз есептеуді тоқтатқан жұмысшылардың билігін бізді (Социалистік революционерлер) қорғау фактісін ғана алады» делінген [5].

Бастапқыда әйелдердің белсенді қатысуымен жергілікті шаруалардың қимылдары (бас көтерулері) орталықтары азық-түлік кеңселері, қоқыс пункттері, сондай-ақ ірі теміржол станциялары орналасқан елді мекендер болды. Әйелдердің бүліктері тез шешіліп, кішігірім дау-дамай сипатында болды[40, 4п.]. Тұрақты сипаттағы наразылықтар 1920 жылдың күзінен бастап ормандарда пайда болған «Жасыл» бандалар нан тиелген арбаларға шабуыл жасай бастаған кезде пайда болды. 1921 жылы 31 қаңтарда Есіл уезінің Шортан және Челнок болыстарында шаруалардың Кеңес өкіметіне

қарсы ұйымдастырылған қимылдары көтерілістің басталу уақыты болып саналады.

Оқиғаны Ресей тарихшылары үшін «Батыс Сібір шаруалар көтерілісі», ал қазақтар үшін «Есіл көтерілісі» деген профессор Зарқын Тайшыбай, өз зерттеулерінде «Көтеріліс Қызылжарда басталған жоқ, Ресейден келді. Омбы, Қорған және Түмен облыстарында пісіп-жетілген, қарулы бүлік Қазақстанның солтүстігіндегі қазақ емес ұлт өкілдері тарапынан қолдау тапты, біздің елдің шетіне жеткен бетте-ақ лаулай жанып, алапат өртке айналды» деп сипаттай келе, «Шортан, Челнок болыстарында астық бермегендермен қақтығыс болды, 2 адам өлді, екеуі жараланды...Есіл уезінде Шевченко бастаған 800 банды пайда болды, оларға 300 атты және 500 жаяу әскерді алты пулеметпен жіберіп, далаға айдап шықтық. Қызыл әскерлер ерлік көрсетіп, 111 бандыны қылыштап өлтірді, көп қару-жарақты қолға түсірдік, басшысының көзін жойдық...» [55] деп 1921 жылғы қаңтарда біздің өлкеде де қанды қырғын басталып кеткенін келтіреді.

Көтерілісшілер қызыл әскерлерді, төтенше комиссия, төңкеріс трибуналы мүшелерін, милиция қызметкерлерін қырып-жойғаны туралы жантүршігерлік мысалдар бар. Петропавлдан 1921 жылғы 11 ақпанда алынған жедел хабарда: «...Петропавлдың солтүстік жағындағы Новониколаевка маңында көтерілісшілермен қатты ұрыс жүріп жатыр. Олар басып алған деревняларға артиллериядан оқ атылды. Жау шегінді. Алайда, аз уақыттан кейін күш жинап, қайта қарсы шықты» деп хабарлаған. Әскери мәліметке қарағанда: «Жазалаушы отрядтағы 120 найза Новониколаевкаға шегінуге мәжбүр болды. Естуімізше, көтерілісшілердің саны мыңнан асады, винтовкасы барлары елу шақты. Оларды бұрынғы казак әскерлері бастап жүр. Петухов пен Мамлют арасындағы жол жабық, телеграф байланысы қиылған» [55].

1921 жылғы 14 ақпан күні көтерілісшілер Қазақ АССР Ақмола губерниясының орталығы Петропавлды басып алды. Ертеңіне Омбыдан 21-дивизияның 249-полкі мен 85 артиллерия дивизионы, «Қызыл сібір» броньді пойызына қосылған жергілікті қызыл әскерлер қарсы шабуылға шықты. Қала үш рет қызылдарға, үш рет көтерілісшілер қолына өтіп, ақыры қару-жарағы мықты қызыл әскерлер жеңген. Келесі аптада көтерілісшілер Көкшетауды басып алып, қанға бөктірді де, күш қосып, Ақмола мен Атбасарға аттанды.

1921 жылғы ақпан мен сәуір арасындағы ұрыстар ірі әскер құрамалардың соғысымен пара-пар екендігі сол кезде-ақ бағаланған. Көтеріліс жалыны бүкіл Сібір аймағын, оның ішінде Түмен, Омбы, Қорған, Челябині, тіпті, Екатеринбург губернияларының бірқатар уездерін шарпыды. Петропавл мен Көкшетау кескілескен соғыстың ошағына айналды.

Зерттеушілердің есебі бойынша, көтерілісшілердің саны 30 мың мен 150 мыңның арасында. Деревнялар мен казак-орыс мекендерінде ерікті жасақтар құрылған, кей жерлерде милиция қызметкерлерінің өзі көтерілісшілер жағына шыққан. Соғыстан оралғандар, тұтқында болғандар, бұрынғы әскери

қызметшілер мен мамандар қарсылық қолын бастап, соғыс тәсілдерін үйреткен.

Көтерілістің ауқымы күн сайын кеңейіп, алғашқы үш аптада-ақ Транс-Сібір темір жолының билігін қолына алып, темір жол табанын талқандады. Мысалы, 7 наурыз күні қызыл әскерлер мінген 18 вагон тіркелген жолаушы пойызы Мамлют стансасына кіреберісте апатқа ұшырады. Сол сияқты Макушин стансасы аймағында көтерілісшілер темір жол көпірін бұзып тастады. Көтерілісшілер жолда кездескен кеңестік, коммунистік билікті талқандай отырып, 14 ақпанда – Петропавлды, 21 ақпанда – Тобыл мен Көкшетау қалаларын, 10 наурызда – Сургутті, 21 наурызда Березов пен Обдорскіні басып алды.

Көтерілісшілер басып алған жерлерде өздерінің болыстық және ауылдық шаруалар кеңестерін құрып жатты. Көтерілістің негізгі бағыты да, мазмұны да большевиктерге қарсылық түрінде өрістеді.

Шаруалардың наразылықтары бір уақытта бірнеше ауылда болғанымен, дәл осы елді мекендерде шаруалардың көтерілісі қарулы сипатқа ие болды және бірінші кезекте билікке белгілі болды.

Көтерілісті жою үшін өкілетті «үштік» құрылды, оның құрамына Сибревком төрағасы И.Н.Смирнов, Республика Қарулы Күштері Бас қолбасшысының Сібір бойынша көмекшісі В.И.Шорин және Сібір чек төрағасы И.П.Павлуновский кірді. Көтерілісшілермен күреске қарсы атқыштар дивизиясының бірнеше бөлімшелері, атты әскерлер мен атқыштар полктері, 4 бронды пойыздар, сондай-ақ арнайы мақсаттағы бөлімдер ауыстырылды. 1921 жылы 14 ақпанда «көтеріліспен қамтылған аймақта жоғары жаза қолдану туралы» құпия Нұсқаулық шығарылды [Қ6, 179-бет]. Нұсқаулық бойынша, ату жазасына жататындар: көтеріліс жетекшілері; Көтерілісшілер отрядтарында командалық лауазымдарды атқарған; Кеңес әскерлерімен шайқаста екінші рет тұтқынға алынған және босатылған көтерісшілер; Қаруды тапсыруға бұйрық шыққаннан кейін қаруын тапсырмағандар; Темір жол жолдарды, телеграф сымдарын және темір жол құрылыстарын өртеп, бүлдіріп ұсталғандарға; Көтерісшілер мен байланыс орнатып оларға көмек көрсеткен темір жолы қызметінің тыңшыларын [48,10 б.]. Көкшетау қаласының Әскери-революциялық үштігінің төрағасы Т.Розенбахтың бұйрығымен дәл осы мазмұнда.

Көтерілісшілердің әрекеттері көптеген зорлық-зомбылықтар мен қатыгездіктермен бірге жүрді, олар көбінесе кек ретінде пайда болды. Бұл зорлық-зомбылық әрекеттері, олар не себеп болса да, сылтау таппауы керек және оларды оқырманнан жасырудың қажеті жоқ, бірақ кеуделеріндегі ашуларының себептерін де түсіну керек.

Мемлекеттің билік саясаты барған сайын күшейе түсті ауыл мен ауылдың наразылығының артуы. Толық диапазонда әкімшілік терроризмді қабылдамау әрекеті билік жүргізіп, ашық диверсиялық әрекеттер мен шаруалар тарапынан қарулы қарсылық көрсетті. 1920 ж «Коммунистерсіз Кеңестер үшін», «Азық-түлік реквизициясы жойылсын!», «Коммунистік

азық-түлік диктатурасы жойылсын!» деген ұрандармен өтті. Қазақстанның көптеген аймақтарында тәртіпсіздіктер басталды. Көтерілісші шаруалар жасақталып, ақпан 1921 көтерген «Сібір шаруасы Одақ», Батыс Сібір өлкесінің аудандарын қамтыды және Солтүстік Қазақстан: оған қатысушылардың саны 30 мың адамға жетті. Көтерілісшілер уақытша табысқа жетті Петропавл мен Көкшетауды басып алды. Қостанай губерниясының территориясында үлкен «Жасыл шаруалар армиясы» әрекет етті, ал Батыс Қазақстанда өздерін «Қызыл Армия» деп атағандар көтеріліске шықты.

ПҚКА бұрынғы дивизия командирі А.Сапожковтың басшылығындағы «Правда» қарулы отрядтары. Шаруалардың қарулы қарсылығына айналған ашық наразылық Қазақстанның басқа губернияларына да тән болды [7, 11].

Азық-түлік органдарының қызметі нағыз апат болды. Қазақстан Республикасы П(б) Көкшетау уездік комитетінің 1921 жылғы 21 қаңтардағы отырысында азық-түлік қызметкерлерінің мінез-құлқы туралы мәселе қаралып, «жерлерде жеке адамдардан – агенттерден шыққан бандитизмнің көріністері орын алғаны» көрсеткіші. Кеңес үкіметі қызмет бабын асыра пайдаланып, шаруалардың әр түрлі реквизицияларына, киім-кешектерін, аяқ-киімдерін тәркілеуге құқықсыз жол беріп отыр...» [19, 150б]. Уездік және болыс революциялық комитеттері ұсынған жергілікті билік азық-түлік отрядтарына жан-жақты көмек көрсетуге міндетті болды. Көтерілістің себебі мен оның негізгі міндеттері Көкшетау көтерілісшілерінің парақшасында анық көрсетілген: «...біздің еңбек объектілеріне сәйкес келмейтін бөлу, шексіз су астындағы қызмет, артық айтылған сөз үшін, артық сөз үшін үнемі қорқыныш, нан, шүберек, артық нәрсе - мұның бәрі біздің онсыз да мұңды өмірімізді тозаққа айналдырды, бізді кездейсоқ жаңа бастағандардың құлдарына, өткені мен бүгінгі күмәнді ұлдарға айналдырды» [19].

Уездік және болыс революциялық комитеттері ұсынған жергілікті билік азық-түлік отрядтарына жан-жақты көмек көрсетуге міндетті болды. Сондықтан олар озбырлықпен ренжігендердің барлығының әділ өтініштеріне жауап беріп, осындай саясатты қамтып, жүзеге асыруды қамтамасыз етті. Сонымен, Көкшетау аудандық полициясының бастығы өз қызметкерлеріне: «Кеңес өкіметінің ереуіл тапсырмасы ретінде азық-түлік майданының мүддесі үшін мен азық-түлік қызметкерлерінің ісіне араласуды үзілді-кесілді тоқтатуды бұйырамын...» [57. 150].

Халық үшін орындалмайтын міндетке айналған үлестіруді орындау әуелі пассивті қарсылықты тудырды. Бұған жауап ретінде шаруалар астық бөлуді жүзеге асырудан жалтаруға тырысты, нанды жасырды, қазақ халқы Кеңес өкіметі толық таралмаған оңтүстікке қоныс аударды. Үлестің шамадан тыс көптігі, адам төзгісіз ат баждары, азық-түлік отрядтары жасаған озбырлық, сайып келгенде, жергілікті халықтың белсенді қарсылығын тудырып, 1921 жылдың басындағы жауыз, қанды көтеріліске ұласты.

Қостанай өңіріндегі шаруалардың қарулы қимылдарын қарқыны 1920 жылдың тамыз айының ортасынан 1921 жылдың күзінің соңына дейін

жалғасты, сол кезде көтерілісшілер құрамалары ормандарда жасырынып, өздерін танытты. Сібір аязының басталуымен ғана көтерілісшілердің негізгі күштері жойылды. Тарихта «Жасыл армия» немесе «Жасыл банда» деген атаққа ие болған көтерісшілер шаруалардан, әскери қызметшілерден, діни қызметкерлерден тұрды, оның құрамында орыстар, қазақтар, татарлар болды. Оның ілгерілеуі кезінде оған жұмылдырылған Қызыл Армия, жергілікті шаруа құрылымдары да қосылды. Архив құжаттарында «Всесвятск ауданындағы көтеріліс кезінде «Жасыл банданың» шарықтаған уақыты деп берілген».

«Жасыл армия» немесе құжаттарда «Жасыл банда» деп аталатын банданың шығу және даму тарихына қысқаша тоқталатын болсақ, «Жасыл» (жасыл армия, жасыл көтерілісшілер, жасыл партизандар, жасылдар қозғалысы) - Азамат соғысы кезінде интервенттерге, большевиктер мен ақ гвардияшыларға қарсы шыққан негізінен шаруалар мен казактардың тұрақты емес қарулы құрамаларының жалпылама атауы.

Ғаламтор желісінде «Жасыл» атауына бернеше анықтамалар да бар, атап айтсақ, бұл әскерлердің орналасқан жерін көрсетеді деп саналады, өйткені бұл заңсыз қарулы құрылымдар ормандарда жасырынған. Генерал Деникиннің айтуынша, бұл күштердің атауы олардың басшысы генерал Зеленыйдың атымен берілген.

1918 жылдан бастап Ресейде азаматтық соғыс жағдайында, саяси және идеологиялық мақсаттары әртүрлі топтар билікке иелік ету құқығы үшін бір-бірімен күресті. Негізгі күштер «қызылдар» (большевиктердің Қызыл Армиясы) және «Ақтар» болды (олар саяси көзқарастары бойынша әртүрлі болуы мүмкін, бірақ большевиктерді қабылдамау оларды біріктірді). Сондай-ақ елдегі жағдайды пайдаланып билікке қол жеткізгісі келген шетелдік интервенттер де болды. Бұл күштердің барлығы бір-бірімен соғысты, кейінірек оларға қақтығыстың басқа жағы – «жасылдар» қосылады.

Олар 1918 жылдың көктемі мен жазында қызылдар жаппай күштеп мобилизацияны жүзеге асыра бастаған кезде белсенді түрде пайда бола бастады. Әскерде қызмет еткісі келмегендер орманға кіріп, сол ормандарға тығылып, қызылдар мен ақтардың тылындағы террор мен репрессияға жауап ретінде олар бір жақтың немесе басқаның қолдауымен партизан отрядтарын құра бастады. Сондықтан партизандарды шартты түрде қызыл-жасыл және ақ-жасыл деп бөлуге болады. Осылайша, 1919 жылы Украинада атаман Зеленыйдың партизан отрядтары әрекет етті, олар алдымен ақтарға, содан кейін қызылдарға, содан кейін неміс әскерлеріне қарсы соғысты. Осылайша, біз жасылдардың айқын саяси бояуы болмағанын көреміз, өйткені олар өз саясатына наразылық білдіретін отрядтар құрды.

Айта кету керек, «жасылдар» көтерілісі партия мен Кеңес басшыларына көп нәрсе үйреткен жоқ. Азық-түлік жарналарын жүргізу кезінде Заңның бұрмалануы мен қасақана бұзылуы ескіріп қана қоймай, қатайып кетті және бұл Кеңес өкіметінің атынан жасалды, бұл оның шаруалар алдындағы беделіне нұқсан келтірді. Қостанай уездік

продсоветінің бұйрықтарының бірінде: «нан иелері сөзсіз толық салымды төлеуге міндеті... нанды жасырушылар, самогоншыларды қамауға алып, концлагерьлерде мәжбүрлі жұмыстарды орындау үшін Орынборға жіберілетін немесе күзетте болатын уездің азық-түлік кеңеске жіберілуі тиіс. Ең қаскүнемдер әскери сотқа беріледі. Орналастыруды орындамаған ауылдар мен болыстар оларға беруге арналған тауарлардан мүлдем айырылады, оларға диірмен бойкоты жарияланады, ал мұндай ауылдар мен болыстардағы артық азық-түлікті алып қою қарулы күштер арқылы жүзеге асырылады» [7].

Осылайша, күйреудің, аштықтың, ең қажетті заттардың жетіспеушілігінің үлкен сынақтарына қарамастан, шаруалардың көңіл-күйінде терең сыну айқын болды. Шаруалар Кеңес өкіметі оларға бейбіт еңбек, экономика мен мәдениетті дамыту үшін жағдай жасай алады деп сенді. Азаматтық соғыстың аяқталуы және бейбіт құрылыстың басталуы экономикалық, әлеуметтік-саяси және мәдени дамудың қажеттіліктеріне жауап бермейтін Қазақстанның әлі патшалық құрған әкімшілік-аумақтық құрылымын түбегейлі өзгерту қажеттілігін туғызды.

1.2. Көтерілістердің сипаты, барысы және қозғаушы күштері

Кеңес өкіметінің Қызыл Армия жауынгерлерін және қалалардағы жұмысшылар мен олардың отбасы мүшелерін азық-түлікпен қамтамасыз ету үшін 1918 жылы азамат соғысы мен шетел әскери интервенциясы кезінде амалсыздан қолданылған күштеу шарасы, яғни «азық-түлік салғыртын» соғыс жеңіспен аяқталсада, осы шараны бірден тоқтатпай, созып шаруалардың наразылығын тудырған басты себептердің бірі ретінде қабылдауға болады [19,б.253-254].

Ал, бұл төтенше шараларға қарсы шыққандарды жұмысшы табына, кеңес өкіметіне, коммунистік партияның саясатына қарсы шығушылар деп қабылдап, қоғамға теріс түсіндірілді. Шынайы жағдайды, себептерді халықтың қаперіне бұрмалап жеткізді.

Бюрократиялық аппарат кеңестік номенклатураның жаңа форматын қалыптастырды, бұл қағазбастылық қарапайым халықтың наразылығын тудырды. Ол Қызыл армия мен полиция бөлімшелерінің атынан жазалаушы органдардың күшіне сүйенді. Азаматтық соғыстың аяқталуына және 1921 жылғы ашаршылықтың басталуына байланысты армияның 2/3 бөлігі таратылды, Қызыл Армия жергілікті жерлерге орала бастады, бұл Солтүстік Қазақстан аймағындағы, оның ішінде Қостанай губерниясындағы жағдайды едәуір қиындатты.

Кеңес өкіметі де басқа да халықпен ешкім есептеспеді. 1920 жылдың көктемінде Челябинск Қостанай уезіне 5 миллион пұт нан салымы жоспарын орнатты, ал 1920 жылдың көктемінен бастап Қостанай уезінің Кеңес өкіметі тарапынан нақты тонау басталды және ол үшін Мәскеуден «қызыл» латыш атқыштарының қарулы отрядтары ретінде «шетелдік» әскери күш тартылды.

Олар қостанайлық кез-келген ұлттың шаруаларының қажеттіліктері мен тілектеріне мүлдем бей-жай қарады. Қарулы жолмен азық-түлік салымы басталды, іс жүзінде нан шығару үшін барлық шаруалардың жеткізіп салушылары реквизицияланды, бұл 36000-нан астам жеткізіп салушы. Тіпті Қостанай уездік милициясының бастығы да шаруаларды тонауға наразылық білдіруге мәжбүр болды, өйткені тұтқындау мен революциялық сотқа берілу қорқынышымен полицейлер шаруалардан жеткізіп салуларын алуға міндеттелді: «... Сонымен қатар, қала мен оған жақын ауылдарда үш рет жұмылдыру жүргізілді және олар қайтып оралмады... Мұндай бұйрықтарды уақытында орындау үшін полиция төтенше жағымсыз шараларға жүгінуге мәжбүр, мысалы: әр өтіп бара жатқан адамды қайда және не үшін барғанын ескермей ұстау, бұл халықты полицияға қатысты өте шиеленістіреді...»[49].

Мәжбүрлі нан жинау округ тұрғындары арасында антикеңестік көңіл-күйдің өсуіне себеп болды. 1920 жылдың көктемінде уезде жергілікті шаруалар мен қашқындар арасынан қарулы отрядтар пайда бола бастады, олар «Нанға салым жойылсын!» ұранымен шықты.

Сәуір айында Бүкілресейлік төтенше комиссияның (БТК) контрреволюция мен диверсияға қарсы күрес жөніндегі құпия бөлімінің мәліметтері бойынша «Губерниялық төтенше комиссия арнайы бөлімінің мәліметтері бойынша Қостанай уезінде бір пулемет жанынан 500 адам қашқыннан тұратын банда пайда болды». Тамыз айында антикеңестік көтеріліс Всесвятский ауылында болды, және Чураков пен Ново-Алексеевский болыстарын қамтыды. Қарасу және Всесвятский ауылдарына барар жолда бүлікшілер азық-түлік Комиссарлары Ильин мен Позадайкинді атып өлтірді. Қыркүйек айында Омбы губерниялық төтенше комиссия хабарлауынша. Омбы губерниясының Петропавл уезі мен Челябин губерниясының Қостанай уезінің шекарасында толқулар болды. Көтерілісшілер азық-түлік отрядын қарусыздандырып, екі жұмысшыны өлтірді. Олар әскери-үгіт курстарының курсанттары В.Колесов пен Н.Серебрянников болды, олар Челябинскіден Қостанай уезіне шаруалар арасында түсіндіру жұмыстары үшін жіберілген болатын. Қостанайда көтерілісшілермен күресу үшін жасақ құрылды, ол милициямен және Троицкадан келген отрядпен бірге уезде антикеңестік бас көтерулерді басу жұмысы басталады.

Әскери бөлімдер жазғы кезеңде өзін-өзі қамтамасыз ету мақсатында ауылшаруашылық жұмыстарымен айналысты (егін егу және жинау, шабындық, жылқы жаю және т.б.). 20-шы жылдардың басында Қостанай қаласында мынадай бөлімшелер құрылды: 23 атқыштар полкінің 4-ротасы, 43 атты әскер эскадроны, Басты саяси басқарма (төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабы) әскерлерінің 69 жаяу дивизионы, Қостбаталионы.

Өңір тарихына қатысты бірнеше еңбектері көпшілік қауымға таныс болған профессор И.К.Терновой мен Я.К.Духинің еңбектерінде «Кеңес өкіметінің алғашқы жылдарында «әскери коммунизмнің» қатыгез саясатына

ыза болған шаруалар мен қазақ халқының бір бөлігі «жасыл» қозғалысқа айнала бастады» деп жазылған [32, 344 б]

Қостанай өңіріндегі шаруалардың қарулы қимылдарының қарқыны 1920 жылдың тамыз айының ортасынан 1921 жылдың күзінің соңына дейін жалғасты, сол кезде көтерілісшілер құрамалары ормандарда жасырынып, өздерін танытты. Сібір аязының басталуымен ғана көтерілісшілердің негізгі күштері жойылды. Тарихта «Жасыл армия» немесе «Жасыл банда» деген атаққа ие болған көтерісшілер шаруалардан, әскери қызметшілерден, діни қызметкерлерден тұрды, оның құрамында орыстар, қазақтар, татарлар болды. Оның ілгерілеуі кезінде оған жұмылдырылған Қызыл Армия, жергілікті шаруа құрылымдары да қосылды. Құжаттарда Всесвятск ауданындағы көтеріліс кезінде «Жасыл банданың» шарықтанған кезеңі аталып өтеді.

Қостанай облысы мемлекеттік архивінде сақталған Қостанай уездік әскери комиссариат деп аталатын 385 қорда Қостанай өңіріндегі жасыл бандалардың қимылдары мен соған байланысты іс қимылдар жайында рапорттар, жедел хаттар, бұйрықтар берілген. Соның бірі 16-істе сақталған 1920 жылдың тамыз айының 23-25 аралығында басшылықтың тапсырмасымен Большая Чураковка және Ново-Алексеевка ауылдарында орналасқан «жасыл банда» жасақтарын жоюға жіберілген 1 рота командирі, комбат Аверин мырза мен 1 батальонның 4 азық-түлік полкінің әскерикомиссары Лесниковтың рапортында «Аверин басшылығында «42» найза, «10» атты әскер, пулемет взводында 7 адам болған. Жасақ Большая Чураковка поселкісіне 24 тамызда жетіп, ол жерде жасыл банда басқа ауыл маңында екенін және оларда «35» найза және 20 атты әскер бар екенін анықтаған. Келесі қимыл ретінде ауыл шетінде пулеметті орнатып банданы қарсы алмақ болған. Бірақ, қызу шайқас басталған кезде пулемет тегереуінді күшке төтеп беру кезінде тоқтаусыз жұмыс жасай алмай, банда мүшелерінің көптігіне көз жеткен соң, Осиповка ауылына қарай шегінуге мәжбүр болған. Пулеметті жөндеу үшін Қостанайға 20 шақырым жерде орналасқан Мальканский Заимкеге жетіп, пулеметті жөндегіп Ремизов кордонындағы Окунев отрядына көмекке келеді [80, 3п.].

Дәл осы уақытта, яғни тамыздың 26-да 1 батальонның 4 азық-түлік полкінің әскерикомиссары Лесников 24 салт атты мен 70 адам жаяу әскер отрядымен бірігіп Б-Чураковка ауылына аттанады. Қостанай қаласынан Силантьевка ауылына жеткенде тыңшылардан жасыл банданың құрамы: 170 жаяу әскерден, 40-50 атты әскерден және 70 жүк тиеген арбалар мен жеткізіп салушылардан тұратынын естіп 1 рота командирі, комбат Аверин әскерімен бірігу үшін ормандағы Курочкин кардоны шегінуге мәжбүр болады. Осы жерде түнеп, тамыз айының 27-і таңертен Ремизов кордонына жетіп Аверин және Окунев отрядтарымен бірігеді.

1 рота командирі, комбат Авериннің Қостанай гарнизонынан жіберген жедел хатында «1920 жылдың 27 тамызында сағат 20:00-де Аркарағай орманының Ремизов кардонында Жасыл бандамен болған шайқаста 10

бандит өлтірілді, 40-50 адам тұтқынға алынды» деп баяндап, қару-жарак күшін күшейтуді сұрайды [80, 15 қ.п.].

1920 жылдың 27 тамызында Б-Чураковка ауылынан 1 батальонның 4 азық-түлік полкінің әскерикомиссары Лесниковтың жедел хабарламасында, «3 сағатқа созылған шайқаста менің отрядым жасыл банданы жойды, 3 тапаншасын тартып алдық, бірақ жүк тиеген арбаларын қолға түсіре алмадық, жартысы қашып кетті» деп жазды [80, 3 қ.п.].

Челябі губерниясы басқармасының Қостанай бөлімі қызметінің есебінде көтерілістің себебі «Олар нан мен малды мемлекеттік тексеруден өткізеді, көңіл-күй нашарлай бастайды, нан мен мал салығына ашудың күшеюі, сондай-ақ әр түрлі мемлекеттік еңбек міндеттері: күн тәртібі, егін жинау және нан жинау және т.б. халықтың көзқарасын айтарлықтай шиеленістіре түсті. Бұған құрғақшылыққа байланысты бүкіл Қостанай уезіне таралатын егіннің жетіспеушілігі де ықпал етті.

Көтеріліс Петропавл уезінің Всесвятск кентінде басталып, Қостанай уезіне Б-Чураковка және Ново-Алексеев болысы ауданына жіберілді, көтеріліс 1920 жылы 30 тамызда жойылды» деп жазылған [35, 28 п.]. Зерттеу жұмысы барысында Қостанай облысының мемлекеттік архивінде сақталған қорлардың құжаттарынан көріп отырғамыздай бұл мәлімдемеде көтерілістің бастамасы ғана баяндалған.

Аверин, Лесников, Мешков бастаған жазалау отрядтар Большая-Чураковка ауылынан Жасыл банданың артынан Ново-Алексеев аулынан Анатолевский ауылына, Анатолевский ауылынан Анновск, одан Обаған өзеніне жеткен. Банданың жылжу бағытымен жүріп отырған жазалаушы отрядтар құрамы Обағаннан Лихачев, Кошанов, Зуев, Воробьев ауылдарында да болған.

Жазалау отрядтарының барлау кезеңінде айта кететін, оқиға бұл Отряд Обаған өзенінің бойынан өткенде, Обаған өзенінің бойында тұрып жатқан қазақтардың үйін тінтіп, тергеу астына алып, ауыл тұрғындарынан «Жасыл банда Петропавл уезінің Қараба (Карабинской) болысымен қамтамасыз етіліп отыр» деген ақпарат алынған [80, 3 қ.п.]. Обаған ауылының бірнеше жазықсыз адамдары тұтқындалды. Бұл жайында Б-Чураковка ауылына жазалау экспедицияны басқарып барған Мешковтың рапортында «... банда организовалась в Карабинской волости Петропавловского уезда и не /моле/ могло быть такого что они не знали кто это такие, есть вооруженные люди, бедняки не сообщили нам, что Карабинская волость снабжала их патронами, лошадьми и прочими предметами» деп адамдардың тұтқындалу себебін көрсеткен [80, 3 қ.п.]. Сонымен қатар рапорттың мазмұнынан келтірілген ақпараттан және жоғарыда келтірілген Б-Чураковка ауылындағы көтерілісшілер саны және олардың қару-жарағы жазалау отрядтарынан бірнеше есе үлкен болуы Солтүстік Қазақстан өңірінің аймағындағы көтерілісшілермен Қостанай өңіріндегі көтерісшілері тығыз байланыста болғанын аңғаруға болады.

Көтеріліс ошақтарын жою барысында: банда «Главарының» бірі болып есептелген кассир Зацепин мен оның ағасы өлтірілген; Ново-Алексеев ауылында банда Звегинцевтың әкесі сотталып, мүлкі тәркіленіп (киім-кешегі, ыдыс-аяғы, жылқысы, отын ағашы), басқада тұтқындалған 18 адаммен Қостанайға жіберілген; Зуев ауылында Кеңес милициясының милиционерлері Белов, Супрунов және Стокозбен бандит Криворучконың әкесінің үйі тінтіліп, мүлкі тәркіленген (жылқылары, киімдері (әсіресе сырт киімі), ақшасы) [80, 3 қ.п.]. Жазалау отряды жүріп өткен жерлерінен көтеріліске қатысқан банда мүшелерінің туыстарының мүлкін тәркілеу кезінде 57 бас жылқы ертіп әкеткен.

Большевиктік биліктің 1920 жылдардың басында шаруалар көтерілістерінің негізгі себептеріне айналған репрессиялық режимнің қалыптасуы және азық-түлік салғырты саясатымен бірге жүретін директивалық құжаттарда көтерілісшілерді «Бандиттік шайқалар» деп қозғаушы күштері - шаруалар, орыс-казактары, әсіресе олардың ауқатты топтары белсенді түрде қатысты деп жазылған. Дегенмен жазалау отрядының Қостанай гарнизонына берілген есебінде: «Қараба болысында тұрып жатқан казактар жазалаушы отрядқа Жасыл банда туралы ешқандай ақпарат бермегені үшін тұтқындалып, мүліктері тәркіленген» [80, 3 қ.п.]. Өкімет өкілдерінің осындай бассыздығы оңсызда халыққа салынған алым-салықтың көптігі, азық-түлік бағасының шарықтап кетуі, кейбір ауылдарда казактардың да қолына қару алып атқа мінуіне себепші болды. Қазақ шаруаларының бұл көтеріліске қатысқанымен, олардың үлесі славян ұлты өкілдеріне қарағанда аз болды.

Мұндай жағдай кеңінен орын алған, атап айтсақ 1920 жылдың 29 тамызында әскери атты отряд басшысы Золотовтың Қостанай гарнизонының саяси бөлім басшысына жіберген жеделхатында топтамасында 1 рота командирі, комбат Авериннің шайқас алаңында жергілікті халықпен өте дөрекі болғанын, халықтың наразылық білдіріп отырғанын, Жасыл банданың толық жойылмағанын айтып, банда Құсмұрын көлінің бойында орналасқанын жеткізеді [80, 22-22 қ.п.].

Көтерілісшілердің ауылдар мен поселкелерге жасаған шабуылдары туралы хабар алғаннан кейін Петропавл уездік атқару комитеті Всесвятск ауданына өзінің мүшесі Л.Н.Дульскийді жіберіп, оған кең өкілеттіктер берді. Л.Н.Дульскийдің қарамағына белгілі Партизан басшысы Д.Ковалевтің басшылығымен жасақ кірді. Қыркүйек айының басында Всесвятск ауданының аумағы бүлікшілерден толығымен тазартылды, «Жасыл армия» жойылды.

«Жасыл банда» мүшелерін жазалау істерінде 1921 жылдың 2-сәуірінде Ресей Социалистік Федеративтік Кеңестік Республикасының атымен Революциялық әскери трибуналдың Челябині бөлімінің үкіміне сәйкес, құрамында трибунал төрағасы М.Нефедов пен мүшелері Шустиков пен Байболов Челябині қаласында ашық сот отырысында төмендегі «Жасыл

банданың» ұйымдастырушылары мен қатысушыларын айыптау бойынша істі карап, төменде келтірілген 55 адамға қатысты үкім шығарылды:

1.	Чумаков Макар	41.	Собол Василий
2.	Ярославцев Андрей	42.	Сердюков Михаил
3.	Криворучко Никифера	43.	Бойко Роман
4.	Короленко Иван	44.	Бойко Василий
5.	Полща Василь	45.	Урцов Петр
6.	Бруннер Филипп	46.	Зюбенко Сидор
7.	Бендюк Николай	47.	Лебедев Петр
8.	Бендюгова Екатерина	48.	Колодин Федор
9.	Казакевич Алексей	49.	Иваненко Георги
10.	Диденко Кузьма	50.	Карокум Петр
11.	Павлов Иван	51.	Богданов Федор
12.	Монобаев Ромаза	52.	Гриченко Никита
13.	Хорламов Василий	53.	Васильченко Степан
14.	Рябовоыляк Фома	54.	Василиченко Юсиф
15.	Федоряк Иван	55.	Коломиц Алексей
16.	Ярославцева Ольга		
17.	Криворучко Андрей		
18.	Житченко Сергей		
19.	Воробьев Автоном		
20.	Гринченко Даниил		
21.	Гринченко Федора		
22.	Мақанов Михаил		
23.	Возный Матвей		
24.	Өрік Сидор		
25.	Чеченко Семен		
26.	Васильченко Феодосий		
27.	Альшевский Андрей		
28.	Короленко Әкім		
29.	Боки Иван		
30.	Соболев Петр		
31.	Сердюков Петр		
32.	Савелийді тастаңыз		
33.	Селиванова Евдокен		
34.	Селиванов Иван		
35.	Оленникова Пелагия		
36.	Рябец Денис		
37.	Егольник Павел		
38.	Шахов Михаил		
39.	Кулинис Андрей		
40.	Донцов Антон		

Үкімнің толық мазмұны зерттеу жұмысының Қосымшалар бөліміндегі 144 құжатта келтірілген. Келтірілген тізімде тек 55 адамға қатысты үкім шығарылған, себебі тамыз айындағы оқиғалардан соң, одан кейін қыркүйектегі жеңілістерден кейін көтерісшілердің басым көпшілігі қашып құтылды және негізгі бөлігі шайқас алаңында қаза тапқан.

Алғашқы көтеріліс ошағы тұтанған жер Всесвятский ауданы болғандықтан, бұл жер Саяси бюроның жіті бақылауында болды. 1920 жылдың 4-желтоқсанында аудандық комитеттің арнаулы жоспарына сәйкес 1) Қарасұл, 2) Всесвятск, 3) Мелитопольская болыстарына үш бағытта барлау отрядтары жіберілді. Всесвятск бағытында тыңшы Санжаковтың хабарлауы бойынша «Всесвятск болысының Сороченск ауылында әйелдер көтерілісі болып, бірден жергілікті продотрядтармен басылған», ал Қарасұл бағытындағы тыңшы тов. Глушуктың хабарламасында «Жергілікті ауыл тұрғыны қарт кісіден мән-жайды анықтаған ол, былай деп хабарлайды: «Көтерілістің негізгі себебі азық-түлік салымына қатысты, алдыменен әйелдер өздерінің төрайымы етіп шіркеу қызметкерінің әйелін сайлап, митингіге жиналған. «Нанды бермейміз» деп жар салды. Иванов басқарған продотряд жиналған адамдарға үйлеріне тарауды талап етті, бірақ олар кетпей тұрып алды. Осы кезде қаруланған продотряд аспанға екі рет оқ атты, сол кезде қолдарына тапанша, айыр, тырма ұстаған ерлер келіп жетті. Сороченск ауылына Ковалев бастаған қосымша жасақ келіп, бүлік жойылды. Кінәлілер сотталып жатыр». Берілген дерек көзінен көріп отырғанымыз әйелдердің белсенді қатысуымен басталған жергілікті шаруалардың бас көтерулерінің өзіне ауыр жазалар қолданылған [40, 4 п – 4 қ.п.].

Всесвятск ауданының құрамында Қарасұл болысындағы 1920 жылдың жазында шаруалар өздерін және отбасыларын аштықтан құтқарып қалу мақсатында төтенше шараларға, яғни қарулы көріністерге дейін, алдымен азық-түлік отрядтар мен билік өкілдеріне қарсы, содан кейін жаппай көтерілістерге мәжбүр болғанын жоғарыда айтып көрсеткенбіз.

Көтерілісшілерді басуда кең мүмкіндіктерге ие болған Петропавл уездік атқару комитетінің мүшесі Л.Н.Дульский мен партизан отрядын бастаған Д.Ковалев қыркүйек айының басында Всесвятск ауданының аумағы бүлікшілерден толығымен тазартылып, «Жасыл армия» жойылғанын хабарлаған.

Көтеріліс жеңілгеннен кейін Уездік атқару комитетінің Президиумы «ауылға бандиттерді тұтқындауда уақтылы шаралар қабылдамай, олардың өсуіне мүмкіндік бергені үшін...ауыр салық салу» шешімін қабылдады. Осыған байланысты Қарасұл ауылының тұрғындары 500 бас ірі қара, 500 дана қой және 5 жылқы мөлшерінде өтемақы төлеуге міндеттелді, Святогорское ауылында 50 бас ірі қара мен 200 қой тапсырылуы керек еді» [39, л. 48].

Қарасұл волисполкомының төрағасы П.Красноружский мен Әскери комитеттің төрағасы Ф.Лемешко қамауға алынды, 1920 жылы мамырда аудандық партия комитетіне кандидат болып сайланған төраға Я.Губочал

бастаған болыстық атқару комитеті жаңартылды. 12 қыркүйекте өткен Кеңестердің болыстық съезі «Кеңес өкіметіне қарсы көтеріліске қатысқандардың барлығына қатыгездікпен қарап, қара тақтаға жазу» қажет деп тапты [7; л. 37]. Съезд ауыл тұрғындарын мемлекеттік азық-түлік салғыртын жеделдетіп орындауға шақырды.

1920 жылдың жазы мен күзі қиын болды; бүкіл Қарасұл болысында құрғақшылық өршіп, оның нәтижесі өртке айналып, жиналған шөп маясы өртеніп кетті. Жылдың аяғында егіннің тапшылығы сезіле бастайды. Азық-түліктің жетіспеуіне байланысты малдар жаппай қырыла бастайды.

Бұл жағдай тек қарасулдық шаруалар үшін ғана қиын болмады. Бүкіл ел үшін ауыр жағдай болды. Осы қиындықтардың себептерін түсіне отырып, халық барлық күш-жігерін салып, азық-түлік салғыртын орындауға тырысты: Қарасұл болысы 1920 жылдың аяғында 40 мың пұт шөп пен сабан, 28350 пұт картоп, 5207 пұд зәйтүн тұқымы, 1795 қой, 255 пұд таза құс еті, 309 шошқа және басқаларды тапсыруы керек еді. Осыған қарамастан, көптеген тұрғындар армия мен аштықтан зардап шеккен халықтың қажеттіліктері үшін әртүрлі қайырымдылықтарды ұйымдастыруға үлкен қызығушылық танытты. 1920 жылдың күзінде болыс халқы 250 жұп қолғап, 250 жұп шұлық пен шұлғау жасай бастады. «Жер жырту апталығы» кезінде 87 шөп шабатын машина, 90 соқа жөнделді, 38 ондық жыртылды, сенбілік күндері Қызыл Армия отбасыларына көмектесу үшін 13 ондық жыртылды, 27 ондық нан кесілді, 21 ондық нан басылды [58].

«Майданға көмек көрсету апталығында» Құсмұрын болысының тұрғындары: 5 ірі қара, 45 қой, 29 бұзау, 11 ешкі, 30 бас малдың өңделмеген терісі, 8 жылқы терісі, 38 жұп қолғап, 3 малахайлар, 2 қалпақ, 1, 2 жылқы құны ақшалай – 6370 рубль сыйға тартты [59].

1921 жылдың басында Петропавл және Қостанай уездерінің аумағында қарулы көтерілісшілер отрядтары қайта пайда болды. Бұл жолы көтеріліс Есіл ауданында басталды. Өсіп келе жатқан ол көп ұзамай Қарасұл болысына да жетті. Көтерілісшілер, және олар өздерін «халықшыл» деп атады, әсіресе коммунистерге, азық-түлік мердігерлеріне, Қызыл Армияға қатысты ерекше қатыгездікпен ерекшеленді. Анновка ауданында олар жергілікті тұрғындарды аяусыз жеңді. Ковалев отрядының жауынгерлерін тұтқынға алып, оларды қамшылармен ұрып, тіректерге байлап, суықта су құйды. С.К.Рыбкина, П.Зименко, Д.Лукашев пен М.Шмегельский бұрынғы Колчак офицері Литберг бастаған көтерілісшілер аяусыз азаптады, көздерін ойып, қолдарын, құлақтарын кесіп тастады, содан кейін бастарын кесіп алып, ауылдың артына лақтырды.

Шарасыз жағдай 1921 жылы 16 ақпанда өткен Кеңестердің 2-ші Қарасұл болыстық съезін айтуға мәжбүр болды. Оның шешімдерінде: «ауыл кеңестері төрағаларының баяндамаларынан көрініп тұрғандай, халық өте мұқтаждықты сезінеді: ондаған құлаған малға жем, тұқымдар мен тамақ ретінде нан, өндіріс және басқа заттар, аяқ киім және т. б. Кеңес өкіметінің өмір сүру кезеңінде халық ала алмаған қажетті заттарды, ауылдардағы

отбасылардың көпшілігі мүлдем жалаңаш, ауылшаруашылық құралдарының, көмірдің, темірдің және құралдардың және қажетті орманның жетіспеушілігі» [6; л. 72-73].

Азық-түлік орналастыру режиміне және оны жүзеге асырушыларға қарсы шаруалардың қатыгездігі әлі де жоғары болғанымен, әлсіреу басталды. Тым көп жылдар бойы жалғасып келе жатқан қанды жанжалдан шаршады және ауыл біртіндеп күнделікті мәселелерге қарай жылжи бастады. 1921 жылы наурызда азық-түлік салығын жою және қатаң бекітілген азық-түлік салығын енгізу жағдайды тұрақтандыруда үлкен жұмыс атқарылды. Жігерлі үгіт-насихат, шаруаларды жаңа саясаттың тұрақтылығына сендіру бүлікшілерді де тездетіп жіберді. Кең қолдау мен жанашырлықтан айырылған «халықшылдар» 1921 жылдың наурыз айының басында Қызыл Армия бөлімдерімен және ерекше тапсырмалар бөлімдерінің белсенділерінің қатысуымен жойылды.

Қоныс аударған ауылдың астық ресурстары толығымен таусылды, мал саны күрт азайды. 1921 жылдың көктемі мен күзінде тартылыс күшінің жаппай азаюына байланысты (Қарасұл болысының барлық 1244 фермасы тек 974 жұмыс жылқысын құрады) [33,104] халық сиырлармен және көбінесе қолмен жыртуға мәжбүр болды. «Даладағы бос жерлерге шаруалар шықты, кім күрекпен, кім сынықпен, кім балтамен, - деп жазды куәгер, - дәл фермерлер емес, саперлер, дәл нан емес, траншеялар қазу керек» [60].

1921 жылы 16 қаңтарда Всесвятск ауданының азық-түлік комитеттерінің болыстық өкілдерінің біріккен жиналысы «Петропавл қаласынан толығымен шығарылуы керек» деген қаулы шығарды.

Орталық атқару комитетінің Президиумы Қаулысымен Қостанай уезі 1921 жылдың 1 сәуірінен бастап орталығы Қостанай қаласында орналасқан дербес губернияға айналды және 27 сәуірде Ақмола губерниясынан Қостанай губерниясына 9 болыстан тұратын Всесвятск ауданын беру туралы шешім қабылданды. Қостанай төралқасының отырысында қазір Губисполком 13 мамырда Цыганов бастаған бес адамнан тұратын Всесвятск ауданын қабылдау жөніндегі комиссия бекітілді. 22 мамырда кеңестердің бесінші Қарасұл съезі «бірауыздан Қостанай губерниясына қосылуға» шешім қабылдайды [61, 82 п.].

30 мамырда Всесвятск ауданындағы билік толықтай Цыганов бастаған аудандық революциялық комитеттің қарамағына өтті. Бұдан былай Всесвятская, Севастополь, Қарасұл, Қараоба және Құсмұрын болыстары Қостанай губерниясының құрамына енді

Кеңес өкіметінің барлық күш-жігері аштықпен күресуге бағытталды. Оның қазақ халқы үшін ауыр зардаптарын ескере отырып («қалаларда аштық пен өлім-жітімнің қорқынышты жағдайлары, даладағы аштықпен салыстырғанда әлі ештеңе жоқ», - делінген Қаз кеңестерінің II съезінің қаулысында. КСР) [13], аш аудандардың көшпелі халқын мемлекеттік салықтан босату, жергілікті жерлерде суррогаттар жинауды ұйымдастыру, жем-шөп қорын құру арқылы малды сақтау шараларын қабылдау,

балалардың панасыздығымен күресу үшін «көшпелі халықтың балаларына арналған баспаналарға ерекше назар аудара отырып» балалар үйлерін, асханаларды, қоректік пункттерді ұйымдастыру қажет деп танылды.

Шаруалар көтерілістері, Кронштадтық көтеріліс «әскери коммунизм» шараларын жалғастыру Кеңес өкіметі мен пролетариат диктатурасының күйреуін білдіретінін айқын көрсетті. Басқа жол таңдалды, бұл шаруалар партизандық қозғалыстарын тудырған негізгі жағдайлардың нақты жойылуына әкелді.

КСРО төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер бөлімдерінің 1921 жылғы 12 қазандағы №69 бұйрығына сәйкес Орынбор, Ақтөбе және Қостанай губернияларында Қостанай төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер бөлімдері уақытша орналасады, атап айтсақ: Қостанай штабы, Қостанай жеке батальоны, Денисов жеке ротасы, Всесвятская жеке ротасы, Адамовская жеке ротасы, Семиозерное зводы, Торғай жеке взводы. Аталған құрылымдық бөлімдер бандиттік құрылымдардың қызметі туралы тұрақты қорытындылар мен хабарламалар Ерекше мақсатты бөлімдеріне жіберіліп отырған [62, 123п.].

Солтүстік Қазақстан облысы бойынша 20-жылдардың көтерілістері жайында ғылыми айналымда жарияланған мақалалар мен зерттеулер аз емес, ал Қостанай өңіріне қатысты жарияланған материалдар тым аз, тіпті жоқтың қасы. Дегенмен ҚР Орталық мемлекеттік архивінің «Төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабы» деп аталатын №66 қорда және Қостанай облысының мемлекеттік архивінің «Төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабы» деп аталатын №9 қорда сақталған істерде 1920 жылы Қостанай уезіндегі жасылдар көтерілісі, 1921 жылы Адамов ауылындағы князь Охранюк-Черский бандасының шабуылы, 1921 жылдың 29 желтоқсандағы Львов көтерілісі жайынша құжаттар жеткілікті.

1921 жылдың тамыз айының 28-не банда Федоров ауданының Шұбар, Цабелевск, және Қарабалық болыстарында пайда болып, төтенше жағдай жарияланады.

«Қостанай губерниялық төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабына келіп түскен жедел хаттар бойынша: Шұбар болысында – 140, Қарабалық болысының Ступницкий кордонында (Троицкіден 60 шақырым жерде) – 140, Карл Маркс ауылында – 40, Цабелев – 140 банданы жою мақсатында жіберілген Пугачев, Белицкий, Бородай, Климов, Волосюк. Курсов жазалау отрядтарын бандаға қарсы тұру оңайға соққан жоқ себебі, бандалар Федоров ауданына шекаралас орналасқан Троицк уездіне, Челябині губерниясының жерлеріне өтіп жасырынып, уақыт өткеннен қайта шабуылдап жатты.

Федоров милициясы бастығы Рыбалченконың 1921 жылдың 28 тамыз Жаркөлден №348 жедел хатында «Федоров ауданына орналасқан Жаркөл ауылында 140 адамнан құралған 2 отрядтық банда кезіккендігі жайындағы жеделхатта шұғыл түрде көмек сұрайды» [36, 54]. Ол №7 хабарламада берілген. Шұбар болысында банда топтарының пайда болғанын жеткізіп,

«Кеше барлау қызметкерлері Чубар болысының 6-ауылындағы орман-тоғайлардағы қарақшылардың барлаушысын ұстады, мылтық, револьвермен қаруланған, 2 жылқысы бар, саны 140 адамнан тұратын 2 банда отряды». Бұл жағдайды Жасыл банданы жою кезінде көзге түскен Аверин мырза басшылығына алады.

Бұл деректі растап Цабелев Қарабалық болыстарындағы бандылар туралы телеграмма жібереді. Жедел хатта Қарабалық болысында 140 адамдық бандылардың екі жасағы туралы мәліметтер берілген .

Банданың қазіргі уақытта қайда екенін анықталғаннан кейін Аверин бұйрығымен, Федоров ауданынан оңтүстікке қарай 40 шақырым жерде Ступницкий кардонына Пугачев басқаратын мылтықтармен қаруланған 14 адам, әрқайсысы 50 дана, мылтыққа арналған патрон бар отряд барлауға жіберіледі. Бұйрықта «Федоровский ауданында бандылардың пайда болуын ескере отырып, мен осындай қоршау жағдайын жариялаймын. Барлық қарулы күштер сіздің қол астында. Сізге банданың орналасқан жеріне түнгі барлау жүргізіп, барлығын 6 сағат ішінде телеграф арқылы хабарлауды бұйырамын. 5-ші ротада қару алыңыз». Осылайша банданы құрықтап көзін жою бойынша шұғыл іс қимылдар қолға алынды. Болып жатқан жағдай жайында алты сағат сайын мәлімет жинақталып отырды.

1921 жылдың 29 тамыздағы Қостанай губерниясының Чубар болысындағы бандаларды жою жөніндегі арнайы жасақтарының мәліметі бойынша жедел бөлімшенің жасақтық қызмет бөлімінің мәліметі бойынша: 10 шақырым Чубар болысы ауданында, Қостанай қаласының солтүстік-батысында 120 шақырым жерде ормандарда, шамамен 140 адамнан тұратын бандалар жасырынып жатқаны белгілі болды және оларды жою Колецкий мырзаға тапсырылды. Соның ішінде:

а) Федоровский ұрыс алаңын бақылауға алу.

б) аталған ауданды қоршау жағдайында деп жариялауға.

в) дереу бандаларды жоюға кірісу.

г) ауылға 20 адамдық атты әскер барлауын жіберсін. Костычевскийден 48 шақырым солтүстік, батыс Қостанай, Троицкі темір жолының бойында барлау полкінің штабымен телеграф арқылы байланыста болу.

д) Жұмыс уақытының кестесіне сәйкес таратудың барысы туралы хабарлау. Бұйрықты алғаны және оның шараларын әзірлеу кезінде берілгені туралы дереу баяндау тапсырылған. Яғни Аверин мырзамен, штаб бастығы Козыревке, отрядтарға қызмет көрсету бөлімінің бастығы Чернышевке.

Бұл оқиғалар 28 тамыз күнінен басталып күз айларына дейін созылған болатын. 30 тамыз қақтығыстар басталып екеу ара қақтығыстар жалғаса берген. Бандалар әр кезде әр жерден шығып кезігіп жатқан. Бұл аймақта көптеген ұсақ бандалар орын алған. Осы орайда 1 қыркүйек күні Федоров аймағындағы қоршауды алып тастап ұсақ бандаларды жоюды Белицкий мырза бұйырған болатын.

9 қыркүйек күнгі тыншылық мәліметтерге сүйенсек аға барлаушы Матвеевтің басшылығымен Федоров ауданының №2, 3, 4 және 5

ауылдарының оң жағында орналасқан Уйге қарай және одан әрі кентіне жіберген барлауды хабарлаған. Ауылдың оңтүстігінде орналасқан Березовская Новошумное, олар жолда құжатсыз қырғызды ұстаған. Олар қолхатқа қарсы тапсырған с. №5 ауыл Баяхмет Таринтьевке анықтау үшін бөлімшеге жіберу үшін Березовская ауылына жетпей, жол бойында олар Матвеевпен әңгімелесті, содан кейін 24 адамнан тұратын банда казак әскерлеріне запасқа кеткені анықталды. Ол жасырынатын жер Челябині губерниясының ормандары. Осыны анықтаған соң барлау К-Белоярский елді мекеніне оралды.

Одан кейін кездесетін мәліметтер 10 қараша күніне жатады. Онда 9-10 қыркүйектегі әскерлер мен бандиттік құрамалардың іс-әрекеттері туралы сағат 12.00-ге дейін жедел барлау хабарламасы берілген.

Федоровский аудандық еңбек комитеті рұқсат берген Коршдин Кавгагасовтан жаңадан алынған мәлімет бойынша, 11 қыркүйекте кешке қарай 40 адамнан тұратын қарулы жасақ 2 атты және 3 жылқысы бар арбамен Жантуарова Контурарованың қыстауының учаскесіне кіріп кеткен. Қостанайдан батысқа қарай 40 шақырым жерде орналасқан Қарабалық болысының №3 ауылы қырғыздардан коммунистер бар ма деп сұрап. Қырғыздардан барлық бағалы заттарды алып, ет пісіруді бұйырған. Қарақшылардың арасында 4 қырғыз болған.

Ком компания 2 жолдас Белицкий 11 қыркүйекте сағат 24-те ауылда оларға отряд жіберілгенін хабарлады. 30 адам, оның ішінде 13 атты және 17 жаяу командир Костычевский жолдастың басшылығымен. Пугачев мыналармен қаруланған: монтаждalған 20 патронды мылтық, 10 револьвер, 13 дойбы және 1 граната және жаяу: 20 патронды 14 винтовка және 3 револьвер; сонымен бірге оларға жол бойына полицейлерді жинап, отрядқа шағын камераларды алып кету бұйырылды. 10.11. сағат 10-да 2-комротадан Қарабалық болысының аулының №6 учаскесінде барлауды күшейту туралы бұйрық берді. Федоров полиция бөлімшесінің бастығының 40 адамнан тұратын банда әскерлерінің қудалауы туралы жеделхаты 1921 жылдың 11 қарашасындағы есепте берілген.

Каракупинский селосының бандысы 11 қараша күні сағат 12-де Карл Маркс атындағы коммуна және Алексеевский селосы бағытында 40 адамнан тұратын «Найковцы» деген банды Қаракөпі ауылында аудандық саяси бюронның қызметкерін ұрып өлтірді, банданы 13 атты полицей және Федоровский коммуналдық ротасының 21 жаяу әскері қуып келе жатқанын айтып Боровое ауданының бөліміне хабарлауды өтінген.

Төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабының басшысы Авериннің 1921 жылдың 30 тамыздағы бұйрығына сәйкес Денисов, Адамов, Всесвятск, Семиозерный, Торғай аудандарының отрядтарына Федоров ауданның қоршауда қалғанын, ондағы бандаларды жою бойынша қабылданған шаралар туралы ақпаратты жеткізе отырып, телеграф арқылы бандалардың қозғалысы мен саны туралы барлық мәліметтерді хабарлау, күн

сайын банданы жою мақсатында қабылданған шараларды жеткізу тапсырылады.

Қостанай облыстық мемлекеттік архивінде сақталған аудандардан келіп жеткен жедел хаттарды талдау кезінде құжаттарда «банда» деп көрсетілген топ өкілдері өкіметтің күштеп орнатылған тәртіптеріне, атап айтсақ, жеке меншікті жоюға, «әскери коммунизм» саясатына, революциялық «заңдылық» пен диктатураны орнатуға, азық-түлік салғырты саясатына, салықтық тонау саясатына, дінге, еркін саудаға тыйым салуға қарсы тұрған ауыл тұрғындарының наразылықтары Қостанай губерниясының барлық аудандарында пайда болған.

1921 жылдың тамыз-қазан айларының аралығында банда Денисов ауданының Аққарағай болысы мен Адамов болысында (Адамов болысы 1922 жылдың 15 тымызына дейін Қостанай губерниясының құрамында болған) пайда болады.

Төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабына келіп түскен барлау қорытындылары бойынша келіп түскен жедел хатта қыркүйек айында Адамов ауданында князь Охранюк-Черский (Охранюк – бұдан әрі) бастаған 500 (250 атты әскерден және 300 қазақ) адамнан тұратын банданың қозғалысы жайында баяндалған [38, 42п., 45-45 қ.п]. Адамов болысында банда шабуылы қамтылған болыстар: Аққарға, Анихов, Жетікөл, Қайынды, Кумакская, Жетіқара. Ал, қазан айында Адамов болысындағы банда қозғалысына Бөлебай Өмірбаев басшылық еткен. Сарықамыс, Ащыбұтақ, Тастыбұтақ, Беркі, Котансу ауылдарында құрамы 100 адамнан тұрған банданы жою үшін Орскіден қосымша отрядтар келген [38, 31п.].

Қостанай облыстық мемлекеттік архив қорында сақталған 9-қордың 50-ісінде 1921 ж. 12 қазанда құрылған Торғай взводының жазалаушы әскери тобы Кейкі Көкембайұлының көтерілісін басуға қатысты құжаттар сақталған. 1921 жылы кеңес үкіметі байларға деп міндетті ет және азық салығын салған. Соған қарсы қарулы топ құрылып, бірнеше қақтығыс болған. Бұл көтерілісті Қараторғай мен Жалдамадағы Кейкі Көкембайұлы, Мұхамбетжанұлы Бүркіт, Бекішұлы Қарамекен мен Бәзіл, Ашықбайұлдары Жүніс-Жандарбек, Жұматайұлдары, Ырысбайұлдары Жүніс пен Әбіш, Әбішұлы Күлекеш, Шойбекұлдары Дауылбай, Омар, Әбдірахман, Сейіл (Тағышы), Қабылұлы Әбәйділдалар бастаған. Бұлар хан есебінде Әбәйділданы, әскербасы ретінде Батыр дегенді, соғыс қимылдарын басқаруға Кейкіні, әскер тәртібін бақылап, реттеуге Әбішұлы Күлекешті сайлаған. Хан ордасын Бүркіт ауылына орнатқан. Бұларға қарсы Қостанайдан 70 адамнан құралған отряд шығады. Бірмағамбетұлы Нұрбәзіл дегендер келіп №5-ші Қосмағамбет Жаңбыршы ауылында қақтығыс болады. Адам қазасы болмаған. Бірақ көтерілісшілер ауылда жүрген Кеңес үкіметінің адамдары Муфтахұлы деген ноғаймен бірге жеті адамға тұтқынға алады. Отряд бұларды аман-есен босатып алады.

Қостанай губштабының төтенше тапсырманы орындайтын (ЧОН) арнайы бөлімдер басшысына Торғай уезінен жөнелткен взвод командирі Стуканның жедел хабаламасында «Жыланшық өзенін бойлай қашқан Кейкі

тобы 1922 ж. 29 науырызда Жалаулы деген жердегі қыстақта түнеуге тоқтағанда қоршауға алынып, өлтірілгені айтылады. Бөлімше командирі Дудиннің Торғайдан 200 шақырым жерде Кейкі батырды ұстап, оның қасындағы 5 адамды қоса өлтіргені жайында» баяндалған [37, 114п., 206 п.]. Бұл мұрағаттан алынған дерек көзі бізге Кейкі Көкембайұлының ажал құшқан уақытын нақты анықтауға мүмкіндік берді.

Екінші соғыс №3-ші Қотыран Қарсақ қыстауында болған. Бұл соғыстан сарбаздардан 12 адам оққа ұшып, 14 адам қолға түскен.. Өлгендердің қатарында Ырысбайұлы Күлекеште бар. Кейкі жараланғанмен, қолға түспей кеткен. Кеңестік отрядтан 2 адам өлген. Бұл соғыстарда Кеңес әскерін Оспанұлы Елкей мен Жүсіпбайұлы Торыбай бастап жүрген.

1922 ж. 18 науырызда Ақкөл болысында Казкубаев бастаған бандалар Токарев әскерін қоршап алып, милиция қызметкерін өлтіреді. Торғай взводының жазалаушы әскери құрамынан банданы жазалауға 15 адамнан тұратын бөлімше командирі Дудин отряды жіберіледі [37, 138-138 қ.п.] .

Боровое уезінде көтеріліс болған болыстар Мендіқара, Долбушинский, Кень-Аральский, Алешинская, Каменно-Белоярская болыстарында. Бандағларды қолбасшылары Захаров және Тришки. Көтерісшілер Шадринск уезді мен Қостанай ауданының Арақарагай болсымен тығыз байланыста болған [37, 299п.]. 1921 жылдың қазан айының 4-де Боровое ауданының Мендіқара болысының 6-7 ауылдарында 40 адамнан тұрған бандалар шабуылы жасалған [38, 53п.].

1921 жылдың 11-қарашасында Қостанай губерниясының Төтенше тапсырмаларды орындайтын әскер штабына келіп түскен жедел хабарламалардан Семиозерное (қазіргі Әулікөл) ауданы бойынша Қазанбасы, Шолақсай, Докучаев, Құшмұрын ауылдарында бандалар саны 500-ге жеткендігін көре аламыз [38, 45-45 қ.п. 199-199 қ.п.].

Қостанай губштабының төтенше тапсырманы орындайтын (ЧОН) арнайы бөлімдер басшысына 7 қараша Павловск ауылынан жіберілген хабарламада «Павловский комячейкасында өздерің Мохно» деп атап жүрген 25 салт атты банда пайда болған. Банданы жою үшін Қостанайдан 50 адамнан тұратын отряд жіберілген. Дәл осы күні Қобылан ауылында өздерін «сыны Махнова» деп атаған банда пайда болып, жолында кездескен адамдардың барлығын өздерінің қатарына қабылдауда. Семиозерный ауданынан Садчиковск болысына 9 қаңтарда жетіп 30 адам «Демьчан-Бедный» ауылына шабуыл жасады» деп баяндалған [38, 57-57 қ.п.]. Қостанай губштабының төтенше тапсырманы орындайтын (ЧОН) арнайы бөлімдер басшысы Авериннің бұйрығымен Қостанай және Әулікөл аудандарында казармалық жағдай жарияланып, Жигаров, Железныков басшылығымен жазалау отрядтары жіберілген.

1922 жылдың қаңтар айында банда Урицк (қазіргі Сарыкөл) ауданында пайда болады. Әсіресе қарулы наразылықтар Анновка, Ново-Покровка, Ақсуат ауылдарында болды [37, 25-25 қ.п.]. .

1922 жылдың ақпан айының 25-де Денисов ротасының Төтенше тапсырмаларды орындайтын бөлім командирінің Қостанай губерниясының төтенше тапсырмаларды орындайтын әскери штабына, «Домбарский болыстық атқару комитетінің жіберілген хабарламасында Қостанай қаласынан 90 шақырым жерде орналасқан Арал ауылының шегінде 611 адамнан тұратын банда топтастырылуда. Менің ауданымды шектеу шаралары қабылданды» деп барлау жұмысының жедел қортындысын жіберген [38, 93п.].

Ойымызды қорыта келе айтарымыз жоғары келтіріген большевиктерге қарсы халықтық наразылықтар мен көтерілістердің қатысушылары жаппай саяси қуғын-сүргіннің алғашқы құрбандары Кеңес өкіметінің күштеп орнауына, жеке меншікті жоюға, «әскери коммунизм» саясатына, революциялық «заңдылық» пен диктатураны орнатуға, азық-түлік салғырты саясатына, салықтық тонау саясатына, дінге, еркін саудаға тыйым салуға және большевик-сталиндік биліктің басқа да акцияларына қарсы қатысушылары болды.

2. XX ҒАСЫРДЫҢ 1929-1931 ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨНІРІНДЕГІ ХАЛЫҚТЫҚ НАРАЗЫЛЫҚТАРЫ МЕН КӨТЕРІЛІСТЕРІ

2.1. Өнірде жүргізілген астық дайындау, кәмпескелеу мен ұжымдастыру науқаны кезіндегі – жаңа қарсылықтар себебі

Қазақстанда кеңес билігі орнағаннан кейін, бірінші кезекте өз шешімін табуға тиіс мәселелер тұрды. Қазақ бұқарасының тұрмыс жағдайының түбегейлі өзгеруі сол мәселелердің тура шешілуіне тікелей тәуелді болды. Олар жерді пайдаланудағы бұрынғы әділетсіздікті жою, жергілікті халыққа жақын, түсінікті және оған қызмет ететін мемлекеттік аппаратты құру, жаңа қоғам құрудың әдістері мен жолдары (ұжымдастыру, индустрияландыру, мәдени революция т.б.) сияқты мәселелерді алға тартты. Дегенмен, 1920 жылдың басынан жүргізілген жаңа экономикалық саясаттың қазақ ауылдарының әлеуметтік жағдайын көтеруде біраз игі әсері болғанымен де көптеген қарама-қайшы бұрмалаушылықтарға әкелді.

Қазіргі тарихнамада 1927-1928 жылдардағы объективті де, субъективті де себептері болған астық дайындау дағдарысы толық ұжымдастырудың өзіндік алғышарттары ретінде қарастырылады. Біріншілері өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығының дамуындағы теңгерімсіздікпен, экономиканың аграрлық секторының тауарлық қабілетінің төмендігімен, еліміздің бірқатар аймақтарындағы егіннің түспеуімен және т.б., екіншісі аграрлық саясаттың ерекшеліктерімен байланысты болды. 1920 жылдардың аяғында партия мен мемлекеттің және қалыптасып келе жатқан дағдарыстан шығу жолдарын ұсынды [65, 30-31б.].

Дағдарыс, өздеріңіз білетіндей, астық сатып алудың «жаңа» әдістері алғаш рет сыналған Сібір аумағынан және Қазақстанның астықты аудандарынан басталды. Яғни мемлекеттің сатып баға алу бағасына 289 астық сатқысы келмеген шаруаларға қатысты қылмыстық заңнаманың қолданылуымен қатар жүреді. Жағдай біршама күрделі болды. Бухарин, Рыков, Томскийді қоса алғанда, жалпы партия басшылығының 1928 жылы төтенше шараларды енгізу қажеттілігімен келіскені кездейсоқ емес, дегенмен сату дағдарысының себептерін және төтенше шараларды қолдану көлемін түсіндіру Сталиннің жақтастары мен «оңшылдар» деп аталғанда әр түрлі болды. Сталин және оның төңірегіндегілер ауылдың капиталистік элементтерінің Кеңес өкіметіне қарсы әрекетінен туындаған дағдарысты - «кулак ереуілін» түсіндірді. Олар дағдарыстан шығудың қарапайым және нақты формуласын ұсынды: «кулактардан барлық артық астықты мемлекеттік бағамен дереу тапсыруды талап ету», ал бас тартқан жағдайда «оларды Қылмыстық кодекстің 107-бабы бойынша жауапқа тарту. РКФСР мен олардың артық астығын мемлекет пайдасына тәркілеу» [66, 5б.]. Сталинге қарағанда «оңшылдар» астық сатып алу науқанындағы дағдарыстың негізгі себебін жоспарланған басқарудағы қателіктер деп

санады, бұл өндірістік тауарларға сұраныс пен ұсыныс арасындағы теңгерімсіздікке және нан бағасының арақатынасындағы үлкен диспропорцияға әкелді, және басқа да ауылшаруашылық өнімдері, бұл шаруаларға мемлекеттік астықты сатып алу бағасымен беруді тиімсіз етті. Әрине, «оңшылдар» кейбір жағдайларда «төтенше шараларды» болдырмауға болмайтынын түсінді, бірақ сонымен бірге олар «шаруа шаруашылығына әсер етудің азды-көпті тікелей әдістерінің қажетті, экономикалық негізделген және ұтымды формасын» талап етті, ашық зорлық пен озбырлыққа негізделген «төтенше жағдайды» бөлу [67, 287- 288б.].

Белгілі болғандай, ЖЭС принциптерін сақтау негізінде дағдарыстан шығудың Н.И.Бухарин мен оның жақтастары ұсынған әдістері қабылданбады. Астық мәселесін шешуде сталиндік басшылық нарықтық экономиканың негіздерін тікелей бұзу, «соғыстың» артық иемдену әдістеріне қайта оралу болып табылатын экономикалық емес сипаттағы төтенше шараларды қолдану бағытын ұстанды. «Әскери коммунизм» кезеңі. Қазақстанда астық дайындау дағдарысы басталғаннан-ақ республиканың партиялық басшылығы Сталиндік Орталық Комитеттің өсиетін мойынсұнғыш орындаушыға айналды. Казкрайком қол қойған директивалар астық сатып алу жоспарын қалай болса да орындауды талап ететін орындарға жеткізілді.

1927 жылдың Қазақстан үшін нашар егін болып шығуы жағдайды қиындата түсті. Астық жинау жұмыстары баяу жүрді. 1928 жылдың 1 қаңтарына дейін Қостанай уезінде 37,3% жиналды [68, 126-127б.]. Жалпы Қазақстанның астықты аудандарында 1927/28 шаруашылық жылында 233 мың тоннаға жуық астық жиналса, 1926/27 қаржы жылында астық дайындау көлемі 493,4 мың тонна болды [69, 37 б.].

Астық дайындау науқанының баяу қарқыны көптеген себептерге байланысты болды: 1927 жылы Қазақстанда астық түсімі төмен; ауыл халқын капиталистік елдердің КСРО-ға жақын арада әскери қауіп төнуі туралы қауесет «соғыс жағдайында» астық қорын қалыптастыруға итермеледі; Қазақстан ауыл шаруашылығының басты ерекшеліктерінің бірі ретінде жұт жылдардың қайталануы болғандықтан, келесі жылдың өнімі туралы түсініктің жоқтығы; астықты сатып алу бағасының төмендігі, көктемге қарай бағаны көтеріміз деген үмітпен шаруаларды астықты ұстап қалуға мәжбүрлеу және т.б. Қазақстандағы негізгі нан сатып алатын ұйымдар «Хлебопродукт», «Казхлеб», «Райсоюз» және «Селькредитсоюз» болды. Астық сатып алу процесінде аталған ұйымдар арасындағы бәсекелестік астықтың сатып алу бағасының біршама өсуіне әкелді. Бидайдың сатып алу бағасы, мысалы, бір пұт үшін 6,10 рубльден 6,29 рубльге дейін өсті. Жеке нарықтағы бағалар жоғары болды, мемлекеттік және кооперативтік бағалардан орташа есеппен пұт үшін 10-15 тиынға асып түсті, бірақ Орал мен Сібірден нанға келген конвойлар көбірек төледі: бір пұт бидай үшін 7,50 рубльге дейін [70, 343-іс, 14 б.].

«Тауар тапшылығы» одан кем емес күрделі мәселе болды. Мысалы, Қостанай округтік атқару комитеті облыстағы өнеркәсіптік және азықтүлік ассортименті тауарларының «апатты жетіспеушілігін» атап өтті. 1927-1928 шаруашылық жылының екінші тоқсанында «Шаруалар сұранысын салыстырмалы түрде қалыпты қамтамасыз ету» үшін аудан басшылығы «мануфактуралық, сапалы темір, шатыр жабыны, былғары бұйымдары, терезе шынылары, шай» импортының шұғыл қажеттігін көрсетті» және басқа да тауарлар [70, 343-іс, 15б.]. 1928 жылы қаңтарда белгіленген астық дайындау жоспарының бұзылуы жағдайында төтенше шаралар қолдану курсы жүргізілді.

Нарықта еркін сату алыпсатарлық, ал нанды сатып алу бағасымен беруден бас тарту «астық сатып алуды саботажд» деп жарияланды, ол үшін шаруалар әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке тартылды. Жергілікті жерлерде олар нарыққа қарсы заңнаманы белсенді түрде қолдана бастады. Мәселен, 1928 жылы 7 қаңтарда Қостанай округтік комитеті «астық нарығын жүйелі түрде реттеу және дамып келе жатқан алыпсатарлықты тоқтату мақсатында» «Нандағы алыпсатарлыққа қарсы күрес туралы» арнайы қаулы қабылдады. Жарлық округте жеке тұлғаларға Окрторгтың рұқсатынсыз нан жинауға тыйым салды. Нан саудасына тек ресми қалалық базарларда, осы мақсат үшін арнайы бөлінген орындарда ғана рұқсат етілді. Бұл ретте нанды тек 13:00- ге дейін мемлекеттік және кооперативтік дайындау ұйымдары ғана сатып ала алады. Қалған уақытта арнайы рұқсаты бар басқа ұйымдар мен жеке тұлғаларға астық сатып алуға рұқсат етілді. Тәртіп бұзушылар 100 рубль көлемінде айыппұл салумен немесе 2 аптадан 1 айға дейінгі мерзімге мәжбүрлі жұмысқа тартумен жазаланды [6, 184-іс. 46 б.].

Мемлекетке нан тапсыру жоспарлары үнемі өсіп отырды. Мысалы, 1928 жылы тамызда өткен Қостанай ОК және ОКК ВКП(б) бірлескен пленумы 6100 мың пұт астық дайындау жоспарын белгіледі, бұл 1927 жылғы жоспардан 2 есе дерлік жоғары және шаруалардың нақты мүмкіндіктерінен айтарлықтай асып түсті. Сонымен бірге бұл анық асыра бағаланған астық сатып алу жоспары да жеткіліксіз деп танылып, Қазнаркомторгтың бұйрығы бойынша 7500 мың пұтқа дейін көтерілді. Айта кету керек, ЖЭС кезеңінде қалыптасқан шаруашылық жүргізудің қағидаларында тәрбиеленген көптеген жергілікті партия және кеңес қызметкерлері төтенше шараларды қолдануды қателік деп санап, оларды жоюды талап етті. Бірақ «төтенше жағдайға» қарсы тұрудың кез келген әрекетін республикалық партия органдары сөзсіз - «оңшыл оппортунизмнің көрінісі», «ВКП(б) Орталық Комитетінің жалпы бағытынан ауытқу» деп бағалады. Бүкілодақтық коммунистік партия Қостанай округтік комитетінің 1928 жылғы қорытындысы бойынша округте «Бүкілодақтық коммунистік партияның» 207 мүшесі және 27 большевиктер коммунистік партиясының кандидаты әртүрлі жауапкершілікке тартылды, «жүргізіліп жатқан науқандардың мәні» және «астық сатып алу бойынша жұмыстан бас тарту» [71, 184-іс. 47 п.].

1928 жылы басталған төтенше шаралар 1929 жылы да сөзсіз қайталанды. Билік келесі астық дайындау науқанына бұрынғыдан да ұйымшылдықпен кірісті. Аудандық комитеттердің бұйрығымен аудандарда жедел үштіктер құрыла бастады, оларға астық сатып алуды ұйымдастыру мен өткізуге толық жауапкершілік жүктелді [71, 39-іс.104 п.].

Астық сатып алудың негізгі ауыртпалығы ауылдың ауқатты топтарына түсті. «Кулак» шаруа қожалықтарына жеке салық салынды, олар астықтың тауарлық артықшылығын ғана емес, сонымен қатар тұқым қорының едәуір бөлігін де тартып алды, олар жеке секторға салынатын ауыл шаруашылығы салығының жалпы сомасының кемінде 40%-ын құрады [72, 48 б.]. Белгіленген салық мөлшерлемелерін орындау олардың толық күйреу қаупін тудырғандықтан, ауқатты үй шаруашылықтары үй шаруашылығына салық салуға мүмкіндігінше қарсы тұрды. «Жеке салықтан» құтылуға тырысқан кулак шаруашылықтары басқа жерлерге қоныс аударып, шаруашылықтары мен өнім көлемін қысқартты [71, 104-іс. 68 п.]. Астықтың негізгі бөлігі орта шаруалардың қолында болғандықтан, олар жиі қысымға ұшырады. Орта шаруаларды, тіпті кедей шаруаларды кейіннен олардың қажеттіліктерін мемлекет есебінен қанағаттандыруға уәде беріп, астықтың жалпы түсімін беруге мәжбүрлеу жағдайлары болды. Осы кезеңде Тәркілеу жұмыстарыда жүргізіліп отырды. Осыған байланысты 1928 жылдың 12 қыркүйегінде Қостанайда «Бай шаруа қожалықтарын тәркілеуге және шығаруға дайындық жұмыстары туралы Қостанай округтік атқару комитеті президиумының отырысының хаттамасында» жартылай феодалдық патриархалдық-тайпалық қатынастарды сақтаған билердің мүлкін тәркілеумен көшіру жөніндегі округтік комиссияның есебінің негізінде алдағы кезеңге жоспарланған іс-шаралары бекітілді [50]. Қосшы одағы мен ауылдық кеңестер сияқты, комсомолдарда кей жерлерде өз дәрежесінде емес еді. Оның кейбір сілтемелері науқанға енжар түрде қатысты болды, немесе ең нашар жағдайда іс, ол да байға белсенді көмек көрсетті. Науқан барысында комсомол жұмысында бірқатар келеңсіз құбылыстар байқалды. Жекелеген комсомолдар, тіпті тұтас комсомолдық топтар байларға оң сипат берді. Мысалы, Қаратал (Меңдіқара ауданы) комсомолдары Қазақ Орталық Атқару Комитетіне Ерназаровтың атына Бай Тәженов Уразбайды «Жақсы адам» ретінде ауданнан көшірмеу туралы өтінішхат жіберді. Петицияға 18 адам қол қойған. Комсомол мүшелері және аймақ хатшысының қолымен мөр басылады. Мұндай оқиғалар басқа аудандарда да орын алғандығы «Жартылай феодалдарды тәркілеу барысы және оның алғашқы нәтижелері туралы» атты Қостанай Бүкілодақтық большевиктердің коммунистік партиясының меморандумында аталып кетті [50]. Байлар бұқаралық жұмыстардағы кемшілігін пайдаланып, малын, дүние-мүлкін жасыру жағына жоспарлы дайындық жұмыстарын жүргізді. Олардың дайындықтары төрт бағытта жүргізілді: 1. Малды сату, 2. Малды ағайын-туысқа үлестіру, 3. Танысқа жалған тарату, 4. Жалған мүлікті бөлу. Бұл кейде жекелеген кедейлердің, көмек көрсету комиссияларының мүшелерінің, тіпті жергілікті

билік өкілдерінің және жекелеген коммунистердің куәлік беруде, өтінішхат беруде, мал мен мүліктің бір бөлігін жасыруда және т.б. Байларға көмек көрсетті деген айып тек кедейлерге ғана емес жергілікті орган қызметкерлеріне түсіп жатты. Солардың бірі Батпаққара аудандық бақылау комиссиясының парткомының жауапты хатшысы Кетегенов Шоқтыбай байларға көмектесті деген айып тағылған болатын. Ол айыпта байларды ұстауға кедергі жасады деп айтылған [50].

1928 жылғы 27 қарашадағы Қостанай округі бюросының жабық отырысының басында округтің саяси жағдайы туралы баяндаманы тыңдай келе, округтік комитеттің бюросы былай дейді: Содан бері болған бірқатар науқандар, әрине, алғашқы кезде халықтың барлық топтары арасында антикеңестік белсенділіктің күшеюіне себеп болды. Жүргізіліп жатқан, әсіресе астық дайындаудың төтенше шаралары кезінде халықтың кулак бөлігі тіпті орта шаруаларды, ішінара кедей шаруаларды да өз жағына тартып, кейбір аудандарда кеңес өкіметіне қарсы ашық әрекетке шақыруға тырысты, астықты сыртқа шығаруға рұқсат беру, астық дайындау жөніндегі комиссарларды ұрып-соғуға шақыру, кейіннен егіс алқабын қысқартуға үгіттеу. Кулактар арасындағы бұл сезімдер күні бүгінге дейін сақталған жоқ. Өткен астық дайындау науқанының төтенше шаралары халықтың осы топтарына да әсер еткендіктен, бірқатар аудандарда кулактардың соңынан ерген кедей және орта шаруалар, кейіннен өтініш беруге түрткі болған себептерді түсіндіру кезінде, осы шаралардың, сондай-ақ тұқымдық материалдарды дер кезінде, толық болмаса да әкелу, кедейлердің едәуір бөлігін босату, оның ауырлығын кулак-әл-ауқатты топтарға ауыстыра отырып, бірыңғай ауыл шаруашылығы салығының орташа шаруа бөлігінен қысқарту. Өткен егіс науқаны, 1927 жылғы ауданға қарсы кедей-орташа шаруа топтарының егіс алқабының ұлғаюы, Жұмысшылар мен шаруалардың Қызыл Армиясы шақырылуы және астық егістерінің барысы дәлелденген бұл жағдайды халық санының деңгейіне дейін түзетті, ағымдағы жылғы сатып алулар. Алайда, осыған қарамастан, бірыңғай ауыл шаруашылығы салығының 28-бапты қолдануға байланысты жергілікті жерде дұрыс емес көзқарастан туындаған халықтың орта шаруалары тарапынан наразылық жағдайлары бары аталады [50]. 1929 жылдың жазы мен күзінде астық дайындау қарқынын жеделдету үшін «стимул» ретінде қарастырыла бастаған шаруаларға қарсы репрессиялық шараларды қолдану шарықтау шегіне жетті. Репрессиялар таза экономикалық мәселелерді шешу үшін белсенді түрде қолданыла бастады. 1929 жылы маусымда Петропавл уездік партия комитеті бюросының жабық мәжілісінде 107 және 61-баптар бойынша әр округте бюро мүшелерінің басшылығымен кулактарға қарсы үш-төрт сот процесін ұйымдастыру туралы шешім қабылданды. РКФСР Қылмыстық кодексінің [50, 205иб.]. Казкрайкомның бірінші хатшысы Ф.И. Голощекин шаруаларға жазалау шараларын қолданып жатқанын жасыруға да тырыспады, «астық сатып алудағы кулактар ереуіліне біз 107-бапты қолдану арқылы жауап береміз» [73, 142 б.]. Одан кейінгі астық дайындау науқандары барысында

(1928/29 және 1929/30) Қазақстанның үш ауданында - Ақмола, Семей, Петропавлда ғана «құлақтардың» есебінен астық дайындау жоспарының 31,5%-ы орындалды. Бұл ретте РСФСР Қылмыстық кодексінің 107 және 61-баптары бойынша 34120 адам жауапқа тартылып, олардан 534 мың бас ірі қара мал, 631025 пұт астық, 258 үй мен шаруашылық құрылыстары, т.б. жалпы құны 23 917 260 рубльді құрайды [74, 68 б.]. Жағымсыз аграрлық саясатты жүргізу үшін мемлекет белгілі бір әлеуметтік қолдауды қамтамасыз етуі керек еді. Егер 1920 жылдары осы мақсаттарда ұлттық фактор белсенді қолданылды (жердің байырғы халқының пайдасына қайта бөлу), енді таптық принцип қабылданды [75]. 1920 жылдардың соңынан жүргізілген экспроприацияның әлеуметтік негізін шаруалардың ең кедей топтары құрады. Астық сатып алуға қатысқан белсенділер кулактардан тәркіленген астықтың, құралсайманның және басқа да мүліктің 25%-ға дейінгі бөлігін алды [6, 104-іс. 70б.]. Дереккөздерде астық сатып алу кезінде жол берілген жаппай озбырлық пен қарапайым заңдылық нормаларын бұзу фактілері бар. Ақмола облысының Азат ауданында астық сатып алу кезінде шаруаларды жаппай қорлаудың өрескел оқиғалары тіркелді. Нан беруден бас тартқан шаруаларды ұрып-соғып, суық суға батырды, өлім жазасына кесумен қорқытты [71, 1205-іс., 7 п.].

Төтенше шараларды қолдану шаруалар арасында жаппай наразылық толқынын тудырды. «Соғыс коммунизмі» кезеңіне тән «коммунистерсіз кеңестер» деген ұран шаруалар арасында кең тарады. Шаруалар саяси партияларды, соның ішінде шаруалар одағын құру еркіндігін, Кеңестерге сайлауда жасырын дауыс беруді, Кеңестерде жұмысшылар мен шаруалардың пропорционалды өкілдігін талап етті, ауылды кедей және орта шаруалар деп бөлуге қарсы болды. «Патша үкіметі ұлттық алауыздықтардың шиеленісуіне, ал Кеңес үкіметі ауылдағы таптық күштердің шиеленісуіне сүйенді... шаруаларды кулактарға, орта шаруалар мен кедейлерге емес, трудовиктерге, орта буындарға бөлу керек, шаруалар мен лоферлер-кедейлер» деп крестьяндар жариялады [71, 184-іс. 13-14 б.]. Экономикалық ұрандардың ішінде ең танымалы мыналар болды: «Сыртқы сауда монополиясы құрылсын»; «Жеке сауда еркіндігі»; «Өнеркәсіптік тауарлар бағасының төмендеуі және нанның сатып алу бағасының өсуі»; «Мемлекеттік астық сатып алуды тоқтату»; «Қолданыстағы ауыл шаруашылығы салық жүйесін жою»; «Өзіне салық салуға және мәжбүрлі несиелерге тыйым салу»; «Несиелер бөлуде шаруаның барлық топтарына тең құқықтар беру»; «Колхоздар құрсын» т.б. [71, 184-іс. 14-17 б.].

1928 жылдың 15 маусымында КАССР Біріккен Мемлекеттік саяси басқармасына жіберген Қостанай аудандық бөлімінің жеделхатында «Боровое (қазіргі Мендіқара ауданы- Э.К) және Федоров аудандарында халықтың нан жинауға қарсы іс-қимыл туралы» хабарланып, шұғыл түрде жеделхатпен хабарланды.

Жеделхат хабарламасынан көріп отырғанымыздай «Боровое ауданында астық жинау нашар жүріп жатырған болатын. Маусымның алғашқы

бескүндігі нан қабылдаудың әлсірегенін көрсетті. Мысалы, мамырайында Мендіқара ауданы бойынша соңғы бес күн ішінде 80,4 ц, ал маусымның бірінші бес күнінде тек 57,9 ц, оның ішінде гарни алымы (диірмен иесінің пайдасына берілген) -36,4 ц. Бұл ауданда астық дайындаудың әлсіреуінің себептерін нақты анықтау мүмкін болмады, бірақ жергілікті жұмысшылар, негізінен коммунистер, мұны шаруаларда нанның жоқтығымен түсіндіруге тырысады, дүрбелеңге түседі және дұрыс емес әрекеттерге ие, атап айтқанда: «округтегі астық жинау жоспары дұрыс жасалмады, асыра сілтеді, нәтижесінде халық аштыққа ұшырады. Егербізаздапнанжинасақ, оныбізауылда қажетті мөлшердеазық-түліккеқалдырамыз, ал қалғанынтапсырамыз, бізденанжоқ, дайындайтынештеңежоқ. Партияның басқарушы құрамы дұрыс емес жолға түсіп, шаруаларды тұншықтырды». Боровской ауданының Сосновский ұяшығының хатшысы Согул а.ж. 1 маусымда сөйледі, оған РИК уәкілі Калметьев және сол ауылдың БКП (б) кандидаты, мұғалім келісті. Алғашқы екі райкомға ескерту арқылы қатаң сөгіс, ал соңғысына сөгіс берді.

Дәл осындай жағдай Боровое ауданының Белоярск ауылыныңұяшықхатшысы, РИК уәкілеті, шаруаларда нан жоқ деген уәжбен астық жинау бойынша жұмыс жүргізбейді. Сондай-ақ, Мендіқара ауданының Введенский ауылында БКП (б) мүшелері шаруаларда нанның жоқтығын айтады.

Боровое ауданының Ивановский ауылының тұрғыны Шегуш ауыл кеңесінің отырысында «Мен партия мүшесі болсам да, осыны айтуға мәжбүрмін, біз осы қарыздармен шаруаларды жойып жатырмыз, шаруалар қарыздан бас тарта алмайды, себебі ол мәжбүр осылайша біз, ауыл шаруашылығын да жоюдамыз» деді [49, 102 б].

Ал, Федоров ауданында «кулактар мен байлардың нанды жоғары бағамен сатудың бірнеше жағдайы байқалды. Әсіресе, Федоров ауданының Андреевский ауылының ауқатты тұрғыны С.Бублик күн сайын нанды көрші ауылдардың қазақтарына 1 сом 50 тиыннан және пұтты 2 сомға сатады.

Федоров ауданы Затишинский ауылының кулактары мен ауқаттылары З.Чумак, П.Лисица, И.Лученко және Р.Ладетко нанды Федоровский ауылындағы базарға апарып, пұты (үшін) 2 рубль 50 тиыннан сатып, ал науқан қызған кезде нанды шұңқырларына жасырған.

Осы ауданныңУспенский ауылындағы гарни алымын жасыру мақсатында бу диірменінің иесі Корсун осындай айла-шара жасайды: диірменшімен келісім бойынша ол түбіртекке ұнтақтаудыаз мөлшерде жазады. Қалған есепке алынбаған гарни алымынан қалған өнімнің пұты 2 сомға сатқан. Ағымдағы жылдың 7 мамырында сол ауылдың азаматтарына өсім бағамен бірнеше пұт сатқан.

Осы кезеннің өзінде ақ, ақ офицерлер тарапынан астық дайындау мәселесіне наразылық білдірген бірқатар антикеңестіктолқулар өтті. Оның мазмұны мынадай болды; 2 маусымда Федоров ауданы Бетмановский ауылының бұрынғы БКП (б) мүшесі Черемановскийдің БКП (б) мүшесі

Верескунға жүгініп айтқаны: «Осы науқандардың барлығы қашан аяқталатынын айтыңыз... Мен Қызыл Армияда жараландым және партияның мүшесі болдым, ал қазір басқа билік келсе, мен бірінші болып коммунистерді асып қоямын, және сені бірінші өлтіремін». Кулак Кушнаренко онымен келісті.

Челябинск қаласынан «Сталь» зауытынан демалысқа келген азамат Т.П.Лукашенко Федоров ауданы Успеневский ауылында а. ж. 1 маусымда кулак М.И.Корсунның қатысуымен кулак Рогачтың көзінше нан дайындауға қатысты айтқаны: «Сіздерді, нан өндірушілердіпайға отырғызды, сіздер ауыр салық төлейсіз және коммунистер бұл нанды Қытай революциясына,ағылшын кеншілеріне тастады, жалпы алғанда, біз өз нанымызбен халықаралық пролетарлық революция деп аталатын ауыз жаласқандарды асырап отырмыз. Сондықтан сіз, шаруалар, тағы бірнеше ондаған жылдар бойы осындайларды асырауға жұмыс істеп, тамақтана алмайсыздар». Кулактар бір ауыздан келісіп, қолдай кетті.

Ағымдағы жылдың 4 маусымында Лукашенко, Корсун, Бородин және Слесаренко мас күйінде ауылдық кеңес мүшесі Маренконы ұрып-соғып, «бізге мұндай ауылдық кеңес мүшелерінің қажеті жоқ, олар бізге өзіндік салық салады және РИК-тің нанын дайындатуға ықпал етеді» деді.

1 маусымында сол ауданның Федоровский ауылының бұрынғы ақ офицері М.Мажуга кулак, диірменнің иесі И.Матякпен сөйлесіп, оның диірменінің жұмыс істеуіне тыйым салынған туралы хабарламасына, оның айтқаны: «Иә, шаруаның өмір сүруі қиынға соқты, бәлкім, көп ұзамай үйлерге де мөр басылады, бірақ шаруалар қазірдің өзінде билікке тістерін қайрап отыр, сәл ғана басталса болғаны, бәрі коммунистерге қарсы шығады» деген, оған жауап берген диірменші Матяктың «егер бүгін бірдеңе болса, мен коммунистерге қарсы бірінші болып барар едім». Нәтижесінде М.Маджуга жауапқа тартылды [49, 103б.].

9 маусымда Қостанай ауданы Александровский ауылында өткен басқарма отырысында ауыл активінің қатысуымен БКП (б) бұрынғы мүшесі, қазіргі уақытта қонақ үйдің иесі М.И.Величковский коммунистік Басқарма төрағасының астық дайындау туралы баяндамасынан басқармаға сұрақтар жаудырды: «Неге сіз жұмысшы мен шаруаның еңбегін теңестірмейсіз?», «Неге сіз нан дайындауды ертерек бастамадыңыз? Олар құлақтарын қағып отырды, енді қайыршы болып, қалдықтар жинайды...». Өз сөзінде Величковский: «олар құлақтарын қағып отырды, енді қайыршы болып жүр. Галифе киетін, ет жейтін жатып ішер қызметкерлердің аз ұстайтын едік, ал біз шаруалар, тіпті сүт жейміз-сүт зауытының қалдықтарын, зауыттардағы 1 жұмысшыайына 90 рубль алады, ал шаруалар ештеңе таппайды, тіпті оны тартқылайды; сіз қай уақытқа дейін науқан жүргізесіз?..»[49, 104 б.].

Нәтижесінде Величковский қаңтар айында кулактармен байланысы және балалар үйін басқарған кезінде ысырап еткені үшін партиядан шығарылды. Қазіргі уақытта антикеңестік элементпен байланысы бар айыптады.

Жоғарыда келтірілген антикеңестік баяндамалардың фактілеріне сәйкес көріп отырғанымыз ауыл мен ауылдың негізгі шаруа бұқарасының көз алдында колхоздар ауылдық ортада ұнамсыз болған нарыққа қарсы үкімет шешімдерін жүзеге асырудың өзіндік құралы ретінде қабылданды. Сонымен қатар, бай шаруалардың тәркіленген мүлкі, малдары мен мүлік малдары негізінде айтарлықтай көп колхоздар құрылды. Осылай өңірдің кейбір аудандарында шаруалар мен кеңес өкіметі арасында қарулы қақтығыстар пайда болды.

Қазақстан өлкелік партия комитетінің бюросы 1929 жылы 6 қарашада қазақ шаруаларын отырықшылыққа көшіру туралы арнайы қаулы қабылдады. «Қазақ шаруашылығының артта қалған жартылай көшпелі, ішінара тұтас көшпелі шаруашылық түрлері ауыл шаруашылығын өркендетуге үлкен бөгет болуда» деп көрсетілді қаулыда. Ал мұның өзі шындыққа сай келмейтін еді. Себебі экономикалық негізі жоқ күштеп ұжымдастыру қарсаңында қазақ шаруаларын бір мезгілде отырықшыландыруды қоса жүргізудің сылтауы болатын. Отырықшыландыру жоспары бойынша (мұны ұжымдастыру жоспары деп қарау керек) 1933 жылға дейін Қазақстандағы барлық шаруа қожалықтарының 81,3 пайызын ұжымға біріктіру белгіленді.

Жаңа экономикалық саясатты республикада дәйекті түрде жүзеге асыру шаруашылыққа едәуір өзгеріс әкелді. Кооперативтік қозғалыс одан әрі дамыды. Қазақ шаруалары 1072 ұжымдық шаруашылықта, соның ішінде 101 коммунада, 17 артельде, жерді бірлесіп өңдейтін 294 серіктестікте (ТОЗ) ынтымақтастық пен өзара көмек мектебінен өтті. ЖЭС кезінде республикадағы мал саны артып, 1929 жылы 40,5 млн.-ға жетті. Өлкелік партия ұйымының басшылығына келген Ф.И.Голощекин «ауылды кеңестендіру» ұранымен ауылда тап күресін шиеленістіру бағытын таңдап алды. 1928 жылғы 27 тамызда – «Аса ірі бай шаруашылықтары мен жартылай феодалдарды кәмпескелеу және жер аудару туралы» декрет жарияланды. Аталған құжатта бай-феодалдар меншігіндегі мүлкі мен қоғамдағы ықпалымен ауылдарды кеңестендіру шараларында қиындықтар әкеледі деген байлам басшылыққа алынды. 657 бай жер аударылып, 145 мыңы тәркіленіп, олардың ауылшаруашылық құралдары – 877 колхозға, 491 жеке шаруашылыққа бөлініп берілді. Ауыл шаруашылығын жаппай ұжымдастыру (коллективизация) бағыты көзделіп, бай-кулактарды тап ретінде жою міндеті алға қойылды [76].

Қазақстандағы ұжымдастыру 1932 жылдың көктемінде аяқталуы керек еді (көшпелі және жартылай көшпелі аймақтарды қоспағанда). Егер 1928 жылы Қазақстанда барлық шаруашылықтардың 2%-ы ұжымдастырылған болса, 1931 жылдың күзінің басына қарай республикада шаруашылықтардың 70-тен 100%-ға дейін ұжымдастырумен қамтылған 78 облыс (122-ден) болды.

Ұжымдастырудың еріктілік принципі мен элементарлық заңдылығын бұзу бастан-ақ кең етек алды. Ұжымдастырудың ерекше сипаты кулактар мен байларды жою жөніндегі мемлекеттік саясатты жүзеге асыру шеңберінде

қолданылған шараларда ерекше күшпен көрінді. Қазақстандағы иеліктен шығару ауқымы әлі нақты баға беруге жарамсыз, бірақ тек 1930-1931 жж. Қазақстаннан тыс жерлерге «кулак жер аударылуына» жіберілген шаруалардың саны 6765 адамға жетті [18, 119 б.].

О.Жандосов қазақ ауылында ірі меншік иелерімен күресті негізінен саяси күштеу әдістері арқылы жүзеге асырған жөн деген пікірде болды. Оның түсінігі бойынша тек осылайша ғана қазақ қоғамын байлардың үстемдігінен ғана емес, сондай-ақ феодалдық, рулық қатынастардың қалдығынан да құтқаруға болатын еді. Бірақ аталған пленумда сөз алған С.Сәдуақасов осыған байланысты өз көзқарасын айтып былай білдірді: «...осында қазақ ауылы әлі соққы, Октябрьдің қысымын көрген жоқ, сол бұрынғы күйінде, қазақ ауылы 1917 жылы орыс қаласы көрген тонаушылық пен шапқыншылықты көрген емес, сондықтанда қазақ өлкесі үстінен кішкене Октябрьмен жүріп өту керек, байлар біздің кім екенімізді білсін» деген пікір айтылды. Міне мен осындай пікірге қарсымын! «Меніңше қазақ ауылы үстімен дауылдатып өтпей-ақ алғанша тап ісін жүргізуге болады. Егер коммунистік партия билікті алғанша мемлекетті қиратуға ұмтылса, енді билікті алған соң оны қалпына келтіруге ұмтылмақ. Қазақ шаруашылығын күйретіп біз өз саясатымызды жүргізе алмаймыз», - деп өзіндік көзқарасын білдірді [28, 80 б.].

Аудандардың экономикалық жағдайларына келсек, олар - егіншілік пен мал шаруашылығы аудандары қатарына жатқызылды. 1928 жылдың 30 тамызында Қазақстанның көшпелі және жартылай көшпелі және отырықшы аудандарды белгілеу туралы КАССР ХКК қаулысына сәйкес Қостанай округінің Торғай, Батпаққара, Обаған, Аманқарағай, Жетіқара, Наурызым аудандары жартылай көшпелі, ал Қайыңды-Құмақ, Қарабалық аудандар жатқызылды [47, 401-403 бб].

Қожалықтарды тізіп айтсақ, мал шаруашылығымен айналысатын көшпелі қожалықтар – 4438, егінші-малшылар – 3712, егіншілер – тек қана 16 еді. Наурызым ауданын мысалға алалық. Мұнда 8433 шаруалар қожалығында 37 876 адам болды.

Ұжымдастыру бай мен кулактарға қарсы күресте өтті. Елде тап ретінде бай мен кулактар үшін күрес жұмысында коммунистер, комсомолдар, кәсіподақ мүшелері, депутаттар, «Қосшы» қоғамының мүшелері ұжымдастырудың мәнін түсіндіру, республикада, округте, облыста ауыл шаруашылығын жүргізудің Социалистік формасына көшу бойынша үлкен үгіт-насихат және мәдени-ағарту жұмыстарын жүргізді.

1928 жылы 28 тамызда ОСК және КАССР ХКК «бай шаруашылықтарын тәркілеу туралы» жарлық қабылдады. Осы Жарлыққа сәйкес шаруашылықтары тәркіленуге жататын ірі Баян-феодалдарға көшпелі аудандарда жеке иелігінде 400-ден астам мал (ірі малға ауыстыру), жартылай көшпелі 300-ден астам, қалған 150-ден астам мал бар малшылар жатқызылды. Қостанай округінде 300 ден 600 ге дейін бай шаруашылықтары тәркіленді.

Бірінші бесжылдық жылдарындағы округтің ауыл шаруашылығының жай-күйіне қысқаша сипаттама беретін болсақ, Қостанай округі 15 әкімшілік бірлікті біріктірді, 24.552.150 га аумақта орналасқан, оның ішінде ауыл шаруашылығы жұмыстарын жүргізуге жарамды жерлер 74% - дан астам және қолайсыз жерлер 15,9% болған. Ыңғайлы жердің жалпы көлемінен 1.125.474 га, жайылымнан - 15.237 884 га, шабындық алқаптардан 1.111.115 га жер жыртылды [79, 1196.].

Округте 106490 шаруа қожалығы болды, оның ішінде қалада-8810. Округ халқы 501255 адамды құрады, қазақтар саны 44,2%, украиндар-33,3%, орыстар - 17,4%. 1928-1929 жылы шаруашылық орталықтандырылды: нан - 9350000 пұт, өнімді мал - 146317 бас, жүн - 3252 центнер, май - 1266820 рубль, жұмыртқа - 152689 рубль, шикізат терісі-341873 дана, аң терісі – 943914 рубль [79, 1196.].

Аудан статистикасы ретке келтірілді. Ол 1928 жылы 450 000-нан 1930 жылы 450 000 га-ға дейін егістік алқаптары өскенін айтты. Егіс алқаптарының құрылымындағы колхоздардың үлес салмағы өзгерді. Олардың үлесі 1928 жылы-6.8%, 1929 жылы-9,1%, 1930 жылы-60% - дан асты. 1928 жылы егіншілік өнімін Өгіз жинау 22,5 млн пұтты, 1929 – 12,3 млн.пұтты құрады, 1930 жылы мемлекетке 4,5 млн пұт астық сатылды [79, 1196.].

1928 жылғы 27/VIII Орталық сайлау комитеті (ОСК) мен Қазақстан Халық Комиссарлары Кеңесінің қаулысы бойынша мүлкі мен малдарын тәркілеуге жататын бай шаруашылықтары тізімінің жобасын қарау бойынша Қостанай округтық атқару комитетінің Президиумының 1928 жылғы 14 қыркүйектегі №41 отырысының хаттамасынан үзіндісінде негізгі Жанышов пеп Клоповтың баяндамалары тыңдалып, келесі қаулысы шығарылған: Қазақ Орталық Атқару Комитеті мен Халық Комиссарлары Кеңесінің 1928 жылғы 27 тамыздағы қаулысын орындау мақсатында өзінің мүлкілік қоғамдық ықпалымен ауылды бір жағынан кеңестендіруге кедергі келтіретін жартылай феодалдық, патриархалдық және рулық қатынастарды сақтаған ірі байдың мүлкін тәркілеумен және халықтың кедей және орта топтарын экономикалық тәуелділіктен босату және оларды осы адамдар тарапынан қанау мақсатында, сол сияқты толық экономикалық өрлеу мен еңбек ету үшін қажетті жағдайлар жасау мақсатында мүлкі тәркілініп, жер аударылсын деп Қостанай аудандық атқару комитетінің төралқасы қаулы етті. Қаулыға сәйкес Торғай, Жетіқара, Наурзым, Обаған, Аманқарағай, Мендіқара, Қарабалық, Қайынды-Құмақ, Батпаққара аудандарынан – 55 адамды, ауыл еңбекшілерінің экономикалық және мәдени дамуын жақсартуға бағытталған барлық іс-шараларды өткізуге ескі дәстүрлер мен олардың қоршаған халыққа деген қарым-қатынасыназиянды түрде кедергі келтіреді деп 11 шаруашылықтың мал мен мүлкін тәркілеп, округ шегінен шығарылады. Аталған құжатқа сәйкес шаруашылықтар Қостанай округінен Семей округіне, ал Қарқаралы округінен Қостанай округіне жер аударылған [49, 111 б.]. Сонымен қатар, 1928 ж. 30 тамыз КАССР Халық Комиссарлары Кеңесінің малдың бір түрін

екіншісіне ауыстыру коэффициенттері туралы қаулысына сәйкес «көшірілген адамдардан малды тәркілеу және оны кедей халық арасында бөлу жөніндегі жұмыстарды жүргізу кезінде мынаны басшылыққа алуға қаулы етеді: 1. Ірі қара мал деп-жылқы, сиыр, өгіз, 2 жылдық түйені есептеген; 2. Ірі қара малдың бір басына әр түрлі жас малдарының келесі саны жеке теңестірілген 3 бас құлын, 2 бас тай, 1,5 бас құнан, 1,5 бас құнажын сиыр, құнан-өгіз, 3 бас тайынша, 5 бас бұзау, 5 бас қой, 6 бас ешкі, 3 бас меринос қой, 3 бас түйе (бота), 2 бас тайлақ есептелген [49, 112-115 бб].

Кеңес үкіметінің Қазақстанның ауыл шаруашылығында жүргізген солақай саясатының, қазақтың дәстүрлі шаруашылығының күйреуінің, байларын тәркілеудің, шаруаларын күштеп отырықшыландыруына халық наразылығы көрсетіледі. Қазақстанда 1929-1931 жылдары 372 көтеріліс болды, оларға 80 мыңға жуық адам қатысты, бұл көтерілістің бәрі қайғылы аяқталды. Сонымен 1929 жылдардағы Сырдария мен Қостанай уездерінде өткен көтерілістерге шығу үдерісі талданып қаралған. Одан соң 1930 жылдардағы көтерілістер мен 1931 жылғы Маңғышлақ көтерілісі оқиғаларына тоқталып баяндалған. Қазақтардың көтерілістері қолжетімді материалдар деректер негізінде зерттелген.

Қазақстан билігінің саясатына наразылықтың алғашқы белгілері 1928 жылғы тәркілеу кезінде байқалды, бірақ толық ұжымдастыру науқаны басталуымен асыра сілтеушілікке, ет және астық салығының жөнсіз салынуы мен астық шықпай қалуына байланысты бірқатар аймақтарда нақты көтерілістер басталып, олардың негізгі қозғаушы күші орта және кедей шаруалар болды.

Бұрын кеңестік тарих ғылымы Қазақстандағы кеңестік саясатқа халық наразылықтары туралы, оның себептерімен барысы, салдары жайында ашып айтуға рұқсат еткен жоқ. Осыған байланысты қазақтардың өткен ғасырдың 30-шы жылдарындағы халық наразылығы тақырыбы жеке ғылыми ізденістің объектісі мен пәніне айналған жоқ. Қазақстан өз тәуелсіздігін алғаннан кейін зерттеушілер ХХ ғасырдың 30-шы жылдарының басындағы жаппай ұжымдастыру барысындағы кеңестік саясатқа наразылық процестері туралы бұрын тыйым салынған тақырып туралы ашық жазуға мүмкіндік алды.

Қоғамдық сананы деколонизациялау, бұрынғы евроцентристік тәсілдерден бас тарту, қоғамды рухани жаңғырту процесін бастау, пәнаралық тәсілдерді пайдалану, 1929-31 жылдар аралығындағы республикамыздың әр аймағында өткен халық наразылық процесін зерттеу мәселесі өзекті болып саналды. Қазақстандағы, сондай-ақ жақын шетелдердегі бірқатар мұрағат қорлары және отандық беті жабық қорлардың беті ашылуы отандық ғалымдар үшін біршама қолжетімді болды, бұл Қазақстанның әр аймағындағы халықтық наразылық тақырыбын ашық зерттеуге мүмкіндік берді.

Қазақстандағы ППОГУ-дың саяси-құпия бөлімінің 1931 жылдың 1 желтоқсанындағы мәліметтеріне назар аударсақ, 1929-1931 жылдары халық наразылықтары аса белсенді көрініс берген кезең екеніне көзіміз жете түседі.

«Бандиттік» бас көтерілулер мен ата қонысты тастап ауа көшулерді алып тастағанның өзінде 1929-1931 жылдары Қазақстанда 372 рет шаруалардың бұқаралық бас көтерілулері болды [29, 14 б.].

Халық күштеу саясатына деген өзінің наразылығын көтеріліс түрінде ғана білдіріп қоймай, өкімет және кеңес белсенділеріне қарсы қастандық жасауға да, сондай-ақ колхоз және совхоз мүліктерін әдейі өртеу әрекеттеріне барды.

Мұндай ірі көтерілістердің және оған қатысушылардың санын сол жылдардағы Қазақстан басшысы Ф.Голощекиннің И.Сталинге хабарлап тұрғаны құпия архивтен белгілі. Солардың бірінде тек екі жылда ғана, яғни 1930-1931 жылдары ғана, Қазақстанда 15-ке тарта ірі көтеріліс болып, оларға 34 мыңдай адам қатысқанын аңғарамыз. Осы екі жылда 1350 контрреволюциялық топтар жойылды және оған қатынасқан 7,5 мың кісі қолға түсті ... [29, 14 б.].

1930-32 жж. бұрынғы Сырдария ауданының Созақ ауданында, Қостанай облысының Батпаққара, Науырзым, Торғай аудандарында және Қазақстанның басқа аудандарында ірі топтық толқулар өтіп, оның барысында кей жерлерде партия және кеңес органдары жойылды, жауапты жұмысшылар атылды, жиналған астық талан-таражға салынды, Бай шаруашылықтарын тәркілеу барысында алынған кедейлер кедейлерден алынды. 30-жылдары Маңғыстау түбегіндегі Шаруа қарсылығы тарихқа Адаев көтерілісі ретінде енді [30, 76 б.].

Голощекиннің қазақ ауылындағы жағдай туралы БК(б)П Орталық Комитетінің хатшылары Сталинге, Молотовқа, Кагановичке, Смирновқа 21 сәуір 1930 жылы жазған хатында Қостанай округіндегі Батпаққара ауданында болған осы көтерілістің басталған күні 1 қараша деп көрсетілген [48].

Голощекин мен ОГПУ байлардың, алашордашылардың контрреволюциялық бас көтеруі деп бағалаған бұл көтеріліске Батпаққара, Науырзым мен Торғай аудандарының бірқатар ауылдары қатысты. Айта кететін бір нәрсе, бұл аудандар 1916 жылғы патшаға қарсы ұлт-азаттық көтерілісін бастан кешірген, сол дәстүрде тәрбие-тағылым алған еді. Осы өткенге азғана шолу жасасақ, бұған біздің көзіміз жете түсер еді.

1916 жылы шілде айының ортасында Аманкелді Имановтың Торғай уезінде көтерілісшілердің алғашқы отрядын ұйымдастырғаны белгілі. Қараша айының бірінші жартысында Торғай болысындағы бұл көтеріліс жалпыхалықтық сипат алып, оған қатысушылардың жалпы саны 50 мың адамнан асып түсті. 6 қарашада Аманкелді Имановтың басшылығымен Торғайды басып алуға шыққан көтерілісшілер мақсаттарын орындай алмай, Торғайдан 120-150 шақырым жердегі Батпаққара селосына бекінді. Осы Батпаққарада олар өздерінің қарулы күштерінің штабын құрды. Осында 1916 жылдың қарашасынан 1917 жылдың ақпанына дейін Аманкелді Иманов сарбаздары жазалаушылармен шайқасты. Ақпанның 21-24-інде көтерілісшілер жаңа күш жинап, әлденіп алу үшін Батпаққараны тастап, құм арасына кетеді. Бірақ айдың соңына қарай сарбаздар Батпаққараға қайта

оралды. Олардың отрядтары Торғай уезінің Қарақоға, Сарықопа, Бірінші Наурызым болыстарына келіп, осында екі бірдей революцияны - Ақпан және Қазан төңкерістерін қарсы алып, Кеңес өкіметі жағына шығып, оны қолдап ұрыстар жүргізді.

1929 жылы Батпаққарада кеңестік империя озбырлығына, зорлық-зомбылығына қарсы жаңа көтеріліс басталған кезде, 1916 жылмен арада небары 13-ақ жыл өтті. Яғни табыспен аяқталған сарбаздар көтерілісін әлі ешкім де естен шығара қойған жоқ еді. Оған қатысқандардың көпшілігі де дін аман болатын.

1929 жылғы Батпаққара көтерілісінде бұрынғы ұлт-азаттық қозғалысына тән кейбір сипаттар көрініс берді. Әрине, бұл жерде біз Батпаққара көтерілісінің жаңа саяси-әлеуметтік жағдайда большевиктердің: «Халыққа әлеуметтік теңдік, жер-су, мал береміз, біздің жауымыз тек қазақ байлары ғана» деген ұрандармен халықтың көпшілігін өздерінің жағына шығарып үлгерген және осы жолмен соңғылардың біразын өздерінің қандас, рулас туыстары - ауқатты қазақтарға қарсы жауластырып, кедей-кепшікті, жарлы-жақыбайды «тап күресінің шиеленісіп тұрғаны туралы» ұранмен қаруландырып, соңдарынан ерткен заманда орын алған ерекшелігін де ұмытпағанымыз жөн. 1916 жылы Аманкелді мен Алашорда көсемдерінің арасында кейбір тактикалық және саяси түсініспеушіліктер ғана орын алғаны болмаса, оларда түпкілікті ортақ мақсат — қазақ халқын тәуелсіздікке жеткізу еді. Осы игі арман үшін саяси қақтығысқа қарамастан, түптеп келгенде, Алашорда басшыларының Кеңес үкіметімен келісімге келгені белгілі.

Ал енді 1929 жылдың жөні басқа. Мұнда бұрынғы ұлт-азаттық қозғалысындағыдай «бір жеңнен қол шығарған», бай-кедейге бөлініп жатпай, тұтас халық болып ақ патшаға қарсы ынтымақтаса атқа қонған қалың қазақ жоқ. Қазақ арасына саяси-әлеуметтік іріткі түскен, руға емес, ол тап-тапқа бөлініп алған, біразы Кеңес үкіметінің зорлықшыл күштеу саясатын көзімен көріп, тіптен бастан кешіріп отырса да «шықпа жаным шықпа» деп, түбі бәрі коммунистер айтқандай, жақсы әділетті қоғамға апарар, бұл қайыршылануымыз уақытша құбылыс шығар деп артын бағып жалтақтайтын, Кеңес өкіметінің саясатына қарсы наразылыққа шақырғандарға ілеспейтін күн туған.

Оның үстіне, кезінде халық ұлттық көсем ретінде қолдаған, мақтаныш еткен қазақ халқының дарынды ұлдары Байтұрсынов, Дулатов және Есполов - осы Батпаққара, Наурызым, Торғай аудандары өңірлерінен шыққан, елім деп еңіреп туған азаматтар кезінде ұйымдастырған «Алаш» партиясы да, Алашорда үкіметі де Кеңес өкіметін алғашқы жылдары-ақ жақтап, соның жағына шықса да, 1925 жылғы И.Сталиннің Түркістан республикасының органы «Ақжол» газетін сынап жазған хатынан кейін, олар «ұлтшылдық пен буржуазияшылдыққа» айыпталып, қайта қудаланған, ал 1928 жылы, яғни Батпаққара көтерілісінен бұрын абақтыға жабылған әділетсіз заман еді, бұл заман. Осының бәрін естіп, біліп отырған Байтұрсыновтың, Дулатовтың,

Есполовтың жерлестері әділдік кімнің жағында екенін, дәл ажырата алмай, бастары қатты.

Мұны айтып отырған себебіміз, 1929 жылы Батпаққара, Наурызым және Торғай аудандарында көтеріліс болған кезде ОГПУ органдары – Голощекин басқарған Қазақ өлкелік партия комитеті өздерінің, ресми қағаздарында «азамат соғысы кезінде аталған аудандардың территорияларын басшылары осы аудандардан шыққан Алашорда үкіметінің Торғай тобының әскерлері басып алғанын» қайта-қайта еске түсірумен болды (348-іс, 172-п.). Олар тіптен бұл аудандарды «Алашорда қозғалысының бесігі» деп те атады (Сонда. 172-п.).

2.2.Көтерілістердің сипаты, барысы және қозғаушы күштері

XX ғасырдың 20-шы жылдардың аяғы мен 30-шы жылдарының басында апат кезінде қазақ халқының ұлттық ескі дәстүрлі құрылымына алғашқы соққы берілді. 1928 жылы 27 тамызда Республикалық Орталық Атқару Комитеті мен Халық Комиссарлары Кеңесінің отырысында қабылданған «байлардың шаруашылықтарын тәркілеу туралы» қаулының негізінде іс жүзінде 696 шаруашылық тәркіленді, олардың 616-сы өздері тұратын округтен тыс жерлерге жер аударылды.

Көшпелі малшылар мен жартылай көшпенділерді отырықшы деп аталатынға көшіру жөніндегі ұрылар саясаты да қазақтардың шаруашылығына елеулі соққы болды. Мал шаруашылығы орны толмас шығынға ұшырады. Зорлық-зомбылық қысымы мен өрескел озбырлыққа қарсы тұру ауылшаруашылық өндірісінің күрт төмендеуінен ғана көрінбеді. Халық аштықтан ашық наразылық білдірді. Ол бірнеше рет шаруалардың қарулы әрекеттеріне әкеліп соқты.

Қазақстанда 1929-1931 жылдары 372 қарсылық акциясы ұйымдастырылды. Кеңес өкіметіне қарсы 30-ға жуық ірі көтеріліске 80 мыңға жуық шаруа қатысты [77]. Оларды басу үшін коммунистік отрядтар құрылды, соғыс күштері жұмсалды. Осылайша, Кеңес өкіметі 1916 жылғы патша өкіметі сияқты жазалаушы экспедицияны бағыттады. Жазықсыздар жазаланды. Осындай көтерілістердің бірі – Батпаққара көтерілісі.

Әр түрлі тарихшылар мен өлкетанушылар Батпаққара көтерілісі туралы әр түрлі кезеңдерде жазғанына қарамастан, Кеңес өкіметіне қарсы ұйымдастырылған бұл қарсылықтың әрекеттеріне әлі толық баға берілген жоқ.

БК(б)П Қостанай аудандық комитетінің Батпаққара ауданындағы көтеріліске байланысты партия комитеттеріне берген ақпараттық хабарламасында «1929 жылдың 3 қарашасынан бастап Батпаққара ауданында көтеріліс басталды, ол ағымдағы жылдың 8-9 қарашасына дейін жалғасты, есептеулер бойынша оған барлығы 400-500 адам қатысты, оның ішінде 50-ден аспайтын адам қаруланған...» [78]. Ал Сталинге, Молотовқа, Кагановичке, Смирновқа 1930 жылғы 21 сәуірдегі қазақ ауылындағы жағдай

туралы БК(б)П ОК хатшылары жазған хатында Голощекин Қостанай округінің Батпаққара ауданында бұл көтерілістің басталу күні 1 қараша екенін жазды [45].

Голощекин мен Біріккен Мемлекеттік Саяси Басқарма 1916 жылғы патша билігіне қарсы ұлт-азаттық көтерілісті бастан өткер Батпаққара, Наурызым және Торғай аудандарының бірқатар ауылдарының қатысқанын алдыға тартып, байлардың, алашордалықтардың революцияға қарсы көтерілісі ретінде бағалады.

Көтерілісшілер облыс орталығын басып алып, партия және кеңес мекемелерін, полицияны талқандап, тұтқынға алынғандарды босатады. Көтерілісшілерді Ә.Бекежанов, С.Қалиев, Ә.Смағұлов, О.Бармақов және Торғай аудандық партия комитетінің үгітшісі Оспанов басқарды.

2 қарашада Батпаққара өлкенің барлық ауылдары өкілдерінің съезі өтіп, онда кеңес өкіметін құлату туралы шешім қабылданды. Ауылдарда үш ақсақалдар кеңесі сайланды, әр ауыл көтерілісшілер әскеріне 50 атты жігіт беруі керек болды, үгітшілер көршілес аудандарға, сондай-ақ Қызылорда, Ақмола уездеріне жіберілді. Омарбай Бармақов хан болып жарияланды.

Аз уақыттың ішінде Торғай, Жетіғара, Науырзым аудандарының ауылдары батпаққарлықтарға қосылып, жекелеген көтерілісшілер топтары жиналды. Алайда көтерілісті басу үшін жіберілген әскерлер Батпаққарадағы көтерілісшілерге қолдау көрсету әрекетінің жолын кесті, көп ұзамай көтерілісшілер орталығы жергілікті жерге орналастырылды, содан кейін жойылды.

Көтеріліс басшыларының ішінде бір кездері төңкеріс ісіне шын жүректен сенген адамдар да болды. Демек, Ә.Смағұлов Торғай ревкомының бірінші төрағасы, Ә.Бекежанов Науырзым милициясының бастығы болды. Халыққа қарсы геноцид саясаты бұл адамдарды билікке қарсы қарулы күрес жолына итермеледі. Алайда күштер тең емес еді. ОПТУ отрядтары далаға жіберіліп, 8-9 қарашада көтерілісшілер талқандалып, көтеріліс басылды. 200-ге жуық адам тұтқындалып, Қостанайға жөнелтілді.

Келесі 1930 жылдың көктемінде Қазақстандағы көтерілісшілер қозғалысы күшейді. Сырдария ауданына қарасты Созақ ауданында ірі қойылым өтті. Оған себеп – жер аударылғандар мен олардың туыстары үшін ауданда бірнеше концлагерьлердің салынуы. Көтеріліс 1930 жылы 7 ақпанда Созақта басталды. Аз уақыттың ішінде жергілікті полиция қарусыздандырылды, билік өкілдері мен белсенділер өлтірілді, 20-ға жуық адам тұтқындалды. Көтеріліске хан болып сайланған Сұлтанбек Шолақов, оның көмекшісі Әли Асадулла, полиция бөлімінің бұрынғы бастығы Бейсенбаев, бұрынғы милиционер Құжақ, Д.Әтінбаев, Қ.Жолшиев, С.Шалымбетов, А.Дюганов, О.Оразбаев және Т.Аюбеков. «Кеңес өкіметі құрысын», «Хан билігі аман болсын!» деген ұрандарын алға тартқан, және «Қазақ үкіметі аман болсын!» көтерілісшілер көршілес аймақтарға хабаршылар жіберді. 15-16 ақпанда Журавлев пен Логачев отрядтары Созақ ауданына жақындады. Төрт сағатқа созылған шайқас көтерілісшілердің

жеңілуімен аяқталды, хан Сұлтанбек қаза тапты, 200-ден астам адам тұтқынға алынды, 400-ге жуық шаруа қырылды. Көтерілісшілердің қалдықтары солтүстікке, Шудың төменгі ағысының қамыс тоғайларына кетті.

Ең табанды және ұзаққа созылған сипаты Қазақстанның солтүстік-батысындағы Ақтөбе, Қостанай, Қызылорда уездерінің кең-байтақ территориясын қамтыған көтеріліс болды. Ол 1930 жылы 25 ақпанда басталды. Ақтөбе ауданы Ырғыз ауданында. Аз уақыттың ішінде 6 көтерілісшілер отряды құрылып, оларды хан сайланған Қанаев Айжаркент, Бәйімбетов Жұмағазы, Сәметов Мұхантай, Сатыбалдин Исатай, Досов Ақмырза, Нұрлыбаев Төменбай, Лаубаев және Қабланов басқарды.

Көтерілісшілердің негізгі күштері Қостанай уезінің Жетіғара облысының оңтүстігінде орналасты. Көтеріліс әу бастан партизандық соғыс сипатына ие болды, бұл ОГПУ әскерлеріне шешуші соққы беруге мүмкіндік бермеді. Көтерілістерді басу үшін облысқа 8-ші атты әскер дивизиясының бөлімдері көшірілді.

1930 жылы 26 ақпанда ОГПУ бөлімшелері ауылды алды. Васильевка – Шығыс Қазақстандағы шаруалар көтерілісі (20-26.02.1930) орталығы. Көтеріліс басшысы Толстаухов тұтқындалды, көтерілісшілердің қалдықтары тауға шығып, Қытайға кетпек болды.

1930 жылы ақпанда Серікхан басқарған Сарысу өңірінде де Кеңес өкіметіне қарсы көтеріліс болды, бірақ ол бірден басылып, Серік хан мен көтерілісшілердің басқа басшылары тұтқындалып, сотсыз атылды. Осындай шаралар Шаян ауданы мен Қармақ ауылында да өтті. Бұл әрекеттердің барлығын ОГПУ әскерлері аяусыз басып тастады.

1930 жылы наурыз айында, Қазақ көтерілісші оңтүстік Орск қаласының, Ырғыз аймақтағы Жайылма ауылы өтті. Барлық жерде көтерілісшілер – сарбаздар ауылдық кеңестерді талқандады, құжаттарды жойды, астық дайындауды үзді, колхоздарды таратып жіберді. 14 наурызда Ырғыз ауылы маңында қазақ басмашыларымен үлкен шайқас болды. 8-ші атты әскер дивизиясының бөліктері жаңа шайқаста қазақ көтерілісшілерін бытыратып жіберді, олар қуғыннан қол үзіп, көп ұзамай қайтадан бірігеді. 20 наурызда атты әскер дивизиясы хан Айжаркенттің қазақ жасағы мен М.Сәметовті талқандады. Хан өліп, М.Сәметов көнуге мәжбүр болды. 23 наурызда ОГПУ бөлімшелерімен болған шайқаста қазақ көтерілісінің тағы бір басшысы И.Сатыбалдин қаза тапты. Қалған бөлімшелер Арал теңізінің солтүстігіндегі Қарақұм құмдарына шегіне бастады. Сарбаздармен бірге көтеріліске белсенді қатысқан бірнеше жүздеген ауылдар да үйлерін тастап қашты [24, 280-284 б.].

Кеңес әскерлері А.Досов бастаған қазақ отрядын талқандады, пулеметтің оғынан 100 аттылы қаза тапты, 150-ге жуығы жараланды.

1930 жылы сәуірде Марқожада қазақ баспашылары кеңестік Петин отрядын талқандады. Сол күні басқа сарбаздар отряды Гуцин басқарған ОГПУ әскерлер колоннасын шегінуге мәжбүр етті. Сидельников басқарған

кеңес отряды қазақ баспах көтерілісшілерінің қалың қолымен соқтығысып, шайқасқа көнбей, шегінді.

30 сәуірде Ә.Жангелдиннің үкіметтік комиссиясы мен көтерілісші қазақтар-Сарбаз басшылығы (Ж.Бәйімбетов, Д.Қараев және Ә.Айменов) арасында Кеңес өкіметіне қарсы қарулы күресті келесі шарттармен тоқтату туралы келісімге қол қойылды:

1. Орта шаруалардан заңсыз тәркіленген малды қайтару.
2. Ар-ождан бостандығы, мешіттерді қайтару және биліктің діндарлардың ісіне араласпауы.
3. Тәркілеуге тыйым салу туралы қаулы шығару және оны билік органдарының сөзсіз орындауы.
4. Күшті ұжымдастыруды тоқтату.
5. Ауылдағы «таптық күрестің» жасанды шиеленісуін тоқтату, барлық ішкі істерді «делегаттар» емес, жалпы жиналыс шешуі керек.
6. Мал басының санына сәйкес салық мөлшерін белгілеу, малшылардан астық салығын алу тәжірибесін тоқтату.
7. Қарақұмдағы көтерілісші ауылдардан арнайы әкімшілік ауданның құрылуы.
8. Көтерілістің барлық қатысушыларына рақымшылық жасау 25.02-30.04.1930 ж.

Өз тарапынан Ә.Жангелдин қозғалысқа қатысушылардың барлығына рақымшылық жасауға уәде берді. 30 сәуірде сарбаздар қаруларын тапсыра бастады. Билік уәдесінде тұрмады. Бүкіл көтерілісшілер 3-4 мамырда қаруларын тастағаннан кейін ОГПУ көтеріліс басшылары мен белсенді қатысушыларын тұтқынға ала бастады. Толық ұжымдастыру науқаны қызып тұрған ауылдар бұрынғы мекеніне қайтарылды [24, 287 б.].

1929 жылғы көтерілістің басталуына Кеңес және партия ұйымдарының өздері де себеп болды. Орыналған заңсыздықтар мен жаппай қудалауды жоғарыда айтып та кеттік емес пе? Оларға жол бермеу керек еді.

ОГПУ қызметкерлері өздерінің ресми құжаттарында Батпаққара көтерілісін байлар мен діни қызметкерлер алдын-ала белгіленген жоспар бойынша жан-жақты дайындаған контрреволюциялық көтеріліс ретінде көрсетуге тырысты. Бұл құжаттарда мынадай мәліметтер бар: бойлы Батпаққара, Наурызым және Торғай аудандарында көтеріліс дайындау мақсатында бірқатар кеңестер өткізді. Олардың бірі Абайділда Бекжанов, Сейтбек Қалиев және Ахмедия Смағұловтың жетекшілігімен Қостанайдағы Покровка жәрмеңкесі кезінде. Оған тек қазақтар ғана емес, орыстар мен татарлар, сондай-ақ Семиозерный және Мендіқара аудандарының өкілдері қатысты [29, 79-бет]. Мұнда біз Мұрағат көздерінде бұл адамдардың есімдері жоқ екенін, тек әкелерінің есімдері берілгенін атап өтеміз. Батпаққара көтерілісіне қатысушылардың тегін анықтауға ҚР Прокуратура органдарының құрметті қызметкері Бақытжан Байшурунұлы Нұғмановтың «Наурызымье 1920 жылдары» жұмысы үлкен көмек көрсетті [34].

Көтеріліске тікелей қатысты оқиғаларға оралайық.

1929 жылы 1 қарашада Батпаққара және Наурызым аудандарында антисоветтік көтеріліс басталды. Көтерілісшілерді Абайділда Бекжанов пен Сейтбек Қалиев басқарды. Ұйымдастырушылар қатарына Ахмедия Смағұлов (Торғай ревкомының бұрынғы бірінші төрағасы), Оспанов (Торғай аудандық партия комитетінің үгітшісі), Омар Бармақов, Қожа Мырзин, Әбдірахман Нұршабаев, Ыбрай Баймұратов, ағайынды Фазыл, Орманбек, Ахат Наурызбековтер кірді. Көтерілісшілердің арасында 3 коммунист, 12 комсомол, 5 ауылдық кеңес мүшесі және 2 жергілікті кедейлер одағының төрағасы болды.

Наурызым ауданының лауазымды адамдарының қатарында №1 ауыл кеңесінің төрағалары Стамқұлов Қошмұршы және Омаров Испандеяр, №9 ауыл Қисықбаев Нұрғали, № 10 ауылының комсомол мүшесі Бирманов Әмір, Наурызым аудандық «Қосшы» одағының төрағасы Орақов Шайахмет, №10 ауылдың «Қосшы» одағының төрағасы Сарбаев Хамза, №9 ауыл кооперативінің Ревкомиссиясының мүшесі Байзақов Ескендыр болды.

Көтеріліс жетекшілерінің бірі 1888 жылы туған, Наурызым ауданының 10 ауылының тумасы, кооперативтік ұйымдардың есеп жүргізушісі Юзбаев (Джузбаев) Хамза, орта шаруа, волбасқарушылар кандидатының ұлы, бұрынғы Алаш-Ордалық, Алашорда әскери бөлімдерінде қызмет еткен, белгілі буржуазиялық ұлтшыл, партия жетекшісі Дулатов Міржақыптың, көтеріліс жетекшілері Бекжанова және Наурызбековтардың туысы, сауатты, 2-сыныптық училищеде оқыған, 2 әйелі, 2 баласы болды, 1922-1924 жылдары Виктің төрағасы болды, сол кезден бастап кооперация желісі бойынша жұмыс істеді, ҚК14 және 16 баптары бойынша сотталды, ақталды, 1930 жылы 21 сәуірде көтеріліске қатысқаны үшін атылды[34, 120 б].

Көтерілісті ұйымдастырушылар мен жетекшілердің бірінші кеңесі 1929 жылы 1 қарашада Батпаққара ауданының орталығында, яғни 4-ші ауылда ақсақал Нарбай Кодралиннің үйінде өтті. Жиналыста көтерілістің басынан аяғына дейін ұйымдастырушысы және жетекшісі деп танылған Әбайділда Бекжанұлы қатысты.

Кеңеске жоғарыда аталған тұлғалардан басқа, Батпаққара ауданының барлық ауылдарынан 50-ге жуық адам және Торғай мен Наурызым аудандарының өкілдері қатысты.

Әбайділда Бекжанұлы 1916 жылғы көтеріліске белсене қатысқан және атақты 17 партизанмен бірге өлім жазасына бұйырылған, одан кездейсоқ қашып құтылған еді. Ол революциядан кейін Совет өкіметін орнатуға белсене қатынасып, Батпаққарада аудандық ішкі істер бөлімінің бастығы болды. 1929 жылы тұтқындалып, жазаланды. Батырлардың Совет өкіметіне қарсы шығуына не себеп болды? «Жел тұрмаса шөптің басы қимылдамайды» дегендей, 1920-21 жылдардағы жұт пен аштық, Голошекиннің қырғыны, 1928 жылғы жаппай конфискация, зорлықпен колхоздастыру, халықтың босқындыққа ұшырауы – 1929 жылдың көтерілісіне басты себептерінің бірі.

Бекжанов пен Қалиев елдің саяси тұрақсыз жағдайы, басталған көтерілістер туралы, Қостанай, Алматы, Қызылорда және басқа қалаларды көтерілісшілер басып алғаны туралы хабардар етті, сондықтан қазір көтеріліс жасап, Наурызым, Батпаққара және Торғай аудандарында Кеңес өкіметін құлату қажет.

2 қарашада көтерілісшілер кеңес, партия органдарының тарапынан елеулі қарсылықты көрмей, Батпаққара ауданының орталығына кірді. Көтерілісшілер, аудандық деңгейдегі бастықтар кеңесі, партия қызметкерлері келе жатқанын естігенде, бәрі қашып кетті. Мысалы: СП(б) партиясы аудандық комитетінің хатшысы Нукеевтің өзі саяси тұрғыдан сенімді екендігі туралы қолхат берген белсенді көтерілісшілердің бірінің үйінде, ал аудандық атқару комитетінің төрағасы Әжібаевтың үйінде, көтерілісшілер әскери басшысының үйінде жасырынып, оған өзінің атынан саяси сенімді адам екендігі туралы қолхат берді.

Жасырынып үлгермеген кейбір жергілікті билік қамауға алынды. Көтерілісшілер кеңестік, партиялық және экономикалық органдардың барлық істерін өртеп жіберді, кооперативтік ұйымдар, сот, милиция және басқалары орналасқан бұрынғы Ишанның үйі де өртенді. Осылайша, аудан орталығындағы көтерілісшілер келтірген шығын 200 мың рубльге жетті.

Көтерілісшілер көтеріліс басталған кезде тұтқындалғандарды босатты. Мұнда ауданның барлық ауылдары өкілдерінің съезі өтті, онда үш ақсақалдан кеңес құру туралы шешім қабылданды, әр ауыл көтерілісшілер армиясына 50 жігіт беруі керек, үгітшілер көрші аудандарға, сондай-ақ Қызылорда және Ақмола округтеріне жіберілді. Омарбай Бармақов хан болып жарияланды. ОГПУ хандық туралы мәселеге түсініктеме бергендей, 1916 жылғы көтерілісте халық бұл мәселеге қатты назар аударғаны белгілі болды. Тек Ырғыз уезінде тоғыз «хан» сайланды. Жоғарыда айтылғандай, Торғай уезінде Әбдіғафар Жанбосынов, Оспан Шолақов және басқа да «хандар» көтеріліске қатысқан.

Бекжанов 1-3 қараша аралығында Батпаққара болды, содан кейін Наурызым ауданына көтеріліс дайындап, жігіттерді көтеріліске тарту үшін барды.

Бекжанов барған кезде Батпаққара ауданының әр ауылына ауыл старшиналарын тағайындады, оның орынбасары және сонымен бірге Батпаққара ауданының старшинасы болып Қалиев Сейтбек тағайындалды.

Судьялар мен басқа да лауазымды тұлғаларды сайлау Бекжанов оралғанға дейін және сарбаздар толық жиналғанға дейін кейінге қалдырылды. Сондай-ақ, 1000 сарбаздан тұратын ұлтшыл әскер ұйымдастыру туралы шешім қабылданды, оның ішінде Батпаққара ауданының 16 ауылынан 50 адам және Наурызым ауданынан Бекжанов 200 адам жеткізуі керек еді.

Көтерілісшілерге Наурызым ауданының 7, 8, 9, 10 және 11 ауылдары қосылды. Көтерілісті көтеру үшін барлық ауылдар бойынша үгітшілер: № 11 ауылға - Байсақал Башанов, Ахмет Жоласаров; № 7 ауылға - Искендиров; №

8 ауылға - Абар Жақыпов жіберілді, олар Алматы, Петропавл, Семей, Қостанай және басқа қалаларды Қытай басып алды деген қауесет таратты, халықты ұлтшыл армияға кіруге шақырды.

Наурызым көтерілісшілерінің шабуыл жоспары келесідей болды: Наурызымнан оңтүстікке қарай 70 шақырым жерде орналасқан Күйік жерін басып алу, содан кейін Батпаққарадан 200 шабандоздан қосымша күш алу және Наурызымға (батпаққаралықтар бір уақытта Торғайды басып алуы керек), ал Наурызымнан Қостанайға қозғалу.

1929 жылы 8 қарашада Наурызым ауданының №10 ауылы көтерілісшілерге атпен 100 шабандоз, 75 үшсызықты мылтық берді. ОГПУ қызметкерлері анықтағандай, бұл қару тот басқан, ақ түстерден қалған және жерге жасырылған.

Сол күні Наурызымнан 15 найзалы коммунистік отряды көлікпен шығып, 10 ауылға жетті, бірақ ауылды көтерілісшілер басып алғандықтан оралуға мәжбүр болды. ОГПУ отрядының басшысы бандиттерді автокөлікпен қуып жету мүмкін емес деп ақтады, өйткені жол жоқ, ал банда ат үстінде.

Бірақ көтеріліске деген көзқарас, ең алдымен, байырғы тұрғындар арасында айқын болмады.

Наурызым ауданының №1 ауылы көтерілісшілерді қолдаудан бас тартты, осыған байланысты №9 ауылдың шабуылына ұшырады, нәтижесінде ауданның кооперациясы тоналды.

Торғай милициясының бұрынғы бастығы Сұлтан Ниязовтың естеліктерінен Абайділда Бекжанов көтерілісшілер отрядтарының бірін басқарғаны шығады. 1929 жылы 2 қарашада олар Батпаққараны басып алды. Аудандық атқару комитетінің төрағасы Ақибасов Мұқаштыкөтерілісшілер мешітке апарып, мұсылмандықты қабылдауға мәжбүрледі.

Жағдайына түсті. Батпаққара ауданының №5 ауылында көтерілісшілер ауылдық кеңестің төрағасы Сүлеймен Сағандықовты, оның орынбасары Сәдуақас Алдамасовты, сондай-ақ «Қосшы» Шалаевты ұрып-соғып, оларды Торғай өзенінің суық суына күштеп айдады, содан кейін шашын қырқып тастады.

Оқиғаның ауырлығынан бүкіл округ алаңдағаны айтылады. Бұл төтенше шараларға баруға мәжбүр етті. Мысалы, БК(б)П Аманқарағай аудандық комитетінің бюросы 1929 жылы 9 қарашада Семиозерный кентінде орналасқан партияның барлық нақты мүшелерінің қатысуымен қаулы етті: «Хабарламаны тыңдағаннан кейін аудандық комитет бюросының кеңейтілген отырысы осы жолмен өткізілген іс-шараларды, атап айтқанда коммунистік боевиктер отрядын құруды мақұлдайды. Отряд командирі бөлген Т.Городин-бекітілсін. Жасақ казармалық жағдайға ауыстырылсын: қарауылдар мен патрульдерді қою арқылы». Аудан орталығында атты әскер эскадрильясы тұрды. Сонымен қатар, «барлық коммунистер өздерін соғыс жағдайында санап, шабуыл жағдайында жауынгерлік дайындықта болуы керек».

Большевиктер бастапқыда бұл әрекетті 1916 жылы Торғай уезіндегі көтеріліспен салыстырды. 6, 7 және 10 қарашада Қостанайдан партиялық-кеңестік органдар Батпаққараға үш отряд жіберді. Оларға жол бойында Ақтөбе, Қызылорда, Торғай, Қарсақпай отрядтары, сондай-ақ ОГПУ, Троица армия эскадрильясы қызметкерлерінен құралған команданың Қарулы отрядтары қосылды.

Мәселен, 8 қарашада Қызылорда қаласынан Қарсақпайға бір пулеметі бар 45 жауынгерден тұратын жасақ жіберілді, олар одан әрі Торғайға қарай жылжуы тиіс болатын. 9 қарашада Троицк қаласынан Қостанайға пулемет взводымен 120 сабельден тұратын жиынтық атты әскер дивизионы шықты[34, 123].

Көтерілісшілердің Қарулы отрядтарын Жүсіп Баймұратов басқарды, алайда қару-жарақ пен санның айқын теңсіздігіне байланысты көтеріліс басылды.

8-9 қарашада ОГПУ әскерлері көтерілісшілерді жеңіп, Батпаққараны алды. Ал, қараша айының 15-19 аралығында Торғай аудандық БК(б)Пкомитетінің Торғай ауданының 4, 17 ауылдарында аудан жұмыскерлерінің «Батпаққара оқиғаларын» талқылау жөніндегі отырыстар, мәжілістер өткізілді.

Аталған мәжілістердің хаттамалары Араб кәріптерінде жазылған зерттеу жұмысында алғашқы рет айналым ұсынылып отыр. Құжаттың мазмұнымен Қостанай облыстық мемлекеттік мұрағатының «Торғай аудандық БК(б)Пкомитеті» деп аталатын 422 қорының 1 тізімдемесінің «Аудан жұмыскерлерінің «Батпаққара оқиғаларын» талқылау жөніндегі мәжілістердің хаттамалары» деп аталатын 48-іс, 274 беттен тұрады.

Мәжілістерді жүргізушілері: Төрағалар: Жақия Тәжіұлы Ахметбекұлы, хатшы, Бешпентұлы, хатшы Ахметбекұлы Мұхит Қошанұлы, Самат Кішілікұлы, Камал Сүлейменұлы жүргізді. Мәжілістер барысында жасалған баяндамалартыңдалып, келесі қаулы етілді: «Батпаққара ауданындағы байлардың көтерілісін тезінен жойып Торғай ауданындағы коменес партиясы пролетарият көтеруші басшылығынаң соңынан еруге ат салысамыз. Мұнымен қатар елде кедей батырақ орта шаруаларды бұрынғыдан да одақтастыру жұмысын күшейтіп пролетарияты табына дұшпандық ойлаған байлар, жуан кулактар, ұсақ байларды қуаттаушы оңшылдарға қарсы күрес ашылсын», «Біздің кедей орташаларымыз Батпаққарадағы байларға назар салып, бірлі жарымды кедейлердің қарақан басын пайдаланып жүрген ел ішіндегі өтірік өсек таратушыларды тиісті орындарға білдіріп отыруға толық зер салынсын», «Кеңес үкіметінің жауы бірауызды болғаны менен дүниежүзіндегі еңбекшілердің қарсы шабуыл жасауының арқасында бұларды түбірімен құртуына жәрдемдесе береміз», «Батпаққараның оқиғасына қарсы тұрып келешектегі кеңес үкіметіне қол сұққандарға аянбай күресуге жігерімізді саламыз», «Бұл оқиға құрылып жатқан үкіметтің саяси мақсаттарына келіп отырғандықтан әлде де үкіметтің беріп отырған жұмысын күшейтуге тырысамыз», қаулылардың мазмұнынан көріп

отырғанымыздай қара халыққа барынша Батпаққара көтерілісін «байлар көтерілісі» деп ұғындырылды[43].

1930 жылдың 10 маусымында 11-ші Қызыл Ту кавдивизиясының командирі және әскери комиссары Евсеевтың БКП(б) Қазкрайкомына жіберген «1930 жылғы наурыз, сәуір және мамыр айларындағы Қазақстандағы ерекше жедел топтың жауынгерлік іс-қимылдары туралы» баяндамасында елдегі жалпы жағдай былай сипатталады, «Партияның ұлттық саясаты, ұжымдастыру, дайындаушы компаниялар, дін және тағы басқа мәселелердегі саясатының бұрмалануы негізінде 1929 жылдың күзінде Қазақ АКСРде жаппай қозғалыс пен наразылық жағдайлары орын алды. Батпаққара және Созақ көтерілістері тек әскерлерді қолдану арқылы жойылды, бұл қазақ ауылының жай - күйінің қорқынышты көрсеткіштері болды» [48, 108].

Сонымен қатар баяндамада «Қалалар мен ірі елді мекендерде әлсіз партұйымдардың болуы, көшпелі халқы бар ауылдарда партұйымдар мүлдем болмаған кезде, жергілікті ұйымдардың беделі салмағы болмаған кезде, кеңестер мен кеңестік органдардың әлсіздігі, рулық ықпалдар, фанатизмге жететін діни нанымдар болған кезде, қазақ халқының наразы бұқарасы бірқатар аудандары молдалар, ишандар, байлар мен аткаминерлердің шексіз ықпалына түсіп, Кеңес өкіметін құлатуды және Қазақстанда хандық құруды мақсат еткен бірқатар бандалар ұйымын құрған рубасылармен қосылды» деп жазылған.

Шындығында, Кеңестік арнайы мәліметтерге сүйенсек, молдалардың мықты әскери күші болған, оларды сарбаздардан құралған ұлттық қазақ армиясы деп атаған. Халық басына қиын жағдай туған кезде дәстүрлі кәсібімен айналысқан халық, негізінен мұсылмандар мешітке намаз оқу үшін жиналып, уағыз да тыңдайтын. Ишандар, молдалар, ахундар жиналған халыққа басшылық жасап, мешіттер көтерілістер орталығына айналды. Атап кетсек, Бірғыз және Арал аудандарында болған шаруалар көтерілістеріне басшылық жасағандар: Мұхантай Саматов — хазрет, молда; Исатай Сатыбалдин — молда, үш мешіт салған; Жұмағазы — Бәйімбет молда, Қарақұмдағы дін басшысы; Ақмырза — ишан, молда.

Баяндамада «Жаппай қозғалыс Қазақ Автономиялық Кеңестік Социалистік Республикасының келесі аудандарын қамтыды» [48, 108-109 бб.] деген, атап айтсақ:

а) Алматы окр., онда 5000-нан тұратын банданың бір тобы Қапал қаласын қоршап алды, ал екінші белгісіз күштер арқылы Балқаш ауданының орталығын талқандады.

б) Семей окр., онда кішкентай бандиттік шайкалар жұмыс істейді. Онда бұрынғы қызыл партизандар қимылдары әрекет етуде.

в) Сырдарья округінде, 1929 жылдың қысында Созақ ауданындағы көтеріліс. 1930 жылы наурызда бүлікшілердің қалдықтары бандаларға бірігіп, Ур шағыл трактатының ауданын басып алды.

г) қара-қалпақ автономиялық обл., облыстың солтүстік бөлігінде, Қызылқұм құмдарында бірқатар ұсақ бандалар мен шайларды топтастыру

д) Қызылорда окр. Ақ-Мырза бандасының оңтүстік бөлігінде 700 сарыбөз бар. Джумагази Банда округінің орталығында Мулла орналасқан. Лаубаев, Кабланов және т.б. банданың Солтүстік және солтүстік-шығыс бөліктерінде барлығы 10 000 сарыбоз бар.

е) Қарабұтақ Ақтөбе округі Ырғыз ауданы және Челкар ауданының шығыс бөлігі көтеріліспен қамтылды. Айжаркен хан мен Мұқантай Саматовтың бандасы 1300 сарыбоз ырғызды қоршауға алып, Торғай ырғыз трактін басып алып, сымдарды жыртып тастады. Сатыбалдин мен Түменбай бандасы (700 сарыбөз) б оңтүстік-батыс жағалауында бірқатар зулаларды иеленді. Челкар-теңіз (Тауп шатқалы деп аталады).

Нұрулбаевтың бандасы Қарабұтақ ауданының шығыс бөлігінде жұмыс істеді.

ж) Қостанай окр. Округтің оңтүстік бөлігі (Жайылма және Торғай аудандары) көтеріліспен қамтылған.

з) Гурьев ОКБ. Солтүстік-шығыс бөлігі шағын бандалар жұмыс істейді. Осылайша, 12 округ пен бір облыстың ішінде 7 округ пен бір облыс бандиттік-көтерілісшілер қозғалысымен қамтылды.

Келтірілген дерек көзінің мазмұнынан көріп отырғанымыздай Батпаққара көтерілісі толығымен басылды, жанышталды дегенімен Қостанай және Қызылорда округтерінің аумағындағы қарулы көтерілістер жалғасын тапқаны және осы құжатта олардың тарихы жөніндегі дереккөздер корпусындағы орны мен рөлі айқындалып отыр.

1929 жылғы Батпаққара, Торғай, Наурызым аудандарында болған қарулы наразылықтар Қазақ өлкелік комитетін кеңестік саясаттын іске асырылу шаралары туралы ой қорытындылауды талап еткенімен, Голощекиннің аузына қарап қалған Қазақстандық басқару жүйесі сауатты, нақты қорытынды жасауға қабілетсіз болып шықты. Қазақ даласында зорлық, күштеу-әкімшілік саясаттары жалғаса беріп, арты 1930-31 жылдары бұрынғылармен салыстырғанда, ірі қозғалыстарға әкеліп соқты. Соның нәтижесінде Созақта, Талас бойында, Қызылқұмда, Қарақұмда т.б. жерлерде қаншама кінәсіз адамдардың қаны төгілді.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың саяси қуғын-сүргін және ашаршылық құрбандарын еске алу күніне орай жарияланған Үндеуі мен осыған сәйкес республикамызда құрылған «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі» мемлекеттік комиссияның басшылығымен аймақтарда осы бағыттағы атқарылар жұмыстарды үйлестіретін өңірлік комиссиялар да өз жұмысын бастаған болатын. Тиісінше, атқарылып жатқан және атқарылар ғылыми-зерттеу жұмыстарының ауқымы да нақты анықталған еді.

Осыған орайда, 2021-2023 жж. Қостанай облысы әкімдігінің Қоғамдық даму басқармасының үйлестіруімен аймақтағы халық наразылықтарын, қарусыз және қарулы көтерілістерді анықтау бойынша жұмыс тобының

Қостанай облысының Арқалық қаласы, Амангелді, Амантоғай, Жангелді аудандарында жүргізілген экспедициялық жұмыс барысында жергілікті өлкетанушылар мен құрметті ақсақалдардан алынған сұхбаттар сараланып, зерделеніп, транскрипцияланып, ауызша жазба дерекке айналдырылып, осы еңбектің мазмұнына қосылып отыр, атап айтсам, Арқалық қаласының Құрметті азаматы, өлкетанушы Шөптібай Байгелдин, Амантоғай ауылындағы, елдің құрметті ақсақалы 89 жастағы Мұқтар Қоденұлы, Жаркөл ауылдық округінің Тентексай ауылдық бөлімшесінің тұрғыны 89 жастағы ақсақал Бердіғожин Сапар, Амангелді ауданынан 89 жастағы ақсақал Уахитов Балтабай, 78жастағы ауыл тұрғыны Шукенов Айтбай аға, Торғайдан мұражай директоры Гульбану Сарсекей және ҚР Прокуратура органдарының құрметті қызметкері Бахытжан Нугмановтың берген сұхбаттары.

Б.Б.Нугмановтың Қостанай облысы Науырзым ауданының тарихы мен заманына арналған «Наурызым энциклопедиясы» деректі сериясының екінші бөлімі «Наурузумье в 20-годы» деп аталатын еңбегінде «Батпаққарадағы көтеріліске қатысқандардың саны 560 адам 106-сына қатысты Үштіктің шешімімен атылғаны анықталды (ресми түрде 115 адам атылды деп танылды). Бірақ жүзден астам адам үшін олар тағайындаған жазалар туралы мәліметтер жоқ екенін ескере отырып, атылған адамдардың нақты саны 115-тен асуы мүмкін»[34, 130б.] деген қортындыны негізге ала отырып саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі облыстық комиссия мүшелері 1929 жылғы Батпаққара көтерілісіне қатысушыларын анықтау жұмысында Бахытжан ағамыздың осы еңбекте келтірілген тізімді негізге алынды, оның бірден бір себебі, зерттеу жұмысы барысында қаралған ҚР ҰҚКҚостанай облысы бойынша департаменті мұрағатының №1 Коллекциялық қордың 1-тізімдесі, «Дело с материалами восстания в Бапаккаринском районе Кустанайской области» деп аталған 389-істе берілген тізімдерде жауапқа тартылған адамдардың ұзын саны 560-қа жетіп отыр.

Зерттеу жұмысының нәтижесінде мынадай қорытындыға келдік: 1929 жылғы Батпаққара көтерілісі бойынша 560 адам жауапқа тартылған, оның 115-і атылған, 79-ы 2 жылдан 10 жылға дейінгі мерзімге сотталған, 7-і Қазақстаннан тыс жерлерге 3 жылға жер аударылған, 2-і Сібірге айдалды, 87-ы шартты түрде сотталған, 218-і босатылған, 52-і туралы мәлімет жоқ.Бүгінгі таңда жұмыс тобының мүшелері қарап, зерделеген құжаттар бойынша 560 адамның 353-ақталған, ал 207-ақталмаған. Дегенмен, мұның бәрі уақыт еншісінде, бұл мәселеге құқық саласының мамандары кәсіби тұрғыда жіті қарап, өздерінің нақты құқықтық бағасын береді деген үміттеміз

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстандағы 1920–1930 жылдар аралығында жаппай сипаттағы халықтық көтерілістер мен наразылықтардың саны ғалымдардың айтуы бойынша бірнеше жүз, кем дегенде 300-ден асатынын және қатысушылардың саны кем дегенде бірнеше ондаған мың адамнан асатынын сенімді түрде дәлелдейді. Ал, Қостанай өңіріндегі 1920-1930 жылдардағы халықтың жаппай наразылықтары мен антикеңестік көтерілістер халықтық сипатына ие болды, өйткені, оларға село және ауыл тұрғындарының барлығы дерлік, саудагерлер, жұмысшылар, қызметшілер және қоғамның өзге де топтары қатысты.

Бұл саяси наразылықтар әртүрлі ұлт өкілдерінен құрылды, оларға орыс және қазақтардан басқа, украин, татар, башқұрт, еврей, неміс, өзбек және Қазақстанда тұратын басқа да халықтардың өкілдері белсенді қатысты. Саяси наразылықтардың лозунгтары көпшілігімен, «Халық билігі жасасын!», «Коммунистермен қасиетті соғыс!», «Азық түлік салғырты жойылсын!», «Дін бостандығы!», «Кеңес өкіметі жойылсын!», «Ислам діні жасасын!», «Кеңес өкіметі, салықтар, семфонд пен колхоздар жойылсын!», «Еркін сауда жасасын!» және т. б. ұрандарымен расталды.

Жаппай халық наразылықтарын басу үшін еліміздің большевик-сталиндік саяси басшылығы, сондай-ақ Қазақстан басшылығы (большевиктік орталықтың өкілдері мен қорғаушылары) жоғары деңгейде Қазақстандағы жаппай саяси қуғын-сүргін үшін саяси және идеологиялық негіз болған партиялық (жоғары саяси және заңдық күші бар) және мемлекеттік актілерді қабылдады. Осы нормативтік-құқықтық актілерді, сондай-ақ большевик-сталиндік биліктің Қазақстанда тікелей саяси қуғын-сүргін жүргізген мемлекеттік, қоғамдық-саяси тетіктері мен тәсілдерін жан-жақты зерттеп, бағалайды.

Зерттеу жұмыстың мақсаты – бұрын толық айналымға түспеген, жалпы Қазақстанда, оның ішінде Қостанай өңіріндегі 1920-1930 жылдар аралығындағы наразылықтар мен көтерілістер мазмұнын ғылыми тұрғыда ашып көрсету және олардың себептеріне, барысына, салдарына құжаттық, деректік материалдар негізінде талдау жасау болып табылады. Аталған мақсатқа жете алдық, оны келесі қорытындылар бойынша атап көрсетуге болады.

Халықтық наразылықтары алғы шарттарын, себебін анықтау барысында онда тек таптық мәселе ғана емес саяси көзқарастармен әкімшілік қысым мәселелері себеп болып тұрғандығы анықталды. Мысалға жаңағы Жасылдар армиясының мәселесіне тоқталар болсақ. Олар не ақтарды немесе қызылдарды қолдамады. Оларда шаруа билігін қолдады тек коммунистік бағытпен болғанын қаламаған.

Большевиктерге қарсы көтерілістерге талдау жасалынып антикоммунистік бағытта қалыптасқан наразылықтар мен «Жасыл банда» қозғалысының идеялық бояуын, мақсаты мен мотивін анықталды.

Осы көтерілісшілер Қостанай өңірінде де өз қимылдарын жүргізген. Жасыл армия қатарында жергілікті халықта қатысқан болатын. Осы кезде наразылықпен шыққанның бәрін кеңестер бандалар деп атап қудалау жұмыстарын жүргізген. Жазасын өтегенімен бұл көтеріліс мүшелері толық қоғам мүшесі бола алмаған. Оған себеп бұларды сайлау құқығынан айырған болатын.

Архив құжаттарын зерделеу барысында 1920 жылғы шаруалар көтерілісінің ауқымын, қозғаушы күштері мен көтерілісшілер санын, көтерілісшілер лагерінің ұйымдық құрылымын және көтерілісшілердің іс-әрекетін, қазақ халқының қарсы тұру формалары мен дәрежесін Қостанай өңірінің көршіліс жатқан Челябин Ақмола өңірлерімен тығыз байланыста екеніне көзіміз жетті. Мешков Мырзанының сөзінен Батыс Сібір көтерілісіне жатқызылатын Ақмола өңірінің көтерілісшілері Қостанай өңіріне жататын Большая Чураковка мен Обаған аймағымен тығыз байланыста болып қару мен тамақ жағынан көмек көрсетіп отырған.

Зерттеу нәтижелері мынадай тұжырымдарды қалыптастырады:

Біріншіден, қазақтардың дәстүрлі құрылымына алғашқы соққы жеке меншік иелерін қожалықтарынан айырудан басталып, оның соңы ауқатты шаруаларды тап ретінде жою секілді репрессиялық іс-әрекеттерге ұласып, онымен орташалар, кедейлер де қамтылды. Шаруашылықты жүргізудегі ауқатты шаруалардың тәжірибелері жойылып, дәстүрлі шаруашылықтың дамуы дағдарысқа ұшырады.

Екіншіден, ауыл шаруашылығында сталиндік ауыр соққының бірі астық және ет өндіру мен салық саясаты болды. Зорлықпен жаңа салықтарды дүниеге келтіру қожалық иелерінің, ұжымшар мүшелерінің өз шаруашылықтарын дамытуға ынтасын жойды.

Үшіншіден, қазақ шаруашылығының көшпелі және жартылай көшпелі малшыларын күштеу саясаты арқылы отырықшыландыру мал шаруашылығын ұзақ уақытқа дейін бас көтере алмастай күйретті.

Төртіншіден, Қазақстандағы голощекиндік «кіші қазан» реформасы қазақ шаруаларының ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүрлі шаруашылығын ғана емес, ұлттық әдет-ғұрыпты, болмысты, психологияны күйретуге бағытталды. Қарсыласу қозғалысын ұйымдастырушылардың көпшілігінің хан сайлап, сарбаздарды рулық негізде ұйымдастыруы ел тәуелсіздігін аңсаудан туындаған әрекеттер.

Зерттеу жұмысында ХХ ғасырдың 20-30 жылдар аралығындағы Қостанай өңіріндегі халықтық наразылықтар мен көтерілістер тарихына талдау жасалып Кеңес өкіметінің әлеуметік-саяси және экономикалық саясатының салдарынан туындаған проблемаларды және олардың күштеу әдіс-тәсілдері арқылы шешу әрекеттері мен оның салдары фактілік материалдар негізінде айқындалады.

Монографияда жаппай саяси қуғын-сүргіннің алғашқы құрбандары Кеңес өкіметінің күштеп орнауына, «әскери коммунизм» саясатына, революциялық «заңдылық» пен диктатураны орнатуға, азық-

түліксалғырты саясатына және большевик-сталиндік биліктің басқа да акцияларына қарсы халықтық көтерілістер мен наразылықтардың қатысушыларының тағдырлар қасіреті қарастырылады.

Бұл зерттеу туған өлкенің тарихына қызығушылық танытқан көпшілік қауымға, докторанттарға, магистранттарға, студенттер мен оқушыларға арналған.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР МЕН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссия туралы 2020 жыл 24 қараша № 456 // <https://online.zakon.kz>
2. Крицман Л.Н. Героический период Великой русской революции: Опыт анализа так называемого военного коммунизма. – Ленанд, 2022 г. С-280.
3. Елеуов Т.Е. Великая Октябрьская социалистическая революция. Установление Советской власти в Казахстане.- В кн.: История Казахской ССР. Т. 2. Эпоха социализма. Алма-Ата, 1959.
4. Тулепбаев Б.А. Торжество ленинских идей социалистического преобразования сельского хозяйства в Средней Азии и Казахстана. М., 1971, - 482 с.
5. Покровский С.Н. Антифеодальный протест урало-сибирских крестьян-старообрядцев в XVIII в. / Отв. ред. С. О. Шмидт. — Новосибирск: Наука, 1974. — 394 с.
6. Григорьев В.К. «Разгром мелкобуржуазной контрреволюции в Казахстане (1920-1922)». - Алма-Ата: Казахстан, 1984-176
7. Медеубаев Е.И. «Политика «военного коммунизма» в Казахстане (1918-1921 гг.): автореф. дисс.... канд. истор. наук: 07.00.02. - Алматы: КазНУ, 1999.
8. Қозыбаев М.Қ. Ақтандақтар ақиқаты. Алматы: «Қазақ университеті», 1992.— 272 б.
9. Омарбеков Т. 20-30-жылдардағы Қазақстан қасіреті– Алматы: «Санат», 1997. – 320 б.
10. Қойгелдиев М., Омарбеков Т. Тарих тағылымы не дейді? – Алматы: «Ана тілі», 1993. – 208 б.
11. Гривенная Л.А. Крестьянское повстанчество в Северном Казахстане в начале 20-х годов XX века. – Петропавловск, 2009. – 186 с.
12. Абылхожин Ж.Б. Очерки по истории традиционной структуры казахов в первые советские десятилетия: социально-экономические и социокультурные аспекты. – Алматы. 2023 (в соавт.). 358 с.
13. Насильственная коллективизация и голод в Казахстане в 1931-33 гг.: сборник документов и материалов / ; [вступ. статья и сост. К. С. Алдажуманов, М. К. Каирғалиев, В. П. Осипов, Ю. И. Романов] ; Мин-во науки - Академия наук РК ; Ин-т истории и этнологии им. Ч. Ч. Валиханова ; Архив Президента РК ; Центральный государственный архив Республики Казахстан... – Алматы : Фонд "XXI век", 1998. - 263 с. .
14. Сапарғалиев, Г. Советское государство в борьбе за развитие социалистической культуры в Казахстане [Текст] / Г. Сапарғалиев. — Алма-Ата : Академия наук Казахской ССР, 1957. — 143 с.
15. Противостояние: (Большевики и непролетарские партии в Казахстане. 1917-1920 гг.) / В. К. Григорьев ; [под ред. Б. А. Тулепбаева] ; Институт истории партии при ЦК КП Казахстана - Филиал Института марксизма-

- ленинизма при ЦК КПСС... – Алма-Ата : Казахстан, 1989. - 252 с. . . – 5000 экз. – 5-615-00336-7 (в пер.) : 140 тг.
16. Аяган, Б. Преступление века: о голоде 20-30-е годов XX столетия в Казахстане / Б. Аяган // "Московский комсомолец" в Казахстане. - 2012. - 15-21 августа. - С. 6-7.
 17. Кыдыралина Ж.У. Нация и история. - Астана: Елорда, 2009. - 221 б
 18. Козыбаев М.К., Абылжохин Ж.Б., Алдажуманов К.С. Коллективизация в Казахстане: трагедия крестьянства. Алма-Ата, 1992 г.- 36 с.
 19. История Казахстана (с древнейших времен до наших дней). В 5 томах [Текст]. Т.4. Казахстан в советский период / Гл. ред. С. Ф. Мажитов. - Алматы : [б. и.], 2010. - 768 с.
 20. Козыбаев М.К., Абылхожин Ж.Б., Алдажуманов К.С. Коллективизация в Казахстане: трагедия крестьянства. Алма-Ата: Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова, 1992. - 35 с.
 21. Алланиязов Т.К. Крестьянские выступления 1929-1932 гг. в Казахстане : опыт и проблемы изучения. - Алматы, 2002. - 88 с
 22. Жұмағұлов Б. Кеңес өкіметінің аграрлық саясаты және Адай көтерілісі (1922-1933 жж.): 07.00.02-Отан тарихы (ҚР тарихы),тар.ғыл.канд. дис. – Алматы, 1999. –157 б.
 23. Байқадамов Н.С. Сырдария округіндегі күштеп ұжымдастыру және шаруалардың қозғалысы (1928-1932 жылдар):07.00.02–Отан тарихы (ҚР тарихы)тар.ғыл.канд.дис. –Алматы, 2001. –150 б.
 24. ӘмірқызыК. Ауылым-атамекенім.–Ақмола,1993. –192 б.9 Байжан А. Құлан Кейкі батыр //Жалын.–1996. –№10. –173-180 бб.
 25. ТұрғынбекұлыС.Кейкі батыр //Ақиқат. –1993.–№10.–5-12 бб.
 26. Байділдин Ш. Кейкі батыр. –Астана: Сарыарқа, 2014. –368 б.
 27. Мақсұтбек С. Кейкі Көкембайұлы. –Павлодар:ЖК «Н.И. Сытина» баспаханасы, 2017. –404 б.
 28. Омарбеков Т. Зобалан (Күштеп ұжымдастыруға қарсылық): Оқу құралы.- Алматы, "Санат", 1994. - 272 бет.
 29. Омарбеков, Талас. 1929-1931 жылдардағы халық көтерілістері : зерттеу. – Алматы : «Арыс» баспасы, 2018. – 480 б.
 30. Омарбеков Т. Халық қаһары.// «Жұлдыз», 1991. № 9.; Омарбеков Т. Қазақстандағы халық көтерілісі қалай жазаланды.// Ақиқат, 1993. № 4.; Омарбеков Т. Қазақстанда босқыншылыққа қарсы күрес қашан басталды? //Қазақ тарихы, 1994. № 1.—53—58 бб.;
 31. Ижанов З. Аласапыран. –Алматы: Өлке,2017. –350б.
 32. Кустанай – Костанай: очерки истории. С древнейших времен до 1936 года / Под редакцией проф. И.К. Тернового. – Костанай: ТОО «Костанайполиграфия», 2012. – 608 с.
 33. Духин, Я. К.Карасульская волость: конец гражданской войны // Вестник КГПИ.- 2008.- № 2.- С. 96 - 103.
 34. Нугманов Б.Б.Энциклопедия «Наурызум». Наурызумье в 20-е годы. – Кокшетау. Издательство ТОО «Риск-Бизнес», - 2009. – 202 с.

35. ЦГА РК Ф. 40 Народный Коммисариат внутренних дел Киргизской АССР Оп.1, Д.69 Переписка с Кирревкомом и Кустаанайским уездным исполкомом о политическом положении и организации органов советской власти в Костанайском уезде и о передаче Кустанайского уезда из состава Челябинской губерний в Оренбургскую губернию, Л. 28.
36. ЦГА РК Ф. Р-66 Штаб ЧОН киргизской Республики (1921-1924), Оп.1, Д.5 Штаб ЧОН Округа Кир республики приказы по ЧОН Кустанайской, Уральской и Оренбургской губерний. Л.18; Д. 15 Доклады штаба ЧОН о ходе формирования и организации ЧОН и переписка со штабом по этому вопросу. Список комсостава и сотрудников штаба ЧОН оренбургской губернии; Д.25 Оперативно-разведывательные сводки штаба ЧОН Кустанайской губернии; Д. 53 Оперативно-разведывательные сводки штаба ЧОН Кустанайской губернии. 488 листов; Д. 83 Приказы по коммунистическим частям и частям особого назначения Кустанайской губернии.
37. ГАКО Ф.9 Кустанайский губернский штаб частей особого назначения (ЧОН) г.Кустанай. Оп.2, Д.50 Оперативно-разведывательные сводки частей особого назначения
38. ГАКО Ф.9 Кустанайский губернский штаб частей особого назначения (ЧОН) г.Кустанай. Оп.2, Д.20 Оперативные сводки о появлении и численности банд на территории Кустанайской губернии; Д.21 Оперативные донесения о появлении и численности банд на территории Кустанайской губернии; Д.24 Сведение о коммунистах комсостава Рапорты о появлении и членности банд на территории Семиозерного района.
39. ГАКО Ф. 109 Народный суд 1 участка Кустанайской области г.Кустанай, Оп.1 Д.6. Дело по обвинению участников «Зеленой банды» (приговоры, заявления);
40. ГАКО Ф.385 Кустанайский уездный комисариат, Оп.3, Д. 23 Список бежавших с белыми бандитами и эксплуататоров, спекулянтов, торговцев.
41. ГАКО Ф.72 Кустанайский губернский исполнительный комитет (Губиспоком), Оп.1, Д. 161 Материалы по выборам в советы по Больше-Чураковской волости Кустанайского уезда / Протоколы, Анкеты, списки членов, избирателей и лиц лишенных избирательных прав. Начато 28 октября 1923 – окончено 18 ноября 1923, на 126 листах.
42. РГАСПИ Ф. 1164, Оп.1., Д.19 «Адамовский волком ВКП (б) Орского уезда Оренбургской губернии» Материалы о проведении 10-ой годовщины Октябрьской революции и воспоминания о революционной борьбе и о разгроме банды Охранюка
43. ГАКО Ф. 422 Тургайский районный комитет, Оп.1, Д.48. Протоколы собраний трудящихся района по обсуждению «Батпаккаринского события» нач.1929 год, на 274 листах.
44. ГУ ОГАЧО Ф. Р-97, Челябинская губернская комиссия по борьбе с дезертирством Приуральского военного округа; г. Челябинск Челябинской губернии (1919-1921).

45. Архив РГУ Департамента КНБ РК по Костанайской области, Ф.1 Коллекции, Оп.1, Д.389 Дело с материалаи востания в Бапаккаринском районе Кустанайской области. начато 5.11. 1929 окончено 24.01 1930, на 373 листах
46. «Ашаршылық. Голод. Документальная хроника. 1928–1934 гг.». Сб.док. Т.4/ Отв.редактор-составитель Б.Әбдіғалиұлы. – Нұр-Сұлтан. 2021. – 776 с.
47. Трагедия казахского аула. 1928–1934 гг.: Сб.док. Т.4/ Составитель А.С.Зулкашев Г.Т.Исахан, Г.М. Каратаева. – Алматы: Раритет, Т.1, 2013. – 744 с.
48. Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі Мемлекеттік комиссияның материалдары (XX ғасырдың 20-50 жылдары) [Текст] : сборник документов и материалов. Т.4 . Народные восстания и протесты в Казахстане в 1920-1930-х гг.– сост.: А. С. Мусағалиева [и др.]/ Под общ. ред. Е. Т. Карина Астана, 2022. – 535 с.
49. Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі Мемлекеттік комиссияның материалдары (XX ғасырдың 20-50 жылдары) // Материалы Государственной комиссии по полной реабилитации жертв политических репрессий (20-50 годы XX века).Т.18. Политические репрессии на территории Костанайской области. 1920-1940-е гг.: сборник материалов и документов / Состав.: А.А.Айтмухамбетов, С.С.Исмаилов.А.Н. Табулденов, Р.Ж.Жусупов, К.М.Қасымов – Астана, 2022. – 344 с.
50. «Қостанай облысының аумағындағы саяси қуғын-сүргін. 1920-1940-шы жж.» құжаттар мен материалдар жинағы. Қостанай – 252 б.
51. Очерки социально-экономической истории Казахстана. XX век / Ж. Б. Абылхожин ; Ун-т "Туран" ... – Алматы : [б. и.], 1997. - 358, [1] с.
52. Ленин В.И. Доклад о продовольственном налоге на собрании секретарей и ответственных представителей ячеек РКП(б) г. Москвы и Московской губернии 9 апреля 1921 г. /Полн. собр. соч. - М: Политиздат, 1974. - Т. 43. С.57-73; Доклад о замене разверстки натуральным налогом /Полн. собр. соч. М: Политиздат, 1974. - Т. 43. - С.146-161.
53. Сибирская Вандея. Документы. В 2-х т. Т. 1 (1919-1920), Т. 2 (1920-1921). - Москва: МФ «Демократия», 2000; 2001.
54. «Солтүстік қазақстандағы әскери коммунизм саясатына бұқара халықтың көрсеткен қарсылығы»КАЖЕНОВА, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ «edu.e-history.kz» электрондық ғылыми журналы № 4(20), 2019 Г
55. Тайшыбай З. «Есіл көтерілісі» кімнің мүддесін көздеді? // <https://e-history.kz/kz/news/show/32398>
56. Шулдяков В.А. 1921 жылғы Батыс Сібір көтерілісінің Көкшетау беті // Третья Столица. № 11 (110). 2002 жылдың 27 наурызы
57. Шулдяков В.А. 1921 жылғы Батыс Сібір көтерілісінің Көкшетау беті // Третья Столица. № 11 (110). 2002 жылдың 27 наурызы

58. Омарбеков Т. 20-30-жылдардағы Қазақстан қасіреті– Алматы: «Санат», 1997. – 320 б.
59. Қойгелдиев М., Омарбеков Т. Тарих тағылымы не дейді? – Алматы: «Ана тілі», 1993. – 208 б.
60. Ингулов С. До второго срока – О кампании в зимний период среди крестьян. Кустанай, 1922. С.19.
61. Урицкий филиал КОГА (УФКОГА), ф.182, оп.1, д.1.
62. ЦГА РК Ф. Р-66 Штаб ЧОН киргизской Республики (1921-1924), Оп.1, Д. 15 Доклады штаба ЧОН о ходе формирования и организации ЧОН и переписка со штабом по этому вопросу. Список комсостава и сотрудников штаба ЧОН оренбургской губернии;
63. ГАКО Ф.385 Кустанайский уездный комисариат, Оп.3, Д 15«Дело – Переписка о ликвидации банд»
64. ГАКО Ф.385 Кустанайский уездный комисариат, Оп.3, Д 16 Дело рапорты, протоколы о ликвидации банд№
65. Гончарова И. В. Ликвидация рыночных отношений в деревне и хлебозаготовительная кампания 1927/1928 г. (по материалам Орловской губернии) // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2011. № 3 (9). Ч. III. С. 30-34. 296 297
66. Сталин И. В. О хлебозаготовках и перспективах развития сельского хозяйства: из выступлений в различных районах Сибири в январе 1928 г. // Сталин И. В. Соч. М.: ОГИЗ; Государственное издательство политической литературы, 1949. Т. 11. С. 1-9.
67. Бухарин Н. И. Проблемы теории и практики социализма. - М.: Политиздат, 1989. 512 с.
68. Станкеев А. Г. Кустанайский округ за последние два года // Народное хозяйство Казахстана, 1929. № 4-5. 123-129 б.
69. . Состояние сельского хозяйства Казахской АССР, пути его реорганизации и перспективы переселения (по материалам обследования Казахской АССР экспедицией ВПК ЦИК СССР за 1928 год) / под ред. Ф. В. Попова. М.: Переселенческий комитет, 1930. 192 б.
70. Ресей Федерациясының Мемлекеттік мұрағаты (ГАРФ). Ф. 1235. Оп. 123.
71. Ресей мемлекеттік қоғамдық-саяси тарих мұрағаты (РГАСПИ). Ф. 17. Оп. 25.
72. Самсонов В. К. К итогам кампании по сельскохозяйственному налогу // Народное хозяйство Казахстана.1929. № 10-12.41-49 б.
73. Голощекин Ф. И. Партийная организация в борьбе за укрепление диктатуры пролетариата и социалистическое строительство в Казахстане (1927-1929 гг.) // Партийное строительство в Казахстане: сборник речей и статей (1925-1930 гг.). М. – Алма-Ата: Государственное издательство РСФСР, 1930. 139-149 б.

74. VII Бүкілқазақстандық партия конференциясының ВКП(б) Қазақ өлкелік комитетінің баяндамасына арналған материалдар. Алматы: Казкрайком ВК П(б), 1930. 72 б.
75. Козлов А. П. Аграрные преобразования в Казахстане в 20-е гг. XX в. // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2012. № 6 (20). Ч. I. С. 116-119б.
76. Мұхтарұлы С. Кәмпеске: көп томдық тарихи анықтамалық басылым. – Алматы: Жалын, 1997. –416 б.
77. Қозыбаев М.Қ. Тарих зердесі. Заман асуы). 1-кітап. – Алматы: Ғылым, 1998. 344 б.
78. Коллективизация сельского хозяйства и оседание кочевого и полукочевого казахского населения на территории Костанайской области, 1927-1938 гг. Сборник документов / Составители: Н.И. Здоровец, С.Н. Тащанова, Ю.В. Яремин.
79. Костанайская область: прошлое и настоящее. В 2х частях / Под ред. И.К. Тернового – Костанай, 2007. Ч.II – 508 с.
80. ГАКО Ф.385 Кустанайский уездный военный комисариат, Оп.3, Д. 16 Список бежавших с белыми бандитами и эксплуататоров, спекулянтов, торговцев.

ҚОСЫМШАЛАР

1. XX ҒАСЫРДЫҢ 20 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨңІРІНДЕГІ АНТИБОЛЬШЕВИСТІК НАРАЗЫЛЫҚТАР МЕН КӨТЕРІЛІСТЕР

№1

Приказ отряда особого назначения Кустанайской губерний

30 августа 1921 года

№6по отделению службы отрядов

§ 1

На повестке дня

1. О положении Федоровского района

2. Информация особого участка о мерах принятых по ликвидации бандитов в Федоровском районе

Слушали 1. О положении Федоровского района

Товарищ Слюсарь ставит в известность о том что, во 2-ом ауле Карабалыкской волости появилась банда в числе 6 человек, каковые заняли киргизские кошовки. Далее указывается, о том что районной организацией приняты меры, выслан отряд из 15 чел. Задержан нашими милиционерами 1 чел. Есть еще непроверенные сведения, что в районе имеется вторая банда. Району необходимо оружие и патроны.

Постановили:

Информационный доклад принят к сведению. Начальнику боевого участка выделить 15 винтовок и по 50 патронов на винтовку командиру 2-го коммунистического батальона.

2. Информация особого участка о мерах принятых по ликвидации бандитов в Федоровском районе.

Начальнику боевого участка сообщить все сведения о передвижении и численности банд по телеграфу.

Постановили: Начальнику боевого участка поручить ежедневно в 9 часов дня информировать Военсовет о мерах принятых им в отношении ликвидации банд.

§3

За совершенное не предоставление донесений о ходе ликвидации банд Начальника боевого участка Денисовка–Адамовка, товарища Старова арестовываю на 5 суток с исполнением служебных обязанностей. Арест отбыть при райкоме, о исполнении донести рапортом.

Подписан начальник ООН Кустгубернии Аверин

Нач. штаба Н. Чернышов

Настоящий приказ разослан Комкоммун отряды Денисовского района, Адамовского, Всесвятского, Семиозерного, Тургайского района

Ф66, Он1, Д5, Л4

№2

Приказ отряда особого назначения Кустанайской губерний

2 сентября 1921 г.

Ввиду выяснения сложности сведений о банде Охранюка, якобы оперировавшей в Адамовской и Денисовском районе были сняты оба района с вольного положения. Но продолжались работы по ликвидации мелких групп \ Банда была в Чубарской волости Федоровского района.

Ф66, Он1, Д5, Л5

№3

Приказ отряда особого назначения Кустанайской губерний

4 ноября 1921 г.

Банда появилась на территории Кустанайской губернии в районе озера Джитыкуль, что восточнее п. Адамовка 85 верст. Отправлена 2 отряда.

1. Товарищ Горлач командующий отд. роты Адамовского района в составе 120 человек.

2. Товарищ Старов командующий отд. роты Денисовского района в составе 70 человек командующий отд. роты Адамовского района товарищу Горлачу поручено донести все сведения ежедневно и принять самые решительные меры по ликвидации банды и донести Аверину.

Ф66, Он1, Д5, Л9

№4

Приказ отряда особого назначения Кустанайской губерний

14 ноября 1921 г.

Банда Федоровского района, благодаря неумелому руководству действовавших против них отрядов скрылась в Челябинской губернии. Командир отряда товарищ Курсов в коммуне «Карл Маркс» продолжает выслеживание банды.

Ф66, Он1, Д5, Л10

№5

Приказ отряда особого назначения Кустанайской губерний

16 ноября 1921 г.

Банда численностью 25 человек скрывавшая вблизи территории Челябинской губернии вновь проявила свою активность.

Ф66, Он1, Д5, Л11

№6

Приказ отряда особого назначения Кустанайской губерний

15 ноября 1921 г.

Отправлена Семиозерного взвода, в целях проверки сведения банды численностью 200 человек в поселке Докучаевка.

Ф66, Он1, Д5, Л12

№7

Почтовая телеграмма

**ЗНП Ташкентской К-О КОМЧОН Кустанайской губернии товарищу Аверину
Штаб ЧОН КССР Оренбург**

31 декабря 1921 г.

Прошу в самом срочном порядке предоставить в распоряжение КОМ ЧОН Кусгуберний товарища Аверина один крытый вагон для перевозки от станции Оренбург до станции Кустанай через станцию Самара 300 винтовок, 6 пулеметов 100000 патронов и обмундирований, означенная перевозка вызывается оперативными заданиями связанными с ликвидацией бандитизма на территории Кустанайской. № 0148/

НАШТАЧОН КССР Кошкин

НАЧОПЕРСТРОЕВ части Талантов

Ф66, Он1, Д5, Л13

№8

**Кустанай Командующему частями особого назначения
Телеграмма**

Срочно секретно

Штаб ЧОН КССР

13 октября 1921 г.

Передаю для исполнения приказ ЧОН КССР 12 окт 21 года №69 г. Оренбург .

§ 1

Объявляю временную дислокацию ЧОН Оренбургской, Актюбинской и Кустанайской губерний. Кустанайская губерния: Губштаб Кустанай, Кустанайский отдельный батальон Кустанай, Денисовская отдельная ротасело Денисовка, Всесвятская отдельная рота Всесвятская, Адамовская отдельная рота Адамовское, Семиозерный отдельный взвод Семиозерное, Тургайский отдельный взвод Тургай. №1135

Начальник штаба Вессарабов

Ф66, Он1, Д15, Л123

№9

Оперативно-разведывательные сводки штаба ЧОН Кустанайской губернии

Отряд коммунистов численностью 20 человек и батальона 281 полка 25 человек под командованием Заруба действует против банды Глазунова, оперирующий в районе станции Эмба, Эмба мугоджарской и Эмба темировской волости численностью 47 человек.

Ф66, Он1, Д25, Л17

№10

Оперативно-разведывательные сводки штаба ЧОН Кустанайской губернии

Проверялись сведения секретной агентуры, в Всесвятской районе группировалась банда численностью 2000 человек .

Ф66, Он1, Д25, Л23

№11

Кустанай 24.10.21 выполнение оперсводки № 0240

Доношу: приказа ком отдел роты Адамовского района установить связь комунбат Орске, выслать разведку численностью 15 человек на направлении движения банды.

Ф66, Он1, Д25, Л25

№12

Оперразведсводка

9 ноября 1921 г.

Донесения Павловской комячейки 7 ноября отмечается появление невыясненной банды численностью 25 человек, хорошо вооруженных всадников банда именует себя «махно». Для ликвидации 8 ноября выслан отряд численностью 50 человек по направлению павловского (80 верст юго-вост. Кустаная) отряда.

9 ноября невыясненной банды численностью 19 человек вооружена винтовками при ограниченном запасе патронов револьверами пришли в поселок Берденский (30 верст юго восточного Адаевского), 13 ноября останавливается в поселке Коблонский (30 верст юго восточнее Адаевского) после чего ушла по направлению поселка Шаракульский (30 верст северо-восточнее Кобланского), банда преследуется отрядами Денисроты численностью 25 чел, но банда меняет пути следования без прерывно, меняет таковой при переходе территории Семиозерного района 3 версты поселка Кобланского, бандитами зарублен крестьянин. Банда именуется «сын махнова» пути следования пытается комплектоваться

добровольцами предполагаю, что в обоих случаях остатки банды разграблены под байтаком.

Донесение Козанбаским лесничеством неизвестная бандачисленностью 10 человек, 7 ноября разграбив квартиру лесничего, захватив лошадей с восходом солнца направилась в Стафин аул, убиты некий Бабичев и 2 товарищей и один сотрудник угол. розыска.

Донесение милиции Дохковской волости 9 ноября

Известной бандой численностью 50 человек произведен налет на колхоз «Демьян бедный» (40 верст западнее Кустанайского района поселка Сергеевка) колхоз безоружен.

Ф66, Оп1, Д25, Л60

№13

Оперативно-разведывательные сводки штаба ЧОН Кустанайской губернии

10 ноября установлено две точки банды численностью 40 человек в ночь с 9 на 10 ноября Карабалыкской волости (35 верст западнее в Кустанай), бандиты в названном ауле зарубили женщину, неизвестного агента, после чего удалились в направлении Челябинского. Для ликвидации банды направлен отряд Власюка численностью 35 человек. Отряд вооружен винтовками и патронами и семью английскими гранатами.

Ф66, Оп1, Д25, Л62-Л62 об

№14

Оперразведсводка

Кустанай 11 ноября 1921г.

Донесение Семиозерного района 8 ноября - 10 ноября появление не выясненной банды численностью 200 человек в поселке Докучаевка (30 верст юго восточнее Семиозерного), такое же сведение Челаксай (80 верст юго восточнее Семиозерного) эвакуировался – там (50 верст юго восточнее Семиозерного) связь Семиозерного взвода отдел. ротой Всесвятского района установлена. Семиозерным взводом ведется в указанном направлении разведка.

Ф66, Оп1, Д25, Л65

№15

Оперативная разведсводка

Кустанай 14 ноября 1921 г.

Донесение кусткомбата оперировавшая в Федоровском районе банда удалась в Челябинскую губернию направлении станицы Крутоярский (10 верст севернее Кустаная). Усматривая преступное отношение преследованию, ликвидации банд стороны действовавших отрядов, дело расследования передаю, Губчика в остальных районах существенных сведений не поступало.

Ф66, Оп1, Д25, Л73

№16

Еженедельная разведсводка

19 ноября 1921г.

12 ноября в Федоровском районе разведка Кусотдел. батальона запросом жителей установлено: банда численностью 60 человек, «махновцами» состоит в поселке Андреевский (60 верст северо западнее Кустаная) зарубила прод. агента, уходит в поселок Успенковский (2верствах сев. железной дороги). В 21.00 бандой зарублены 3 милиционера. 11.11. банда занимает поселок Каракспийский (5 верст восточнее пос. Банновского), откуда предполагает отправится в коммуны «Карл Маркс» (55 верст северо-восточнее Федоровки). Каракспинской бандой зарублена коммунара. 11.11. банда уходит в направлении поселка Аральский (20 верст северо-западнее Алешинского. 13.11. Федоровский район. 12.11 14 час разведка банды в числе 5 человек встречена

отрядом товарища Волосоюка в районе Аральского, открыты огнем отряда, разведка рассеялась. Другая группа разведки банды в числе 4 человек в указанном районе 12.11. преследовала коммунара Бородай, следовавшего тремя товарищами по Аральской. В перестрелке с бандитами один из них убит, остальные разбежались., 14 ноября с Федоровского района банда удалась в Челябинскую губернию.

Ф66,Он1,Д25,Л79

№17

Еженедельная разведсводки

28 января 1922г.

19 января донесение ком.роты Всесвятский: 15 января войсками разведки отмечено появление банды численностью 17 человек в районе Убаганской волости (125 верст северо-западнее Всесвятского), происхождение банды, командирование не выяснено, тем же сведениям банда готовится активным действиям отбирает у населения предметы первой необходимости. Тем же сведениям отмечается продвижение банды северо запад в направлении Всесвятского. 20.11. не проверенным сведения в районе Убаганской волости оперирует банда численностью 100 человек, но информация не подтвердилось, об этом докладывает начальник оперстрчасти Чернышов.

Ф66,Он1,Д53,Л48

№18

Приказ

По коммунистическим частям Кустанайской губерний

г.Кустанай 15 июля 1921 года

По хозяйственной части

В состав 1 батальона Кустанайского коммунистического полка входят 1,2,3 роты со всем штатом кадра и красных коммунаров. Для ликвидации банды командирам роты выдавались японские винтовки линейные и 10 шт. берданок, патроны и патроншей8 шт, пашки.

Ф66,Он1,Д83,Л4

№19

Административно-финансовое управление

Начато 22 декабря 1919 г.- 22 декабря 1920г.

Переписка с Кирревкомом и Кустанайским уездным исполкомом о политическом положении и организации органов советской власти в Кустанайском уезде и о передаче Кустанайского уезда из состава Челябинской губерний в Оренбургскую губернию

Список Киргизской волости Кустанайского уезда

1. Сарайская – 4688 жителей	12. Джиткульская
2. Уйская- 6850 жителей	13. Ярминская
3. КинАральская -	14. Кумакская
4. Миндикаринская	15. Камышинская
5. Убаганская	16. Джилкуарская
6. Аманкарагайская	17. Суундуковская
7. Аракарагайская	18. Аятская
8. Дамбарская,	19. Чубарская
9. Бестюбинская,	20. Чубартенезская
10. Аккаргинская	21. Карабалыковская
11. Житикаринская	

Ф66,Он1,Д40,Л1

№20

Отчет деятельности Кустанайского отдела управления Челябинской губернии

На них наложена государственная развёрстка хлеба и скота, то настроение начало меняться в худшую сторону, с усилением развёрстки хлеба и скота, а также и разного рода государственными трудовыми повинностями: поводная повинность, повинность уборки и запашество хлебов и т.д сильно обострилось отношение населения. Еще к этому способствовало не урожай, который распространяется на весь Кустанайский уезд, в связи с засухой. Восстание началось во Всесвятском поселке Петропавловского уезда и направлено было в Кустанайский уезд в район Большой-Чураковской и Ново-Алексеевской волости, восстание ликвидирована 30 августа 1920 года.

Переводчик Пирожков Баян аульского внешнего окружного приказа
Султанское писемов отдел.

Ф66, Оп1, Д40, Л28

№21

Секретно

Оренбург

НАШТАБА ЧОН КССР

Разведсводка за 17 августа 1921 года о донесении комроты 7 Денисовского района, по сведениям, полученным (не проверенным) предкомьячейка по меры Красная заря, направили на озера Кулыкум (в 60 верст от Денисовского), 8 августа 21 года обнаружена банда, хорошо орудованная 12 человек колоний неизвестно. В ауле Бекбаевым (ориентировка не указана) банды взяли лошадей и хорошую одежду, скрылись по направлению Джиткуль. Цель банды и дальнейшее направление не выяснены. №0018

Начальник ОООН Кустгубернии Аверин

Наштаба Козарев

За Наштаба Чернышев

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.2

№22

Копия

Оренбург Наштаба ОООН К.С.С.Р

Кустанай 25 августа 1921г.

к 0 часам.

Разведсводка

Сведения Коммунроты Денисовского района от 22 августа, добытые разведкой путем опроса местных жителей, подтвержденными начальником милиции Адамского района, подтверждают появление банд зеленых численностью 250 сабель, 300 киргиз в районе озеро Уркач (180 верст юго-востока Денисовского). Тем же сведениям банда силой 25 человек обнаружен в ауле Тлеулмисина и Сетбулова в районе озера Джиткульск, на карте нет (захватили лошадей, провожатого и выбыла по направлению поселка Егораевского) на карте нет – Адамовский район. №0048

Начальник ОООН Кустгубернии Аверин

Наштаба Козарев

За Наштаба Чернышев

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.4

№23

Оренбург Начштаба ООН КССР

*Кустанай 26 августа 1921 г.
К 6 часам*

Разведсводка

Сведениям разведки Денисовского райкома подтверждается развитие бандитизма в Адамском и Денисовском районах. 21 августа в районе Аккергинской волости (сводка №0054) разведка встречена бандой численностью 16 человек, верховых с запасными оседланными лошадьми, вооруженных винтовками при 70 патронах и 2 нагайками каждый. Разведкой захвачен 1 бандит. Бандиты отбирают у киргиз ценные вещи, попутно ищут коммунистов. Настроение жителей в отношении банд враждебное. №0059

Начальник ООН Кустгубернии Аверин

Наштаба Козарев

За Наштаба Чернышев

Дело производитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.6

№24

С.Секретно

Оренбург Начштаба ООН КССР

*Кустанай 28 августа 1921 г.
К 18 часам*

Разведсводка

В районе Чубарской волости (на карте нет) 150 верст западнее Кустаная, появилась банда 14 человек под командой Аиетова, хорошо вооруженные, направляется в Кустанай.

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.8

№25

С.Секретно

Оренбург Начштаба ООН КССР

*Кустанай 29 августа 1921 г.
К 6 часам*

Разведсводка №2

В районе Чубарской волости (120 верст северо-западнее Кустаная) в лесах скрываются две банды общей численностью 140 человек, вооружены винтовками, пашками, револьверами, лошадьми.

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.9

№26

Передается для сведения копия разведсводки Штаба ЧОН КССР

Кустгуба

Разведсводка

к 18 часам 14 октября 1921 г.

Актюбинская губерния: донесение штаба ЧОН Актюб.губ. от 13-10, банда Глазунова находится в поселке №146 (что 15 верстах от поселка №2, точно не ориентировано), по словам крестьян банда имеет много заводских лошадей. По донесению комроты от 3-289 полка в ауле №6, что семь верст по восточной станции Джурун появилась неизвестная банда, численность неизвестна, сведения проверяются. От 14-10 района Мендыкаринской

волости (76 верста севернее поселка Боровского) бандитов не обнаружено. От остальных районов новых сведений не поступало. №009.

Оперсводка К 18 часам 14 октября 1921 г.

Актюбинской губернии: отряд тов.Зарубина, преследующий банду Глазунова, находится позже №15, что 17 верст северо-восточнее станции Эмбе, для точного выяснения намерений банды, отряды выслали разведку. На остальных участках без существенных перемен. №09/а

П.п.Наштаба Бессарбов
С подлинной верно:
Начоперстр.частиштаба/подпись/
ЧОН Кустгуберния
«28» октября 1921 г.№00268
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.12

№27

Подтверждается для сведения копия разведсводки Штаба Ч.О.Н К.С.С.Р. Разведсводка

К 16 часам 15 октября 1921 г.

Актюбинская губерния: по донесению штаба Ч.О.Н Актюб.губ. от 14-10 численность банды Глазунова 47 человек всадников хорошо вооруженных, количество заводских лошадей, преследование банды продолжается. По сведениям комроты 3-289 полка в ауле №5 (сводка №09) бандитов не оказалось. В Кустгубернии спокойно. От остальных районов новых сведений не поступало. №0010/раза.

Оперсводка

К 18 часам 10 октября 1921 г. существенных сведений о действиях ЧОН не поступало. №010/раз.

П.п.Наштаба/ не ясно/ Начоперстр части Талантов.
С подлинным верно:
Начоперстр.частиштаба/подпись/
ЧОН Кустгуб
«28» октября 1921 года
№00269. г.Костанай
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.13

№28

Передается для сведения разведсводки Штаба ЧОН К.С.С.Р Разведсводка Наччон Кустгуб

К 18 часам 19 октября 1921 г.

Оренбург: дана по донесению штаба ЧОН Оренбургуб от 18-10 по непроверенным сведениям сотрудника политбюро банда Серикова численностью 20 сабель, оперировавшая в районе поселка Покровского, что 20 верст севернее Орска (на карте нет) расселена, дата не указана отрядом /не ясно/ назначения команды товарищ Никитина. НачЧон Оренбурга отдана распоряжение связаться с отрядом Никитина. Немедленно проверить действительную обстановку. Уральская губерния; по сообщению ВКЧ Кир. Республики 18/10 по непроверенным сведениям Джамоитского участка (на карте не указана) в районе 40 верст западнее Лойщенское оперирует численностью 200 сабель под командой Митрусова группой банды численностью 30 сабель, датане указана, произведен

налет на город Уральск. Меры к выяснению приняты 282 стелполком, расположенным в городе Уральск. От остальных районов сведений не поступило. №0014/раза.

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л15

№29

Оренбург Начштаба ООН КССР

Кустанай 24 августа 1921 г.

К 8 часам

В районе озера Уркач(180 верст восточнее поселка Адамского) появилась банда Охранюка численностью 250 сабель, 30 киргиз. Отдельные банды силою 16, 25-30, 60 человек замечены в районе Джиткульского (на карте нет, 80 верст юго-восточнее Адамского, в районе озера Джиткуль). Банда грабит поселки, насилуют женщин. Комунротаназванного района приведена в боевую готовность. Сведения срочно собираются. №042 подписали начальником ООН Кустгубернии Авериным ЧОН, заверили начальником штаба Козыревым.

Начальник ООН Кустгуб ЧОН/подписан/

За Начштаба Чернышев

Дело производитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.17

№30

С. Секретно

Оренбург Начштаба ООН КССР

Кустанай 1 сентября 1921 г.

К 6 часам

Разведсводка

По сведениям Коммунполка от 1 сентября, основанным на донесениях милиционеров с мест, установлено: 30-8 шесть бандитов проследовали в поселок Бановский (23 верст восточнее Федоровки), захватили 2 лошадей, направились в поселок Аральский (Разведкой высланной в целях выяснения банд Чубарской волости) разведка №0078 (выяснено: в названном районе оперирует банда численностью 14 человек).

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.18

№31

Кустгуб в Штаб ПОЛКОМВОЙСК

г. Кустанай 10 октября 1921 г.

Еженедельная оперсводка октября Кусткоммунполка, высланная Мендыкаринской волостью, установило, что бандитов нет. По сведениям политбюро Всесвятского района отмечено появление бандитов в районе Петропавловской губернии: бандитами (численность не выяснена) занято село Елашенское (на карте нет, 35 верст севернее станции Лебяжье). Разведкой Всесвятского района существенных сведений не добыто. С 5-10 октября новых сведений о противниках не поступало.

Начальник оперчасти Чернышов

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.20

№32

С. Секретно

Оренбург Начштаба ООН КССР

Кустанай 25 августа 1921 г.

В Денисовском районе (озеро Уркач 180 верст юго-восточнее поселка Денисовского) появилась банда Зеленая численностью 250 кавалеристов, 300 киргиз. Отряд банды силою 25 человек находится в районе озера Джидкульского (80 верст юго-восточнее поселка Адамского). Адамовский и Денисовский районы переведены в особое положение, начальником боевых участков района назначен комрот Денисовского района. Последнему отдать срочно приказание ликвидации банд.

Начальник ООН КустгубАверин
За начальником штаба/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.21

№33

С. Секретно

Оренбург Начштаба ООН КССР

Кустанай 25 августа 1921 г.

В районе Аккарагайской волости (на карте нет, западнее района озера Айке – 150 верст юго-западнее Денисовского) в ауле №3 появилась банда численностью 16 человек. В названном ауле бандитами убит 1 житель, производится грабеж. Сведения проверяются №053.

Начальник ООН КустгубернииАверин
НаштабаКозарев
ЗаНаштабаЧернышев
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.22

№34

С. Секретно

Оренбург Начштаба ООН КССР

Кустанай 26 августа 1921 г.

Донесение Денисовского райкома от 23 августа подтверждается развитие бандитизма в южных конечностях Адамовского и Денисовского района. Ночь на 21 августа разведка названных районов (5 человек) в районе Аккарагинской волости (сводка №053) встретила банду численностью 16 человек. В перестрелке убит 1 бандит, другой захвачен плен.

№055.

Начальник ООН КустгубернииАверин
НаштабаКозарев
ЗаНаштабаЧернышев
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.23

№35

Оренбург Начштаба ООН КССР

Кустанай 29 августа 1921 г.

В районе Чубарской волости (180 верст северо-западнее Кустаная) находится 2 отряда банды общей численностью 140 человек. Ликвидация преступления: начальник бан. участком Федоровки (75 верст северо-западнее Кустаная) назначен Кам Коммун пайка Колецкий. Через Артчека затребован бронепоезд для охраны железно охраны.

№079.

Начальник ОООН Куст губернии Аверин

Наштаба Козарев

За Наштаба Чернышев

Дело производитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.25

№36

Передается для создания разведсводки Штаб ЧОН КССР

Комначгуба

Разведсводка

К 18 часам 20 октября 1921 г.

Оренбург губернии: по донесению штаба ЧОН Оренбурга от 19 октября не проверенным сведениям Петровского района (источник не указан) в селе Ново-Сибирской Федоровской волости (80 верст восточнее села Петровской) (на карте нет) находится банда до 1000 человек, хорошо вооруженных под командой Серикова, банда и ее намерения не выяснены, по слухам банда намерена двинуться на село Петровской или на станции Сары Орской железной дороги. По данным в деревне Уразова (60 верст восточнее села Петровского на карте нет) появилась неизвестная банда численностью 70 человек, действующая якобы самостоятельно, намерения ее неизвестны. Для точного выяснения обстановки Нач ЧОН Петровского района выслан отряд в деревню Чебатерева (не ориентирована), где расположены 4 роты Усерганского контона. В Куст губернии спокойно. Орал губерния: по донесению ЧОН Урал губернии от 17 октября полускадрона ВЧК в числе 20 сабель под командой Трофинова следующий из хутора Манурова, что 22 верста севернее Соболева направление хутора Атаманский, что 30 верст Соболева (на карте нет) 17 октября наткнулась на банду Абинова численностью 60 сабель (происхождение банды не указана). Товарищу Трофинову удалось ворваться на Соболева, потерял 5 человек убитых, потеря банды не выяснена. Меры к ликвидации приняты. В остальных районах сведений не поступало.

Нач оперроты части штаба ЧОН Куст. губ./подпись/

Дело производитель/подпись/

28 октября 1921 года

№00272

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.27

№37

Передается для сведения копия разведсводка ЧОН.КССР

Разведсводка

К 18 часам 20 октября 1921 г.

Актюбгуб: донесению штаба ЧОН Актюбгуб 10/10 сведения начальника Актюбмилиция банда Глазунова (сводка №0013) численностью 36 человек в ауле на Тастибутацкой волости (что 130 верх сев-восточнее Актюбинска, на карте нет) не указано (по реке Ор в районе Мудоржарской волости, что 160 верст северо-восточнее Актюбинска, на карте нет). Нач ЧОН Актюбгуб 21/20 приказано срочно выяснить

движение и дальнейшие намерения банды. Уралгуберния: по донесению штаба ЧОН Уралгубернии 18/10 разведкой установлено присутствие банды количеством 30 сабель под командой киргиза Чапаева в поселке, что северо-западнее Соболевского (точно не ориентировано). Происхождение банды не выявлено. С остальных районов сведений о бандах не поступило. Выводы: отличается уход банды Глазунова из района станции мба ауыл №7 Тастибутацкого волости. Дальнейшее движение в районе Мудожарской волости-сведение об уходе банды требует срочного выяснения, происхождение Чапаева численностью 30 сабель, занявшей хутор быков. Возможно, что это группа Бисо, надо точного выяснения банды.

Начо перстр. Части штабов ЧОН Кустгуб/подпись/
№00243

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л28

№38

Разведсводка штаба ЧОН Кустанайского губернии штаб ЧОН Оренбург Комчонгуба

Кустанай 27 октября 1921 г.

К 18 часам

Разведсводка

Сведения разведки Адамовского отдела роты 16 октября, В целях проверки сведений, сообщения сводками №00248, правления юго-западнее. №00255 бандитов территория бандитов не обнаружена) Разведкой направление, юго-западнее Адамовки выделено: 12 октября, в ауле №2 Кумакской волости (60 верст ю/з Адамовский) была шайка воров численностью 7 человек под командой Болибия Умурбаева. 4 рота вооружена винтовками, названной шайкой распространились слухи движения банды численностью 150 человек, принадлежащих командованию Умурбаева. Разведкой установлена ложность слухов. Сведения Адамского Учвоенкомата 25 октября, удостоверься названной бандой численностью 45 человек заняты в деревне Котансу (66 верст южнее Адамовки). Разведкой предположительно Адамовской (15 верст Котансу) принят бой, в результате которого убит 1 бандит, банда удаляется в направлении КЕруанбайской (150 верст юго-восточнее Котансу). От роты сведений нет. Вывод: принимается учет банды 40 человек численностью в Адамовке. №00263

Начальник ОООН Кустгубернии Аверин

Наштаба Козарев

За штаба Чернышев

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.30

№39

Штаба ЧОН Кустгубернии Штаб ЧОН КССР копии Орск Коммунбата, Актюбинск Начгуб

Кустанай 24 октября 1921 г.

К 18 часам

Разведсводка

Сведения Кустгуб военкомата 22 октября, основанным на Донесении Адамовского Учвоенкомата подтверждается наличие бандитов численностью 70-170 человек в районе деревни Саракамыш (170 верст юго западнее Адамовки, сводка №00235), тем же сведением названная банда 8 октября замечена в Кото Ашшебутак (90 верст юго западнее Аадновки), откуда имеет направление Адамовску. По сведениям Адамовской отделроты 2 октября,

полученным Губштабов 24 октября, основанным на сообщении Мажаровского учвоенкомата, отмечается движение невыселенной банды, численность более 100 человек в направлении поселков Тастыбутак, Добарск, Берки (90 верстах ю/з. Адамовки) Отделом роты Адамовского района сведения проверяются. Вывод предположительно банда отмеченных настоящей сводки и № 00235. № 00248. П.п. Комначгуб Аверин.начоперстр. части Чернышов

С подлинной верно:
Начоперстр. части штаба
ЧОНКустгуб/подпись/
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.31

№40

Передается для сведения дополнительная оперсводка штаба ЧОН Кустгуба в штаб ЧОН КССР.

Кустанай 24 октября 1921 г.

Дополнение оперсводки №0249 доношу: мною приказано комотделроты Адамовского района установить связь Комкомубатом Орске, высылки разведки численностью 16 человек в направлении движения банды, высланную роту для охранграницы губернии остановить на последней. №0253.

Начальник ООН Кустгубернии Аверин
Наштаба Козарев
Начоперстр. роты части штаба /
ЧОНКустгубернии /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.32

№41

Оперсводки штаба ЧОН Кустанайского губернии в штаб ЧОН КССР

Кустанай 27 октября 1921 г.

Оперативная сводка

К 18 часам

Донесением Адроты 16 октября, полученным в губштабе 27 октября 1921 года установлено: ввиду отсутствия банд на территории района, рота снята с обозначенного положения. Донесением Адамовского Учвоенкома 25 октября поселок Котансу (66 верст ю/в Адамовки) 24 октября занят бандой численностью 45 человек. По тем же сведениям Котансу (дата не указана) разведкой (чье и не указано) принят бой. В результате банда потеряла одного убитого и отступает в направлении Керуанбайский. С Адамовки высылается Котансу отряд численностью 40 человек (кем высылается в донесении не указано). Мной 27 октября отдано Комроты приказание выслать в Котансу отряд для ликвидации банды численностью 50 человек. Адроты постоянно поступило. №0262

Начальник ООН Кустгубернии Аверин
Наштаба Козарев
Начальник опертской части штаба ЧОН Кустгубернии /подпись/
Делопроизводитель /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.34

№43

Оперразведсводка Штаба ЧОН КССР

Оперативноразведсводка

К 18 часам 23 октября 1921 г.

Оренбургская губерния: по сообщению комсвода 289 от 22 октября сведения о нападении банды Серикова численностью до 1000 человек в районе поселка Новосибирский (сводка №0010) оказались неправдой, в указанном поселке находилось 6 бандитов – воров, которые Орским уголовным розыском арестованы. Нач ЧОН Оренбурга 23 октября приказано произвести выяснения, расследования с целью выяснения виновных в распространении ложных сведений, банды Серикова в поселке Новосибирском для преувеличения их ответственности. Отряд товарища (№0014) 18 октября распушен, из такового выделено 12 штыков Уртазинской ячейки, которые из поселка Покрова ведут разведку в направлении хутором Алексевский – Бакаевский – Султанка – не ясно (на карте нет, пункты 100-130 верст Орско) для выяснения местонахождения расселены банды Серикова. Букейвская губерния: от 18 октября по непроверенным сведениям начальника милиции Тургунской части банды Пятакова и Теркина численностью 300-400 человек, на них 200 конных, 12 октября прибыли в урочище Кункун, что 60 верст северо-восточнее орды (Ханская ставка), откуда числа направились по дороге на Урал (на карте нет, что 10 верст восточнее Кункун), дальнейшее направление банды не выявлено. В остальных районах новых сведений не поступало. Сведения о нахождении Пятакова и Теркина заслуживают выяснения и требуют проверки.

Нач оперроты части штаба ЧОН Куст. губ./подпись/

28 октября 1921 года

№00275

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.35

№44

Оперразведсводка Штаба ЧОН КССР

Оперативноразведсводка

К 18 часам 22 октября 1921 г.

Оренбургская губерния: сведения комроты 7-281 полка от 19 октября в поселке Курмансайский, что 60 верст юго-восточнее Орска появилась банда численностью до 150 человек, плохо вооруженная во главе Сарафанкина. Урал губерния: донесение штаба ЧОН Урал губернии 19 октября доброт отрядтов. Шеховчова в районе Собельской волости захвачен пленный из банды Чапаева, у которого найдены бланки с печатью Милеевского полисполкома. Допросы бандита составлены, что им был убит предстатель Милеевского полисполком тов. Урманов. Нач ЧОН Урал губернии 22 октября приказано произвести более подробный допрос пленного с целью получения сведений о банде Чапаева (сводка №0016) розыска остальных районов новых сведений не поступило. Выводы: можно предположить Курмансайский занят бандой не Сарафанкина и Глазунова направляются на аул в районеровского сведения о численности банды требуют проверки, меры к выяснению приняты. №0017 Нач штаба Кошкин, нач опер части Талантов.

Нач оперроты части штаба ЧОН Куст. губ./подпись/

28 октября 1921 года

№00274

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.37

№45

Оренбург Наштаба ЗВО

Кустанай 2 сентября 1921 г.

К 6 часам

Оперсводка

На участках Кустгубернии без перемен. Частями Коммун роты Денисовского района, банда Охранюка численностью пятьсот пятьдесят человек не обнаружено. Оперразведсводка банда численностью 16 человек, которая в настоящее время разбилась. Боеучастка Денисовский и Адамовский снимаются осадного положения. № 0108.

П.п. Увачалкин ОО Нгуб Аверин

За Увештаба, Н-ПОСО /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.42

№46

оперразведки штаба ЧОН КССР

Оперразведсводка

К 18 часам 24 октября 1921 г.

Оренбурггубернии:

Передается для сведения копия телеграмм Оренбург Наштаба Норкомаринск ЗВО Кирреспублики

Кустанай 10-9-21 Оперразведсводка к 10 часам

В Каменно-Белоярской волости (110 верст севернее Кустгуб) оперирует банда казаков численностью 20 человек. Перестрелка бандитов комячейки в названной волости один бандит был убит. Отделение 3 роты Кусткомунны приказано готовность ликвидации банды.

П.п. Нач ЧОН Кустгуб Аверин

За Наштаба Чернышев

Делопроизводитель /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.43

№47

телеграмма Оренбург Наштаб

Кустанай 19 сентября 1921 г.

К 10 часам

Оперразведсводка

Истекшие две недели банды проявлена активность в районе Каменно-Белоярском волости (110 верст севернее Кустаная). Банда казаков численностью 20 человек в перестрелке Каменно-Белоярской полкомячейки потеряла убитыми одного бандита. Преследованием нашими частями банда удалась Челябинской губернию. Во Всесвятском районе шайкой грабителей численностью 4 человека при одной винтовки, на 3 телегах произведено покушение и ограбление поселка Доминского (70 верст северо-западнее Всесвятского). Грабителями убит один житель. Шайка ликвидирована милицией. На остальных участках без перемен. №0163

П.п. Нач ЧОН Кустгуб Аварин

За Наштаба Чернышев

Делопроизводитель /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.44

№48

Оренбург Начштаба

Кустанай 2 сентября 1921 г.

Разведсводка

Сведением разведки Комунроты Денисовского района установлено: в названном районе оперирована банда численностью 16 человек. Сведения о банде Охранюка (250 кавалеристов и 300 киргиз). Поиски продолжаются. №0010

П.п НачЧОН КустгубАварин
ЗаНаштабаЧернышев
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.45-Л45об

№49

Оренбург Начштаба Помкомвойска ЗВО Кирреспублики

Кустанай 10 сентября 1921 г.

Разведсводка

Сведения комячейки Камено-Белоярской волости (110 верст севернее Кустаная) в названном районе оперирует банда казаков, численностью 20 человек пешеходов, частью конных, вооруженных винтовками, шашками, бомбами. При столкновении банды с комячейкой названного района отмечены неорганизованность банды и недостаток патронов. Комроты 3 Комунполка ведется разведка. №00128

П.п. Начальник Кустгуб Аверин
Начштаба Чернышов
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.46

№50

Оренбург Начштаба

Кустанай

19 сентября 1921 г.

Еженедельная разведсводка

Сведениям информатора Атбасарского уезда 9 сентября в названном уезде отмечено появление выясненной банды численностью 136 штыков, двигающейся в направлении Кустаная. Меры наблюдения границы Кустгубернии приняты. Разведкой Кустгубчасти отмечено удаление бандитов с территории губернии. Выводы: снимаются с учета 1) Банда Аиетова в районе Чубарской волости, 2) Банда численностью 30 человек в районе Бановской волости 3) Банда численностью 20 казаков в районе Каменно-Белоярской волости, 4) шайка грабителей численностью 4 человека во Всесвятском, 5) две банды численностью 24 человека в Денисовском районе. №00164

П.П. НачЧОН Кустгуб Аверин
Начштаба Чернышев
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.20.Л.49

№51

телеграммы Оренбург Начштаба Помкомвойска ЗВО Кирреспублики

Кустанай 28 сентября 1921 г.

Разведсводка

Сведения секретной агентуры 27 сентября 1921 года, сообщением Кустгубчека в районе Всесвятском (группируется отряд бандитов, численностью две тысячи человек) под командой некоего Иванова, казака Звериноголовской ст. По тем же сведениям банда намеревается продвинуться в направлении гор Ялтуровска. Активность бандитов задерживается недостатком оружия. Отдел. роты Всесвятского района ведет усиленную разведку в целях установления достоверности указанных сведений. № 00180

П.п. НачЧОН Кустгубернии Аверин

Наштаба Чернышов

Начоперстрчасти

/подпись/

Делопроизводитель

/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.50

№52

Передается для сведения копия телеграммы Оренбург Наштаба Понкомвойск ЗВО Кирреспублики.

Кустанай 29 сентября 1921г.

Разведсводка

Сведениям Кусткоммунполка 27 сентября, основанным на сообщении Парторганизации, в районе Мендыкаринской волости, Ауле №7 (70 верст севернее Боровского) невыясненной бандой, численностью 20 человек, производится мобилизация и обыски. Для выяснения бандитов выслана разведка. №00183

НачЧОН Кустгубернии

Аверин

За Наштаба

Чернышев

Начоперстрчасти

/подпись/

Делопроизводитель

/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.51

№53

Телеграмма Оренбург Наштаба Помкомвойск ЗВО Кирреспублики

Кустанай 3 октября 1921 г.

Разведсводка

В период с 20 по 26 сентября сведений о противниках не поступало. 27 сентября в районе Ватмановской волости (30 верст юго-западнее Федоровки, что по линии железной дороги) по карованной дороге замечены 3 бандита. Высланной разведкой выяснить бандитов не удалось. Сведения Кусткоммунполка добыты опросом местных жителей отмечено появление банды численностью 20 человек Мендыкаринской волости (70 верст севернее Боровского). Банды производится обыски и мобилизации в Ауле №7 названной волости. 28/29 сентября сведения разведки сообщены сводками №00180, 00183. В районе Мендыкаринской волости высланы войска разведсводки. 30 сентября сведений не поступало. 1 октября донесением Кустгубмунполка отмечено в поселке станционной (60 верст северо-западнее Федоровски) неизвестными личностями обезоружены два милиционера, произведены угрозы. Председателем волостного исполкома отдано приказание расследования. 2 октября разведкой Кусткоммунполка, выслана Мендыкаринской волости установлено: оперировавшая в Ауле № 7 банда численностью 20 человек преследованием милиции скрылись с территории Троицкого уезда. 4 указанные банды пойманы ячейкой коммунары поселка Дугового (120 верст северо-восточнее). 3 октября №00193

НачЧОН Кустгубернии

Аверин

За Наштаба

Чернышов

Начоперстрчасти

/подпись/

Делопроизводитель

/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.52

№54
Штаба ЧОН Кустгуб в Штаб Помкомвойск
Разведсводка

Кустанай 4 октября 1921г.

Сведения разведки Кусткоммунполка, высланные из района Мендыгаринской волости (75 верст севернее поселка Борового) с целью выяснения банды численностью 20 человек, оперирующих в аулах №6/7 установлено: в названном районе бандитов нет. В аулах №6/7 отрядом 2 Коммунполка Курганского уезда (численностью 40 человек) производились самые обидные обыски с целью изъятия оружия, каковою приближение разведки свернулись и ушли в направлении Зверхлоголовоска. 4 человека, захваченные ячейкой коммунаров поселка Лугового, оказались дезертирами. Мною отдано Комполка 2 приказанию представлении объяснения мотивов перехода без моего разрешения на территории губернии, предупреждением недопустимости положения такового. №00195

П.П.НачЧОНКустгубАверин
начштабаЧернышев
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.53

№55
Штаба ЧОН Кустгуб в Штаб Помкомвойск
Оперативноразведсводка

Кустанай 4 ноября 1921г.

К 18 часам

Ввиду появления банд на территории Кустгубернии в районе озера Джитикуль /восточнее 86 верст пос.Адамовского/ 4 ноябряотдано распоряжение: Адамовской роте выдать 120 человек командой Помкомроты и Денисовской – 70 человеккомандой комвзвода, в направлении поселка Туфановского /80 верст Денисовки/ Денисовский отряд имеет 60 штук патронов каждого стрелка, Адамовской- около 10 штук каждого вести наступление будут с обеих сторон. Сведения комроты Денисовского 29 роты выслан отряд 25 человек командой комвзводаШпоянского в направлении Джитикуль /восточнее 80 верст/ Адамовки. В сведениях Адамовскогоучвоенкомата, полученных нами 4 ноября сообщаются, утром 24 октября – банда 45 человекв поселка Керуанбайский /около озеро Джитикуль, на карте нет/, направляется в Джитикуль. Вторая банда 75 человек направляется в верхнийКлимбайский /на карте нет/. Результаты не выяснены. В сведениях Адамовского военкомата, полученными нами 4 ноября сообщаются, что 27 октября банда 45 человек занимали озеро Джитикуль, 26 октября10 коммунаров 9 роты /какой часть не указано/ зверский вырезаны бандитами. 2 бандита тяжело ранены: один из них помкомбанды. Направления банды не выяснены.

П.П.НачЧОНКустгубАверин
начштабаКемарский
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.54

№56
Штаба ЧОН Кустгуб: Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай 8 ноября 1921г.

К 18 часам

Оперразведсводка

Сводкой №362 Командир Адамовской роты 20 октября донес, что отдельная Адамовская рота – 77 человек – Командой комроты, тов. Горлач. для ликвидации банд выступила в направлении Котансу, что 80 верст Адамовки. рота сила вооружении 3-х линейными винтовками по 10 штук патронов стрелка. Люди не обмундированы, довольствие получили в Адамовской заготконторе. Адамовский отряд соединился с Можаровским коммуноотрядом 24 человека в поселке Тыкаши / 40 верст юго/восточнее Адамовки/, на карте нет. Ночь на 26 октября двигались в поселок Веселая / 70 верст юго/восток Адамовки, на карте нет/. По опросам жителей выяснилось, что банда ушла к озеру Джитыкуль, что 85 верст юго-восточнее Адамовки. Отряд достиг озера Джитыкуль, узнал местных жителей, что банда находится в ауле №7 Байтак. 100 верст юго-восточнее Адамовки / на карте нет/. Не дойдя 3 верст Байтака, разведка установила, что банда в ауле №7. В ночь 28 октября отряд атаковал аул, благодаря темноте и многочисленности отряда, не давшие возможности полного захвата аула №7, банде в неизвестном количестве удалось убежать. В бою убито 12 бандитов; трофеей 20 винтовок (6 неисправны, 4 шашки рессорный экипаж, 20 лошадей, 20 седла, 5 комплектов упряжи, 6 лошадей, 2 комплекта упряжи, 1 седло переданы Можаровскому отряду, Наши: зарубленной бандой коммунар адроты Горшков Можаровского отряда – 1 ранен.

Утром 28 октября отряд преследовал банду, но догнать банду не удалось. Последней оказалось в направлении Иргиза 31 октября возвратилась в Адамовку распущена по домам. В роте патрон осталось только 300 штук, Губштаб русских не имеет. Прошу срочно выслать, мною отдано распоряжение снять обмундирование с бандитов, выдать коммунарам, участвовавшим в бою. Разрешите взять лошадей, раздать коллективам Адамовского района, часть оставить в роте. По получению документов отобранных убитых бандитов, вышлю Вам. Во время выезда тов. Горлач передал свои обязанности члену райсовета товарищу Баранову, комвзводы адроты в это время находились в Кустанае на экзамене. Сводкой Денисовской роты №014 донесено, что тов. Горшков попал в банду, зверски зарублен, он убит в бою. Ввиду ликвидации банды сделано распоряжение приказа ЧОН Кустгуба №022 от 8 ноября отмену приказов №20 от 4 ноября возвращение Денисовского отряда, роспуски по домам. На остальных участках Кустгубернии спокойно. №00306

П.П. Нач ЧОН Кустгуб
начштаба
Делопроизводитель

Аверин
Кемарский
/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.56

№57

Штаба ЧОН Кустгуба Оренбург штаба ЧОН КССР.

Кустанай

11 ноября 1921 г. к 18 часам

Донесения Комотделзвода Семиозер района 8/11 полученным в губштабе 10/11 отмечается появление не выясненной банды численностью 200 человек поселка Докучаевым /100 в.ю/в Семиозерного/. Тем же сведениям Чолоксай /80 в.ю/в. Семиозерного /эвакуировался 50в. ю/в Семиозерного/ Семиозерного взвода отделротой. Всесвятского района устанавлено. Семиозер взводом в указанном направлении ведется разведка. Мною приказано комотряда численностью 50 человек высланного о направлении пос .Павловского/ сводка №00316/ ввиду удаленности названного района банды- 25 человек район Карабалыкской волости, возвратиться и поступить в распоряжение комунзвода Семиозерного. 2/ комотдельрот Всесвятской, Денисовской поднять казарменное положение коммунаров, тесно связаться с Семиозерным, в случае надобности передать распоряжения комвзвода Семиозерного потребное ликвидации бандитов отряды причем первому- выслать конную разведку численностью 35 человек команды комвзвода в направлении Докучаево, 3/комвзвода Семиозерного найдено установить действительную

обстановку. В случае установления подробностей, принять свое командование присланным ЧОН отрядами и вести ликвидации банды. Донесением Кустотделбаты 10 ноября установлено: банда численностью 40 человек/ сводка №00319/ в ночь 9 на 10 ноября ночевала в ауле №6 Карабалыкской волости / на карте нет, 35 верст западнее Куст/ Бандиты в названном ауле зарубили женщину, неизвестного агента забрали скот, после чего удалились в направлении Костычевского / 60в.с/з Кустаная/. Отмечено наличие у бандитов запасных винтовок. Банда преследуется отрядом роты Кустбата командой комвзвода Пугачева в числе 35 человек. Мною отдано Кусткомбата 11 ноября в 3 часу 30 минут по указанию выслать в направлении Кастычевского отряда ликвидации банды численностью 35 человек командой кум роты 1 Волосюка. Отряду следовать у Железной дороги до тупика Успеновка где выгрузиться, установить связь отрядом. Пугачева комроты 2/ Федоровка /что линии желез дороги /. Установленные комроты Волосюк-принять общее командование отрядами вести решительную ликвидацию банды. Отряды вооружены: 1/ Пугачева винтовками при 20 патронах стрелка, 2/ Волосюка - винтовками при 60 -80 патронах стрелка одной шашкой, 7 английскими гранатами, отряды не обмундированы довольствуются Упротгубом. Отрчасть Волосюка выбил назначению 5 часов 11 ноября отмечено достаточное огнестрельных припасов. Действующих ЧОН губернии: Всесвятской, Денисовской отдел ротах. Семиозерзводе- 10 патронов стрелка. Прошу завести распоряжение №00327.

П.п.КомандЧОНАверин.

Начоперстр частиЧернышов

Начоперстроевой части/подпись/

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.57

№58

Оперразведсводка штаба ЧОН Кустгуба: Оренбург штаб ЧОН КССР. Оперразведсводка

Кустанай 12 ноября 1921 г.

К 18 часам

Разведкой Кустотдельбата II/II установлено: банда, указанная в сводке №00327, состоит из молодежи, командир 35 лет. 10 чего ночью банда занимала поселок Андреевский /50 в.о с/з Кустаная/. Названным в поселке бандитами зарублен продагент /Фамилия неизвестна / после чего банда направилась в поселок Успенский/ 2 верстах севернее жел дороги /где 21 час того же числа зарубила 9 милиционеров. На рассвете 11 ноября банда занимала поселок Каракопинский/5а.восточнее п.Ванновского/. Названных поселках бандитами зарублены два коммуниста /фамилии не выяснены /откуда предполагает направление «Карл-Маркса /55 верст северо-восточнее Федоровского района. Отряд. тов Волосюка вступил соприкосновение отряда Пугачева 8 часов 11 ноября в поселке Успеновской откуда разбившись две группы того же числа обратился преследование банды. Первой команды Волосюка движется в направлении названной коммуны проселдорогами восточнее поселков Бановского каракопического два, второй команды Пугачева движется в направлении пути исследование банды. Кроме перечисленных отрядов комроты 2/Федоровка/ 11 ноября 10 часов выслан конный отряд численностью 15 человек команды отделкома мильсостава Курсова. Названный отряд движется внаправлении коммуны Карл-Маркса через поселок Хворостанский / 22 верста северо Федоровский / Каскульский/35 в.с/ з. Кустаная/ донесению Кустоотделбата 8 часов 12 ноября установлено: банда оставила Каракупинский и ушла в направлении поселка Аральского / 20верст северо-западнее Алешенского/. Преследующее Банды отряда находятся на расстоянии двух часов езды последней. Комунна Карла-Маркса предупреждена 8 часов 2 ноября. Предполагаю, что в ночь с 12 на 13 ноября банда будет наступлена. От остальных районов существенных сведений не поступало. №00336

П.п.КомандЧОН
Начоперстр части
Начоперстроевой части
Делопроизводитель

Аверин.
Чернышов
/подпись/
/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.57

№59

Оперразведсводка штаба ЧОН Кустгуба: Оренбург штаб ЧОН КССР

Донесением Павловской комячейки 7 ноября отмечается появление не выясненной бандой численностью 25 хорошо вооруженных всадников, банды себя именуют «Мохно». Для ликвидации банды мною 8 ноября 18 часов выслан по направлению Павловского /80в.с/в. Кустаная/ отряд численностью 50 человек команды комвзвода отставленвходя 60 человек роты ЧЕКА, остальные 20 коммунары. Павловской волкомячейки сбежавшие за отсутствием вооружения. Отряд вооружен винтовками при 50-100 патронах каждого стрелка, движется подводами, довольствуется УПРУДГубом. Донесение Денисроты /7 ноября получены в Губштабе 7 ноября не выясненная банда численностью 19 человек, обруженных винтовками при ограниченном запасе патронов, револьверами, шашками, прошла в поселок Берденский /30в.ю/в Адаевского./ 3 ноября останавливались в поселке Кобланский /30 в.ю Адаевского/ после чего ушла по направлению пост. Шеракульского /30в.с/в. Кобаланского/. Банда преследуется отрядом коммунист роты численностью 55 человек командой комвзвода Шполянского, вооруженных винтовками при 30 патронных каждый. Преследование задерживается в наличии свежих лошадей в отряде Шполянского в то время когда банда в пути нахождение непрерывно меняет таковы. При переходе территории Семиозерного района, 3 верстах пос Кобланском бандитами зарублен крестьянин. Банда именуется «сыны Махнова» Пути следование пытается комплектовать добровольцами. Предполагаю, что в обоих случаях оперируется остатки банды разгромленной под Байтаком /сводка №0036 /донесение по Лисничего ничего Казанбаского Лесничество, неизвестная банда численностью 18 всадников 2 подводах 3 часа полудня 7 ноября преследовала кардонназванного леса/ не ориентирован на карте нет.Семиозерным районе /.разграбив квартируЛесничего,захватив лошадь последнего, банда с восходом солнца направилась в Шуртафин аул / на карте нет, на север кордона/. По сведениямрассказов бандитов последний убитый некий Бабичев двумя товарищами кое один сотрудник уголрозьика донесением милиции Садчиковской волости 9 ноября неизвестной бандой численностью 30 человек произведен налет на колхоз «Демьчан-Бедный» /40в.ю/з Кустаная в районе поселка Сергеевского /колхоза обезоружен разграблен, по непроверенным сведениям якобы перерезан. Сведения, основанные на общении бежавшего комунара Вудеевича. Мною 9 ноября отдан приказ поднять казарменное положение коммунаров 2 роты Кусткомунбада, вести усиленную охрану колхоза и высылки разведки -6 человек-колхоз «Демьчн Бедный».С целью установления достоверности сообщенных сведений. №00316

П.п.КомандЧОН Аверин.
Начоперстр части Чернышов
Начоперстроевой части/подпись/
Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.57-Л57об.

№60

Оперразведка штаба ЧОН Кустгуба: Оренбург штаб ЧОН КССР

Кустанай 10 ноября 1921 г.

К 18 часам

Оперразведсводка

Сведениям Кусткоманбата, заслужоверия, банда численностью 25 человек именуемая себя «Махновцами» того же числа проследовала поселок Васильевский /30в.западнее Кустаная /. Бандитами в названном поселке зарублены три гражданина. Банда следует верхами, лошади кованные, вооружена винтовками в ограниченном запасе патронов, револьверами, шашками. Так же банда 9 ноября ушла в направлении поселка Костычевского в 30 верст южнее п.Федоровки /. В целях ликвидации банды комроты 2 Кустоделбата 9 ноября 22 часа выслан отряд численностью 35 человек в направлении поселка Костычевского. По сведениям Кустоделбата, основанным на опросе ограбленных, названные банды установлено:8 ноября 20 часов бандитами численностью не менее 20 человек произведен налет на колхоз «Демьчн-Бедный»/40 в.ю/з. Кустаная, близ поселка Сергеевского, где зарубило двух милиционеров, увела прод коммуны в качестве проводника оставленного Васильевском 9 ноября 11 часов Кустотделбата в направлении поселка Сергеевска. Командой отдельно в составе товарища Жигарова выслана разведка численностью 8 человек. По непроверенным сведениям в названном колхозе к бандитам присоединился один демобилизованный красноармеец. С других боеучастков сведений не поступало. По наведенным справкам в колхозе Демьчн-Бедный бандитами никто не тронут как сообщалось №00316. №00319

П.п. КомандЧОН	Аверин
Начоперстр.части	Чернышев.
С подлинным верно:	
Начооперстр.Части:	/подпись/
Делопроизводитель	/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.57-Л57об.

№61

Штаба ЧОН Кустгуб: Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай 16 ноября 1921г.

К 18 часам

Оперативноразведсводка

Донесение Комотдел взвода Семиозер района 13 ноября войсразведкой банды численностью 200 человек и / сводка №00827/ не обнаружено. Мною приказано 16 ноября: снять Семиозервзвод с казарменного положения, установить в названном районе агентразведку, отряд тов. Железнякова возвратить в Кустанай. С остальных районов существенных сведений не добыто, сведений о действиях ЧОН не поступало. №00376.

П,П.Командчон	Аверин
Начопертр.части	Чернышев
НачопервойчастиГубштаба	/подпись/
Делопроизводитель	/подпись/

№62

Штаба ЧОН Кустгуб: Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай

16 ноября 1921г. к 20 часам

Оперразведсводка

Донесению Кустотдельбата 16 ноября отряд Волосоюка с разрешения и по просьбе Начгар Троицка 14 ноября перешел территорию Челябинской губернии станицы Крутоярской /110 верст юго-западнее Кустаная / откуда продолжает преследование банды. Разведкой банда обнаружена в поселке Булдышо /на карте нет, 15 верст юго-западнее Крутоярской/. Мною отдано 16 ноября Комбата приказание приостановить роспуск отряда, последнему – вести решительную ликвидацию банды. Отряду Волосоюка выслано с Кустаная 16 полушубков, 10 пар валенок, 5000 патронов и с Федоровской заготконторы – 35 полушубков, 35 пар валенок. По донесению Кустотдельбата 15 ноября 18 часов, банда перекинулась в заимку Круглоозерскую /на карте нет, 10 верст западнеест.Березовской, 22 версты юго-

западнее Круточрской /. 15 ноября /время не указано/ отряд Волосоюка перешел наступление в указанную заимку. Банда отступила в направлении ст.Березовской, не доходя последней вновь была настигнута отрядом Волосоюка. Попытка бандитов перейти контр.наступление открытым огнем была отбита, в результате банда потеряла одного раненого и продолжала отступление. Оставляя Березовскую банда разбила телеграфный аппарат, перерезала провода, зарубила одного коммуниста /фамилия не указана/. Станицы Крутоярской того же числа банда настигнута отрядом Волосоюка, где произошел бой, в результате которого один бандит убит, два ранено и один обезоружен. Банда обратилась в бегство, отряд Волосоюка -преследование. С нашей стороны потери нет. Разведкой, высланной в поселок Владыкинский №0069, бандитов не обнаружено. №00384

П.П.Командчон
Начопертр.части
Начопервой части Губштаба
Дело производитель

Аверин
Чернышев
/подпись/
/подпись

№63

Штаба ЧОН Кустгуб: Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай 17 ноября 1921г.

К 18 часам

Оперативноразведсводка

Донесению Кустотделбата 16 ноября 20 часов преследуемая отрядом Волосоюка банда находится в Камено-Белоярском в районе /10 верст севернее Кустаная/. Последующим присоединился Куртамышский, Луговоской отряды численность, вооружений, принадлежность /не указано/. Бандиты стремительно удаляются в Челябинскую губернию. По тем же сведениям от 17 ноября непроверенным, в районе озера Убаган / 90 верст юго-восточнее Кустаная/ оперирует невыясненной численности банда. Меры выяснения приняты №00394

П.П.Командчон
Начопертр.части
Начопервой части Губштаба/подпись/
Дело производитель /подпись

Аверин
Чернышев

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.58

№64

Штаба ЧОН Кустгуб: Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай 13 ноября 1921г.

Оперативноразведсводка

Донесение Денисроты 10 ноября, полученное в Губштабе, 13 ноября отряд тов.Шполчинского /сводка №00316/ 10 ноября возвратился в Денисовку. Преследуемая названным отрядом банда скрылась в направлении Атбасар. Ввиду отсутствия в донесении указания деятельности отряда период преследования мною затребовано компроты подробное донесение. Получения такового донесения дополнительно. Донесению Кустотделбата 13 ноября отряд Волосоюка 14 часов 12 ноября в 5 верстах юго-восточнее Аральского /20 верст северо-западнее Алешского/ встретил разведку бандитов численностью 5 человек. Открытым огнем разведка разбежалась. Установив наблюдение за бандой, отряд Волосоюка отошел в поселок Банновский для получения теплого обмундирования ввиду того, что наступившими морозами морозились не обмундированные коммунары отряд Пугачева в указанное время занимал поселок Аральский, отряд Курсова – коммуни Карл Маркс /55верст от Федоровки/. 12 ноября тов.Бородай, высланный с Федоровки для принятия командованием отряда Пугачева /ввиду не соответствия последнего/, следовавший тремя коммунарами не

доезжая 5 верст Аральского встретил разведку банды - 4 человека. Не имея связи с отрядами, Боролдай обратился в бегство. Бандиты преследовали до поселка Чеховского, где товарищ Боролдай вступил в перестрелку. В перестрелке 1 бандит убит, остальные разбежались. В рассвете 13 ноября при установлении связи с действующими отрядами, отряд Волосюка перешел в дальнейшее преследование. Отмечается недостаточность огнеприпасов, неорганизованность банды. У убитого бандита обнаружено 4 патрона для успешности вида нашей отряды организовали кавалерию: отряд Пугачева 18. Волосюка 30, Курсова 12 всадников. По последним сведениям численность отряда Курсова доведена до 36 человек. По непроверенным сведениям 9 ноября неизвестными личностями 4 человека произведен набег на аул №4 Миндыгаринской волости /на карте нет, 75 верст севернее Боровое/. Бандитами, хорошо вооруженными, захвачены аул, одежда, 4 парных подводы, 10 киргиз увиденных в неизвестном направлении. Комроты 3 пеших проверки разведка в числе 6 человек Семозервзвода подтверждений банде №00327 не поступало. №00346

П.П.КомандчонАверин
Начопертр.частиЧернышев
НачопервойчастиГубштаба/подпись/
Делопроизводитель/подпись

№65

Штаба ЧОН Кустгуб: Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай 14 ноября 1921г.

К 18 часам

Донесению Кустотдельбата 14 ноября оперировавшая в Федоровском районе банда удалилась с Челябинской губернии в направлении станицы Крутоярское /110 верст к северу Кустаная/ усматривая преступное отношение преследованию, ликвидации банды со стороны действовавших отрядов, дело расследования передано. Губчека. С остальных районов существенных сведений не поступало. №00357

П.П.КомандчонАверин
Начопертр.частиЧернышев
НачопервойчастиГубштаба/подпись/
Делопроизводитель /подпись

№66

Штаба ЧОН Кустгуб: Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай 15 ноября 1921г.

К 18 часам

Донесению Кустотдельбата 15 ноября по непроверенным сведениям в районе поселка Успенского /58 верст северо-западнее от Кустаная 14 ноября 14 часов прибежали 3 вооруженных всадника в направлении поселка Владыкинский /80верст северо-западнее Кустаная/. 19 часов 14 ноября в поселок Успенский прибыли 7 вооруженных личностей, коих 4 верховых, 3 карете. Меры выяснения по указаниям личности приняты. С остальных районов сведений не поступало. В сводки №00306 вкралась ошибка. Адрота в момент выступления ликвидации банды располагала не 100, а 10 патронами стрелка. №00368

П.П.КомандчонАверин
Начопертр.частиЧернышев
НачопервойчастиГубштаба/подпись/
Делопроизводитель /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.58-Л58об.

№67

Оренбург штаб ЧОНКир республике копия Троицкого полка

Адамовка комроты Горлачу

Кустанай 21 ноября 1921г.

Оперативноразведсводка

Донесение Кустотделбата 20 ноября: тов.Карина, Пугачева / сводка №00399 / 19 ноября 1921г.прибыл в Федоровку для преследования банды Кочердыкскому, Троицким отрядом общей численностью 70 человек. Банда в составе двенадцати человек на полученных сведениях находится в районе Клан – КонтонБаш. республики (не ориентировано). По тем же сведениям, доклада ком отрядом установлено: Период преследований банды нашими частями, выбитая из строя 14 бандитов в числе остальных 12-3 раненных, в том числе главарь банды «Махно» оказывается неким Горенко. Взяты следующие трофеи: две винтовки, одна шашка, один револьвер, 5 лошадей, одно седло, один экипаж. С нашей стороны легко раненкоммисарКозгин. Отмечено сочувственноеотношение бандитам от населения Кругоячерского района, ЧЕКА производит расследование. Мною приказано комотрядовтов.Волосюк представить подробный доклад в ходе ликвидации указанной банды. Донесено Кустотделбата 20 ноября 19 часов основанным сведениях Начгар Троицка, Уйской волости (110 верст северо-восточнее Кустаная) появилась невыясненная банда численностью около 30 человек. Названной бандой (время не указано) зверскиубиты 3 коммунара Луговской ячейки, высланных в целях разведки. 21 ноября8 часов мною приказано Комбата:ликвидации банды Уйской волости выслать отряд: 2 роты числе 50 человек командой комвзводаПугачева, 3 роты – 40 человек командой комвзвода Скороходцева, привести в боевую готовность коммуну «Карл Маркс» и передать в распоряжение комотрядаПугачева. Отряды будут действовать совместной ротой 312 полка (Троицк) в числе 120 человек командой комроты Уланова. Вывод: можно предположить появившиеся организовалось мест жители и остатков банды Горенкова. В остальных районах спокойно. Сведений в районах нет. №00422

П.п.НачротыАвошкин

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.59-Л59об.

№68

Штаба ЧОН Кустгуб: Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай 26 ноября 1921г.

К 18 часам

Донесению Кустотдельбата 26 ноября оперировавшая в районахУйской,Боровской волостей банда численностью 60 человек попреследованием наших отрядов удалилась Всесвятский район. Там же объединилась с отрядом Пугачева якобы пребывания 28 ноября поселок Аральский /42 верст северо-западнее Борового/ последствиям захвачены два бандита –башкира. Названные бандиты произвели нападение сопровождающих их коммунаров. Результате нападения один бандит убит, другойпользуясь темнотой бежал. Не проверенным сведениям убит конвоир. Сведенияпроверяется мною 26 ноября отдано комбатаприказание: привестибатальон мирное положение, отозвать и распустить отряды Пугачева, Скороходцева,Волосюка. Преследование ликвидации банды передать тов. Стадниченко, начрайполитбюро Боррайонакомандующим отрядом составе 20 кавалеристов. Остальных районах спокойно, сведений о бандах не поступило №00455

П,П.КомандчонАверин

Начопертр.частиЧернышев

НачопервойчастиГубштаба/подпись/

Делопроизводитель /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.60

№69

Для сведения передается копия оперразведсводки штаба ЧОН КССР

К 18 часам 3 ноября 1921 г.

Оренбургская: донесено ЧОН Оренбург от 2 ноября селение Можаровского Вонсовета неизвестная банда численностью 45 человек именуется как курманский квч. Махновы квч. И 3 пос Керуанбай повела наступление в поселок Куринский (на карте нет первых не ориентировано второй 59 верст юго-восточнее) занятый 25/10 отрядом коммунаров 26 человек под командой товарища Кочурино, не будучи встречена последней отошла обратно в Керуанбай. отряд товарища Кочурина, выступивший 25/10 на преследование банды, того же числа в поселок Керуанбай имел последнем отачку, в результате банда потеряла невычисленное число ранений, лошадей в поселок Веселый (на карте нет 125 верст юго-восточнее Орска) нашел стороны одни убиты. 25/10 отряд Кочурина, соединивший Мохоровским Адамовским коммуны отрядами) первый-25 второй-52 человека, оба общей численностью 102 человека повел на дальнейшее преследование банды в направлении в поселок Веселый, но банда, приняв бой, из последнего отступило к озеру Дантыкуль, что 150 верст от Орска, преследование продолжая.

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.63

№70

Оренбург, Штаб ЧОН КССР

Кустанай 20 октября 1921 г.

К 18 часам

Оперативноразведсводка

Оренбургская губ – без перемены. Кустанайской губ: сведением Можарского уездк, военкамата установлено движение невыясненной банды численностью более 100 человек в направлении Тасты-бутак, Денисовского, Верхне-Климовск (на карте нет, 90 верст южнее поселка Адамовский) последних 20 верст в указанные пункты выслан коммун отряд при сопровождении бандитамв Кустгубернии. Адамовская отдель рота ЧОН приведена в боевую готовность: первый взвод роты 50 человек командой комвзвода тов. Дему выступил в Ново-Петровский (на карте нет 50 верст южнее Адамовский) второй и третий взвод общей численностью 627 человек командой комвзводов на выступление (дата не указана) в направлении (на карте нет 66 верст юго-восток Адамовский), выслан отряд численность 21 человек командой комвзвода Шполянского в направлении поселка Туфанского (70 верст северо-востока Адамовского). Высланы части вооружены винтовками приграничном запасе патронов. От остальных штабов новых сведений не поступало. №0022

Начо перстр части/подпись/

Дело производитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.65

№71

**Оренбург штаб ЧОН Кирреспублика копия Оперразведсводки
Елизаветенска нарочким Адамовки комроты**

Кустанай 28 ноября 1921 г.

К 18 часам

Донесению Всесвядской отделе роты 28 ноября преследуемая отрядом товарища Стадниченко банда численностью 40 человек находится в районе села Новопокровского (42 верстах северо-западнее Всесвядского). По непроверенным сведениям банда стремится пробраться в Ишим. Мною отдано приказание комроты Всесвядского района

сформировать отряд кавалерии численностью 30 человек каковой команды комвзвода тов. Ковалева, обратить на ликвидацию банды. Донесению Куст отделбата 28/11 названная банда преследованием отряда тов. Ковалева движется в направлении Татьяновского (40 верст юго-восточнее поселок Боровое), 27/1110 часов комроты 3 тов. Климовым в направлении Татьяновский высланы два отряда: в составе 25 кавалерии, 2 пешеходов под командой комвзвода тов. Дворянского, 2 – 30 человек пехоты под командой комвзвода тов. Пономарева. Последний выслан в направлении коммуны «Роза Люксембург» /80 верст южнее Борового. Перечисленные три отряда между собой на связи №90467

П.П.КомандчонАверин

Начопертр.частиЧернышев

НачопервойчастиГубштаба/подпись/

Делопроизводитель /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л68-68об.

№72

Оренбург Штаба ЧОН Кирреспублики копии Троицк комполка 512, Елизаветовская Адамовка комроты Горлач

Кустанай 29 ноября 1921 г.

К 18 часам

Оперразведсводка

Донесению Кустотдельбата 29 ноября оперирующая в районе поселка Татьяновского (40 верст юго-восточнее п. Борового) банда предполагает пробраться в Адамовский район. Сведения проверяются. Тем же сведениям отрядом тов. Пугачева 27/11 10 часов возвратился в Федоровку, распущен по домам. От остальных участков сведений не поступало. Проверенным в отделении конвоир бандитов произошло нападение. Сводка (№00466) №00470.

П.П.КомандчонАверин

Начопертр.части Чернышев

НачопервойчастиГубштаба/подпись/

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л69

№73

Оренбург Штаб ЧОН Кир республика, копия Троицк комполка 012, Елизаветенская нарочным Адамовка комроты Горлач.

Кустанай 22 ноября 1921 г.

К 18 часам

Оперразведсводка

Донесению Кустотделбата 22/11 банда численностью сорок человек (происхождение не выяснено (20 ноября) оперировала в районе станицы Луговского (120 верст севернее Кустаная). Сведения сообщения Узского предрайисполком. В целях ликвидации названной банды Уйским райконом выслан отряд численностью 32 человека. Банда движется, изменяя направление, на пути прохождения оставляя трупы. По тем же сведениям, основанным на донесении комроты 3 не выясненные банды численностью 60 человек заняли поселки Алешенски, Аральским (первый двадцать, второй 12 верст западнее Борового). Банда движется двумя группами (по 30 человек) в направлении Боровое, 3 рота приведена: 20 коммунаров команды тов.Стадниченко находится в тылу банды. комроты 3, тов. Климовым отряда в составе 20 человек движется на встречу банде. С нашей стороны убиты два разведчика, 3 пропали без вести. Мною 22/11 13 часов отдан приказ комотделбата оперировать отряд в числе 50 человек в составе 4 роты под командованием комроты тов. Волосюк не позднее 18 часов выехать в направлении Борового, где отряду надлежит обязаться комроты 3, комроты, Отряду тов.Волосюк

действующими отрядами, вести решительную ликвидацию указанной банды, выдается ротой Кусткомчека 5000 патронов заводских губштаб, теплое обмундирование, №00430.

П.П.КомандчонАверин

Начопертр.части Чернышев

НачопервойчастиГубштаба/подпись/

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.20.Л.70

№74

Секретно-оперативно

Срочно

КССР

6 рота

Урицкого у.

Кустнайской губернии

15 января 1922г.

№89

г.Урицк

Командующему ЧОН губернии Кустанайский

Оперсводка

Довожу, что в Урицком районе 13 го января 1922 г. оказалась банда численностью 17(семнадцать) человек, вооруженные винтовками, бомбами, начинали с места нахождения, где она появилась в Боровском районе Убаганской волости в ауле «Сакау», своих действий она еще не проявляла, по сводкам банда только готовится, берет у киргизов лошадей, кошмы, мяса, обувь и одежду. Первая сводка была получена мною 14 января появления банды от Каратальского Волисполкома Урицкого р-на, после чего мною была выслана усиленная разведка по указанному направлению 14 го января 1922 г., которая и выяснила следующее, банда держит направления северо западнее г.Урицка во версии. 15 января 22 года мною выслан отряд для ликвидации банды под командой комроты т.Зубкова численностью кавалерии 10 и пехоты 20 человек, всего 30 человек, вооружены винтовками при 600 патронами, 10 сашек, 8 наганов, 7 бомб по направлению в с.Златоуст(Аксуат) северо-западнее г.Урицка 35 верст другой стороны комвзвода 2 товарища. Стивиченков выступил из села Анновки с отрядом численностью 20 человек по направлению в село Ново-Покровка предполагаю, что по выше указанным заданиям банде главные пути отрезаны к движению, а потому надеюсь на скорый успех ликвидации таковой, о дальнейшем роде действий будет сообщено.

Командир 6 Всесвятской роты ОН/подпись/

Делопроизводитель /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.25-Л.25об.

№75

Кошановской

Ком ячейки 18 Райком

Жалко что только, что получено следованию от лихайческого сельисполкома, который доносит сообщение Крыловского сельисполкома, последний сообщает, что в 15 верстах от Крыловского в ауле №7 Убаганской волости находится банда из 18 человек, из Весятское вышел отряд по поручению всего, сообщите в армию от себя так как я сообщил только в Зуювку и Осиновскому коммачейку. Прошу сообщить может вам

известно, что это за отряд так как я уже вам сообщал №6 что будто где здесь разъезжает Гупченко вчера то есть 17 января 1922 года .

Часов 7 вечера приехал как видно нарочена из Всевятского в Костанай видно из его быстрого следования, но подводы не сменял и не регистрировался .

28 января 22 года 24 часа ночи .

секретарь Ладыжинский Костанайский/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.50.Л.32

№76

секретно

КОМ ЧОН ГУБУ копия командира 43 каскадрона
В.Ч.К.

Оперразведсводка

К12 часов 26 января 1922г.

/карта 20 Вер. В дюйм./

По сведениям комроты 2 от 25/январь 22 г. В 12 час. 20м. 3/сообщенным из коммуны «Карла-Маркса» вблизи станицы кочердыкской Челяб.губ/ не ориентировано на карте нет/ оперирует банда неизвестной численностью, вооружения и направления. В пос. Тулаевском / не ориентировано на карте нет/ зарубило 6 коммунаров. Мною приказано срочно выслать агентурную разведку в этом направлении для выяснении местонахождения банды.

КОМБАТ /подпись/

Адъютант /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2.Д.50.Л.41

№77

КССР

Командующий

Отдельного взвода Семиозерного района

25 января 1922 года

№32

Поселок Семиозерный

Секретно

Командующему ЧОН Кустанайской губернии

Рапорт

От 1-го Наурзумского учвоенкома мною получены сведения, переданные информатором 5-го района Атбасарского уезда, что из Семиозерного района вышла в количестве 500 человек, информатору донесла Кушмурунская комячейка за подписью Норманбетова, мною меры по выяснению приняты, выслан разведчик в Кушмурун для допроса, даю таковые сведения, что в Семиозерном районе такой банды не было по результатам допроса ваш.

Комвзвода/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 .Д.50.Л.45-Л45об.

№78

Секретно

Комчонгубу . копия командиру 43 каваскадрона
В.Ч.К. М КОМРОТЫ 3

Оперразведсводка

К 12 часам 30 января 1922 г.

/карта 20 верст в дюйм./

По сведениям комроты 2 от 27/января 10-30 м в/оп сообщенным агент разведкой /оп.сводка № 26/оп./Банда численностью 17 человек вооружена винтовками, шашками и револьварами движется на своих подводах, имеет полное число седел и запасных лошадей. В ночь на 24 января из города ночевала между поселками Белоярского /80 верст/ в Федоровский и поселок Булгакова. После поселка Полежая /на карте нету /... степях в комротах где ими задержан гражданин, которого продержали до утра и отпустили, сами же двинулись по направлению в поселок Кочердыкского Челяб.губ. /10 вер.с станицы Журевлеской Челяб.губ. Мною приказано комроты установить тесную связь с ячейками района, где оперирует банда при помощи своих ячеек.

КОМБАТ /подпись/

Адюътант /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.48

№79

**Командующему ЧОН Кустанайской губернии №43 кавэксадрон ВЧК комроты
3**

Оперразведсводка

К 12 часам 15 февраля 1922 г.

По сведениям комроты 2 от 5-го февраля 9:55 часам сообщенному с Каратюбинской ячейки и поселка Бырелевского, что вблизи поселка Аральского северо-восточнее появилась банда 60 человек. Вооружение и направление банды неизвестно. Вследствие что Комроты 2 выслан по этому направлению агент разведка в числе 3 человек, по получению дополнительных сведений и результатов агент разведки мною будет немедленно донесен.

Комбат/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.70

№80

Сов.секретно

Телеграмма

Из Оренбурга 9-22г разведсводка к 14 часам Илецкий районом. По имеющим сведениям райевкома Уилзам банды гарнизон перешел в сторону банды коммунист все подчеты банды 700 человек движение направляется в Илецк, вооружение неизвестно. Меры приняты. В Оренбургской, Петровской районах спокойно, от остальных районов сведений не поступало. Илецкий район разведка банды Евша 8/2 красноармейский покровке с /639.

Зампред Оренбургского Розвеньков/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.72-Л.72об.

№81

Совер. Секретно

Телеграмма

По сведениям в губчека. Известно, что вблизи пос. Брилевского и Аральского Федоровского района операцией банды количество «60» человек, направление которой

неизвестно. А повсему отделению по бандитизму просить сейчас же дать точную справку в подтверждении Илийцкого в сведениях и если отагать то почему **чепы** не ставится в известность **упожишие** причины.

Врид нач.айд новом./подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.74-Л.74об.

№82

Срочно секретно

**Командующему ЧОН Кустанайской губернии №43 кавэкскадрон ВЧК комроты
3**

Денисовка 25 февраля 1922 г.

К 12 часам

Оперразведсводка

По донесению Домбарского волисполкома от 22 февраля 1922 года в пределах поселка Аральского, что 90 верст от города Кустаная, группируется банда, в числе 11 человек. Мною приняты меры к органичению в мнѣ района.

КОМ ЧОН Денисовской .роты /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.93

№83

Командующему ЧОН Кустанайской губернии

Денисовка 23 февраля 1922 г.

12 часам

Оперразведсводка

По донесению поселок Кочетава в 1 ночи с 19 на 20 февраля в поселке Княжского ? станции 65 верст от Денисовки К председателю сель исполкома пос. Княжского зашли 2 человека коменданту себя командиром Уемецкого отдела. Когда председателем были проверены документы то действительно указано, что комендант отряда фамилия в документах не указана. Предстатель спросил их фамилии, то они сказали там написано. На документе штамп: написано от руки, печать растерта и подписано непонятно. Упомянутые два человека вооружены: револьверами и винтовками японского образца, одеты: один в Черно-Черкесской, а другой в вальной имея при себе двух лошадей, двух киргизов, якобы арестованных и взятых сопроводить их до места назначения. А место назначения в №6 ауле Ряжской волости что, 500 верст севернее Денисовки, названные лица выждали рассвета, выехали по направлению №6 аула, мною выслана агентурная развед сводка, 10 человек пошли севернее Денисовки вооруженные винтовками, на каждого стрелка по 30 штук патронов, обмундированы за исключением

ЧОН Денисовской .роты /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.94-Л.94об.

№84

КССР

Тургайская отдел взвод

ЧОН

№50

Город Тургай

Начальнику штаба ЧОН Кустнайской губернии

В настоящее время сообщаю, что бандит Кейкисоединился внести снаряжение бригад, каковой был выслан, против неговедут мирного переговора опираясь на известие в скором времени должен прибыть вместе с нашими отрядами в город Тургай.

Ком/ЧОН взвод /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.114

№85

Секретно

Телеграмма

Из Тургая № 060 г.09 22/111-22п. В 10 часов.

Оперразведка Тургая № 2 карта в 10 верстах дюйме. доносит, что прибыла 19/111-22.16 часов. В ауыл Каракутинокой волости их Бандшайка своими несколькими последовательный и 71 винтовками находится от разведки 80 верст, Аккульской волости № 2. Подлинный подписали: Комвзвод ЧОН. ТУКАН

Начоперотротделения / подпись/

Делопроизводитель/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.24.Л.121-Л-121об.

№86

секретно

Командующему ЧОН Кустанайской губернии

В 10 часов в Тургае бандит Казкубаев обезоружени начальник соб отряда Токарева захватив и в последнего и одного милиционера. 18 марта 3 час скрылся в пределах Аккумуляной волости вблизи аула Муршибаева, что 50 верст юго-восточнее Тургая, намереваясь с засадой обезоружить следующий следом Токарева отряд и освободить захваченные оружия, на тропы бандиты в числе 14 человек, отряд извещенной населением двинулся другой дорогой и благополучно прибыл 18 марта 23 часа в Тургай известив штаб взвода ЧОН., бандит скрылся в числе 14 человек приодном начале винтовке, 19/3-11 час Тургая отправлен отряд в числе 15 человек командующим товарища Дудунина в направление Тургая для поимки бандита.

Комвзвод ЧОН/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.137-Л137об.Л138-138об.

№87

Секретно

Ком ЧОНгуб

Оперразведсводка к 8 ч. 2 апреля 22 года карта 20 верст дюйм сведений опротивнике не поступало в районе расположения б-на спокойно. Сведениями всей коммуны на 2/апреля 22 года округа на складов Кустанае 7 людей в карауле от дел взвода по коммунаров 17 сопровождающий районный 73 из них 27 коммунаров. 19 рота за то больский Складов 2 коммунаров 5 сопровождающий районный 10 усиленный ночной караул в Кустанае ночью коммунаров 2 рота; складов в федоровке 2, охрана 8 сопровождающих 13. 3 рота; складов в Боровом 7, охрана Коммунаров 30, сопровождающих 20. Всего привлечено 15 человек, в расходе 186, на лицо 8.

Комбат/подпись/

Адютант/подпись/

№86/оп2 апреля 1922 г

№88

секретно

**Ком ЧОН губернии
Оперразведсводка**

К 8 часам 3 апреля 1922 г.

Сведений о противниках не поступило, в районе расположения батальона спокойно. Сведениями полученными 1-роты, сей кампании Затобольском пос. увлечено склад дополнительно мобилизованы близ 5- коммуны. Возвратилось по сопровождению в районы 4 по коммунары отдел взвода. От остальных частей без изменений. Всего привлечено 199 человек растрел 187 на лица 12

Ком ЧОН Кустанай /подпись/

Адъютант /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.145

№89

сов. секретно

**Ком ЧОН губернии
Оперразведкасводка**

К 8 часам 4 апреля 1922 г.

Сведений о противниках указания в районе расположения батальона спокойно по всей кампании сведения отдел взвода за истекшие сутки прибыло из районов по сопровождению. Все материалов Красноармейцев командирована 15 человек 4. У была для сопровождением упродуктов Боровской район 3-я рота для 50 человек охраны на полмесяца, на 2 человека. От остальных частей без изменений. Всего привлечено 199. В расходена 4 апреля с/р 170 человек на лицо 29.

Ком ЧОН Кустанай /подпись/

Адъютант /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.146-Л.146об.

№90

сов. Секретно

**Ком ЧОН губернии
Оперразведкасводка**

К 8 часам 8 апреля 1922 г.

Сведения о противниках не поступило, в районе расположения батальона спокойно. На фронте Сем кампании сведения отдел взвода 8 февраля отправитель в губвоенкомитета по винований доброть краснари «10» человек прибыла из командировок Кошшунаров «1» кр-цев «3» 2ой роты ????? сокращена до 19 Кошшунаров, в остальных частях без изменений, всего мобилизованных «168» человек в расходе «148» человек на лицо «20» человек

Ком ЧОН Кустбита /подпись/

Адъютант /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.152-Л.152об.

№91

**Чон Куст губ.
№ 86/оп**

ЧОН Кустанай

Комчонгуб Оперразведсводка

к 8 часов 9 апреля 1922 г.

бсведений о противнике не поступило, в районе расположенного батальона спокойно. На фронте всей компании: сведения и отделвзвода на отправлено в переспункт, временно прикомандированный красноармейцев 25 человек. Прибыли из них командир 9 часов убыло 2. У остальных частей без перемен. Всего мобилизовано 143, в расходе 116, в лицах 27, 93/оп

Комчонкустбата/подпись /
Адъютант /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.153

№92

Секретно

Наштаба ЧОН Кустанайской губернии

*Денисовка 9 апреля 1922 г.
К 12 часов*

Оперразведсводка

Мобилизованный Коммунаров для охраны Семиозерное 42 человек, из них 26 человек охраняют склады. В ранее спокойно

Комособ. Назначен./подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.155

№93

секретно

Начальнику штаба ЧОН губ, Кустанай

3 апреля 1922г.

№ 687 сообщаю. Пенина банда ликвидирована объяснения курьером 5 –го апреля и так было понят трудно после ликвидации поймзвода Тургайского уезда.

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.176

№94

совершенно –секретно

Командующему ЧОН Костанайской губерний

*пос. Семиозерного 10 мая 1922 года
18 часов*

Оперсводка

П. Семиозерный Райсовет милиции по отношениям к своим 10 мая сообщил мне: 1) При возвращении милиционера из Кустаная Маханова всего же числа по пути заехал Сенокурные ямы Байдарова Аманкарагайского л-ва в 12 обходе 25 верст от поселка Семиозерного, где ему сено Флитовым заявлена в 12 часов 3 мая к его дому явилась Шайка в числе 6 человек в которых 3 вооруженные ружьями по определенной, которой ограбив названного Филатовавзв у него ходок с полной конской упряжества (ведро и топор) По данному вопросу для уствления факта мною дано распоряжение гражданину Райсовет милиции о высылке отряда в 6 человек под руководством товарища Мелютин в случае розыска приняты меры к поимке означенной Шайки. Кроме того всего числамиллиционер Лаверентьевтоварищом Банжаровский донес что секретарь №4 аула Аманкарагайского волости товарищ Испулова который заявил товарищу Банжаровскому а том что ??? видел народного следователя товарища Алматова который ему Испулову заявили что Казанбайской дачи вблизи поселка Покровского имеется Шайка около 10

человек в который якобы находится сбежавший арестант «Булкин» сведения эти требуют проверки.

Комвзвод/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.199-Л.199об.

№95

Совершенно секретно

НаштабЧОН

10 мая 1922 года

По сведениям Семиозерного информационного пункта 29 апреля на отанц. Карасуль Южно-Сибирск. Жел. Дор. Налетело банда 12 человек хорошо вооруженные, ограбила телеграфиста и разбила фонопар. Последствия неизвестны, так как сведениям Семиозерным пунктам полученным от механика телеграфа.

Начгуб отдела/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.201

№96

секретно

**Ком ЧОН губернии
Оперразведкасводка**

К 12 часам 19 мая 1922 г.

Полученными сведениями не проверенными от комроты вблизи коммунны Льва Толстого и поселка Алешинского, что 30 верст северо-западнее Борового, появилась банда воров количеством 14 человек, под командой Тришки вооруженные: два нагана, одна винтовка... остальное вооружения Цель банды - грабеж и убийство. Для точного выяснения банды комроты при влияния агенттурразведка. Коммунны Льва Толстого.

Ком ЧОН Кустбита /подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.203

№97

секретно

Начальнику штаба ЧОН губ, Кустанай

Тургая 15 мая 1922 г.

Тургай карта 20 верст

29 марта 1922 года бандит Кейки пойман отрядом под командованием отдельного командиром товарища Дудина 200 верст от Тургая, расстрелян на месте и с ним 5 человек бандитов. №5

Комвзвод ЧОН Стукан

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.206

№98

**Штаб ЧОН губ
Тургай №018**

5 июня 1922 г.

Оперсводка

Сведения разведки Каракум в 120 верстах от Тургая на юг границе Иргизского, Казалинского, Тургайского уездов появилась шайка воров конакрадов. Главным Фазыл Борунбаев русский один вооружен винтовками занимаются грабежом, конокрадством. Требуется подтверждения №513-51-3/6

Комвзвода ЧОН Кормилицын

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.213

№99

**Начальнику штаба ЧОН Кустанайской губернии
Оперразведсводка**

г. Семиозерного 17 мая 1922г.

Высланный отряд в числе 6 человек 10 мая в Аманкарагайский лес для установления факта появления шайки в числе 6 человек возвратился 14 мая, который обнаружил в 12 обходе следующего: найдено место стоянки шайки, где ими оставлены вещи у маленького дома Кондратского поселка Тимофеевский волости разного рода церковные книги и разные принадлежности (евангелие 4 служебных книг). У служебных книг 1 подрысник весь порван, 1 передки с ходом канесколько 2 ведра. 2 и 1 одна зарезанная лошадь которая признана хозяином Кондратского поселка, все перечисленные предметы даны хозяевам их что – то касается шайки тона такову. Напасть не удалось по словам крестьян видна что упомянутую шайку видели в лесу неизвестной личности в лесу, крупных краж нет 2) Райсовет милиции рапортом от 15 мая №648 караул Лаврентьевского с пункта снят, во время охраны никаких происшествий не случилось. Расхищений всех материалов не было, донесение по поводу кражи 1 мешка материала оказалось ложными. №5

Комзвод/подпись/

Государственный архив Кустанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.222-Л.222об..

№100

Сов. Секретно

КОМЧОНгуб

№147 2 июня 1922 г.

Оперразведсводка

По сведениям комроты 3 Добрянского. 30/5-22 №897 о значения в сводке мной № 132 /то05 19/5 22 оперировалось. По добытым сведениям комроты 3 Добрянским от пойманных 2 воров/ аул неизвестно. Выясняется, что цель банды набрать хороших лошадей дабы такого годились в кавалерии, часть их продать и на вырученные деньги приобрести оружие с таким всего необходимого в последствии восстания поднять Советской власти и восстановить Киргизского так-как в выше упомянутых бандах участвуют большинство из киргизского. Вследствие чего комротой 3 принятой меры расследования о чем донесено дополнительно

КОМБАТ /подпись/

Государственный архив Кустанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.237

№101

Сов. Секретно

**Нач оперотделения штаба ЧОН Куст.губ.
Оперразведсводка**

К 12 часам 29 мая 22 года.

Город Семиозерный

В дополнении оперразведсводки мною направлен в 28 мая доношу, что от выезжающего агента Исмагуловы Наурзумской волости Тургай. Уезда. В южную сторону от Семиозерного приблизительно в 100 верстах для проверки слухов о наличии банды 28 мая в 20 часов от него получено, что протокол от 26 мая об аресте подозреваемого участника какой либо шайки Василенко Сергея без всяких документов, каковой был направлен в ваше распоряжение, но за поимку бегство. штатку распоряжение 28 мая Уроч. Косталы. На карте нет. Василенко расстрелян агентом Исмагуловым. Весь материал с протоколом и акт о расстреле направлен в КОМЧОНгуб при рапорте №85 29 мая 22 года. Кроме того сообщаю, что новых сведений банды не поступило. Настоящее время товарищ Исмагулов находится в Наурзумской волости наблюдается за появлением банды. Комзвода /подпись/

№102

КССР С. Секретно

Штаб №2отделение взвода

О.Н.№85

Семиозерного района

Командующему ЧОН Кустанайской губернии

Г.Семиозерного 29 мая 1922г.

20 мая 1922г. акт составленный уполномоченным Семирики Селайского волости Семиозерного района товарища Исагулова, который состоит агентурная разведка от вверенного мне взвода и местного информ пункта и докладываю, что назначенный Исагулов, выезжая в то место, предварительно сообщил о том что в данной местности пользовались слухи о появление в нем местной банды о чем мною сообщено начальнику оперразведательнойсводки. 28 мая №6, кроме того доношу, что от уполномоченного агента сведений о банде никаких не доставлено товарищем Исагуловым в настоящее время находится в 2 Наурзумской волости Тургайского уезда наблюдая о появлении таковых, а поэтому настоящий рапорт вместе с протоколом об аресте и акте расстреле Василенко на ваше усмотрения представляю прилежащие упомянутое.

Комвзвод/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.242-Л.242Об.

№103

«Уроч.Костам»

АКТ

1922 г. 27 мая В упоменуто сем тройки Семиозерного района Исагулов и секретарь №5 ауыле Мурзалин составили сей акт в нижеследующем; В поселке Киндиктисай товарищ Василенко арестован согласно протокола от 26 мая 22 года в обратном пути нас мы посадили верхом на лошадь из II Наурзумской волости и на дороге мы остановились и слезли с лошадей закурить, арестованным поехал по направлению куда мы ехали и вдругмы увидели, что повернувшей на юго-запад убегает во всю опор гонит лошадь, я с целью остановить его выстрелил из винтовки два раза в верх, но он не остановился,я на 3 раз взял в точный прицел и решился застрелить на месте побега,но не отпустить живым бандита, итак мною растрелян Василенко при побеге, о чем записан в сей акт и представляю командующему ЧОН Семиозерского взвода

Акт составлен/ Подпись/Р..Исагулов

Д. Мурзалин

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.243

№104

Протокол

26 мая 1922 г.

Яуполномоченный всей тройкиСемиозерного района Исагулов составилпротокол о нижеследующем: съезжая на разведкедля проверки слуха бандитах в стороне оркаш в стороне Тургайского уезда заехал в №7 аул Наурзумского волости где застал одного русского, подозревав которого начал опрашивать и требовать у него документы личные но при нем никакого документа не было и ничего не показал только сказал, что из поселка КиндиктисайСелайской волости фамилия Василенко Сергей,поэтому Сергей сразу догадался как мнебыло известно чтоиз поселка Киндиктисай убегало 2 человека бандитов,

а поэтому и поспешили ему объявить на месте товарищу Василенко арест привязал.но мне с личностью его Командиру особого назначения Семиозерного района

Взять копию протокола всего представить начальнику милиции для справки.

Составил: Р.Исмагулов

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.244-Л.244об.

№105

Допрос

Опрошен в качестве обвиненного Киндиктисай Василенко Сергей,женат, 6 душ,бедняк.

Показывает ниже следующее:

Вопрос: Почему вы товарищ Василенко приехали в этот аул и когда вышли из дома?

Ответ: В этот аул приехал из дней 12 тому назад;

Вопрос: В каких одеждах были?

Ответ: Вышел в солдатской шинели;

Вопрос: Что заставило тебя менять новый мундир?

Ответ: На придачу прикормится

Вопрос: Что заставила тебя уйти из дома и знают ли в поселке что где ты находишься

Ответ: Из дома ушел, потому что узнал, что меня хотели убить. И я убежал тайком в последних числах марта 1922 года, скрывался в Павловской волости, стоял в Натальском поселке, у ЗиновьяБарбанесса, сапожничал.

Вопрос: После того как первый раз ушел из дому в последних числах марта, не были в своем поселке, если был, то знали пребывание, и когда ушел последний раз?

Ответ: 15 маяпришел тайком и в туже ночь ушел, о моемместоположении, прибывании,отбывании никто не знал кроме жены.

Вопрос: Имел ли ты оружие?

Ответ: Нет.

Вопрос: Участвовали ли вы шайке бандитов?

Ответ: Нет,

Вопрос: Считали ли себя виновным вообще?

Ответ:Обвиняюсь в краже кроме овечки, кроме того не считая себя виновным. Больше сказать нечего.

Василенко/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.244-Л.244об,Л.245-Л.245об.

№106

Наштаба ЧОН губ. Кустанайский

Денисовка19 июня 1922 г.к 12 часам

Оперразведсводка

Набоеучастке Денисовского на спокойно.Выслана над агентурная разведка сводка №0055 возвращалась пос. Денисовской банд не обнаружено.По направлению озера Уркач проходил красный караван члена **Кируикатов**. Жинсалдинова в числе, «40», человек. №.0058

Командир особого назначения Денисовского Взвода/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.246

№107

ШтабЧОНгуб

Тургай №018 5 июня 1922 г.

Оперсводка

Сведения разведки Каракум в 120 верстах от Тургая на юг границе Иргизского, Казалинского, Тургайского уездов появилась шайка воров конакрадов. Главным Фазыл Борунбаев русский один вооружен винтовками занимаются грабежом, конокрадством. Требуется подтверждения №513-51-3/6

Комвзвода ЧОН Кормилицын

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.263-Л.263 об.

№108

Штаб Кустгуб Кустанайский

К 18 часам 2 мая 1922 г.

Опер сводки карта 50 верст дюймов шайка дюймов Коссар 280 верст от Тургая имеет 8 человек главарь Гульджан Дайров. Даулеской волости Иргизского уезда вооружена 3 до 5 русковинтовками патрон не известно №55.

Комвзвода ЧОН Кормилицын

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.264-Л.264 об.

№109

секретно

Начальнику штаба ЧОН губ, Кустанай

Денисовка 19 июня 1922 г.

К 12 часам

Оперразведка сводка

На бое участке Денисовского района спокойно. Выслан над агентурная разведка сводка №0055 возвратилась пос. Денисовских банд не обнаружено. По направлению озеро Уркач проходил красный караван члена **Куруигка** тов. Жингалдинова в числе «40» человек. №0058

Командир Особого Назначения Денисовского Взвода /подпись/

№110

Тургайский комвзвод ЧОН

К 5 часам 8 мая 1922 г.

По донесению разведки шайка воров 10 человек на урочище 30 верст Каракунсай 190 верст Тургая главарем Колганов фай лично известно тоукские волости Иргизского уезда вооруженные неизвестно чем №53.

Комвзвода ЧОН Кормилицын

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.265-Л.265 об.

№111

Штаб ЧОН

Тургай №047

Тургай уезд 14 июня 1922 г.

Прошу утвердить № пулемета Валендова Ивановича Андрей Ишмдейбекова как повязочного добавочно прошу отпустить три шайки сообщите телеграфно 65 комвзводы.

Комвзвода ЧОН Кормилицын

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2Д.50.Л.266-Л.266 об.

№112

Ком ЧОН губ Кустанайский

Тург взвод 2 мая 1922 г.

К 11 часам

Оперразведсводка

Шайка перекочевала на урочище Тиксай 400 верст от Тургая на восточного для ликвидации банды 3 коммунары и 2 милиционеры

Комвзвод ЧОН Кормилицын

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.269-Л.269об.

№113

срочно-оперативно

Тургай Комвзвода Осназ Кормилицыну

Кустанай 27 июня 1922г.

На №53. Немедленно ликвидацию шайки милиции. Исполнение донести. №1371

Начштаб ЧОНгуб Кустанайской/подпись

Нач опер рот отделения/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.284

№114

срочно-оперативно

Тургай Комвзвода Осназ Кормилицыну

Кустанай 27 июня 1922г.

На №63 Воров передать уголовный розыск. Впредь в подобных случаях строго руководствоваться приказом ЧОН. №4 оперативно. №01368

Начштаб ЧОНгуб Кустанайской/подпись

Нач опер рот отделения/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.285

№115

срочно-оперативно

Тургай Комвзвода Осназ Кормилицыну

Кустанай 27 июня 1922г.

На №513. Немедленно донести численность шайки, разведки установивший приствуются указав время всылки, кем. Случае малочисленности шайки ликвидацию передать милиции согласно приказа ЧОНгуб №4/ оперативно. Впредь принять неуклонному исполнению форму операразведсводки давая и исчерпывающие сведения сразу, не вынуждая Губштаб прибегать к вторичным запросам. №

Начштаб ЧОНгуб Кустанайской/подпись

Нач опер рот отделения/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.286

№116

Сов. секретно

**КОМ ЧОН губернии
По сведению ком роты №3**

13 июня 1922 г.

№12 коммуна Льва Толстого Алешенской волости поймано 6 человек бандитов, воров. Уголовный розыском там же поймано 8 человек бандитов, воров и 5 штук лошадей,

вооружения неизвестно, находится в поселке Боровском , после чего будут высланы штаб батальона, других районах спокойно.

14 июня.1922г.

№159

Комбат/подпись/

Подписана приказ убийство №2 ликвидации воровских шаек возложен на милицию 14 июня 1922г.

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.287

№117

Сов.секретно

**Командующему ЧОН Кустанайской губернии
Оперразведка №001038**

Город Урицк 19 июня 1922г.

По имеющимся сведениям из информпункта Урицкого в Боровском районе Кустанайской губернии имеется банда под предводительством Тришки и Захарова оперирует в Мендыгаринской Киньаральской Домлбушинский и Каменобеларойской численность по агентурным сведениям до 30 человек связь имеется Кастаминским (Курталмским) районом Шадринским уездом и Аракарагайской волости Кустанайского района. Лозунга никакого нет. Занимается грабежом и контрреволюционная работа подготавливается, так как очень нуждается в оружии

с подлинным верно (подпись) копии верно №6 ОН Всесвятской роты Дедусев

Верно: расшифровал Военкомштаба ЧОН/подпись/

Донесено в штаб ЧОН КССР что в районе Боровском а также Урицком оперирует банда грабителей

21 июня 1922 г.

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.299

№118

Сов секретно

Ком ЧОН губ Кустанайский

Адамовка 31 мая 1922г.

Разведсводка

Канцелярным сведениям ? 2 пункта. Адамовского Района от 27 мая 22 г № 124 Наст Карасуль южнее что 15 в северо восточ озеро проявилась банда в числе 12 человек. вооруженные, мною выслана агент разведка по направлению от Карасуль 29/ мая -22 г. По сведениям ком.отделения товарище **Димолетова** 31 мая 22 года №32 Киргизского население что в июне 10-12 человек вооружены . 3 винтовки 21 дробниками

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.301

№119

Секретно

**Кустанайский КОМ ЧОН губ
Разведсводка**

Адамовка 29 июнь 1922 г.

По донесению ком взвода 3 от 9 июня 22 г. №34 12 бандитов появились Карасуль таковые же оказалось пойманным 12 воров Адамовским оперотделении. Оружий нет, заисключением 150 патронов №00730

Комэксадром /подпись/

№120

Сов.секретно

Командующему Ч.О.Н Куст. Губ.

Сводка

п. Урицк 26 марта 1922г.

Во вверенном мне районе открыт заговор. Штаб организуются в Ставрополе Вербовка бандитов в Кушмурунской волости. Работавший сотрудники политбюро главари прибывшие из Челябинска. Сведения политбюро, меры принимаются политбюром.

Командир 6 роты Дедусев.

Ком. Губвоенком/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.320

№121

Шифровка

Оренбург

Штаб Ч.О.Н К.С.С.Р

Кустанай 3 апреля 1922 г.

Донесению Комроты шесть в его районе организуется заговор главарями прибывшими из Челябинска. Штаб организуется все в Ставропольском что сто верст юго-востока Всевятского, вербовки бандитов Кушмурунской волости. Меры принимаются местным политбюро. Подробности донесу полученные сведений №10 \

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.321

№122

С. Секретно

Управление Костанайской губернской

Советской рабоче-крестьянской милиции

13 июля 1922 год. №92С

г. Кустанай

В Губ. Военкомат

На основании полученной почтой телеграммы №108/С от начальника Оренбургской губ. милиции, сообщаю Вам для сведения, что на территории Оренбургской губернии, в 1-ой Кумайской волости Адамского района Кустанайской губернии, бывший военком Танатаров собрал шайку 20 человек для ареста Танатарова по распоряжению члена Кирцика товарища Джангелдина начальник милицией Орского района был послан сотрудником уголовного розыска и 4 милиционера, которые шайкой Танатарова обнаружены увезены неизвестно куда. Цель шайки пока неизвестна. В управлении же Губмилиции сведений об этом нет и начальником милиции Адамского района об этом ничего не донесено.

Начальник Губмилиции/подпись/

Начальник карслужбы/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.327-Л-327об.

№123

Сов. Секретно

КОМЧОН губ

8 часам 11 августа 1922 г.

Полученным сведениям комвзвода Донского который донес 9 часам 10 августа 1922 года по непроверенным сведениям обнаружен Шевченко что 40 верстах Федоровки донесено таковой Карасульской милицией что в районе Урицкого уезда вблизи со станицей Крутоаярской и Березовской что 50 верстах западнее Федоровки 8 часов 6 августа появилась банда численность, вооружение, направления неизвестны. Комвзвода

бандитских выслан 3 часа 11 августа агента по установлению о Крупского и Берегаговская станицы и разведка агента ПРОДОЛЖЕНИЕ СЛЕДУЕТ.

Начальник ком отделение/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.361-Л.361об.

№124

Сов.Секретно

**Ком Ч.О.Н губ
Оперразведка**

К 8 часам 7 августа 1922 г.

Комвзвод 2 роты Бешукий телеграфировались от 16 августа 22 года №87 от ? о смерти о банде были могилы, Троицк отряд возражить в троицке. Комвзвода 2 ? сделано распоряжения Курагева возраить Федоровку коммунаров расчислить по данным

Комроты/подпись/

Государственный архив Костанайской области Ф.9, Оп.2 Д.50.Л.368

№125

**Оперативная сводка из Джаркуля № 348.
Об обнаружении банды в Чубарской волости**

с. Джаркуль 28 августа 1921 г.

15 ч 30 м

КоПия с коПии

Разведкой вчера пойман разведчик бандитов, в 6 ауле Чубарской волости в лесах замечено 2 отряда банд численностью 140 человек, вооружены винтовками, пашками, револьверами, зат имеют пл 2 лошади на отряд, наш отряд 16 человек отправляет

сегодня для при..ания.

Уполномоченый Губчека

Нач. Федоровской милиции Рыбальченко

С подлинным верно: агент бд. Конвоиров

Центральный Государственный архив Республики Казахстан.

Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 54.

№126

Оперативная сводка из Джаркуля №321.

О поимке одного члена банды в Чубарской волости.

с. Джаркуль 28 августа 1921 г.

11 ч 45 м

Разведка прибыла. Банда 14 человек хорошо вооруженных под командой Аиетова находится в Чубарской волости. Пойман бандит, выслана разведка для преследования.

Комкомун роты 4 Пугачев

№28 агент ОДТЧК Конвисаров

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 55.

№127

**Телеграмма о бандах в Чабелевской и Карабалыкской волостях.
Приказ об объявлении осадного положения в Федоровском районе.**

с. Джаркуль 28 августа 1921 г.

23 ч 30 м

копия секретно

У аппарата командир 2 батальона Белицкий тоже нач. о о н Аверин

1. Подтверждается сведение о двух отрядах банд чабелевской волости 140 человек
2. Подтверждается 1 где банда в данное время
3. В КардонеСтупницкомКарабалыкской волости в 40 верстах южнее Федоровкикуда мною выслана разведка 14 человек вооруженных винтовками по 50 штук патрон на винтовку под командой Пугачева

Приказ

Ввиду появления банды в Федоровском районе таковое объявляю на осадном положении. Все вооруженные силы подчиняются вам. Приказываю вам вести т/ночную разведку о месте нахождения банды и обо всем через 6 часов телеграфно доносить мне. Оружие возьмите в 5 роте.

П.п. НачООНКустгубернии **Аверин**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 56.

№128

Приказ

**По отрядам особого назначения Кустанайской губернии
по ликвидации банд в Чубарской волости**

г. Кустанай ь29 августа 1921 г.

№5/оп.

По отделению службы отрядов - части оперативной / карта 10 верст в дюйме
В районе Чубарской волости / 120 верст северо-западнее г. Кустаная / в лесах,
скрываются банды численностью около 140 человек

Для немедленной ликвидации их приказываю:

комкоммунполка, тов. Колецкому

- а) принять в свое подчинение Федоровский боевой участок
- б) объявить названный район на осадном положении
- в) немедленно приступить к ликвидации банд
- г) выслать конную разведку в числе 20 человек, в пос. Костычевский / 48 верст сев.зап. г. Кустаная/. Связь со штабом полка разведке держать телеграфную, по линии Троицкой жел. дороги
- д) о ходе ликвидации доносить мне согласно табели.

О получении настоящего приказа и отданных в развитие его мерах, немедленно донести.п.п. ООН Кустубернии Аверин, за начтаба Козырев, начотделения службы отрядов Чернышев

с подлинным верно:

Начаоперстрчасти **подпись**
Делопроизводитель **подпись**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 61.

№129

**Телеграмма о направлении в Федоровку дополнительных вооруженных
отрядах для борьбы с бандой**

с. Джаркуль 29 августа 1921 г.

копия секретно

У аппарата комполка 512 Пьяков

Сведений кроме ваших никаких не имею, меры принимать на моем участке за границу не могу углубиться. Сообщите 14 человек и укажите определенно, где они находятся, а не указывать всю волость. Сведения, какие будут мною получаться, будут сообщены вам, меры мною пока не принимаются, для охраны границы Троицкого

уезда отряд выслать не имею права, когда понадобится усилить охрану жел. дороги, то мною будут приняты, переданные мною сведения о банде сто сорок человек проверено зит банды в данное время находятся в 60 верстах восточнее Троицка и сорока верстах южнее Федоровки в кордоне Ступницкаго / на карте нет / Карабалыкской волости. Банда держит направление с запада на восток. Бандиты пошли пешим строем имея малую конскую разведку. Прошу сообщить, что известно о банде и если известно прошу вас выслать отряд вашего полка в Федоровку 200 человек ввиду неимения вооруженной силы на территории Кустгуб если с вашей стороны не будут высланы отряды на помощь мне, то мною на жел. дор бандиты могут разрушить. Прошу вас просить высшей инстанции о высылке отряда на нашу территорию не считаете серьезного положения

А разве вы теперь не считаете серьезным положение жел. дор. помощи мне дать отказываете

Не могу дать не могу помощи дать ввиду нахождения банд от меня в сорока верстах операции вести не имею права ввиду приложения инструкции к приказу войск внаспо охране жел. дороги тчк Прошу вас снабдить оружием 200 человек и 100 патронов на винтовку.

Такие вопросы совершенно глупые в полку оружия только по штату людей и таковы дать не могу.

Переговоры вел политком связи **Гниломедов**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 62.

№130

Телеграмма о вооруженном столкновении в поселке Федоровском с бандой

с. Джаркуль 30 августа 1921 г.

№7/с

30-8-21 г. экстренно - с нарочным сов. секретно в Кустанайский губком В час ночи на сие число с в пос. Федоровском с неизвестными силами контрреволюции произошло столкновение местной ком роты и происходила вооруженная стрельба со стороны бандитов, между прочим, имеются сведения что при разведке ранен товарищ Фет подробностей пока не имею, но местная комрота за отсутствие достаточного количества вооружения и припасов растерялась и бежала во все стороны и положение районного центра неизвестно.

В 10 часов утра я с Федоровки прибыл в Успеновку, где поднял на ноги ячейку и наладил связь с другими ближайшими ячейками.

Докладываю о вышеизложенном для принятия соответствующих мер с Успеновки, я с разведкой выезжаю к Федоровке для выяснения положения.

Член партии Кустанайской организации /подпись не ясно/

Номер билета № 1179808

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 66.

№131

Приказ

по войскам ООН Кустанайской губернии о продолжении борьбы с бандой в Чубарской волости

г. Кустанай 1 сентября 1921 г.

копия секретно

/по отдел. службы отрядов - части оперативной /

I

Ввиду выяснения малочисленности бандитов, оперирующих в районе Чубарской волости, - приказываю:

нач. боеучастка Федоровского т. Колецкому

а) снять Федоровский район с осадного положения

б) продолжать ликвидацию мелких банд

в) приказ привести в действие по телеграфу.

О получении настоящего приказа и последующем донести.

П.п. НачООНКустгубернии **Аверин**
За начтаба **Чернышев**
с подлинным верно начоперстрчасти
делопроизводитель

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 68.

№132

Приказ по Кустанайскому коммунистическому полку о снятии осадного положения Федоровского района и продолжении борьбы с бандами

Г.Кустанай 1 сентября 1921 г.

13 ч 00 м

копия секретно

§1

Во исполнение приказа по войскам ООН Кустанайской губернии от 1/9 с/г за №7/оп приказываю:

а/ начбоеучастка Федоровского тов. Белицкому снять Федоровский район с осадного положения

б/ продолжая ликвидацию мелких банд

§2

отряд держать на казарменном размещении впредь до особого расположения, удовлетворяя боевым пайком.

§3

командиру конно-разведывательного отряда, тов. Цыганкову оставаться в своем районе до особого распоряжения.

§4

приказ ввести в действие по телеграфу тов. Белицкому копию сего приказа нарочным дослать в Костычевку тов. Цыганков.п.п. комполка Колецкий, военком Аверин, адъютант Ткаченко

с копией верно

Начоперстрчасти
Делопроизводитель

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 69.

№133

Начальнику ООН Кустанайской губернии: разведанные о местонахождении банды в районе лесных массивов

с. Джаркуль 9 сентября 1921 г.

копия секретно

на 10 верст дюйм №1

Доношу, что посланная мной разведка под командою старшего разведчика Матвеева по направлению вверх по Федоровского района расположенных на правую сторону его аулам №№ 2, 3, 4 и 5 и дальше к станице Березовской, что ю/з пос. Новшумное, где на пути ими был задержан киргиз без никаких документов. которого они сдали под расписку гр. аула № 5 Баяхмету Таринтьеву для отправки в часть для выяснения. по пути следования не доходя до станицы Березовской им Матвеевым были опрошены свидетели, после чего выяснилось, что существующая банда в количестве 24 человек удалась в казачьи войсковые леса Челябинской губернии, где и скрывается.

По выяснению указанного разведка возвратилась в К-белоярский поселок.

Комполка /подпись/
Вриобадыант/подпись/

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 89.

№134

Оперразведсводка к 12 часам о действиях войск и бандитских формирований на 9-10 сентября

г. Кустанай 10 ноября 1921 г.

копия секретно

карта 10 верст в дюйме

По вновь поступившим сведениям от уполномоченного Федоровского райкомтруда Коршдина Кавгагасова, вооруженная банда в числе 40 человек у каждого по 2 лошади и экипаж с 3 лошадьми 9/11 поздно вечером заехала в урочище Жантуарова зимовка Контуарова / № 3 аула Карабалыкской волости / что 40 верст западнее Кустаная / опрашивала киргиз есть ли коммунисты. Забрав у киргиз все ценные вещи и приказали варить мясо. В числе бандитов находятся 4 киргиза. -

Ком роты 2 тов. Белецкий донес, что 9/11 с/г в 24 часа им выслан отряд в пос. Костычевский в 30 человек из коих 13 конных и 17 пеших под командованием комзвода тов. Пугачева вооружены: конные винтовками по 20 патрон, 10 наганов, 13 шашек и 1 граната и пешие: 14 винтовок по 20 патрон и 3 нагана; в тоже время им дано распоряжение в пути следования собирать милицию и комячейки взять в отряд.

Мною 10/11 в 10 часов сделано распоряжение комроты 2 усилить разведку в районе № 6 аула Карабалыкской волости.

По направлению урочище Жантуарова / зимовка Контуарова от высланного отряда сведений не поступало.

Комбат Цветков

Адъютант Ткаченко

с подлинным верно Начо перстр части

Делопроизводитель

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 185.

№135

**Телеграмма Федоровского начгубмилиции
о преследовании войсками банды численностью 40 человек**

пос. Федоровский 1 ноября 1921 г.

Банда поселка Каракупинского в 12 часов дня 11 ноября по направлению коммуны Карла Маркса и Алексеевского поселка банда численностью 40 человек под названием «Найковцы» каковыми пос. Каракупинском зарублен сотрудник райполитбюро бандупреследует 13 конных милиционеров и 21 пехотник Федоровской коммунроты необходимо сообщить Боровскому району № 178

П.п. нач Федоровской губмилиции **Зиберт**

Верно

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 194.

№136

**Приказ о направлении военных отрядов в поселок Успеновский
и поименный список бойцов направляемого отряда**

г. Кустанай 11 ноября 1921 г.

копия с копии секретно

Кустанайскому отделькоммнубату

11 ноября 1921 года 4 часа № 6 оператив гор. Кустанай

§1

На основании приказа по ЧОН Кустубернии от 11 ноября с. ... №29/оп комроты один тов. Волосюк приказываю:

а/ сейчас же собрать отряд коммунаров в 15 человек и 20 чел. от роты губчека, с которыми сегодня в 4 ½ часа на паровозе направляться на Успеновский тупик где отряду высадиться, откуда на подводах взятых на пос. Успеновский выступить понаправлению пос. Андреевский что 12 верст южнее Успеновки.

Паровозу воротиться в гор. Кустанай, по прибытию к месту высадки, сейчас же связаться с отрядом тов. Пугачева и командиром 2 роты тов. Белицким и взять на себяобщее командование отрядами принять самые решительные меры к уничтожению банды о ходе ликвидации доносить мне ежедневно к 6 часам

§2

Отряд коммунаров 1 роты поименованных в списке ниже сегоотправленных для ликвидации банд зачислить на довольствие на боевой паек с 11 ноября с/г

Список

	Фамилия и имена		Фамилия и имена
	Волосю Лука Км-ты	11	Яковенко Пантелей
	Дедусев Дмитрий	12	Панфилов Владимир
	Щербин Михаил	13	Белогривый Николай
	Мангаков Гаврил	14	Четвериков Николай
	Труженников Григорий	15	Лихачек Анатолий
	Головица Андрей	16	Никитин Михаил
	Вопщеев Иван	17	Ташкин Павел
	Булгаков Харитон	18	10
	Золотых Иван		
	Томутолов Иван		

основание: приказ по чонгубернии №29/оп

Комбат **Цветков**
Адъютант **Ткаченко**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 197.

№137

Телеграмма: оперразведсводка о преследовании банды и создании дополнительного конного отряда численностью 40 человек

с. Джаркуль 12 ноября 1921 г.

копия секретно

комукомначгубу

когда 12/11 21 г. оперразведсводка к 8 часам 12/11 21

№27/оп.карта 10 вер. в дюйме

Комроты 2 тов. Белицкий 11/11 14-45 мин по прямому проводу донес что банда из пос. Караоткинского 11/11 в 11 часов выехала по направлению пос. Аральского / что в 20 в. с/з Алешинского и коммуны Карла Маркса, коммуна Маркса предупреждена Волосока из пос. Успенскодуумся новь Кара коинскийповкаго. вря 00. отряд Пугачева двинулся на Банновку 11/11 в 9 часов с отрядом связь хорошая.

Тов. Пугачев за халатное отношение от командования отстранен, командование отрядом передано т. Бородай, о чем материал будет выслан дополнительно. доводя заключение из последних сводок отряд полагаю, что сегодня же 11/11 отряд должен достигнуть банду в пос. Аральском или коммуне Маркса.

Комроты 2 тов. Белицкий Федоровский район объявлен на осадном положении. мною приказано преследовать банду до полного ее уничтожения, для чего большинство людей отрядов посадить на лошадей.

Комроты 3 тов. Климову 11/11 16/-25 телеграфно сделано распоряжение создать кавалерию не менее 40 человек-всадников быть в полной боевой готовности и бдительности направления коммуны Карла Маркса.

Комбат **Цветков**
Адъютант **Ткаченко**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 203.

№138

Телеграмма: оперразведсводка о движении повстанческих отрядов и столкновении войск с повстанческим разведотрядом

с. Джаркуль 13 ноября 1921 г.

копия секретно

кому комначгуб

когда 13/11-21 оперразведсводка к 8 часам 13/11-21 г.

карта 20 верст в дюйме

По сведениям полученным от комроты 2 по прямому проводу 12/11-13 35 мин. наш отряд тов. Курдова 11/11 18 часов направился в коммуну Заря откуда должен направиться в коммуну Маркса должен прибыть к 5 часам 19/11 где остановится Курсов. Сведений о банде никаких пока не имеет. Из отряда Волосюк сообщено, что банду 12-13 часов 11/11 видели в 12 верстах от Каракот, которая держит направление на пос. Булгаковский. по непроверенным сведениям банда, якобы разделяясь на 2 группы, направилась одна на коммуну Маркса и одна на пос. Булгаковский.

Отряд Волосюк и Пугачева преследует банду по пятам. Переформирование отрядов в кавалерию идет по силе возможности, есть предположение, что отряд с бандой столкнутся в коммуне Маркса, отряд Курсова 11/11 в 19 час из пос. Старошумного связаться с коммунами «Заря» и «Маркса» на вербовав 32 человека и предполагает, что банда в то время была в пос. Аральском.

Отряд тов. Волосюк 11/11 в 17 час. был в пос. Банновском, двигается на коммуну Маркса. банда бежит в направлении на коммуну Маркса из показаний видно, что в банде участвуют лица местного населения т.к. спрашивают до сих пор ли командир роты Белицкий и предрайисполкома Слюса, а также знают много еще других представителей Федоровской районной части.

По сведениям полученным от комроты 3 ... сведения из другого уезда

По последним сведениям 12/11 22-15 мин видно, что Бородай в командование отрядом не вступил ввиду плохой связи с отрядами, тов. Бородай с 4 человеками во время движения с отрядом столкнулся с разведкой банды 4 человек, которая бросилась на Бородаю, последний начал отступать верст 15 пока не убил одного бандита башкирина лет 27, у которого взята винтовка и 4 патрона, больше ничего у него не оказалось. Бородай предполагает, что бандиты возьмут обратное направление на пос. Каракопинский или же на пос. Серовский Алешинской волости, что в 5 верст ю/з будет ролькаю, поведет перестрелку около 20 минут результат боя не известен, о чем будет сообщено дополнительно.

Комбат **Цветков**
Адъютант **Ткаченко**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 210.

№139

Телеграмма: оперразведсводка о действиях войск против повстанческих отрядов в Федоровском районе

г. Костанай 14 ноября 1921 г.

кому комначгубу секретно

когда 14/11-21 г. № 23 Оперразведсводка к 8 часам 14/11-21 г

Комроты 2 тов. Белицкий телеграфно от 13/11 за № 22 донес что им 13/11 в 2 часа послано в отряды 200 штук патрон. Приказано быстро формируя кавалерию преследовать банду до полного ее уничтожения. По сведениям отряд тов. Курсова 12/11 в 10 час прибыл в коммуны К. Маркса отряд тов. Пугачева в то же время был в пос. Аральском, а банда в пос. Серовском, что в 5 вер ю/в пос. Аральского / тов. Курсовым была послана разведка в пос. Аральский, где установила связь с вашим отрядом, после чего отряд тов. Курсова в 12 часов двинулся на пос. Аральский, в то время из отряда тов. Волосюк или Пугачева была выслана разведка на пос. Серовский, обнаружив там банду, возвратилась обратно, покоторой бандитами была открыта стрельба. Откуда бандиты через час двинулись через п. Брылевский по направлению пос. Каракапинского, но из сведений, полученных от населения пос. Брылевского бандиты советовались, во что бы то ни стало, на станции Крутоярскую Троицкого уезда т.к. большинство из них из последней. Посоветовавшись, бандиты с п. Брылевского двинулись по неизвестному направлению правее п. Каракопинского отряд тов. Курсова в то время заградил путь на ст. Крутоярскую, коммуны «Заря» и пос. Еремеевский. Сила последнего 12 кавалеристов в седлах и 24 чел. пехоты. отряды тов. Волосюк и Пугачева сводкой от 12/11 в 22 20 м донесли что кавалерия сформирована 20 всадников/в седлах. После перестрелки в пос. Серовском направились в пос. Чеховский ввиду того, что много коммунаров обморозили ноги и за бандой по следам двигаться не было возможности, которая двигалась к коммуне «Заря», «Маркса» и пос. Каменского, Пугачевым и Волосюк приняты меры к обмундированию людей теплой одеждой и 13/11 на рассвете двинутся за бандой. В наши отряды перебежал один бандит, который говорит, что банда намерена пробраться на станцию Нижнеуельская Троицкого

уезда. Мною приказано бандита представить в Кустанай. Для охраны Троицкой ж.д. 13/11 в 5 часов на ст. Джаркуль из Троицка прибыл отряд 30 ч. 1200 патрон, которые тут же были отправлены в отряды. Кроме того, тов. Белицкий из Федоровки отправил 29 полушубков и 35 пар пимов. Мною же из Кустаная 13/11 в 10 часов в Федоровку отправлены 4820 патрон, 15 полушубков и 10 пар пимов.

Мною сделано распоряжение комроты 3 тов. Климову усилить ... Из вновь поступивших сводок видно, что банда находится в степи на казенных участках между пос. Банновским, Конкульским, коммуной «Заря» «Карла Маркса», Каменева и пос. Аральского. Держит направление на ст. Крутоярскую Троицкого уезда. отряд тов. Курсова находится в коммуне «Заря» и пос. Еремеевском

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 221.

№140

Телеграмма о действиях и состоянии войск в Федоровском районе

с. Джаркуль 13 ноября 1921 г.

Находится в коммуне «Заря» пос. Еремеевском, что 6 верст западнее коммуны Заря/ держит связь с пос. Коскульским, при чем дороги на Крутоярскую идет между коммуной Заря и пос. Еремеевским. Отряды тов. Пугачева и Волосюка 13/11 в 14 часов двинулись на коммуны «Маркса», в которой кавалерия на хороших лошадях 18 всадников и 42 пеших. Как видно из сводки Пугачева и Волосюк, что, отправляясь нащупать банду, сведения о банде не имею, что доказывает не выполнение тех приказаний и распоряжений, которые им давались ежедневно, даже по несколько раз в день. Из слов товарищей, возвратившихся в Федоровку по сопровождению обмундирования и патронов выясняется, что отрядами Волосюк и Пугачева была возможность разбить банду, но они этого не сделали вероятно «струсили». Банда в настоящее время насчитывает до 22 человек. тов.

Белицкий и военным советам назначен руководитель все отрядов тов. Бородай и политруком член райкома тов. Кромчанин

Связь отрядов тов. Пугачева и Волосюк с отрядами Курсова не тесная. Патронов имеется в достаточном количестве. Настроение населения в районе оперативных действий по отношению к нашим отрядам удовлетворительное. Комроты 2 тов. Белицкий телеграммой от 14/11 донес, что бандит и перебежчик при отправлении наст.пытался бежать, который конвоирами 2 выстрелами из винтовки убит. Материалами акт о нем будет представлен

Комбат **Цветков**
Адьютант **Ткаченко**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 222.

№141

Приказ

по частям особого назначения Кустанайской губернии об уходе повстанцев в Челябинскую губернию и частичном роспуске войск

г. Кустанай 14 ноября 1921 г. секретно

№28 / по части оперативной/

§1

Банда, оперировавшая в Федоровском районе, благодаря неумелому руководству действовавших против нее отрядов, скрылась на территории Челябинской губернии.

§2

Командиру Кустотдельбата он, т. Цветкову приказываю привести 3 роту на мирное положение.

§3

Командиру отряда т. Волосюку - отряд распустить, отобрав выданное на время операции обмундирование. по ликвидации отряда обратиться к исполнению прямых обязанностей.

§4

Комотряда, тов. Курсову остановить вверенный отряд в коммуне «Карл Маркс», откуда продолжать выслеживание банды.

§5

О получении настоящего приказа и исполнении донести.

П.п. командчон **Аверин**
Начоперстр части **Чернышев**
с подлинным верно: начоперстр части
делопроизводитель

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 223.

№142

Оперразведка к 18 часам о появлении вооруженных людей в поселке Успенковский

г. Кустанай 15 ноября 1921 г.

копия секретно

оренбург штабчонксср

кустанай 15-11-21

карта 10 верст на дюйм

Донесение кустотдельбата 15/11 по непроверенным сведениям в районе поселка Успенковского кб 58 верст северо-западнее Кустаная /14/11 14 часов пробегали 3 вооруженных всадника по направлению поселка Владыкинский (80 верст северо- западнее Кустаная).

19 часов 14/11 поселок Успенский прибыли 7 вооруженных личностей, из которых 4 верховых, 3 в карете. Меры выяснить, указанных личностей принять. От районов сведений не поступало. В сводке про созыв вкралась ошибка. ...момент выступление ликвидации банды располагала ... а десяти патронами стрелка . № 00368

П.п. (командчон) **Аверин**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 227.

№143

Приказ

по частям особого назначения Кустанайской губернии о появлении повстанцев с территории Челябинской губернии и присотановке роспуска отряда

г. Кустанай 16 ноября 1921 г.

копия

секретно

№ 31 по части оперативной

§1

Банда численностью 25 человек, скрывавшаяся вблизи территории Челябинской губернии, вновь проявила свою активность

§2

Командир Кустанайского отдельного батальона, тов. Цветкову приказываю: роспуск отряда тов. Волосюк приостановить и обратить для решительной ликвидации банды.

§3

О получении настоящего приказа и о последующем донести.

П.п. командчон **Аверин**

Начоперстрчасти **Чернышев**

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 235.

№144

Приговор Челябинского отдела революционного военного трибунала Приуральского военного округа и 1-й армии труда

г. Челябинск 2 апреля 1921 г.

Именем Российской социалистической федеративной советской Республики.

1921-го г. апреля 2-го дня Челяб. отдел окр. Рев. Воен. трибунала (трибунала) приуральского военного округа 1-й армии труда в составе председателя трибунала (трибунала) М. Нефедова и членов Шустикова и Байболова в камере своей гор. Челябинска в открытом судебном заседании рассмотрев (рассмотрев) дело по обвинению организаторов и участников «Зеленой банды» нижеследующих:

56. Чумак Макар	69. Рябововыляк Фома
57. Ярославцев Андрей	70. Федоряк Иван
58. Криворучко Никифора	71. Ярославцева Ольга
59. Короленко Иван	72. Криворучко Андрей
60. Польша Василий	73. Житченко Сергей
61. Бруннер Филип	74. Воробьев Автоном
62. Беньдюг Николай	75. Гринченко Даниил
63. Беньдюгова Екатерина	76. Гринченко Федор
64. Казакевич Алексей	77. Маканов Михаил
65. Диденко Кузма	78. Возный Матвей
66. Павлов Иван	79. Слива Сидор
67. Монобаев Ромаза	80. Чеченько Семен
68. Хорламов Василий	81. Васильченко Феодосий

82.	Альшевский Андрей	97.	Сердюков Михаил
83.	КороленкоАким	98.	Бойко Роман
84.	Бокий Иван	99.	Бойко Василий
85.	Соболев Петр	100.	Урцов Петр
86.	Сердюков Петр	101.	Зюбенко Сидор
87.	Перепадин Савелий	102.	Лебедев Петр
88.	Селиванова Евдокия	103.	Колодин Федор
89.	Селиванов Иван	104.	Иваненко Георгий
90.	Оленникова Пелагия	105.	Карокум Петр
91.	Рябец Денись	106.	Богданов Федорь
92.	Егольник Павел	107.	Гринченко Никита
93.	Шахов Михаил	108.	Васильченко Степан
94.	Кулиничь Андрей	109.	Васильченко Юсиф
95.	Донцов Антон	110.	Коломияц Алексей
96.	Соболь Василий		

1920 года 15 августа в Петропавловском и Кустанайском уезде местной (местной) советской властью проводились одни из главнейших социальных реформ по укреплению социалистического строя, а именно

а) по выполнению государственной продовольственной разверстки

б) по формированию труда частой из лиц нетрудового элемента, по трудовой мобилизации так называемого кулачества в частности (частности) имелось ввиду пополнить таковыми состав трудового батальона Челябинской Красной Армии у г. Копий и в побезпощадной (по беспощадной) борьбе с дезиртирством (с дезертирством);

Месные(местные) кулаки и контрреволюционеры попятски (всячески) сопротивлялись успешному проведению заданий работа крестьянского правительства, соединившись в группу таких единомышленников. Кулаки и контрреволюционеры образовали такое белогвардейское сообщества (сообщество) для противодействия осуществления названных реформ советской власти, для разложения советского строя и для вооруженного свержения местной сов. власти подел (поделенной) на центральные города: Челябинск и Кустанай и другие, зидевата власти в руки снова капиталистов и помещиков старого режима прислужников и окончательное постановление вобширном крае старого государственного порядка и расправы с партийными сов. деятельностью.

Это сообщество назвало себя «Зеленой крестьянской армией», выкинули зеленые знамя правозгласив (провозгласив) следующие лозунги: «долой Коммунизм и коммунистов, узурпаторов», «да здравствует учредительное собрание», «до его созыва временное правительство», «восстановление частной собственности», «земля крестьянам, фабрики и заводы переходят снова капиталистам фабрикантам», «свободная торговля».

Главари этой банды были местные кулаки преимущественно из числа граждан мобилизованных по трудовинности, из среды которых Чумак Макар, Ярославцев Андрей и другие отрядные изменники, из числа служащих Криворучко Никифор, из партийных деятелей храбырав таком из краноармейцов Слива Сидор. Рябиць Денись, из штрафников Урцов и братья Бойко из дезертиров. Из граждан Коваленко Аким, Гринченко Никита и многие другие, из священников Казакевичь, Хорламов и т.д. Та зеленая банда грабила долгое время скрытно, после же того как была объявлена мобилизация кулачества и отряд по борьбе с дезертирством выехал из города Кустаная, зеленая банда выступила с оружием в руках главные из них участники на сели у Ремизова народна и обезоруживали и захватывали милиционеров, трудармейцов, дезиртиров, граждан, пополняли банду и добывая оружия и патроны. И здесь же бандиты зверствуют советских работников, зеленая банда получила сведения около августа 20 года, что Кустанайский гарнизон еще не готов, и тогда банда вышла в ожидательное положение.

Вагон в Камышн 22 августа 20 года подвлиянием провокационных слухов банда из-за того что не успели разнигаться/ разругаться благодаря измены старшины команды

Штрафников Криворучка Никифора захватила и присоединила к себе отряд красноармейцев штрафников Кустанайской отдельной штрафной роты в количестве около 40 человек совсем имуществом, лошадыми оружием, после того банда захватывает в свои руки милиционеров, трудоармейцов и красноармейцев, граждан подороге в поселок Коросула и Всевятского расстреляли двух продкомиссаров товарища Ильина и товарища Козодайкина, разграбили в поселке Всевятского запасы продовольствия, Казенного имущества и денег в сумму около 7000 000 рублей. Вблизи того же поселка Всевятского банда захватила и обезоружила отряд члена Кустанайской уездкомдира Мешкова, всего в количестве около 30 человек оружием и указанным имуществом.

В тоже время банда произвела в целом ряде поселке и волостей мобилизацию, собрав под угрозой растрела банду в 400 человек, наступила на красноармейские отряды у поселков Сомповского Курочкина и Рали Кардона.

Но 22 августа была разбита и разбежалась, вовремя своего действия главари зеленой банды проявляли целый ряд провокаций, насилий, зверств и жестокостей. Во время когда на польском фронте происходили еще события и рабоче-крестьянская власть вела борьбу с колоссальными врагами, организовавшаяся зеленая банда своими действиями в такой тяжелый момент пыталась свергнуть власть рабочих и захватить в свои руки, признавая принимая во внимание все выше изложенные и считая обвинение доказанным в том, что граждане Чумак Макар, Ярославцев Андрей были главными руководителями и организаторами указанной банды происходящего из крупнейшего кулацкого элемента, и что таковые низаслуживают никакого снисхождения по совершенному тяжкому преступлению перед Р.С.Ф.Р., а потому трибунал, руководствуясь Революционной совестью и пролетарским правосознанием, приговорил Чумака Макара Денисовича 44 лет и Ярославцева Андрея Прокопьевича 38 лет происходит из гражд. Челябинской губернии Кустанайского уезда НовоАлександровской волости и села.

Криворучко Никифора Васильевича 33 лет происходящего из гражд. Зуевской волости и села, Короленко Ивана Акимовича 18 лет гражданина НовоАлексеевской волости Римского поселка, Гринченко Данила Никитича 24 лет, Гринченко Никита Моисеевича 46 лет гражданина НовоАлексеевской волости поселок Рубяковского подвергнуть высшей меры наказания растрела.

Польща Василья Алексева 32 лет гражданина Федоровской волости Коничевского поселка, Брунер Филип Яковлев 20 лет гражданина той же волости поселка Самоиловского, Федоряк Иван Сидоров 35 лет гражданин Зуевской волости и поселка, Возный Матвей Никифорова 39 лет гражданина той же волости и поселка, Воробьева Автонома Несторова 25 лет гражданина НовоАлексеевской волости и поселка, Короленка Аким Миронов 44 лет гражданина той же волости и поселка, Игольников Павел Похомов 35 лет гражданин Большой Чураковской волости Осиновского поселка, Олениченко Василий 24 лет гражданина той же волости поселка Бирюковского, Бойко Роман Калинов 22 лет, Бойко Василий Калинов 30 лет Калиновской волости и поселка, Урцов Петр Несторивича 27 лет НовоАлексеевской волости поселка Добрининского, Зюбенко Сидор Абрамов 25 лет гражданина Зуевской волости и поселка Лихачевского, Иванченко Григорий Екимов 28 лет гражданина той же волости и поселка подвергнуть лишению свободы применением общественно-принудительных работ сроком на пятнадцать лет каждого.

Беньдюгова Екатерина Григорьевна 46 лет Кашинской волости поселка Матвеевка, Ярославцева Ольга Карповна 37 лет гражданки НовоАлексеевской волости и поселка, Житченко Сергей Михайловича 20 лет гражданина Зуевской волости поселка Бируновского, Гринченко Федора Тихонов 46 лет гражданина Кустанайской волости и поселка, Маканов Михаил Николаевич гражданина Большой Чудаковской волости поселка, Слива, Сидор Иванов 20 лет гражданина НовоАлексеевской волости, Алешевский Андрей Осипович 58 лет гражданина НовоАлексеевской волости поселка Бостасловской, Соболев Петр Теретевич 43 лет гражданина НовоАлексеевской волости

поселка Римского, Лебедева Петра Ивановича 20 той же волости и поселка, Васильченко Иосифа Иванова гражданина НовоАлексеевской волости и поселка подвергнуть лишению свободы с применением общественных принудительных работ сроком на пять лет каждого.

Бендюк Николай Прокопьевич 48 лет гр. Кошановской волости поселка Матвеева, Шахов Михаил Петрович 48 лет гр. Осиновской волости, Донцов Антон Константинович гр. того же поселка, Кулиничь Андрей Яковлевич 26 гр. того же поселка, Соболев Василий Петрович 20 лет гр. Воро-евской волости Янушенского поселка, Сердюков 18 лет гр. НовоАлексеевской волости поселка Римского, Медведев Ефим Иванович 20 лет той же волости и поселка, Карауш Петр Васильев 37 лет гр. той же волости и поселка Добрый, Богданов Федора Гаврилова 41 лет гр. той же волости и поселка, Коломеец Алексей Степанов 32 лет гр. той же волости и поселка Римского, подвергнуть дом лишению свободы с применением общественных работ сроком на три года каждого.

Казакевич Алексея Ивановича 33 лет гр. Кашановской волости и поселка, Диденко Кузма Петровича 40 гр. Кашановской волости и поселка Матвеевского, Павлов Иван Иванов 60 лет гр. Аракоринской волости, Харламова Василья Васильев 51 лет гр. Зуевской волости и поселка.

Криворучка Андрей Федоровича 22 лет той же волости поселка, Чеченько Семен Иванов 22 лет гр. Караулской волости деревни Святорки, Петропавловского уезда, Вельченко Федосии Андреевич 49 лет гр. НовоАлексеевской волости поселка, Сердюков Петр Кирилович 18 лет той же волости поселка римского, Переподья Савелий Иванович 49 лет гр. той же волости и поселка, Селиван Иван Иванов 42 лет гр. той же волости и поселка. Подвергнуть лишению свободы с применением общественных работ сроком на два года каждого.

Но принимая во внимание, что данное преступление было совершено до 7-го ноября 1920 года. А потому постановил ко всем осужденным за исключением Чумака Макара и Ярославцева Андрея применить амнистию трехлетнюю годовщину октябрьской революции и высшую меру наказания Криворучко Никифора, Короленко Ивану, Гриченко Данилу, Гриченко Никиты заменить пятнадцатью годами общественных принудительных работ с содержанием под стражей, а к остальным осужденным приговоренным к 15 годам сократить до 5 лет, приговоренным к 5 годам сократить до 3 лет, приговоренным к 3 годам сократить до 1 года, приговоренным к 2 годам считать таковой условно. По отношению Монобаева Ромаза 29 лет, Селевановой Евдокии Васильевны 40 лет и Ольшевской Пилонии Петровны 23 посуду считать оправданной и из-под стражи освободить.

Приговор окончательный, обжалованию не подлежит.

Вынесен 2-го апреля 1921 года 5 часов утра

Председатель суда М.Нефедов

Члены: Устников и Бойвелов

Государственный архив Костанайской области. Фонд 109, Оп. 1. Д. 6 Дело по обвинению участников «Зеленой банды» (приговоры, заявления), л. 18

№145

В распределительную Комиссию от заключенного в домашнем лишении свободы .

Заявления Антон Константинович Донцов Арестован я 28 августа 1920 г. во время зеленой банды просидел я до суда 6 месяцев был осужден 1 апреля 1921 года сроком на 3 года принудительных работ при домашнем лишении свободы, но принимая во внимание Октябрьскую амнистию 2 года сбросили на один год. Я уже просидел 5 месяцев приговора суда в Челябинском домашнем лишении свободы все время работал в Кузнице. А поэтому прошу распределительную комиссию отпустить меня досрочно, а если нет, то

прошу отпустить хотя бы на полевые работы так как у меня семья состоит из Пдуш и рабочих рук мало.

26.07.1921Донцов Антон

**Папунтний Партионный список арестованных отправленных из города
Челябинска в Город Кустанай 13.08.1921**

	Фамилия и Имя	Дело	При каких документах следует	Примечание
	Донцов Антон	28	7399	
	Соболь Василий	20	7398	
	Журавлев Федор	32	7393	

№146

**В Кустанайскую губраспределительную комиссию
От осужденного Челябинским рев. трибуналом приговоренного к 1 году,
Василия Петровича Соболя**

Заявление

Имея при своем хозяйстве единственную мать старуху, которая нивкоем случае не сможет справиться с хозяйством. Лишен свободы я еще в декабре и приговорен 1 году, за это время хозяйство никем хоз смотрелось , теперь же наступит уже зима, а у меня нет ничего и поэтому прошу Вас отпустить меня хотя бы в срочный отпуск, чтобы я мог достойно встретить зиму.

1921г. 26. Август Василий Соболя

№147

**В Кустанайскую губернскую распределительную комиссию при д. Л.Св.
Сужденного Челябинским рев. трибуналом приговоренного к 3 годам Михаила
Маканова**

Заявления

Имея малолетних в семействе сирот, мать которых умерла в этом месяце, сироты же остались без всякого присмотра, отец инвалид не в состоянии приготовить для них к зиме пищи, отопления, и корму для скота, кроме того постройка начала рушится и требует немедленного ремонта и вот чтобы наладить все это я и прошу Комиссию отпустить меня хотя на не продолжительное время дабы я мог хотя бы какую нибудь оказать поддержку моему семейству.

подпись Михаил Маканов

1921г. 27 августа

№148

Народный суд 1 участка Кустанайской области

г Кустанай 1921г.

Дело по обвинению участников «Зеленой банды» (приговоры, заявления)

Дело №20

По обвинению Хабибулла Халидуллина

Банды «зеленой».

1 Чумак Макар

2 Ярославцев Андрей

3 Криворучко Никифор и другие

Открытый лист

Предписываю Станичным и Волостным правлениям препровождаемого при сем при пакет за № 757 ареста та крна Хабибуллу Халидуллина отправлять за строгим караулом от Станицы Усть-Уйской до гор. Челябинска и сдать его Смотрителю Челябинской тюрьмы вместе с пакетом за №757 в чем подписан и приложениями казенной печати удостоверяю

Пристав 6 Стана. Подпись

Открытый лист №7399

Доставлен в Челябинской губернской тюрьме

Фамилия, имя отчество, какой волости, уезда	Число или же.... при настоящем открытом листе	Наименование членов семьи арестанта имеющих при нем
Донцов Антон Константиновича Челябинской губернииБольшечураковской волости села	Мулы 1 Детей Всего 7	---
Чему распоряжению и куда засылается..	Челябинский губернский карательный отдел Кустанай. Домашнее лишение свободы	
Лет 28, Рост – 2-4 Лицо чист, Глаза серые Нос обычн, Волосы русые	Особые приметы	
Требует особого надзора	На общих основаниях	
Фамилия, имя отчество, какой волости, уезда	Число или же.... при настоящем открытом листе	Наименование членов семьи арестанта имеющих при нем
Донцов Антон Константиновича Челябинской губернии...стан. уезда Большечураковской боласти села ...иновского	Мулы 1 Детей Всего 7	
Чему распоряжению и куда засылается..	Челябинский губернский карательный отдел Кустанай Дам лишению свободы	
Лет 28, Рост – 2-4, Лицо чист Глаза серые, Нос обыч Волосы русые	Особые приметы	
Требует особого надзора	На общих основаниях	

Государственный архив Костанайской области. Фонд 109, Оп. 1. Д.6 Дело по обвинению участников «Зеленой банды» (приговоры, заявления), л.18

№149

Телеграмма о появлении повстанческого отряда и направлении дополнительных войск в Федоровский район

с. Джаркуль 21 ноября 1921 г.

Копия секретно

командиру 512 полка.

На ваш №01929 сообщаю, налетало выясненным сведениям численность бандитов около 30 человек, хорошо вооруженных, направление банды неизвестно. Для ликвидации банды мною высылается отряд в 50 человек из Федоровки и 40 человек Борового, кроме того находится отряд коммунаров в коммуне «Карла Маркса», что в 50 верстах северо-восточнее Федоровки. Прошу сообщить какие вами приняты меры для ликвидации обозначенной банды.

Вопрос 2. Сейчас высылаю роту 120 штыков командой комроты Уланова. Отряду придаю комразведку полка, которая присоединится к нему через несколько дней. Предупредите свои отряды в случае переброски опердействия в пределах Троицкого уезда желательно чтобы ваш отряд не оттягивался. Укажите фамилии командиров ваших отрядов для информации Уланова вопрос. Отряд Федоровки под командой комзвода тов. Пугачева отряд борового комзвода тов. Стадниченко, отряды имеют конную разведку по

10 человек. Прошу информировать, в свою очередь буду информировать вас о всяком появлении банды на территории куст губернии я буду ставить в известность вас, а также прошу ставить в известность о появлении банд на территории вашего боевого участка.

хорошо, досвидания.

21/11-21 г в 8 часов

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 260.

№150

Телеграмма о положении в Федоровском районе и Карабалыкской волосте

г. Кустанай 29 ноября 1921 г.

комукоманчону

когда 29/11-21

№ 48 / опоперразведьемка к 12 часам

карта 20 верст в дюйме

По сведениям комроты 2 от 27/11 14-20 м, за № 56 отряд Пугачева прибыл 27/11 в 10 часов. коммунары отряда распущены по домам. В районе по сведению разведки спокойно, за исключением Карабалыкской волости. По тем же сведениям 27/11 за № 57 дополнение оперсводки от 26/11 за №46 оп сообщаю фамилии конвоиров сопровождающих башкир из пос. Аральского:

1 милиционер Кривошеев, у которого башкирином отобрана винтовка принадлежащая 2 роте

2 коммунары коммуны Карла Маркса Чесанов, который убил второго башкирина.

Лошадь упала, испугавшись выстрела. Всадник и лошадь остались невредимыми. По тем же сведениям 27/11 19-40 за № 57 оп омовано донесение разведки, что в аулах №4 5 и 6 Карабалыкской волости и в окрестностях их спокойно. По тем же сведениям от 27/11 22 20 за № 58 в пос. Андреевском / 12 в южнее пос. Успенского 27/11 в 15 часов неизвестно откуда появились 2 человека, вооруженных винтовками и бомбами, взяли у гражд. одну лошадь и неизвестно куда скрылись, кто именно был выяснить не удалось, по сведению комроты 3 от 27/11 11 часов

Комбат Цветков
Адъютант Ткаченко

ЦГА РК. Ф. 66. Оп. 1. Д. 58. Л. 293.

2. 1929-1931 ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨңІРІНДЕГІ ХАЛЫҚ НАРАЗЫЛЫҚТАРЫ МЕН КӨТЕРІЛІСТЕРІ

№1

Обзор по материалам банд повстанческих вооруженных выступлений в Казахстане в период 1918-1931 годов

Батпакаринское восстание.

В начале ноября 1929 года в бывшем Баткабаринском (так указано в тексте) (ныне Амангельдинском) районе Тургайской области произошло вооруженное антисоветское восстание.

Организаторами и руководителями его являлись влиятельные баи, реакционно настроенные аксакалы и представители буржуазно-националистической интеллигенции из бывших алашордынцев Галиев С., Бекжанов А., Баймуратов И. и другие. Они провели ряд совещаний, на которых договорились о проведении антисоветской работы, и подготовке вооруженного выступления.

Во исполнение своих замыслов направили представителей к баям и бывшим видным алашордынцам в другие аулы и районы.

Заговорщики распространяли среди населения провакационные (так указано в тексте) измышления отпугивающие бедняцкое население от участия в осуществлении коллективизации сельского хозяйства. В результате срывались организационные собрания колхозников, отдельные бедняки выходили из колхозов и постепенно втягивались в создаваемые банды, снабжавшие оружием, одеждой и лошадьми баев.

На последующих совещаниях заговорщики приняли решение свергнуть Советскую власть в пределах бывшего Тургайского уезда, создать правительство во главе с ханом, органы власти на местах из байско-аксакальского элемента, национальную армию, реставрировать правовые, религиозные и бытовые пережитки феодализма, затем перенести своё влияние на другие районы Кустанайского округа и за его пределы.

На совещании руководителей восстания 1 ноября 1929 года выступивший Галиев С. сделал провакационное заявление о том, что якобы по всему Советскому Союзу происходят вооруженные выступления, во многих городах свергнута Советская власть и призвал немедленно начать восстание. С предложением согласились все присутствующие.

2 ноября отряды повстанцев, частично вооруженные огнестрельным оружием, вошли в центр Баткабаринского района - аул Баткабары (так указано в тексте), Советской власти и ряд освободили арестованных баев, разгромили кооперацию, сожгли здание районного административного отдела и уничтожили все дела РИКа.

Действия повстанцев поддерживались религиозными авторитетами, которые провели моления в мечетях в ознаменование (так указано в тексте) дарования им победы.

Сразу же после восстания его руководители провели совещание, наметили аульные тройки с присвоением им административных и военных функций. Определили время и место созыва «Народного собрания» для выборов хана (Бармаков О.), принципы организации постоянной армии, управления ею и ряд других организационных мероприятий.

Принятыми партийно-советскими органами и ОГПУ мерами восстание было ликвидировано. За участие в вооруженном выступлении привлечено к уголовной ответственности 530 человек, в ходе предварительного следствия 194 человека были освобождены от ответственности, как попавшие под влияние баев и мулл и не принимавшие активного участия в выступлении.

Специальный государственный архив КНБ РК.

Ф. 9. Оп. 1. Д. 553. Л. 17-22.

Опубл:Материалы государственной комиссии по полной реабилитации жертв политических репрессий 20-50 годы XX века.(XVIIIтом). Под общ.ред Е.Т.Карина.Астана,2022. – 344с. 169с

Список участников восстания 1929 года Батпакаринскому, Наурузумскому и Тургайскому районам

№	Фамилия и Имя	Дата рожд.,место жительства и семейное положение	Осудивший орган	Кем и когда реабилитирован
Батпакаринский район				
1.	Абайдильдин Канапья	1901г.р., урож. 5 аула Батп.р-на ,прож.там же, бай (сын бая Кабылова Абайдильды, осужденного за антисоветские проявления на заключение в концлагаре на 7 лет),грамотный , не женат, на иждевении 3 души ,не судимый	решением Тойки от 25.12.1929 г.расстрелян, имущество конфисковано (Акт от 27.01.1930 г.)	31 января 1992 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
2.	Абдильдин Жармухамет	31 лет, урож.4 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод-бедняк, женат, на иждевении 1 чел., не грамотный, не судимый.	решением Тройки от 13.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	13 декабря 1929 г. Тройкой ОГПУ. За недоказанность преступления
3.	Абдугафаров (Толебаев) Зайнулла (Занге	1896 г.р., урож. Батп.р-на,прож.в 11 ауле,скотовод.	решением Тройки от 06.01.1931 г.расстрелян.	26 августа 1992 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
4.	Абдугафаров Магзум	1910 г.р., известно, что в 1928 году в Оренбурге закончил школу красных офицеров;	гор.отдел ОГПУ Кустаная.	25 апреля 1991 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
5.	Абенов Альшабай	30 лет, урож. 5 аула Батп.р-на, холостой, прож.там же, неграмотный, б/п;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Тройка ОГПУ Кустанайской области. За недоказанность преступления
6.	Абеуов Мукан	– 1896г.р. урож. 2 аула Батп.р-на ,прож.там же, б/п,скотовод, арестован.	22.11.1929 г., решением Тройки от 23.12.1929 г. заключен в концлагерь на 3 года, а решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
7.	Абулхаиров Курманбай	34 лет, . 14 аула Батп.р-на, холостой, прож.там же, бедняк, председатель аульного союза «Кошчи», женат, б/п,малограмотный,имел 2 лошади, 1 верблюд, 1 корова, 13 овец, 9 коз, 1 юрта и 1 саманка не судим;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
8.	Абулхаиров Латып	– 26 лет, урож. 14 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод-бедняк, женат, 3 души, малограмотный,имел 1	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-

		лошади, 2 коровы, 11 овец, юрта, саманка, не судим;		
9	Абилкасымов Абдулла	1913 г. Кустанайская обл., Батбакаринский район, 9 аул, неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане.	26 августа 1992 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
10.	Аганасов Шортанбай	1883 г. Батбакаринского района, 12 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
11.	Адаханов Койбак	21 год, урож. 3 аула Батп. р-на, прож. там же, б/п, подал заявление на вступление в ВЛКСМ, но билета еще не получил, скотовод-бедняк, женат – 2 души, малограмотный, не судим	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом срока предварительного заключения;	Дата реабилитации не указана
12.	Аимбетов Мржакып	1891 г. Кустанайская обл., Батбакаринский, 11 аул.	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане.	26 августа 1992 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
13.	Айдабулов Байкен	28 лет, урож. 3 аула Батп. р-на, прож. там же, б/п, бывший комсомолец – переросток с 1921 по 1923 гг. Работал в должности милиционера в Тургайском уезде, 1924-1925 учился в Оренбурге в военно-командной школе, по прибытии с курсов в 1926 г. служил начальником милиции 6 месяцев, в последнее время жил в своем хозяйстве, середняк, женат – 2 души, грамотный;	решением Тройки от 14.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	Дата реабилитации не указана
14.	Айкадамов Жунусбек	1892 г.р. урож. 8 аула Батп. р-на, прож. там же, б/п, скотовод-середняк, женат, на иждивении 3 чел., не грамотный, не судимый;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930 г. выслан на 3 года;	31 января 1992 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
15.	Айкадамов Кенжесар	16 лет, урож. 8 аула Батп. р-на, прож. там же, б/п, бай, женат, живет с отцом, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом срока предварительного заключения;	Дата реабилитации не указана
16.	Айкадамов Кошкамбай	38 лет, . урож. 8 аула Батп. р-на, прож. там же, б/п, скотовод-бедняк, освобожден от ЕСХП, женат, на иждивении 6 чел., малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
17.	Акжолов Ергазы	1900 г.р., урож. 2 аула Батп. р-на, прож. там же, б/п, скотовод, женат,	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки от 17.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
18.	Акжолов Нурсеит	1889 г.р., урож. 2 аула Батп. р-на, прож. там же, б/п, скотовод, женат;	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки от 17.12.1929 г. заключен в	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от

			концлагерь на 2 года;	16 января 1989 года
19.	Алимбаев Магзум	1896 г.р., урож. 2 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод, имел 20 голов крупного скота, 35-мелкого скота,отец его был бием, семейный;	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки от 08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфискован;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
20.	Алимбаев Батырбек	1866 г.Батбакаринского района, аул №11	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
21.	Алпысбаев Садвакас	урож. 2 аула Батп.р-на,	решением Тройки от 24.01.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	24.01.1930 года в пор. ст. 161 УПК из под стражи освобожден.
22.	Альджанов Смагул	40 лет, урож. 12 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п, бедняк, женат – 7 душ, неграмотный, имел 1 лошадь, 2 верблюда, 2 коровы, 2 овцы, 3 козы, саманка, не судим;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
23.	Альбеков Утен	1857 г.Кустанайская обл., Батбакаринский район, неграмотный.	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	25 сентября 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989года
24.	Адыпагиров Шукен	1900 г.р., урож. 9 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод,женат- 3 чел., неграмотный, имел -5 лошади, 3 коровы, 20 баранов, одна зимовка и одна кибитка; не судим;	арестован 09.11.1929 г. решением Тройки от 05.05.1930 г. повергнут заключен в концлагерь на 10 лет, имущество конфискован;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
25.	Аманов Ибраим	1882 г.р., урож. 1 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п, мулла;	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки от 08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфискован;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
26.	Арыспаев Каппар	1904 г.Батбакаринского района, 11 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ	-
27.	Айдагулов Касым	1869 г.р., урож. 3 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод;арестован 22.11.1929 г.	решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	05.05.1930 года в пор. ст. 161 УПК из под стражи освобожден.
28.	Атшабаров Амир	25 лет, урож. 7 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод, находился под судом за искусственное дробление хозяйства с отцом;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
29.	Аукенов Мурзабек	17 лет, урож. 4 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод;	решением Тройки освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
30.	Аукенов Бекмурза	1904 г.р., урож. 4 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод-бедняк, женат -1 чел., неграмотный, не судим;	решением Тройки от 14.12.1929 г. заключен в концлагерь на 2 года;	-
31.	Аулесизов Молдыбай	68 лет, урож. 6 аула Батп.р-на, прож.там	сведений нет;	-

		же,б/п,скотовод, женат, на иждивении 4 чел., не грамотный,		
32.	Ахмедов Саутбай	1884 г.р., урож. 7 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод-средняк, женат, семья – 8 чел., неграмотный, не судимый;	решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
33.	Ахмедов Муфтах	14 лет, урож. 13 аула Батп.р-на, прож.там же,бай-скотовод,холост, имел -13 лошадей, 4 верблюда, 3 коровы, 20 голов овец, 1 зимовка и 1 кибитка; не судимый;	решением Тройки от 11.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
34.	Аякбергенов Шайкен	57 лет, урож. 14 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,бедняк, женат-2 души, неграмотный, имел - 1 лошадь, 1 верблюд, 3 коровы, 5 овец, 10 коз, юрта и саманка, не судимый;	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
35.	Аяпов Жан	23 лет, урож. 4 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,бедняк, женат -2 души, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. определено 3 года лагерей, позже решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	29 июля 1940 г. УНКВД по Кустанайской обл. ЗА НЕДОКАЗАННОСТЬ Ю СОСТАВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ
36.	Байгабулов Сейтмагамбет	1891 г.р., урож. 4 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод-бай, женат - 2 души,	в начале определено 3 года концлагерей, а позже решением Тройки от 24.01.1930г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
37.	Байжанов Альшагир	1877 г.р., урож. 9 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод, женат, неграмотный, имел - 13 лошадей, 6 коров, 50 баранов, 1 зимовка и 1 кибитка, идуг однолеменной, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от 13.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
38.	Байлин Абдильда	32 года, урож. 2 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод, сын влиятельного бая, родственник Баймуратовых, семья из 3 человек, не судимый;	решением Тройки от 08.11.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
39.	Баймагамбетов Койшыбай	23 лет, урож. 4 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,бедняк, женат-2 души, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. . освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
40.	Баймагамбетов Шайке (Шайхи)	урож. 4 аула Батп.р-на,	решением Тройки от 24.01.1930г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации: 24 января 1930г.
41.	Баймуратов	1894 г.р., урож. 2 аула	арестован 30.11.1929	23 декабря 1991 г.

	Жусуп	Батп.р-на, прож.там же,б/п,скотовод, семейный; предполагаемый командир отряда сарбазов,	г. решением Тройки от 09.12.1929 г расстрелян, имущество конфисковано;	Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
42.	Баймуратов Ибрай (он же Ибиш)	1886 г.р., урож. 15 аула Батп.р-на, прож.но 2 ауле Батп.р-на, б/п,скотовод,влиятельный бай, сын волупранителя, знатного происхождения, брат предполагаемого бая отрядами сарбазов Баймуратова Жусупа, активных участников---- Жумабаева и Байлина, брат Шонбай (или Шонгубай) осужден на 18 лет , женат – 5 душ, грамотный;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 18.12.1929 г расстрелян (Акт от 05.05.1930 г.), имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
43.	Баймуратов Шонтыбай	1895 г.р., урож. Батп.р-на, прож.в г.Кустанае, б/п, на иждивении 5 членов семьи, учился в городском училище, имел 5 голов крупного скота и занимался скотоводством, имел ---и сакло,	судился в 1929 году и осужден по ст. 169 УК за воздействие выселенному байству; арестован 05.11.ю1929 г.,решением Тройки от 18.12.1929 г расстрелян (Акт от 28.04.1929 г.);	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
44.	Байтлеуов Берджан	57 лет, урож. 14 аула Батп.р-на, середняк, женат-5 душ, неграмотный, имел – 4 лошади, 1 корова, 40 овец, юрта, саманка, не судимый;	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
45.	Байтлеуов Брман	урож. 4 аула Батп.р-на,	решением Тройки от 24.01.1930г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
46.	Байбусынов (Байбосынов) Абиьлкасым	1882 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район.неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
47.	Бармаков Омар	1873 г.р., урож. 2 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п, скотовод, семейный-5 душ, бывший торовец манифактурой,сын бая один из влиятельных лиц в своем ауле, грамотный;	арестован 05.11.1929 г.,решением Тройки от 08.12.1929 г расстрелян;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
48.	Батырбеков Мурзагафар	1906 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район, неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане а	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 год
49.	Баялин Кенжетай	1897г.р., урож. 4 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п, бедняк, женат – 3 души , неграмотный , не судимый;	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	24 марта 1992 г. Прокуратура КССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
50.	Баязин Омар	1887 г.р., урож. 4 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п,	решением Тройки от 14.12.1929 г.	25 апреля 1991 г. Реабилитирующий

		бедняк, женат – 3 души , неграмотный , не судимый;	освобожден с зачетом срока заключения;	орган: Прокуратура КССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
51.	Бегенов Такым	урож. 8 аула Батп.р-на,	решением Тройки от 24.01.1930г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
52.	Бейсембаев Уткурбай	1878 г.р., урож. 15 аула Батп.р-на, прож.там же,б/п, скотовод, семейное положение не известно;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 11.12.1929 г расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
53.	Бейсенов Мулдак (или Жалдаяк)	урож. 4 аула Батп.р-на, 35 лет, прож.там же,б/п, скотовод;	решением Тройки от 11.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации 29 июль 1940 года
54.	Бекжанов Хусаин	урож. 7 аула Батп.р-на, 1905 г.р., прож.там же,б/п, скотовод-средняк, живет с отцом, который содержался в Батпаккаре и был освобожден повстанцами, находится в бегах,сам в 1920 году был председателем ВИКа, отец при царизме был аульным -- -- ,	арестован30.11.1929 г. в начале осужден к 5 годам концлагрей, позже решением Тройки от 05.05.1930г. освобожден с зачетом срока заключения	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
55.	Беккожаев Сыздык	урож. 3 аула Батп.р-на, 42 лет, прож.там же,б/п, скотовод;	решением Тройки от 11.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
56.	Беккожин Жортеке	урож. 8 аула Батп.р-на, 1897 г.р., прож.там же,б/п, скотовод-средняк, женат, детей нет, грамотный, самоучка, и 1921-22 гг.- председатель аулсовета, и 1924-25 гг.-председатель ВИКа,	арестован 16.11.1929 г. вначале приговорен расстрелу, позже решением Тройки от 05.05.1930г. заключен концлагере на 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
57.	Беккожин Атшабар	урож. 7 аула Батп.р-на, 1897 г.р., прож.там же,б/п, скотовод-средняк, женат, на иждивении 6 чел., малограмотный,	арестован 16.11 1929 г., решением Тройки от 23.12.1929 г. выслан на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930г. освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
58.	Бекмурзин Кален (Жален)	урож. 3 аула Батп.р-на,	решением Тройки от 05.05.1930г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации 24 января 1930 года.
59.	Бектыбаев Кулмагамбет	урож. 14 аула Батп.р-на,	решением Тройки заключен концлагере на 3 года;	-
60.	Бектасов Хамза	урож. 7 аула Батп.р-на, 1897 г.р., прож.там же,б/п, средняк, женат, неграмотный, имел – 2	решением Тройки от 11.12.1929 г. заключен концлагере на срок 5 лет, позже	Дата реабилитации: 23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР

		лошади, 1 верблюд, 2 коровы, 20 овец 1 коза, 1 землянка и 1 кибитка, не судимый; арестован 09.11.1929 г.,	решением Тройки от 05.05.1930г. освобожден из под стражи с зачетом заключения;	Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
61.	Бельгибаев Байдрак	урож. п.Батпакара, 1896 г.р., прож. в Батпакаре в здании школы, б/п, служащий-интеллект, учитель, женат, грамотный, б/п;	арестован 16.11.2929г., решением Тройки от24.04.1930г. заключен концлагере на срок 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
62.	Бергенов Тулет	урож. 2 аула Батп.р-на,48 лет, прож.там же,б/п, скотовод, женат, на иждивении 3 чел., малограмотный,	в 1929 году, Оперативная группа ПШ ОГПУ в Казахстане.	Дата реабилитации не указана
63.	Бермагамбетов Акмолда	урож. 5 аула Батп.р-на, 1904 г.р., прож.там же,б/п, скотовод, женат, на иждивении 5 чел., малограмотный,арестован 16.11 1929 г.,	решением Тройки от 05.05.1930г.заключен концлагере на срок 5 лет, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
64.	Берманов Алий	урож. 4 аула Батп.р-на, 23 лет, прож.там же,б/п, скотовод, женат- 4 души, грамотный, не судимый;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
65.	Бермжанов Бекберген	урож. 4 аула Батп.р-на, 27 лет, прож.там же,б/п, бедняк, холост, семья – 1 чел; неграмотный,не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
66.	Бижанов Абдыкалык	1879 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район, неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	25 сентября 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
67.	Бижанов Хамит	1893 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район.неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
68.	Бижанов Асан	1890 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район, неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
69.	Бокарбаев Акжигит	1873 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
70.	Буркутов Кенжегул (Какан)	1896г.р., урож. 1 аула Батп.р-на,член ВКП (б) с 1918 г., окончил 2 класса Тург.горучилища,председат ель райполеводколхозсоюза в с.Чалкар б.Уральского округа, женат, на иждивении 3 чел.,	привлечен 08.11.1930 г.по ст.58-11 УК за агитацию летом 1928 г. за восстание против Советской власти. Освобожден 22.02.1931 г. на подписку о невыезде, дальнейших сведений	25 август 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года

			нет;	
71.	Галиев Сейтназар	урож. 3 аула Батп.р-на,	Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
72.	Галиев Амербек	сведений нет;	освобожден 16.08.1930г. из-под стражи с зачетом срока заключения;	-
73.	Давгарин Исабек	урож. 4 аула Батп.р-на, 1904 г.р., прож.там же,б/п, скотовод, женат, малограмотный, не судимый;	арестован 16.11 1929 г., решением Тройки от 17.12.1929 г.заклочен концлагере на срок 10 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
74.	Джусубеков Караш	урож. 8 аула Батп.р-на,	Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане	Дата реабилитации 1 февраля 1965 года.
75.	Досанов Амиргалий -	урож. 4 аула Батп.р-на, 37 лет , прож.там же,б/п, сын бая-аксакала, сам середняк, женат-5 душ, малограмотный, не судимый;	арестован 30.11 1929 г., в начале решением Тройки от 14.12.1929 г. выслан на 3 года; затем решением от 05.05.1930г. освобожден с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
76.	Доцанов Аймагамбет	1911 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район,неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
77.	Ергазиев Султан	урож. 4 аула Батп.р-на, 1905 г.р., прож.там же,б/п, скотовод, женат; арестован 30.11 1929 г.,	решением Тройки от 11.12.1929 г расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
78.	Есельбаев Кулдук	урож. 12 аула Батп.р-на, 25 лет , прож.там же,б/п, бедняк, холост, на иждивении 2 брата, сестра и мать , неграмотный, имел – 1 лошадь, 2 коровы, юрта, не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
79.	Есенов Мейрам	урож. 2 аула Батп.р-на, 43 лет ,	решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
80.	Жапанов Окан	1905 г.р., урож. 2 аула Батп.р-на, прож. в Кустанайском округе,	решением Тройки от 24.04.1930 г.расстрелян;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
81.	Жакупов Абдыхалык	1889 г.р., Кустанайский округ, Батбаккаринский район, 10 аул. колхозник	решением Тройки от13.05.1930г. расстрелян;	26 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР от 16 января 1989 года
82.	Жанабаев Саден	1901 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайскийокружн ой отдел ОГПУ в Казахстане	25 сентября 1992г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР

				окружной отдел
83.	Жарылгасын Амеркул	1896 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район, 11 аул.неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане.	25 сентября 1992 г. Генпрокуратура РК УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
84.	Жакенов Шенгильбай	урож. 3 аула Батп.р-на, 34 лет , прож.там же,б/п, бедняк, женат – 3 души, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
85.	Жаксыбаев (илиЖарсыбаев) Макан -	урож. 15 аула Батп.р-на, 45 лет , прож.там же,б/п, середняк, женат – 5 душ семьи, малограмотный-самоучка, , имел – 2 лошади, 1 верблюд, 2 коровы, 1 бык, 37 овца, 1 землянка 1 кибитка,не судимый;	решением Тройки освобожден с зачетом заключения;	-
86.	Жакупов Брмагамбет	урож. 10 аула Батп.р-на,	14.02.1930 года, КО ОО ОГПУ в городе Кустанае в пор. ст.202 и УКП из под стражи освобожден.	-
87.	Жакупов Нурмагамбет	урож. 10 аула Батп.р-на,	Аральский ОС ОГПУ.	28 октября 1997 г. Прокуратура РК Закон РК от 14 апреля 1993 года
88.	Жалмагамбетов Валий	урож. 9 аула Батп.р-на, 52 лет , прож.там же,б/п, сын середняка-скотовода, малограмотный, имел 5 лошадей, 9 верблюдов, 8 коров, 53 барана,	решением Тройки от 15.05.1930 г.расстрелян;	26 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
89.	Жаманкулов Сыздык	урож. 7 аула Батп.р-на, 1889 г.р., , прож.там же,б/п, скотовод-бай , семья из 5 чел;	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки от 08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
90.	Жанарбаев Курбан	урож. 12 аула Батп.р-на, 24 лет , прож.там же,б/п,чернорабочий, женат, малограмотный, имел – 2 лошади, 2 коровы, 7 овец, 5 коз, юрта, землянка, не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
91.	Жанатаев Мусулманбек	урож. 12 аула Батп.р-на, 36 лет , прож.там же,б/п, бедняк, женат – 4 души, малограмотный, имел – 1 лошадь, 2 коровы, 6 овец, 5 коз, юрта, саманка, не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
92.	Жантасов Хасен	урож. 15 аула Батп.р-на, 1899 г.р., прож.там же,б/п, скотовод, арестован 22.11 1929 г.,вначале определено на 10 лет концлагерей, позже	решением Тройки от 05.05.1930г. заключен концлагере на 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
93.	Жатыбаев (или Жетыбаев) Исхак	урож. 3 аула Батп.р-на, 1878 г.р., прож. в 8 ауле Карсаки р-на, б/п, имеет батрака, на	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от 17.12.1929 г.	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР

		иждивении 9 душ семьи, неграмотный, имел - 32 лошади, 7 коров, 50 баранов, не судимый;	расстрелян, имущество конфисковано;	Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
94.	Жилкибаев Сагимбай	1872 г. Кустанайская обл., Батбакаринский. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
95.	Жетыбаев Мукан	урожд. 3 аула Батп.р-на, 1883 года, прожд. там же, б/п, скотовод;	арестован 22.11.1929 г., решением Тройки от 18.05.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
96.	Жилкибаев Сагындык	1881 г. Кустанайская обл., Батбакаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	25 сентября 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
97.	Жуканов Темиргалий	урожд. 1 аула Батп.р-на, 1896 г.р., прожд. там же, б/п, скотовод;	решением Тройки освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
98.	Жумабаев Султангазы	урожд. 2 аула Батп.р-на, 46 лет, прожд. там же, б/п, сын волуправителя и почетного аксакала, женат, грамотный;	дата ареста не известна, решением Тройки от 08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	Дата реабилитации не указана
99.	Жуматаев Кубжан	урожд. 7 аула Батп.р-на, 53 лет, прожд. там же, б/п, женат, на иждивении 7 чел., неграмотный,	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	:24 марта 1992 г. Прокуратура КССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
100.	Жунусов Калимжан	1900 г. Кустанайская обл., Батбакаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
101.	Ибраев Булекбай	урожд. 15 аула Батп.р-на, 1886 г.р., прожд. там же, б/п, скотовод, женат, семья 4 души, неграмотный, имел – 1 лошадь, 1 верблюд, 1 корова, 3 козы, 1 землянка, 1 кибитка, середняк, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., вначале осужден к 3 годам концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
102..	Ирмухамедов Абубакир	1892 г. Кустанайская обл., Батбакаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
103.	Ирмухамедов Шакирт	1895 г. Кустанайская обл., Батбакаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
104.	Илеусизов Малшибай	урожд. 6 аула Батп.р-на, прожд. там же,	решением Тройки расстрелян, имущество конфисковано;	Дата реабилитации не указана

105.	Ильясов Алмат	урожд. 4 аула Батп.р-на, прож.там же,	решением Тройки от 24.01.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
106.	Иргалиев Кабламбек	урожд. 4 аула Батп.р-на, 1904 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, женат, семья 6 чел., близкий родственник освобожденных повстанцами братьев Шимбергеновых;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 15.11.1929 г. заключен в концлагере на 3 года, позже решением Тройки 05.05.1930 г освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
107.	Ирмагамбетов Молдак	урожд. 1 аула Батп.р-на,	03.02.1930 года в пор. ст. 202 и 2 УПК из под стражи освобожден.	Дата реабилитации не указана
108.	Исенбаев Магзум	урожд. 3 аула Батп.р-на, 58 лет, прож. в 8 ауле Карсакап.р-на, б/п, бай, женат, неграмотный, имел – 7 лошадей, 3 верблюд, 3 коровы, 22 барана, не судим;	арестован 09.11.1929 г. . решением Тройки от 17.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
109.	Искаков Бертай	урожд. 4 аула Батп.р-на, 24 года , прож.там же,б/п, скотовод;	решением Тройки от 11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
110.	Исмаилов Ицан	урожд. 2 аула Батп.р-на, 1895 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, женат, на иждивении 6 чел., грамотный;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от 23.12.1929 г. заключен в концлагере на 10 лет, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
111.	Искаков Каратай	урожд. 2 аула Батп.р-на,	сведений нет;	-
112.	Искаков Мукад	урожд. 2 аула Батп.р-на, 1899 г.р., б/п, скотовод, женат, неграмотный; арестован 16.11.1929 г.,	решением Тройки от 23.12.1929 г. заключен в концлагере на 10 лет, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
113.	Жажаков Жаксакали	урожд. 13 аула Батп.р-на, 60 лет , бедняк, женат, б/п, неграмотный, имел - 1 лошадь, 2 верблюда, 1 корова, 10 овец, 1 зимовка, 1 кибитка, не судимый;	решением Тройки от 11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
114.	Каунасов Нурмагамбет	1904 г. Батбакаринского района.	10 аул в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
115.	Казанов Бажекен	урожд. 4 аула Батп.р-на, 43 лет , прож.там же,б/п, скотовод,	сведений нет;	-
116.	Какибаев Наукен	урожд. 12 аула Батп.р-на, 25 лет ,решением Тройки от 23.12.1929 г.	освобожден с зачетом заключения;	-
117.	Калдыбаев Досмугамбет	урожд. 2 аула Батп.р-на, 1860 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, женат, на иждивении 1 чел., грамотный;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от 23.12.1929 г. расстрелян, имущество	Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года

			конфисковано;	
118.	Калиев Сейтбек	1891 г.р., урож. 4 аула Батп.р-на, сын крупного бая и аткоминер, бывший волостной управитель. Активный деятель Алаш-Орды, б/п, грамотный, женатый, на иждивении 2 жены и 8 детей;	решением Тройки расстрелян (Акт 05.05.1930 г.);	-
119.	Карабаев Досан	урож. 3 аула Батп.р-на, 1862 г.р., прож. там же, б/п, скотовод,	арестован 22.11.1929 г., вначале осужден 5 годам концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
120.	Каралдин Байкадам	1877 г.р., урож. Батп.р-на, прож. в г. Тургае, б/п, низшее образование, бай, выселен в Семипалатинский округ, до революции состоял бухгалтером Управление уездного начальника, имеет дом в г. Тургае, женат, имеет 10 членов семьи,	осужден в 1928 г. на 3 года за разбазаривание подлежащего конфискации скота; решением Тройки от 26.04.1930 г. расстрелян (Акт 27.05.1930 г.);	Дата реабилитации не указана
121.	Каратышканов Шорен	урож. 4 аула Батп.р-на, решением Тройки от 24.04.1930 г.,	осужден к заключению в концлагере на 10 лет;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
122.	Калиев Сейтназар;	урож. 4 аула Батп.р-на, 1909 г.р., прож. там же, б/п, скотовод, женат,	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 5 лет, с конфискацией имущества	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
123.	Кауменов Мулдахмет -	урож. 6 аула Батп.р-на, 21 год, прож. там же, б/п, скотовод-средняк, холост, неграмотный, не судимый,	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
124.	Кдыралин Нарбай	урож. 4 аула Батп.р-на, 1853 г.р., прож. там же, б/п, скотовод, бай-лишениец, семейный, 2 жены, 4 детей, грамотный;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
125.	Кенесбаев Жармагамбет	урож. 2 аула Батп.р-на, 1869 г.р., прож. там же, б/п, скотовод;	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
126.	Кенжегузин Сейткул	урож. 5 аула Батп.р-на,	14.02.1930 года в пор. ст. 202 и 2 УПК из под стражи освобожден.	-
127.	Кенешов Сейдалы	1893 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от

				16 января 1989 года
128.	Кенешов Тайшик	1891 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район, 10 аул.неграмотный	Тройка при ПП ОГПУ в Казахстане	август 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
129.	Кожаспаев Мукаш	урож. 3 аула Батп.р-на, 1897 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод;	арестован22.11.1929 г., решением Тройки от23.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
130.	Кожаметов Жупар	27 лет, урож. 14 аула Батп.р-на, прож. в 9 ауле Карсакп.р-на, б/п, скотовод, сын бая, женат;	решением Тройки освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
131.	Конышуваков (илиКуншуваков) Карбос	урож. 16 аула Батп.р-на, 1875 г.р.,прож.там же,б/п,мулла, со средним мусульманским образованием, семья 4-х человек,	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от09.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
132.	Кудабаев Оспан	урож. 16 аула Батп.р-на,	решением Тройки от 24.01.1930г., освобожден с зачетом срока заключения;	25 апреля 1991 г. Покуратура КССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
133.	Кудерин Таскожа	урож. 4 аула Батп.р-на, 65 лет, прож.там же,б/п, скотовод,	решением Тройки выслан на 3 года , позже решением Тройки от 05.05.1930 г.освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
134.	Култанов Баймухамбет	урож. 2 аула Батп.р-на, 1884 г.р., прож.там же,б/п, скотовод, женат;	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки от08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
135.	Култанов Турман	урож. 2 аула Батп.р-на, 1905 г.р., прож.там же,б/п, скотовод, женат, канд,в чл, ВЛКСМ, находился под судом за невыполнение указаний по самообложению,	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
136.	Кушумбеков Сейтказы	44 года, казах аула №3 Батп.р-на,прож.в ауле №3 Карсакп.р-на;	сведений нет;	-
137.	Кушмурзин Агибай	урож. 2 аула Батп.р-на, 1895 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод,	арестован 30.11.1929 г., вначале определено 10 лет концлагерей, позже решением Тройки от05.05.1930 г. заключен в концлагере на 2 года;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
138	Кусетчиков Амирбек	1880 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Тройка при ПП ОГПУ в Казахстане	август 1992 г. Генеральная прокуратура РК Основания

				реабилитации: Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
139.	Майкенов Байкенжа -	урож. 15 аула Батп.р-на, 1869 г.р.,прож.там же,б/п, середняк, женат, неграмотный, имел - 2 лошади, 1 верблюд, 2 коровы, 10 овец,1 землянка,1 кибитка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., вначале принято решение о высылке на 3 года в Северный край, позже решениемТройки от 05.05.1930 г.освобожден с зачетом срока заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
140.	Майкенов Бектас -	урож. 15 аула Батп.р-на, 1876 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод-середняк, женат, 5 душ в иждивении, неграмотный, имел - 4 лошади, 2 верблюда, 2 коровы, 25 овец,1 землянка,1 кибитка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., вначале заключен на 5 лет концлагерей, позже решениемТройки от 05.05.1930 г.освобожден с зачетом срока заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
141.	Майкенов Жарасбай -	урож. 15 аула Батп.р-на, 1853 г.р.,прож.там же,б/п, бай , женат, 5 душ в иждивении, неграмотный, имел - 28 лошадей, 5 верблюдов, 3 коровы, 1 пара быков, 145 овец,1 землянка,1 кибитка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от11.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
142.	Майкенов Жантас	урож. 15 аула Батп.р-на, 1877 г.р.,прож.там же,б/п, бай-скотовод, женат, 12 душ в иждивении, неграмотный, имел - 20 лошадей, 6 верблюдов, 3 коровы, 1 бык, 30 овец,1 землянка,1 кибитка, урочище «Каратургай» , не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от17.12.1929 г. заключен в концлагере на 10 лет, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
143.	Мангажин Жармагамбет	урож. 7 аула Батп.р-на, 38 лет,прож.там же,б/п, скотовод;	решениемТройки от 19.12.1930 г.освобожден с зачетом срока заключения;	-
144.	Минбаев Сыздык	1903 г.Батбакаринского района, 11 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ	-
145.	Могалов Мулдагалий	1887 г.Батбакаринского района, 11 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
146.	Молдахметов Мухамет	урож. 4 аула Батп.р-на,	Кустанайская обл., Батбаккаринский район, 4 аул	-
147.	Муканов Темиргалий	урож. 13 аула Батп.р-на, 32 лет,	решениемТройки от 11.12.1929 г.освобожден с зачетом срока заключения;	-
148.	Мурзалиев Жакинбек	урож. 13 аула Батп.р-на, 34 лет,бедняк, женат – 4 души , б/п, неграмотный, имел - 2	решениемТройки от 19.12.1930 г.освобожден с	Дата реабилитации не указана

		лошади, 1 верблюд, 1 корова, 16 овец и коз, 1 землянка, 1 кибитка, не судимый;	зачетом срока заключения;	
149.	Мурзин Нуритдин	16 лет, урож. аула № 3 Батп.р-на, судьба неизвестна;	сведений нет;	-
150.	Мурзин Саражетдин	1909 г.р., урож. 4 аула Батп.р-на, прож. там же, сын муллы и ишана, холостой, б/п, грамотный, скотовод, имеет сакю, юрту, 12 голов КРС, не судимый;	расстрелян (акт от 19.05.1930 г.);	-
151.	Мурзин Ходжен	Кустанайская обл., Батбаккаринский район, 3 аул	расстрелян (акт от 21.04.1930 г.);	-
152.	Мустафин Кушмурза 1989 года	1896 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января
153.	Мусулманкулов Абдыкарим	1891 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
154.	Мынгожин Жармагамбет	урож. 7 аула Батп.р-на, 32 лет, прож. там же, б/п, бедняк, член союза «Рабироса», учитель аульной школы, женат, образование низшее, имел – 2 лошади, 2 коровы, 5 овец, не судимый;	19.02.1930 года в пор. ст. 161 УПК из под стражи освобожден.	Дата реабилитации не указана
155.	Нарбаев Темир	1904 г.р., урож. 4 аула Батп.р-на, скотовод;	решением Тройки от 13.05.1930г. расстрелян;	26 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
156.	Насыбелдин Бекебай	урож. 2 аула Батп.р-на, 63 лет, прож. там же, б/п, скотовод, женат, 5 чел. в иждивении, малограмотный;	решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
157.	Носупбеков Караш	урож. 8 аула Батп.р-на, 19 лет, прож. там же, б/п, женат, образование низшее,	сведений нет;	Дата реабилитации не указана
158.	Нураканов (или Нурканов) Акимбек -	урож. 7 аула Батп.р-на, 24 лет, прож. там же, б/п, бедняк, женат-2 чел., неграмотный, проходящий по группе арестованных баев	арестован до восстания в Батпаккаре находился под арестом как 30.11.1929 г., в начале определено 10 лет легерей, позже решением Тройки от 05.05.1929 г. заключен в концлагере на 3 года.	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
159.	Нуралин Абжан	урож. 4 аула Батп.р-на, 1877 г.р., прож. там же, б/п, скотовод, женат.	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 15.12.1929 г.	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР

			расстрелян, имущество конфисковано.	Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
160.	Нураманов Нургабыл -	урож. 14 аула Батп.р-на, 1884 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод-средняк, женат, 7 душ, малограмотный, имущественное положение - 4 лошади, 1 верблюд, 4 коровы, 41 овца 4 козы, юрта и землянка.	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от05.05.1930г. .освобожден из-под стражи с зачетом заключения.	-
161.	Нурмагамбетов Жанайдар	1909 г.Батбакаринского района, 11 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
162.	Нурмагамбетов Мукуш	1900 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
163.	Омарбеков (или Омербеков) Султан	урож. 12 аула Батп.р-на, 1904 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод-бедняк, женат, неграмотный, имел - 2 лошади, 2 верблюда, 2 коровы, 7 овец,юрта и саманка,не судимый.	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от17.12.1929 г. заклучен в концлагере на 3 года.	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
164.	Омаров Капаш	1907 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район.неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	25 сентября 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
165.	Омербеков Хусаин	урож. 2 аула Батп.р-на, 1893 г.р.,прож.там же,б/п, бай- скотовод, женат, 2 чел. в иждивении, неграмотный;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от23.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
166.	Оспанов Ергазы	урож. 20 аула Батп.р-на, 1898 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от05.05.1930г. заклучен в концлагере на 10 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
167.	Оспанов Иргазы	урож. 2 аула Батп.р-на, 1897 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод-бедняк,женат, на идживании 1 чел., неграмотный, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от15.12.1929г. заклучен в концлагере на 5 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
168.	Оспанов Смагул	1903 г.Батбакаринского района, 10 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
169.	Оспанов Сулеймен	1899 г. Батбакаринского района, 10 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
170.	Сабденов Бекжан	урож. 7 аула Батп.р-на, 62 лет,прож.там же,б/п,средняк, женат – 4	в 1911-1913 гг. Аульный старшина, в 1916г. – участник	Дата реабилитации не указана

		души, грамотный-самоучка, не судимый;	восстания против царского протительства, в 1918 г. – пердседатель волземуправы, в 1922г.-председатель волземкомиссии, в 1927 – председатель Ренкомиссии кооперативов; решени емТройки выслан на 3 года;	
171.	Сабырбаев Мулдахмет	урож. 15 аула Батп.р-на, 1901 г.р., прож.там же, б/п, скотовод-бедняк, женат, малограмотный, имел - 1 лошадь, 1 корова, 5 коз, 1 землянка и 1 кибитка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., вначале определено 3 года концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
172.	Сагимбаев Маулет -	1909 г. Батбакаринского района, 10 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
173.	Садвокасов Какимжан	урож. 3 аула Батп.р-на, 1905 г.р., прож.там же, чл.ВЛКСМ с 1928 года, скотовод-средняк, женат-3 души, грамотный, не судимый;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 19.12.1929г. заключен в концлагере на 5 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
174.	Сарсенбаев Байзак	урож. 2 аула Батп.р-на, 1862 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, женат, на идживании 4 чел., неграмотный;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930г. заключен в концлагере на 10 лет, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
175.	Сариков Борамбай	1887 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
176.	Сариков Брмжан	1882 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район, 11 аул. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
177.	Сарсембаев Хусаин	1875 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
178.	Сатубалдин Мурза	1861 г.р., урожай. 4 аула Батп.р-на (по которым сведениям – урожай. села Сайрам Сыр-Дарьинского округа), б/п, скотовод, женат, имеет 2 сыновей, бай, грамотный, мулла нишан.	в 1929 г. осужден к 10 годам лишения свободы, решением Тройки от 26.04.1930 г. расстрелян (Акт от 27.05.1930г.)	14 апреля 1993 г. Прокуратура Казахской ССР Закон РК от 14 апреля 1993 года
179.	Сатанов Сыздык	1872 г. Кустанайский округ,	Окружной отдел при	8 августа 1989 г.

		Батбаккаринский район, 11 аул.неграмотный. скотоводом	ПП ОГПУ в Казахстане	Прокуратура казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
180.	Сатубалдин Хусаин	1912 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
181.	Сатыбалдин Зиаутдин	59 лет,урож. 3 аула Батп.р-на,	сведений нет;	-
182.	Саржанов Максат	1871 г.Батбакаринского района, 11 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
183.	Саурбаев Альмагамбет -	урож. 8 аула Батп.р-на, 1891 г.р.,прож.там же, скотовод-бедняк, женат, образование низшее, имел - 2 лошади, 1 корова, 1 зимовка и 1 кибитка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от 11.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
184.	Саурбаев Биман (или Биян)	урож. 2 аула Батп.р-на, 55 лет,прож.там же,б/п, середняк,женат, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
185.	Сейдахметов Сулекей	1869 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
186.	Сутенов Айкадам	урож. 8 аула Батп.р-на, 1859 г.р.,прож.там же,б/п, середняк, женат- 4 души, малограмотный, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от14.12.1929 г. заключен в концлагере на 5 лет, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
187.	Сутенов Али – Магомбет (или Альмагамбет)	урож. 8 аула Батп.р-на, 1865 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод,женат, на идживании 6 чел., 2 жены;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от05.05.1930 г. заключен в концлагере на 10 лет, имущество конфисковано	-
188.	Сутбаев Ташкен	урож. 2 аула Батп.р-на, 1860 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод;	решениемТройкиот 23.12.1929 г. выслан на 3 года;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
189.	Такиев Курмангали (или Нурманшалы)	урож. 2 аула Батп.р-на, 37 лет,прож.там же,б/п, бедняк , женат – 4 души, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
190.	Танатканов Досмагул	урож. 4 аула Батп.р-на, 1900 г.р.,прож.там же, чл.ВКП (б) с 1926 г., скотовод,женат, на идживании 12 чел., неграмотный;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от24.04.1930г. заключен в концлагере на 5 лет;	7 апреля 1944 года.
191.	Татыбаев Баукен	урож. 12 аула Батп.р-на, 25	сведений нет;	Дата реабилитации не

		лет		указана
192.	Татыгулов (или Татигулов) Нурмагамбет	урож. 13 аула Батп.р-на, 38 лет,укочевавший в 9 аул Карсакп.р-на, б/п, бай, женат- 5 душ, грамотный, не судимый;	решением Тройки от17.12.1929 г. заключен в концлагере на 10 лет, имущество конфисковано;	-
193.	Теисов Жармухан	урож. 15 аула Батп.р-на, 1905 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод,семейное положение не известно;	арестован 22.11.1929 г., вначале определен расстрелен, позже решением Тройкиот 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 10 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
194.	Текенов Брали	урож. 13 аула Батп.р-на, 38 лет,прож.там же, середняк, женат,б/п, неграмотный, имел – 3 лошади, 1 верблюд, 3 коровы, 1 бык, 22 овцы, 6 коз, 1 землянка и 1 кибитка,не судимый;	решением Тройки от14.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
195.	Темиров Бырман	урож. 15 аула Батп.р-на, 36 лет,прож.там же, бедняк, женат,б/п, , неграмотный, имел – 1 лошадь, 2коровы, 7 овец, 1 землянка и 1 кибитка,не судимый;	решением Тройки от11.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
196.	Темиров Нуркан	урож. 15 аула Батп.р-на, 32 лет,прож.там же,женат,2 души семьи, б/п, неграмотный, имел – 1 лошадь, 2коровы, 2 овцы, 1 землянка и 1 кибитка,бедняк-скотовод и хлебопашеством,не судимый;	решением Тройки от11.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
197.	Тлеулин Брали	урож. 13 аула Батп.р-на, 38 лет,прож.там же,середняк,женат- 6 душ, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от14.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
198.	Тлеулин Жакен	1895 г.Кустанайский округ, Батбаккаринский район, 11 аул.председатель колхоза	Окружной отдел при ПП ОГПУ в Казахстане	8 августа 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
199.	Токабаев (или Такибаев) Ахмет	урож. 4 аула Батп.р-на, 30 лет,прож.там же, канд.в чл.ВКП(б), батрак, по конфискации получил скот,холост, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от14.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
200.	Тубеков Боранкул	1888 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район. Неграмотный	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
201.	Турлубеков Абдий	урож. 9 аула Батп.р-на, 1897 г.р.,,прож.там же,б/п, женат- 1 чел, неграмотный, имел - 1 лошадь, 2 коровы, 15 овец и баранов, зимовка и кибитка,	арестован 09.11.1929 г., вначале определено 5 лет концлагерей, позже решением Тройки	-

		не судимый;	от05.05.1930г. освобожден с зачетом срока заключения;	
202.	Тулепбергенов Алимугамбет (или Альмагамбет)	урож. 2 аула Батп.р-на, 48 лет,прож.там же,бай, б/п,малограмотный, не судимый;	решением Тройки от19.12.1929г. расстрелян, имущество конфисковано;	-
203.	Тулукбергенов Курмангалий	1907 г.Батбакаринского района, 10 аул.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
204.	Тулэбаев Жусуп	1897 г.Кустанайская обл., Батбаккаринский район. неграмотный	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	25 сентября 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года.
205.	Туркебаев Ахметжан	урож. 5 аула Батп.р-на, 32 лет,прож.там же, б/п, скотовод , женат, на идживании 4 чел., малограмотный;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от05.05.1930г. заключен в концлагере на 10 лет;	31 января 1992 года.Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
206.	Туяков Сейтым	1874 г.р., урожай. 1 аула Батп.р-на, прож.там же, скотовод;	решением Тройки от06.01.1931г. расстрелян;	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
207.	Тыныбеков Сакай	1877 г. Кустанайская обл., Батбаккаринский район. Неграмотный	6 января 1931 г.ИТЛ, 3 года	26 августа 1992 г. Генеральная прокуратура РК Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
208.	Усембаев (или Усенбаев) Топыш	урож. 3 аула Батп.р-на, 35 лет,прож.там же, б/п, бедняк , женат-3 души,малограмотный,не судимый;	решением Тройки от14.12.1929г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
209.	Уткарбаев (или Уткурбаев) Амангул	урож. 15 аула Батп.р-на, 1902 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод,семейное положение не известно;	арестован 30.11.1929 г., вначале определено 5 лет концлагаерей, позже решением Тройки от05.05.1930 г. заключен в концлагере на 3 года;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
210.	Утегенов Оспан	1867 г.р, урожай. 2 аула Батп.р-на, 1902 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, женат, 2 жены, 5 сыновей, грамотный, мулла,имет собственную мечеть,мюрид ишана Сатыбалдина и Абдрахмана Расулева, 5 коров, 33 барана, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от05.05.1930 г. подвергнут высылке в Сибирь на 3 года;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
211.	Шошакин Алимжан	урож. 3 аула Батп.р-на, 1904 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, семейное положение не известно;	решением Тройки (дата неизвестно) заключен в концлагере на 10 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
212.	Шошаков Мухаметжан	урож. 3 аула Батп.р-на, 1901 г.р.,прож.там же, чл.	арестован 30.11.1929 г., вначале 13.12.1929	23 декабря 1991 г. Прокуратура

		ВЛКСМ, скотовод-средняк, женат, семья 1 чел., малограмотный, не судимый;	г. определено 3 лет концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
213.	Шураев Жанарбай	урож. 12 аула Батп.р-на, 1884 г.р., прож. там же, б/п, скотовод-бедняк, член ревкомиссии аулсовета, женат-5 душ, малограмотный, имел – 2 лошади, 2 коровы, 7 овец, 4 козы, юрта изземлянка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., вначале 17.12.1929 г. определено 3 года концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
214.	Шынтыбаев Ирале	урож. 3 аула Батп.р-на, 1893 г.р., прож. там же, б/п, скотовод, женат; арестован 30.11.1929 г.,	решением Тройки от 09.12.1929 г. заключен в концлагере на 3 года;	-
215.	Юсупбеков Караш	урож. 8 аула Батп.р-на, 19 лет, прож. там же, сын бая, б/п, семейное положение не известно, грамотный, не судимый;	решением Тройки от 19.12.1929 г. определен расстрел, позже заключен в концлагере срока на 10 лет, имущество конфисковано;	Дата реабилитации не указана
Наурузмский район				
216.	Абдильдин Байжан	урож. 8 аула Наурыз.р-на, 19 лет, прож. там же, б/п, холост, на иждивении отца отца, имущества своего не имеет, малограмотный;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
217.	Абдильдин Каракул	урож. 8 аула Наурыз.р-на, 30 лет, прож. там же, б/п, скотовод, женат, на иждивании 4 чел., малограмотный, имел – 4 лошади, 1 верблюд, 3 коровы, 1 коза, юрта изземлянка;	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
218.	Айтмагамбетов Каир	1893 г. Тургайская обл., Наурузменский р-н, 1 аул. скотовод	решением Тройки от 24.04.1930 г. заключен в концлагере на 5 лет;	17 июня 1989 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
219.	Агибаев Токай	урож. 9 аула Наурыз.р-на, 35 лет, прож. там же, б/п, бедняк, женат, на иждивании 3 чел., неграмотный, имел – 1 лошадь, 1 корова, 8 баранов, 1 юрта;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
220.	Агитаев Агадиль	урож. 1 аула Наурыз.р-на, 1895 г.р., прож. там же, б/п, скотовод, женат-10 душ, не судимый;	арестован 22.11.1929 г., вначале 17.12.1929 г. определена высылка на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
221.	Агитаев Баяды	урож. 1 аула Наурыз.р-на, 27 лет, прож. там же, б/п, скотовод;	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в	Дата реабилитации не указана

			Казахстане.	
222.	Аганасов Доске	урож. 5 аула Наурз.р-на прож.там же,бай, влиятельный аксакал;	КОО ОГПУ.	12 апреля 1999 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 14 апреля 1993 года
223.	Айдымбаев Абубакир	урож. 9 аула Наурз.р-на, 1891 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод хоз/аула «Жадик», женат, семья 7 чел., неграмотный;	арестован 09.12.1929 г., решением Тройки заключен в концлагере на 2 года;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
224.	Акбаев Ошакбай	1890 г.р.,урож. 1 аула Наурз.р-на, прож.там же,б/п, скотовод,бай,женат,грамотн ый;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930г. заключен в концлагере на 10 лет с конфискацией имущества;	31 января 1992 г.Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
225.	Алимбаев (или Алембаев) Тоқыш	урож. 6 аула Наурз.р-на, 1897 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, образование низшее, имел - 3 лошади, 3 коровы, 10 баранов, 4 козы, землянка и 1 юрта;	арестован 16.11.1929 г. решением Тройки расстрелян;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
226.	Алпысбаев Сейдазын	урож. 10 аула Наурз.р-на, 1904 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, секретарь аулсовета, женат, на идживении 6 чел., имел - 2 лошади, 1 корова, 1 бык, 2 барана, 1 коза;	арестован 16.11.1929 г. вначале определена на 3 года концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
227.	Альмагамбетов Каир	урож. 10 аула Наурз.р-на,	сведений нет;	-
228.	Алшанов Мажен	урож. 12 аула Наурз.р-на, 1891 г.р.,б/п, скотовод, грамотный,женат, на идживании 4 чел., прож. в 12 ауле Наурз.р-на;	арестован 16.11.1929 г., вначале решением Тройки выслан в Северный край на 3 года, затем решением от 05.05.193 0 г. освобожден с зачетом срока заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
229.	Аманбаев Ахмет	урож. 1 аула Наурз.р-на, 45 лет,прож.там же, б/п, скотовод,	сведений нет;	-
230.	Аманбаев Кстаубай	урож. 12 аула Наурз.р-на, 1870 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод;	арестован 22.11.1929 г., решением Тройки от 23.12.1929 г. расстрелян;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
231.	Атыбаев (или Аттыбаев) Амиржакуп	урож. 3 аула Наурз.р-на, 36 лет,прож.там же, б/п,бедняк, женат, на идживании 4 чел., неграмотный, имел – 1 лошадь, 4 коровы, 8 баранов, 2 козы, юрта, землянка;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
232.	Ахметов Хамитбек	урож. 8 аула Наурз.р-на, 40 лет,прож.там же, б/п,бедняк, женат, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана

233.	Аяпов Брмагамбет (или Ермагамбет)	урожд. 10 аула Наурыз.р-на, 35 лет, прож. там же, б/п, скотовод, женат - 3 души, неграмотный, имел - 1 лошадь, 2 коровы, кибитка и зимовка, не судимый;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
234.	Байзаков Искендыр	урожд. 9 аула Наурыз.р-на, 43 лет, прож. там же, б/п, занимал должность члена Ревкомиссии кооператива аула № 9 Наурыз.р-на, при разгроме кооператива взял себе 1 метр мануфактуры, 2 плитки чая, женат - 3 души, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. заключен в концлагере на 5 лет, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден из-под стражи с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
235.	Байманов Кали	урожд. 2 аула Наурыз.р-на, прож. там же;	решением Тройки от 24.01.1930 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
236.	Баймуратов Ишан	урожд. 9 аула Наурыз.р-на, 55 лет, прож. там же, б/п, скотовод-средняк, хоз/аула «Баурат», женат, на идживании 7 чел., неграмотный, имел - 7 лошадей, 1 верблюд, 6 коров, 30 овец, юрта и саманка;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
237.	Баймуратов Суинке	урожд. 5 аула Наурыз.р-на, кулак, влиятельный аксакал,	сведений нет;	-
238.	Баймурзин Сабыржан	урожд. 8 аула Наурыз.р-на, 19 лет, прож. там же, б/п, рыбак, холост, на идживании отца, не имущий;	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	Дата реабилитации не указана
239.	Байсакалов Баян	урожд. 11 аула Наурыз.р-на, 29 лет, прож. там же, б/п, скотовод,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	Дата реабилитации не указана
240.	Байсеитов Кенесбай	2 аул Наурыз.р-на, 29 лет, прож. там же, б/п, бедняк, женат - 5 душ, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
241.	Байтеков Нургали	урожд. 12 аула Наурыз.р-на, 1875 г.р., прож. там же, б/п, скотовод, женат, на идживании 4 чел., малограмотный;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
242.	Башанов Байсакал	урожд. 11 аула Наурыз.р-на, 66 лет, прож. там же, б/п, скотовод,	сведений нет;	Дата реабилитации не указана
243.	Бетыбаев Сандыбай	урожд. 8 аула Наурыз.р-на, 25 лет, прож. там же, б/п, скотовод-средняк в урочище «Конралы», женат - 2 души, малограмотный, имел - 6 лошадей, 3 жеребенка, 1 верблюд, 2 коровы, 10 баранов, юрта и землянка, не судимый;	вначале решением Тройки от 10.12.1929 г. определена на 3 года концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	-

244.	Батбаев Ускумбай	урож.6 аула Наурз.р-на, прож.там же,	сведений нет;	Дата реабилитации не указана
245.	Бекжанов (или Бекежанов, записан также как Бекджанов) Абайдильда –	урож.местности «Сары-Чигана» 10 аула Наурз.р-на, 1885 г.р.,прож.там же, скотовод, бывший начальник Наурзумской милиции, образование начальное; арестован21.11.1929 г.,	решением Тройки от24.04.1930 г.расстрелян (Акт от 05.05.1930 г.);	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
246.	Бекжанов-Джайсанбаев (Бекежанов,Бекджанов) Камбар Абайдильдинович	урож.10 аула Наурз.р-на, 1912 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, образование начальное;	арестован21.11.1929 г., решением Тройки от24.04.1930 осужден к 3 годам ссылки(высылки);	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 го
247.	Бекжанов Байша	урож .10 аула Наурз.р-на, 1887 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод,семейный, зажиточный, происходит из авторитетного рода, занимающего господствующее положение, родной брат организатора и руководителя постановцев Бекжанова Абайдильды, малограмотный, 2 жены и 1 ребенок;	арестован30.11.1929 г., решением Тройки от09.12.1929 г.расстрелян;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
248.	Бердыгулов Абдрахман	урож.9 аула Наурз.р-на, 57 лет,прож.там же, б/п, скотовод, женат, на идживании 6 чел., малограмотный,имущественное положение- 4 лошади, 1 верблюд, 2 коровы, 5 овец, 1 коза, юрта и одна землянка, не судимый;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
249.	Беркебаев Искендер	урож.9 аула Наурз.р-на, 43 лет,прож.там же, б/п, скотовод,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	Дата реабилитации не указана
250.	Бестыбаев Истан (или Истен)	урож.9 аула Наурз.р-на, 39лет,прож.там же, б/п, скотовод,хоз/аула «Беркутбай», женат, на идживании 6 чел., неграмотный, имел - 8 лошадей,3коровы, 4 теленка, 1 бык, 26 баранов и коз,1 бричка, кибитка и зимовка, не судимый;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
251.	Бирманов Амир	- урож.10 аула Наурз.р-на, 1901 г.р.,прож.там же,чл.ВКП(б), решение райкомом не утверждено, скотовод хоз/аула «Мадьяр», занимал должность председателя аулсовета №10, добровольно примкнул к сарбазом Бекжанова Абдильды, женат-1чел.,	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от13.12.1929 г. подвергнут заключению вконцлагере 10 лет, позже решением Тройки от05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года

252.	Бисембаев Усуп	урож.8 аула Наурз.р-на, 1870 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод,;	арестован 22.11.1929 г., решением Тройки от23.12.1929 г.,расстрелян	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
253.	Бийсенов Сабит	урож.12 аула Наурз.р-на, 1894 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод,	арестован22.11.1929 г.,вначале решением Тройки от23.12.1929 г. определена высылка на 3 года, позже решением Тройки от05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
254.	Бржанов Кенжиебай	урож.3 аула Наурз.р-на, 23лет,прож.там же, б/п,бедняк, холост, неграмотный, не судимый;	решением Тройки освобожден с зачетом срока заключения;	Дата реабилитации не указана
255.	Буранбаев (или Баранбаев) Нуржан	урож.12 аула Наурз.р-на, 34 лет,прож.там же, б/п,бедняк,женат- 8 душ, малограмотный, имел - 3 лошади, 4 коровы, 4 теленка, 10 баранов, 2 козы, , землянка июрта, не судимый;	решением Тройки от25.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
256.	Тимирбеков (возм.Тимирбеков) Дошан	аула Аксуат Наурз.р-на, 1892 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, холост, чл.ВЛКСМ с 1929 г. образование низшее, имущественное оложение – 2 лошади, 1 верблюд, 2 коровы и землянка;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от24.04.1930 г. заключен в концлагере на 5 лет;	31 января 1992 года. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
257.	Джуванышев Айтмагамбет	урож.10 аула Наурз.р-на, 65 лет,прож.там же, б/п,скотовод-средняк, женат, на идживании 5 чел., малограмотный, имел - 3 лошади,2 жеребенка, 5коров, 4 теленка, 21 овец, 3козы,1 бричка, не судимый;	решением Тройки от17.12.1929 г. выслан на 3 года;	Дата реабилитации не указана
258.	Досмагамбетов Садык	34 лет, урож.6 аула Наурз.р-на, сын волостного управителя Токсанова,	КОО ОГПУ.	12 апреля 1999 г. Костанайская облпрокуратура. Закон РК от 14.04.1993
259.	Достанов Молдабай	урож.10 аула Наурз.р-на, 28 лет,прож.там же, б/п,скотовод,	в 1929 году, Оперативная группа ИП ОГПУ в Казахстане.	Дата реабилитации не указана
260.	Дошанов Абдик	26 лет, урож.9 аула Наурз.р-на, прож. в Костанает,б/п, образование низшее, на службе Кустанайском ОкрЗУ, женат, на идживании 3 чел., имеет корову, 13 лошадей, 6 баранов, 2 верблюда и юрту,	освобожден 19.05.1930 г. из-под стражис зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
261.	Дулатов	1909 г.р., урож.10 аула	арестован 05.12.1929	-

	Зулкарнай	Наурыз.р-на,учившийся в КазГУ, член ВЛКСМ в 1924г., исключенный в 1929г. за связь с братом-националистом , прож. в г.Алма-Ате,	г., освобожден 27.04.1930 г. с зачетом заключения;	
262.	Дюсембаев Куваншпай(или Куанышбай)	урож.1 аула Наурыз.р-на, 1904 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод;	арестован 22.11.1929 г., решением Тройки от25.12.1929г. заключен в концлагере на 10 лет;	Дата реабилитации не указана
263.	Ержанов Кенжибай	урож.3 аула Наурыз.р-на, 23 лет,прож.там же, б/п,скотовод,	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом предварительного заключения;	-
264.	Ержанов Карим	1904 г.Тургайская обл., Наурузменский район, 3 аул.скотовод	решением Тройки от 24.04.1930 г. осужден к заключению в концлагере на 5 лет;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
265.	Есин Даунгара	урож.12 аула Наурыз.р-на, 70 лет,прож.там же, б/п,скотовод,	сведений нет;	-
266.	Ескенов (или Эскенов) Куанышбай	урож.1 аула Наурыз.р-на, 46 лет,прож.там же, женат, на идживании 3 чел., неграмотный, имел - 13 лошадей, 4 коровы, 38 баранов, 1 юрта и 1 землянка,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	Дата реабилитации не указана
267.	Жаженов Баске	урож.10 аула Наурыз.р-на, 22 лет,прож.там же, канд.в чл. ВКП(б), бедняк, холостой, грамотный; имущественное положение – 1 лошадь, 4 коровы, 1 бык, 5 баранов, 2 козы, кибитка и землянка;	освобожден решением Тройки от11.12.1929 г.;	-
268.	Жакенов Сатубалды	урож.5 аула Наурыз.р-на, прож.там же,	КОО ОГПУ	12 апреля 1999 г. Костанайская облпрокуратура. Закон РК от 14 апреля 1993 года
269.	Жакупов Байгали	урож.10 аула Наурыз.р-на, 23 лет,прож.там же, б/п, бедняк, холостой, грамотный, имел - 1 лошадь,2 коровы, 2 теленка, 8 баранов, 5коз, не судимый;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом предварительного заключения;	-
270.	Жакупов Кокетай	урож.3 аула Наурыз.р-на, 26 лет, казах, бедняк, член Союза «Кошчи», скотовод в хоз/ауле «Кзылтай», женат-3 души, малограмотный, имел – 2 кор.,2 тел.,1лош.баран и 1 коза,	в 1929 г. освобожден с зачетом предварительного заключения;	Дата реабилитации не указана
271.	Жакупов Серахмет	урож.10 аула Наурыз.р-на, 29 лет,прож.там же в урочище «Саркуна», б/п, скотовод-бедник, женат. На	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана

		иждивении 2 чел., имел - 2 лошади, 2 коровы, 5 овец , землянка июрта;		
272.	Жакупов Шокар	урож.12 аула Наурз.р-на, 39 лет,прож.там же, б/п,скотовод,	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом предварительного заключения;	-
273.	Жаманов Иманбай	урож.12 аула Наурз.р-на, 55 лет,прож.там же, б/п,скотовод,	сведений нет;	-
274.	Жаманов Курмангалий	урож.1 аула Наурз.р-на, прож.там же, б/п,скотовод;	решением Тройки от24.01.1930г. освобожден с зачетом предварительного заключения;	-
275.	Жамболов Бекмурза	урож.9 аула Наурз.р-на, 23 лет,прож.там же, б/п, бедняк, холост, живет при отце,малограмотный, неимущий;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
276.	Жанзаков Кармен	урож.10 аула Наурз.р-на, 47 лет,прож.там же, б/п, скотовод в хоз/ауле «Агибай», женат, на иждивании 4 чел., неграмотный, имел - 1 лошади,2 коровы, 1 зимовка,1 кибитка, не судимый;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
277.	Жапалаков Кисык	урож.2аула Наурз.р-на, 29 лет,прож.там же , б/п, скотовод-бедняк, женат-3 души, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	
278.	Жаркинбаев Еркен	урож.10 аула Наурз.р-на, 1895 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, женат, на иждивании 3 чел; неграмотный, имел - 3 лошади, 1 верблюду, 1 корова, 2 быка, 1 теленок,20овец , 3 козы, сепаратор – 1, 1 землянка и 1 кибитка;	решением Тройки от05.05.1930г. освобожден с зачетом заключения;	-
279.	Жилкайдаров Мурзахан	урож.12 аула Наурз.р-на, 46 лет,прож.там же, б/п,скотовод,	сведений нет;	Дата реабилитации не указана
280.	Жумабаев Баеке (или Джумабаев Бейке)	урож.10 аула Наурз.р-на, 21 год ,прож.там же, б/п, скотовод,бедняк, женат. На иждивении 3 чел.,малограмотный,имел - 2 лошади, 2 козы, землянка июрта;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
281.	Жусупов Шакир	урож.12 аула Наурз.р-на, 39 лет ,прож.там же, б/п, скотовод,бедняк, член аулсовета, женат. На иждивении 5 чел.,неграмотный,имел - 2 лошадь, 4 коровы, 1 бычок,	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана

		1 землянка не судимый;		
282.	Идельбеков Баяш	урож.8 аула Наурз.р-на, 1887 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, сын бая Каржасова Идельбая (умершего), женат, на идживании 5 чел., грамотный, имел - 1 лошадь,2 коровы, юрта и землянка;	арестован 16.11.1929 г. решением Тройки от05.05.1930 г. заключен в концлагерь на 5 лет ;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
283.	Игзинов (или Изгинов) Сейдазы	урож.10 аула Наурз.р-на, 1900 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод-бай, женат, малограмотный, не судимый;	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки от18.12.1929 г. расстрелян;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
284.	Измаилов	урож.1 аула Наурз.р-на, татарин, служавший РайФО,	сведений нет;	-
285.	Ильясов Шейхастан	урож.9 аула Наурз.р-на, 28 лет, прож.там же, б/п, скотовод-средняк, женат, на идживании 8 чел., малограмотный, имел - 10 лошадей,2 жеребенка, 6 коров,1 теленок, 27 баранов, 18 коз, юрта и землянка;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
286.	Ирсарин Минайдар	1902 г.р., урож.10 аула Наурз.р-на,	решением Тройки от24.04.1930г.расстрелян;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
287.	Ирсарин Таирбек	урож.15 аула Наурз.р-на, 38 лет, прож.там же, б/п, скотовод в урожище «Коктыра», женат – 3 души, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от17.12.1929 г. освобожден с зачетом предварительного заключения;	Дата реабилитации не указана
288.	Исабаев Нурмагамбет	1891 г.р., урож.2 аула Наурз.р-на, образование начальное; скотовод,	арестован 01.01.1930 г. решением Тройки от14.07.1930 г. заключен в концлагере на 3 года;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
289.	Исембаев Султан	урож.10 аула Наурз.р-на, 1904 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, сын бая, отец привлечен к ответственности по делу националистов Дулатова и др.,женат – 6 душ, малограмотный,	не судимый; арестован 16.11.1929г. решением Тройки от05.05.1930 г. подвергнут заключению в концлагерь на 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
290.	Исенбаев Абиляхаир	1881 г.р., урож.3 аула Наурз.р-на, образование начальное; работал скотовод;	арест., 01.01.1930 (мера наказания не известна);	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
291.	Исмагулов Хамит	урож.10 аула Наурз.р-на, 1909 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, брат руководителя и организатора Батпакаринского восстания	арестован 22.11.1929 г. решением Тройки от25.12.1929 г. расстрелян (Акт от 27.01.1930 г.);	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года

		Исмагулова Ахмедьи;		
292.	Исмаилов Нуржан	урожд. 10 аула Наурз.р-на, 39 лет, прожд.там же, б/п, скотовод-бай, женат – 7 душ, грамотный,	не судимый; решением Тройки расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
293.	Исмаилов Макажан	урожд. 5 аула Наурз.р-на, бай, влиятельный аксакал,	сведений нет;	-
294.	Исмухамбетов Арыстан	урожд. 8 аула Наурз.р-на, 1889 г.р., прожд.там же, б/п, скотовод в урочище «Саркупа», женат, на идживании 3 чел., малограмотный, имел - 6 лошадей, 2 жеребенка, 2 верблюда, 2 коровы, 2 теленка, 34 барана, не судимый;	арестован 16.11.1929г. в начале 19.12.1929 г. определена высылка 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
295.	Ищанов Кабимолда	- урожд. 10 аула Наурз.р-на, 25 лет, прожд.там же, в урочище «Шмюкте», б/п, скотовод, женат – 6 душ, на идживании 5 чел., малограмотный, имел - 2 лошади, 2 жеребенка, 2 верблюда, 3 коровы, 3 теленка, 30 баранов, землянка, кибитка;	решением Тройки от 17.12.1929 г. заключен в концлагере на 3 года, позже решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	Дата реабилитации не указана
296.	Кабаков Кулахмет	урожд. 7 аула Наурз.р-на, 35 лет, жил в 10 ауле Наурз.р-на, б/п, бай, сын бия, женат – 2 детей, малограмотный, не судимый;	арестован 30.11.1929 г. , решением от 09.12.1929 г. расстрелян;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
297.	Кабылов Бирмагамбет	урожд. 5 аула Наурз.р-на, прожд.там же, б/п, скотовод,	КОО ОГПУ	-
298.	Кабылов Ермагамбет	урожд. 6 аула Наурз.р-на, влиятельный аксакал,	сведений нет;	-
299.	Кадильбаев Назаман	урожд. 9 аула Наурз.р-на, 25 лет,	решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
300.	Кадырбаев Аскарбек	урожд. 1 аула Наурз.р-на, 1900 г.р., прожд.там же, б/п, скотовод;	арестован 16.11.1929г., решением Тройки от 18.05.1930г. заключен в концлагере на 10 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР. Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
301.	Кадырбаков (или Кадырбеков) Сабит (Сагид)	урожд. 8 аула Наурз.р-на, 22 лет, житель 7 аула Тур.р-на, б/п, служащий, окончил школу младшего состава в 1926г. организатор восстания в 12 ауле Наурз.р-на, женат, на идживании 3 чел., грамотный;	решением Тройки от 19.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано (Акт от 27.01.1930 г.);	-
302.	Каинов Сагамбай	урожд. 1 аула Наурз.р-на, 22 лет, прожд.там же, б/п, скотовод,	сведений нет;	-
303.	Каинов Туртай	урожд. 1 аула Наурз.р-на, 38 лет, прожд.там же, б/п,	в начале определена 3 года	-

		скотовод-средняк, женат – 10 душ, малограмотный, не судимый;	концлагерей, позже решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	
304.	Каиралапов Нуреке	урож. 8 аула Наурз.р-на, 47 лет, прож.там же, б/п, скотовод-бедняк, женат – 4 души, малограмотный, не судимый;	в начале решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
305.	Каиров Габбас	урож. 9 аула Наурз.р-на, средняк;	сведений нет;	-
306.	Кайманов Кали	урож. 2 аула Наурз.р-на,	решением Тройки от 24.01.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	-
307.	Конгарбеков Иргазы	урож. 1 аула Наурз.р-на, 40 лет, прож.там же, б/п, скотовод-бедняк, малограмотный, не судимый;	решением Тройки заключен в концлагере на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	-
308.	Кантемиров Идрис	урож. 7 аула Наурз.р-на, 48 лет, прож.там же, б/п, скотовод,	сведений нет;	-
309.	Каржаубаев Умбет	урож. 5 аула Наурз.р-на, прож.там же,	сведений нет;	-
310.	Каржауов Ахмет	урож. 8 аула Наурз.р-на, 24 лет, прож.там же, б/п, скотовод-бедняк, женат – 3 души, грамотный, не судимый;	решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
311.	Кацигулов (или Кошегулов) Салгара	урож. 9 аула Наурз.р-на, 28 лет, прож.там же, б/п, скотовод в хоз/ауле «Когабай», женат, на идживании 3 чел., образование низшее, имел – 1 лошадь, 1 корва, зимовка и кибитка;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
312.	Кендирбаев Нургалий	урож. 12 аула Наурз.р-на,	сведений нет;	-
313.	Кигашпаев Байгали	урож. 7 аула Наурз.р-на, 1874 г.р., прож.там же, б/п, бай, женат – 5 душ, неграмотный, не судимый;	арестован 22.11.1929 г., решением Тройки от 25.12.1929 г. заключен в концлагере на 10 лет;	-
314.	Кидильбаев Азамат	урож. 7 аула Наурз.р-на, 1874 г.р., прож.там же, б/п, бай, женат – 5 душ, неграмотный, не судимый;.,	арестован 22.11.1929 г	-
315.	Кийсыкбаев Нургали	урож. 9 аула Наурз.р-на, 1906 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, председатель аулсовета, женат, семья 3 чел., малограмотный;	арестован 30.11.1929 г., в начале определена 5 лет концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 3 года;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР. УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
316.	Кожанов Калий	урож. 2 аула Наурз.р-на, 58 лет, прож.там же, б/п,	сведений нет;	-

		скотовод,		
317.	Кожасов Байша	урож.10 аула Наурз.р-на, 1856 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод в хоз/ауле «Тожас», женат, малограмотный, имел - 1 лошадь, 9 коров,50 баранов, 1 бричка, зимовка и кибитка;	арестован 16.11.1929 г.,решением Тройки от05.05.1930 г. подвергнут высылке в Сибирь на 3 года;	Дата реабилитации: 31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
318.	Кожаметов Искендир	урож.12 аула Наурз.р-на, 1892 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод;	арестован 16.11.1929 г., в начале определена высылка 3 года , затем решением Тройки от05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
319.	Кожаметов Увалий	урож.1 аула Наурз.р-на, 1999 г.р.,прож.в Кустанае, б/п, бай, хоз/аул «Шенбер», мулла, женат – 5 душ, малограмотный, не судимый;	арестован 05.12.1929 г., решением Тройки при ПП ОГПУ вКазахстане от 17.12.1929 г. заключен в концлагере на 10 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
320.	Колбаев Нурхан (или Нуркан)	урож.7 аула Наурз.р-на, 1881 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, женат – 8 душ, малограмотный, не судимый;	арестован 22.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930г. заключен в концлагере на 10 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
321.	Кувандыков Исмагул	урож.10 аула Наурз.р-на, 54 года, прож.там же, б/п, бедняк, женат, на идживании 10 чел., малограмотный, имел – 3 лошади,4коровы,8 баранов, 7 коз, юрта и землянка;	освобожден решением Тройки от11.12.1929 г.;	-
322.	Култаев Кадырбай (илиКаирбай)	урож.9 аула Наурз.р-на, 23 лет, прож.там же, б/п, скотовод, женат, на идживании 4 чел., малограмотный, имел - 3 лошади, 2 жеребенка, 7 коров, 3 теленка,5 баранов, юрта и землянка;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
323.	Куляков Шаяхмет	1900 г.Тургайская обл., Наурзуменский район, 5 аул. начальное	решением Тройки от 13.05.1930г. расстрелян;	17 июня 1989 г. Генеральная Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
324.	Кульпеисов Сейдахмет	урож.3 аула Наурз.р-на, 39 лет, прож.там же, б/п, скотовод в урожище «Майльды», б/п, скотовод, женат – 8 душ, неграмотный, имел - 3 коров, 3 теленка,5 баранов,1 юрта и 1 саманная избушка, не судимый;	решением Тройки от17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
325.	Кутубаев Тосан	урож.5 аула Наурз.р-на, прож.там же, б/п, скотовод,бай, влиятельный аксакал,	КОО ОГПУ	12 апреля 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля

				1993 года
326.	Кутыбаев Нурахмет	урож.10 аула Наурыз.р-на, 45 лет, прож.там же, б/п, скотовод в хоз/ауле «Жамет», женат, на идживании 3 чел., неграмотный, имел - 1 лошадь, 2 коровы, 2 козы, зимовка и кибитка, не судимый;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
327.	Кушпанов Кенжетай	урож.9 аула Наурыз.р-на, 54 лет, прож.там же, б/п, бедняк, женат – 3 души, неграмотный, при разгроме кооператива в 9 ауле взял 1 плитку чая, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
328.	Курманов Султан	урож.9 аула Наурыз.р-на, 55 лет, прож.там же, б/п, бедняк, женат – 5 душ, неграмотный, при разгроме кооператива в 9 ауле взял 1 пиджак, 1 плитку чая, 1 метр мануфактуры, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. заключен в концлагере на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	-
329.	Кыскабасов Оскар	урож.9 аула Наурыз.р-на, 32 лет, прож.там же, б/п, скотовод-средняк в хоз/ауле «Байше», женат – 3 души, малограмотный, имел - 4 лошади, 2 коровы, 10 баранов, зимовка, не судимый;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
330.	Мамырбаев Каражигит	урож.7 аула Наурыз.р-на, 55 лет, прож.там же, б/п, скотовод,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	
331.	Мендыбаев Мулдахмет -	урож.12 аула Наурыз.р-на, 38 лет, прож.там же, б/п, скотовод-бедняк, женат – 3 души, малограмотный;	решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
332.	Молдабаев Абау	урож.8 аула Наурыз.р-на, скотовод-бедняк	сведений нет;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
333.	Мукеев (или Мукиев) Ирыш	урож.9 аула Наурыз.р-на, 27 лет, прож.там же, б/п, скотовод, хоз/аул «Узункуга», женат, на идживании 3 чел., неграмотный, имел - 1 лошадь, 3 коровы, 1 теленка, 4 барана, 3 козы, юрта и землянка, не судимый;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	-
334.	Наженов Баске	урож.10 аула Наурыз.р-на, 1907 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, холост, кандидат, ВКП (б), грамотный, не судимый;	решением Тройки от 19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
335.	Накипов Ахмет	урож.10 аула Наурыз.р-на, 55 лет, прож.там же, б/п, скотовод;	решением Тройки от 24.04.1930 г. заключен в	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР

			концлагере на 10 лет;	Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
336.	Накипов Хамза	урож.10 аула Наурз.р-на, 1901 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, имел - 4 лошади, 3 коровы, 6 овец, кибитка;	решением Тройки от05.05.1930 г. заключен в концлагере на 3 года;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
337.	Наурузбеков Ахат	урож.10 аула Наурз.р-на, 1892 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, женат, на идживании 7 чел., образование начальное, арестован 16.11.1929 г.,	решением Тройки от25.12.1929г. расстрелян (Акт от 27.01.1930 г.), имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
338.	Наурузбеков Орманбек	урож.10 аула Наурз.р-на, 43 лет, прож.там же, состоял в Алаш Орде 2 мес 1919 года , в данное время б/п, в 1922-23 гг. –весовщик-заготовщик в Тургайской райпродкомиссии, женат – 7 душ, грамотный,	решением Тройки от25.12.1929г. расстрелян (Акт от 22.02.1930 г.), имущество конфисковано;	-
339.	Наурузбеков Фазыл	урож.10 аула Наурз.р-на, 1895 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, образование начальное; 22.11.1929 г.,	решением Тройки от23.12.1929г. расстрелян (Акт от 27.01.1930 г.), имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
340.	Омаров Испандеяр	урож.10 аула Наурз.р-на, 1870 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод-средняк, один год был председателем аулсовета, 2 жены, 6 детей, грамотный, не судимый;	арестован 22.11.1929 г.,в начале 23.12.1929 г. определено 3 года концлагарей,позже решением Тройки от05.05.1930г. освобожден с зачетомсрока заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
341.	Омаров Меркен	урож.10 аула Наурз.р-на, 25 лет, прож.там же, б/п, скотовод-средняк, женат, на идживании 1 чел., грамотный, имел - 3 лошади, 2 коровы,10 овец;	в 1929 году, Оперативная группа ИП ОГПУ в Казахстане.	-
342.	Ораков Шайахмет	урож.10 аула Наурз.р-на, 1894 г.р.,прож.там же, б/п, председатель Наурзумского райсоюза «Кошчи», семейный; арестован 30.11.1929 г.,	решением Тройки от 08.05.1930г. заключен в концлагерь на 10 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
342.	Отебаев Сандыбай	урож.8 аула Наурз.р-на, прож.там же, б/п, скотовод,	сведений нет;	-
344.	Раимбеков Айтмагамбет	урож.9 аула Наурз.р-на, прож.там же, б/п, скотовод,	решением Тройки от 24.04.1930г. определено заключено в концлагерь на 5 лет;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
345.	Сакибаев Жалмагамбет	урож.12 аула Наурз.р-на, 1889 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, хоз/ауле «Шалбар-хан», бывший бай, в данное время – средняк, женат, на идживании 4 чел.,	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от23.12.1929 г. подвергнут расстрелу, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года

		малограмотный, имел - 3 лошади, 5 коров, 2 быка, 7 баранов, сепаратор - 1, землянка и кибитка, участок совещания в доме Контарбаева;		
346.	Саржаков Альмагамбет	урож. 8 аула Наурыз.р-на, 51 лет, прож. там же, б/п, скотовод-средняк, женат – 5 душ, грамотный, не судимый;	решением Тройки от 23.12.1929 г. заключен в концлагерь на 3 года;	-
347.	Саркубенов Артыкбай	урож. 5 аула Наурыз.р-на, прож. там же, б/п, скотовод;	КОО ОГПУ Кустанайской обл.	12 апреля 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14.04.1993
348.	Сарбаев Хамза	урож. 10 аула Наурыз.р-на, 1887 г.р., прож. там же, б/п, занимал должность аулсовета «Кошчи», скотовод хоз/ауле «Бульдск», женат, женат, на идживании 3 чел., малограмотный, имел - 1 лошадь, 3 коровы, 3 козы, зимовка и кибитка;	арестован 16.11.1929 г., в начале было определено 5 лет концлагарей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
349.	Сарбасов Кусаин	урож. 10 аула Наурыз.р-на, 39 лет, прож. там же, б/п, бедняк, женат, на идживании 2 чел., малограмотный, имел - 3 лошади, 1 жеребенка, 3 коровы, 2 теленка, 8 баранов, юрта и зимовка;	освобожден 11.12.1929 г.;	-
350.	Сатбаев Ахмеджан	урож. 8 аула Наурыз.р-на, 23 лет, прож. там же, б/п, рыбак, на идживании брата, имущества не имеет, малограмотный,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
351.	Сатбаев Мухаметжан	урож. 8 аула Наурыз.р-на, средняк,	14.02.1930 года в пор. ст. 202 и 2 УПК из под стражи освобожден.	-
352.	Сеилов Ауесхан	урож. 8 аула Наурыз.р-на, 1893 г.р., прож. там же, б/п, скотовод;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 24.04.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
353.	Сеилов Туреш	урож. 8 аула Наурыз.р-на, 24 лет, прож. там же, б/п, бедняк, семья 8 чел., несудимый;	решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом срока заключения;	-
354.	Сеитов Жумабек	урож. 1 аула Наурыз.р-на, 25 лет, прож. там же, б/п, женат, на идживании 3 чел., малограмотный, имел - 1 лошадь, 1 корова – скот получил от конфискации, кибитка;	освобожден решением Тройки от 19.12.1929 г.;	-
355.	Сеитов Макей	урож. 1 аула Наурыз.р-на, 48 лет, прож. там же, б/п,	в 1929 году, Оперативная группа	-

		скотовод ;	ПП ОГПУ в Казахстане.	
356.	Сергеев Жусуп	урож.10 аула Наурыз.р-на, 48 лет,прож.там же, б/п, бедняк, женат – 5 душ, неграмотный, имел - 2 лошади, 2 коровы, 1 бык, 5 баранов, землянка и кибитка;	решением Тройки от19.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
357.	Смагулов Ахмедия	урож.9 аула Наурыз.р-на, 41 лет,прож.там же, б/п, скотовод, один из организаторов и руководителей восстания;	решением Тройки расстрелян (Акт от 08.05.1929 г.);	-
358.	Стамкулов Кошмурши	урож.1 аула Наурыз.р-на, 22 лет,прож.там же, б/п, бедняк,занимал должность председателя аулсовета,схолост, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от17.12.1929г . освобожден с зачетом заключения;	-
359.	Тайконуров Рахимжан	урож.7 аула Наурыз.р-на, 30 лет,прож.там же, б/п, скотовод, бай, женат – 7 душ, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от25.12.1929г. заключен в концлагере на 10 лет;	7 сентября 1989 г. Костанайская облпрокуратура Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
360.	Такибалин Нурпеис	1900 г. Тургайская обл., Наурузменский р-н, 10 аул.скотовод	решением Тройки от 24.04.1930г. осужден к заключению в концлагере на 10 лет;	июнь 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
361.	Тайлакбаев Камалий	1893 г.р., урожай.1 аула Наурыз.р-на, скотовод;	решением Тройки от05.05.1930г. расстрелян;	-
362.	Тасыбаев Тайлибай – (или Тайлякбай)	урож.12 аула Наурыз.р-на, 1867 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод; женат, малограмотный, имел - 2 лошади, 2 коровы, землянка и кибитка;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от23.12.1929 г. заключен в концлагерь на 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
363.	Ташикбаев Амржан	урож.8 аула Наурыз.р-на, 47 лет,прож.там же, б/п,бедняк, женат, на идживании 4 чел., неграмотный, имел - 2 лошади, 2 коровы, 1 теленок, юрта и землянка;	решением Тройки от19.12.1929г . освобожден с зачетом заключения;	-
364.	Ташикбаев Кокеш	урож.8 аула Наурыз.р-на, 25 лет,прож.там же в урочище «Саркона», б/п, холост, на идживании брата, малограмотный, имущества нет;	решением Тройки освобожден с зачетом заключения;	-
365.	Тенгибаев Абдрахман	урож.9 аула Наурыз.р-на, 40 лет,прож.там же, б/п, середняк, сын муллы и сам также выполняет обязанности муллы, женат, малограмотный, не судимый; имущество конфисковано;	решением Тройки расстрелян;	-
366.	Токсанов Досмагамбет	урож.5 аула Наурыз.р-на, 1862 г.р.,прож.в ауле 6 Наурыз.р-на, б/п, скотовод,	решением Тройки от 14.07.1930 г. расстрелян;	12 апреля 1999 г. Костанайская облпрокуратура

		сын волуправителя, сам бывший волуправитель;		Закон РК от 14 апреля 1993 года
367.	Тортайбаев Орунбай	урож.12 аула Наурыз.р-на, 1867 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод, женат, на идживании 4 чел., неграмотный, имел - 2 лошади, 9 коров, 7 баранов, кибитка изземлянка;	решением Тройки от23.12.1929г.заключен в концлагере на 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
368.	Туйгумбаев Кошекбай	урож. Наурыз.р-на;	сведений нет;	-
369.	Тукубалин Нурпейс	урож.10 аула Наурыз.р-на, прож.там же, б/п, скотовод,	Тройка при ПП ОГПУ в Казахстане	июнь 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
370.	Тулбаев Айнабек	1898 г.р.,урож.7 аула Наурыз.р-на, скотовод;	решением Тройки от24.04.1930г. расстрелян;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
371.	Тулькубаев Оспан	урож.9 аула Наурыз.р-на, 63 лет,прож.там же, б/п, зажиточный, женат, на идживании 2 чел., неграмотный, имел - 7 лошадей, 2 коровы, 19 баранов и коз, кибитка и землянка, не судимый;	решением Тройки от19.12.1929г. освобожден с зачетомпредварительного заключения;	-
372.	Тургайбаев Жумабай	урож.12 аула Наурыз.р-на, 1876 г.р.,прож.там же, б/п, скотовод;	арестован 22.11.1929 г.,в начале решением Тройки выслан на 3 года, позже решением от05.05.1930г. освобожден с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
373.	Тургенбеков Кушербай	1904 г.Тургайская обл., Наурызменский район, 8 аул.начальное образование. Скот	решением Тройки от 24.04.1930г. осужден к заключению в концлагере на 10 лет;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
374.	Турсунбеков Кушербай	1904 г.р., урож.8 аула Наурыз.р-на,образование начальное, скотовод.	арест. 01.01.1930 г. решением Тройки от24.04.1930 г. подвергнут к 10 годам концлагерей;	июнь 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
375.	Ускенов Алтынбай	урож.8 аула Наурыз.р-на, 19 лет,прож.там же, б/п, скотовод,холост, малограмотный, имел - 15 лошадей, 2верблюда, 1корова, 20 овец, юрта и саманка;	сведений нет;	-
376.	Шайбасов Дау	урож.11 аула Наурыз.р-на,прож.там же, б/п, скотовод,	сведений нет;	-
377.	Шегиров Ахмет	урож.2 аула Наурыз.р-на, середняк, отец-бай;	сведений нет;	-
378.	Шеменбаев Нургали	1874 г.р., урож.10 аула Наурыз.р-на,образование начальное, скотовод;	арест. 01.01.1930 г., решением Тройки от24.04.1930	июнь 1989 г. Прокуратура Казахской ССР

			г. заключен в концлагере на 3 года;	Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
379.	Шопанов Кайсары	урож. 10 аула Наурыз.р-на, 1885 г.р., прож. там же, б/п, скотовод-бай в хоз/ауле «Шулекты», семейный – 3 души, неграмотный, несудимый;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 09.12.1929 г. расстрелян;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
380.	Шонанов Мукожан (Мужан);	урож. 5 аула Наурыз.р-на, прож. там же, б/п, скотовод, образование начальное;	решением Тройки от 14.07.1930г. расстрелян	12 апреля 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля 1993 года
381.	Юзбаев Хамза (он же Джузбаев)	урож. 10 аула Наурыз.р-на, 1888 г.р., б/п, скотовод кооперативных организаций, середняк, сын кандидата в волуправители, бывший Алаш-Ордынец, служил в Алаш Ордынских воинских частях, сородич известного буржуазного националиста, лидер партии А.О- Дулатова Миржакупа, руководителей восстания Бекжанова и Наурузбековых, грамотный, учился в 2-х классовом училище, имеет 2 жены, 2 детей, в 1922-24 гг. Был председателем ВИКа, с этого времени работал по линии кооперации, судился по 14 и 16 ст. УК-оправдан;	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки от 03.02.1930г. расстрелян (акт от 21.04.1930 г.);	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
Тургайский район				
382.	Айжанов Айшибек	урож. 15 аула Тург.р-на, 20 лет, прож. там же, б/п, скотовод;	сведений нет;	-
383.	Альдажнов Бирман	урож. 15 аула Тург.р-на, 1869г.р., прож. там же, б/п, скотовод, грамотный, не судимый;;	арестован 21.11.1929 г., решением Тройки от 15.12.1929 г. заключен в концлагерь на 10 лет	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
384.	Амиров Бекмагомбет	урож. 15 аула Тург.р-на, 1895 г.р., прож. там же, б/п, скотовод, холост, малограмотный, не судимый;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 11.12.1929 г. заключен в концлагерь на 3 года;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
385.	Аякбергенов Тшкен (или Тшкан)	урож. 15 аула Тург.р-на, 1909 г.р., прож. там же, чл. ВЛКСМ, скотовод, холостой;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 11.12.1929 г. заключен в концлагерь на 3 года;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
386.	Баишев Анен	урож. 11 аула Тург.р-на, 1893 г.р., прож. там же, б/п, скотовод, женат, судим за агитацию против проведения конфискации баев;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 09.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
387.	Байдтльдин Абубакир	урож. 15 аула Тург.р-на, 1891 г.р., прож. там же, б/п, скотовод;	арестован 21.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1929 г.	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР

			заключен в концлагерь на 10 лет;	Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
388.	Байжанов Койшыбек	урож. 15 аула Тург.р-на, 20 лет, прож.там же,б/п,сын бая, женат, дочь, живет с родителями, грамотный, не судимый;	решением Тройки от11.12.1929 г. заключен в концлагерь на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г освобожден из-под стражи с зачетомзаклучения;	-
389.	Баймухамедов Назарбек	урож. 15 аула Тург.р-на, 20 лет, прож.там же,б/п,сын бая,живет с отцом, холост, образование низшее;	арестован 30.11.1929 г., в начале определена 5 лет концлагерей; позже решением Тройки от 05.05.1930 г освобожден с зачетомпредварительного заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
390.	Байтугелев Альмагамбет	урож. 15 аула Тург.р-на, 66 лет, прож.там же,б/п, бай, женат- 2 жены, 2 детей, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929 г. выслан на 3 года;	-
391.	Байтурсынов Машен	57 лет, казах аула № 1 Тург.р-на, ныне проживает в ауле № 1 Карсаки, р-на Кзыл-Ординского округа;	решением Тройки от24.04.1930 г освобожден;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
392.	Балтабаев (или Болтыбаев) Абайдильда	урож. 15 аула Тург.р-на, 1867 г.р., прож.там же, б/п,скотовод, сведений о семье нет;	арестован 30.11.1929 г., в начале определена 10 лет концлагерей; позже решением Тройки от 05.05.1930 г.заключен в концлагере на 2 года;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
393.	Бейсенов Хамитбек	1882 г.Кустанайская обл., Тургайский район.	решением Тройки от24.01.1930 г. освобожден;	-
394.	Бекишов Аскар	урож. 15 аула Тург.р-на, прож.там же, б/п,скотовод;	решением Тройки выслан на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г освобожден из-под стражи с зачетомзаклучения;	-
395.	Бекмагамбетов Даужан	1894 г.р., урож. 13 аула Тург.р-на, без определенных занятий;	решением Тройки от13.05.1930г. расстрелян;	29 ноября 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
396.	Бекмагамбетов Даурен	1901 г.р., урож. 13 аула Тург.р-на, без работный;	решением Тройки от13.05.1930г. расстрелян;	29 ноября 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
397.	Бекбулатов Хусаин	урож. 15 аула Тург.р-на, 43 лет, прож.там же,б/п, бедняк, отец его аульный страшина иволуправитель, сам пользуется огромный	решением Тройки от25.12.1929 г.заключен в концлагере на 5 лет;	-

		авторитет в ауле, в 1920 – председатель ВИКа, женат – 5 душ, малограмотный;		
398.	Бекъов Кокетай	урож. 13 аула Тург.р-на,	решением Тройки от 24.04.1930 г. осужден и заключен в концлагере на 5 лет;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
399	Бердыбаев Есгалий	урож. 17 аула Тург.р-на, 1906 г.р., прож.там же, чл. ВЛКСМ с 1927 года, бедняк, женат;	арестован 30.11.1929 г., в начале 13.12.1929 г. определена 3 года концлагерей; позже решением Тройки 05.05.1930 г освобожден с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
400	Бердыгулов Байбосын	урож. 15 аула Тург.р-на, 1884 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, женат;	решением Тройки от 09.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
401.	Бердыгулов Шынберген	урож. 15 аула Тург.р-на, 1910 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, сын бая, проживает с братом Бердыгуловым Байбосыном, женат, гармотный, не судимый;	арестован 30.11.1929 г., в начале определена 3 года концлагерей; позже решением Тройки от 05.05.1930 г освобожден с зачетом заключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
402.	Бержанов Шамшибай	урож. 15 аула Тург.р-на, 29 лет, прож.там же, б/п, скотовод,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
403.	Бержанов Шоттыбай (или Шолтобай)	урож. 15 аула Тург.р-на, 29 лет, прож.там же, б/п, батрак , член профсоюза СХПР, холост, не судимый;	решением Тройки 13.12.1929 г. освобожден с зачетом предварительного заключения;	-
404.	Бошканов (или Бажканов) Мулдахмет	урож. 1 аула Тург.р-на, 1891 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, бай, женат – 2 души, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 25.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
405.	Бурамбаев Ергали -	урож. 15 аула Тург.р-на, 50 лет, прож.там же, б/п, середняк, женат – 6 душ, малограмотный, не судимый;	решением Тройки 13.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
406.	Джамегов Ерден	урож. 15 аула Тург.р-на, 1859 г.р., прож.там же, б/п, скотовод;	решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 10 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
407.	Джаметов Нурмагамбет	- урож. 15 аула Тург.р-на,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
408.	Джусупов Аскар	урож. 15 аула Тург.р-на, 1885 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, сведений о семье нет;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года

409.	Джусупов Кошкар (Кашке)	- урож. 15 аула Тург.р-на, 1889 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, семейный;	арестован 30.11.1929 г.,решением Тройки от08.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
410.	Дусекеев Жарлыгас	урож. 15 аула Тург.р-на, 34 лет, прож.там же,б/п, середняк, женат, дочь и на иждивении брат. Неграмотный, не судимый;	решением Тройки 11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
411.	Дюсекеев Байдильда-	урож. 17 аула Тург.р-на, 40 лет, прож.там же,б/п, бедняк, женат – 2 жены, 8 душ, малограмотный, не судимый;	решением Тройки 13.12.1929 г. освобожден с зачетом предварительного заключения;	-
412.	Есимов Кенжебай	урож. 15 аула Тург.р-на, 26 лет, прож.там же,б/п, бедняк, председатель аулсовета «Кошчи», холост, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от13.12.1929 г. заключен в концлагере на 10 лет; позже решением Тройки от 05.05.1930 г освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	23 июня 1960 г. Кустанайский облсуд за отсутствием состава преступления
413.	Есекеев Жунус	урож. 15 аула Тург.р-на, 37 лет, прож.там же,б/п, скотовод,	решением Тройки освобожден с зачетом заключения;	-
414.	Жаметов Нурмагамбет	урож. 15 аула Тург.р-на, 59 лет, прож.там же,б/п, скотовод,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
415.	Жанбосынов Садман	1886 г.р.,урож. 2 аулаТург.р-на, скотовод,	решением Тройки от13.05.1930 г. расстрелян;	26 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
416.	Жангобаев (или Жанбагаев) Бекен -	урож. 15 аула Тург.р-на, 26 лет, прож.там же,б/п, скотовод;	решением Тройки от 11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
417.	Ирсарин Ерман	урож. 17 аула Тург.р-на, 18 лет, прож.там же,б/п, скотовод;	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
418.	Исбергенов (или Имбергенов) Таргын -	урож. 11 аула Тург.р-на, 42 лет, прож.там же,б/п, середняк, отец был бай, волстаршина; женат- 7 душ, малограмотный,	в 1927 году был осужден за драку на 3 месяца; решением Тройки от 13.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	7 июля 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
419.	Искахов Анес	1881 г. урож. 13 аула Тург.р-на,	сведений нет;	-
420.	Испулов Сагимбек	урож. 15 аула Тург.р-на, 22 лет, прож.там же, ВЛКСМ , скотовод;	решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	-
421.	Касенов Жаман	урож. 15аула Тург.р-на, 27 лет, прож.там же,б/п, бедняк, приказчик потребительского общества, женат – 5душ,	решением Тройки от 13.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-

		грамотный, не судимый;		
422.	Каржауов Нурмагамбет -	1887 г.р., урож. 12 аула Тург.р-на, прож.там же, б/п, скотовод, крепкий середняк, женат, на идживании 4 чел., грамотный, имел - 2 лошади, 4 коровы, 2 быка, 1 кибитка и 1 землянка, не судимый;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от 19.12.1929 г. определена 3 года концлагерей; позже решением Тройки от 05.05.1930 г освобожден из-под стражис зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
423.	Кигашбаев Истлеу	урож. 15 аула Тург.р-на, 41 год, прож.там же, б/п, середняк, женат, 3 детей, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от 11.12.1929 г. выслан на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден из-под стражис зачетом заключения;	-
424.	Кошаганов Вали	урож. 15 аула Тург.р-на, 1866 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, женат, на идживании 7 душ,	арестован 21.11.1929 г., в начале высылка на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
425.	Кубеков Ташмагамбет	урож. 1 аула Тург.р-на,	решением Тройки от 24.04.1930 г. осужден к заключению в концлагерь на 10 лет;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
426.	Куленов Исхак	урож. 1 аула Тург.р-на, 42 год, прож.там же, б/п, бедняк, холост, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
427.	Кулмагамбетов Сергазы	урож. 15 аула Тург.р-на, 1894 г.р., прож.там же, б/п, бедняк, женат - 9 душ, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
428.	Магамбетов Токкожа	урож. 15 аула Тург.р-на, 27 лет, прож.там же, б/п, скотовод;	решением Тройки от 11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
429.	Майдаланов Тыраш	урож. 15 аула Тург.р-на, 1868 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, сведений о семье нет;	арестован 21.11.1929 г., в начале определена на 10 лет концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 2 года;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
430.	Маутжанов Мамбет	урож. 1 аула Тург.р-на, 1892 г.р., прож.там же, б/п, скотовод, бай, женат, не судимый;	арестован 21.11.1929 г., решением Тройки от 25.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
431.	Магамбетов (или Махмбетов) Нурахмет	урож. 15 аула Тург.р-на, 44 лет, прож.там же, б/п, мулла, женат - 4 души, грамотный, не судимый;	решением Тройки заключен в концлагере на 10 лет;	-
432.	Минеев	урож. 15 аула Тург.р-на, 44	арестован 30.11.1929	23 декабря 1991 г.

	Бультрук (или Байтурик)	лет, прож.там же,б/п, скотовод, женат;	г., в начале определена 5 лет концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
433.	Насибуллин Аюдулла	урож. Тург.р-на,	сведений нет;	-
434.	Нашиков Искак -	урож. 16 аула Тург.р-на, 40 лет, прож.там же,б/п, скотовод,	решением Тройки заключен в концлагеря 10 лет;	-
435.	Нукенов Байджан	урож. 15 аула Тург.р-на, 1866 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, бай, женат, не судимый;	арестован 21.11.1929 г., решением Тройки от 15.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
436.	Нурмухамбетов Мухан	урож. 1 аула Тург.р-на, 40 лет, прож.там же,б/п, бедняк, злостный аткаминер, женат, малограмотный, судился за скотоводство;	решением Тройки от 5.12.1929 г. расстрелян;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
437.	Нурмухамедов Ескожа	15 аула Тург.р-на, 43 лет, прож.там же,б/п, середняк, женат – 4 души, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от 11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
438.	Нуршабаев Абдрахман	1896 г.р.,урож. 11 аула Тург.р-на, прож.в 1 ауле Батп.р-на, б/п, грамотный, женат, на иждивении жена и сын, бай, эксплуатирующий батраков, скотовод, имеет саклю, юрту, 30 лошадей, 4 верблюдов, 2 коровы, 100 голов мелкого скота, бывший працаризме 6 лет волостным управителем, не судим,	решением Тройки от 25.12.1929 г. расстрелян;	-
439.	Омаров Мурзагалий	урож. 1 аула Тург.р-на,	решением Тройки от 24.04.1930 г. освобожден;	-
440.	Рыскулов Нуркан	1887 г.р.,урож. 7 аула Тург.р-на, скотовод,	решением Тройки от 13.05.1930 г. расстрелян;	26 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
441.	Сагимбаев Айтмагамбет	урож. 7 аула Тург.р-на,	сведений нет;	-
442.	Салдыбаев Амир	урож. 15 аула Тург.р-на, 63 лет, прож.там же,б/п,скотовод;	сведений нет;	-
443.	Сандыбаев Ниязбек	урож. 11 аула Тург.р-на, 60 лет, прож.там же,б/п, бай, женат – 5 душ, неграмотный, не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	7 июля 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
444.	Сарын Султангали	урож. 15 аула Тург.р-на, 1897 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод,	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 09.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года

445.	Стамкулов Султангали	урож. 1 аула Тург.р-на, 1904 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, член профсоюза Совторгслужащих, грамотный;	арестован 21.11.1929 г., в начале 25.12.1929 г. определена на 3 года концлагерей, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
446.	Сумбулатов Жаман	урож. 15аула Тург.р-на, 27 лет, прож.там же,б/п, скотовод,	решением Тройки освобожден с зачетом заключения;	-
447.	Сугурбаев Дошпан	урож. 15 аула Тург.р-на, 1897 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод-средняк, отец - аульный старшина, женат, неграмотный, не судимый;;	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от05.05.1930 г. заключен в концлагере на 5 лет	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
448.	Сугурбаев Курман	урож. 15аула Тург.р-на, 52 лет, прож.там же,б/п, скотовод,	14.02.1930 года в пор. ст. 202 и 2 УПК из под стражи освобожден.	-
449.	Сугурбаев Нурхан	урож. 15 аула Тург.р-на, 1881 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод,	арестован 21.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 10 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
450.	Сыргалиев Аймагамбет	урож. 15 аула Тург.р-на, 1889 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод,	арестован 21.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
451.	Табеев Успен (или Табаев Оспан)	урож. 11аула Тург.р-на, 66 лет, прож.там же,б/п, скотовод;	решением Тройки от23.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
452.	Таймагамбетов Байкен (Байкемель)	1899 г.р.,урож. 13 аула Тург.р-на,безопределенных занятий;	решением Тройки от13.04.1930 г. расстрелян;	29 ноября 1991 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
453.	Ташмагамбетов Шарафей	урож. 1 аула Тург.р-на,	решением Тройки от24.04.1930 г. осужден к заключению вконцлагерь на 5 лет;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
454.	Тенгебаев Тойкибай	1889 г.урож. 15аула Тург.р-на, 40 лет, прож.там же,б/п, скотовод,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
455.	Тлегенов Хасен	урож. 15аула Тург.р-на, 40 лет, прож.там же,б/п, бедняк, женат – 2 души, неграмотный,	решением Тройки от11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
456.	Тлеулин Баршен	- урож. 15 аула Тург.р-на, 1877 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод;	арестован 21.11.1929 г., в начале определена высылка на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
457.	Тлеулин Исмаил	- урож. 15 аула Тург.р-на, 1892 г.р.,прож.там же,б/п,	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки	23 декабря 1991 г. Прокуратура

		скотовод;	от 13.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
458.	Тлеулин Смагул	- урож. 15 аула Тург.р-на, 1889 г.р., прож. там же, б/п, скотовод; женат – 3 души,	арестован 30.11.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 10 лет, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
459.	Тургунбеков Сейдахмет	урож. 15 аула Тург.р-на, 1886 г.р., прож. там же, б/п, скотовод-средняк, аткаминер, женат – 2 жены, 7 душ, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
460.	Тырхаев Габдулла	- урож. 15 аула Тург.р-на, 1902 г.р., прож. там же, б/п, бедняк, женат – 5 душ, грамотный,	решением Тройки от 13.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
461.	Тюкин Камбар	урож. 9 аула Тург.р-на, 1896 г.р., прож. там же, б/п, скотовод;	арестован 21.11.1929 г., решением Тройки от 24.04.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
462.	Умербеков Байтен	урож. 17 аула Тург.р-на, 35 лет, прож. там же, б/п, средняк, женат – 4 души, грамотный, не судимый;	решением Тройки от 13.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
463.	Умербеков Ерман	1881 г. урож. 17 аула Тург.р-на, 48 лет, прож. там же, б/п, скотовод;	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
464.	Утетлеуов Бекбосын	урож. 15 аула Тург.р-на, 50 лет, прож. там же, б/п, бедняк, портной, женат – 2 детей и брат, малограмотный, не судимый;	решением Тройки от 11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
465.	Хусмутдинов Нуртаза	1875 г. урож. Тург.р-на;	14.02.1930 года в пор. ст. 202 и 2 УПК из под стражи освобожден.	-
466.	Шалабаев Нуртаза	урож. 15 аула Тург.р-на, 25 лет, прож. там же, член ВЛКСМ, середняк, холост, не судимый;	решением Тройки от 11.12.1929 г. заключен в концлагере на 3 года, позже решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	-
467.	Шалдыбаев Амир	1865 г.р., урож. 15 аула Тург.р- на, скотовод;	решением Тройки от 05.05.1930 г. освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	26 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
468.	Шалтаев Каракшы	- урож. 15 аула Тург.р-на, 62 лет, прож. там же, б/п, скотовод;	решением Тройки от 23.12.1929 г. освобожден с зачетом предваритель ного заключения;	-
469.	Шандыбаев	урож. 15 аула Тург.р-на,	сведений нет;	-

	Иралы			
470.	Шектыбаев Сейдахмет	урож. 15аула Тург.р-на, аткаминер, арестован,	других сведений нет;	-
471.	Шильдебаев Молдаш	урож. 16 аула Тург.р-на, 1872 г.р.,прож.там же,б/п, скотовод, женат, на иждивении 1 чел., чл.	ВКП (б) с 1927 г.; арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от24.04.1930 г. расстрелян(Акт от 08.05.1930 г.);	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
472.	Шильдебаев Иралы	урож. 15 аула Тург.р-на,прож.там же,б/п, скотовод,	решением Тройки заключен в концлагере на 3 года;	-
473.	Юсупов Досмагамбет -	урож. 15 аула Тург.р-на,прож.там же,	решением Тройки заключен в концлагере на 10 лет, имущество конфисковано;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
474.	Юсупов Башен	урож. 15аула Тург.р-на, 35 лет, прож.там же,б/п, скотовод;	решением Тройки от23.12.1929 г. освобожден с зачетомпредварительного заключения;	-
475.	Янтасов Ахмет	1876 г.р.,урож. 17аула Тург.р-на, , прож.там же,б/п, скотовод, женат, на иждивении 4 чел., малограмотный;	арестован 16.11.1929 г., решением Тройки от23.12.1929 г. расстрелян;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
Жители иных районов и городов				
Г.Кустанай				
476.	Абаканов Дос-Алий	– урожай.г.Кустаная, 17 лет, прож.в г.Кустанае, член ВЛКСМ, служащий, приказчик Казгосторга, холост, не имущий, грамотный;	решением Тройки от17.12.1929 г. освобожден с зачетомпредварительного заключения;	17 декабря 1929 г. Тройка ОГПУ Кустанайской области За недоказанность преступления
477.	Акбаев Бирмагамбет	1872 г.р., урожай.Костанайской области, скотовод,	решением Тройки от 13.05.1930г. расстрелян;	июнь 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
478.	Бейсенов Баймен	1866 г.р., урожай.Костанайской области, скотовод,	решением Тройки от 13.05.1930г. расстрелян;	-
479.	Бикмухаметов Абдулла	урож.г.Кустаная, 1889 г.р.,прож.в г.Кустанае, татарин, служащий, женат, грамотный,	арестован 05.11.1929 г., в анчале определена высылка на 3 года, позже решением Тройки от05.05.1930г. освобожден с зачетомзаключения;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
480.	Буркутов Мухамеджан	1878 г.р., урожай.Костанайской области, скотовод,	решением Тройки от 13.05.1930г. расстрелян;	26 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
481.	Габбасов Ахмедхан Закир	урож.г.Кустаная, 1889 г.р.,прож.в г.Кустанае, татарин, образование среднее, состоял до 25 лет мугалимом,	арестован 05.11.1929 г., решением Тройки от05.05.1930 г. заключен в	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от

		сырьевщик, имеет дом, сарай, лошадь и корову в Кустанае, женат, на иждивении 5 чел.,	концлагере на 5 лет;	16 января 1989 года
482.	Илишев Кокамбай	урож.г.Кустаная,	решением Тройки от 24.01.1930г. освобожден с зачетом заключения;	-
483.	Казов Нурман Иркебланович	урож. 15 аула Аманкарагайского р-на, 1887 г.р. прож.в г.Кустанае, б/п, служащий, зав.Куст,Окр.Отделением Глав.К-ры краевых периодических изданий, женат, 3 детей, окончил Куст,русско-каз. училище, состоит членом с/х артели;	арестован 05.12.1929 г., решением Тройки от 24.04.1930 г. расстрелян (Акт от 19.05.1930 г.);	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
484.	Кайдасов Баяхмет	г.Кустанай, 27 лет,	решением Тройки расстрелян (Акт от 19.05.1930 г.);	-
485.	Каумбаев Бакир -	г.Кустанай, 31 лет, служащий;	арест. 05.12.1929 г., постановлением Тройки от 18.05.1930 г. расстрелян (Акт от 19.05.1930 г.);	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
486.	Мурзафаров Омар	1869 г.Кустанайская обл, г. Кустанай	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
487.	Мусулманкулов Кайдаул	1887г.р., урож.Костанайской области, скотовод,	решением Тройки от 24.04.1930г. расстрелян;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
488.	Оринбаев Мундагалей	1905 г.урож. 14 аула Кустанайского р-на, 24 лет, прож.в г.Кустанае, член ВЛКСМ с 1924 г., служащий,участковый инструктор Куст.постребсоюза, женат, грамотный, имел – 1 лошадь, 1 ходок;	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
489.	Сактайберген Бекмагамбет	1878 г.р., урож.Костанайской области, скотовод,	решением Тройки от 24.04.1930г. расстрелян;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
490.	Фаттахов Ахияр	урож.г.Кустаная, 1901 г.р.,прож.в г.Кустанае, татарин, 28 лет, б/п, занимался хлебопашеством, женат – 4 души, был осужден в 1928 г. по ст.73 УК на 6 месяцев;	арестован 05.12.1929 г., решением Тройки от 05.05.1930 г. выслан на 2 года;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
491.	Хисанов Хакимжан Садыкович	урож.г.Кустаная, 32 год, прож.в г.Кустанай, татарин, б/п, на службе в Батпакаринском райтовариществе охотников, женат не судимый;	решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
492.	Шынбергенов	1882 г.р., урож.Костанайской	решением Тройки от	26 июня 1989 г.

	Иргазы	области, скотовод,	13.05.1930г. расстрелян;	Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
г.Тургай				
493.	Баймагамбетов Исмагамбет	урожд.г.Тургай, 37 лет, прож.в 12 ауле Батп.р-на, б/п, бедняк, вдов, семья- отец и сын, малограмотный, не судимый, скотовод-хлебопашец;	решением Тройки от17.12.1929 г. заключен в концлагере на 5 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
Аманкарагайский район				
494.	Бабак Афанасий	урожд.Семиозерного р-на, кулак, антисоветский элемент,	сведений нет;	-
495.	Бессораб (или Бессараб)	урожд.Семиозерного р-на, кулак, антисоветский элемент,	сведений нет;	-
496.	Гринев Стефан	урожд.Семиозерного р-на, кулак, антисоветский элемент,	сведений нет;	-
497.	Джанкбаев Кимадин	1876 г.урожд.2 аула Аманкарагайского р-на, 53 лет;	сведений нет;	-
498.	Кубенов Мулдагалий	урожд.2 аула Аманкарагайского р-на, 48 лет, прож.в г.Кустанае, б/п, служащий-спецсырьевщик Госторга и Сельпрома, бай, главарь подготовки восстания в Аманкарагайском р-не;	арестован 05.12.1929 г., решением Тройки от25.12.1929 г. расстрелян (Акт от 19.05.1930 г.);	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
499.	Малдыбаев Байдаулет	урожд.15 аула Аманкарагайского р-на,	решением Тройки от24.01.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	-
500.	Соловьев Александр Несторович	урожд. пос.Семиозерного Аманкарагайского р-на, 1886 г.р., прож.в г.Кустанае, русский, б/п, служащий; ,	арестован 05.11.1929 г., решением Тройки от 24.04.1930 г. расстрелян (Акт от 19.05.1930 г.);	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
Атбасарский район				
501.	Бекетаев Абдильда	урожд. 8 аула Атбасарского р- на,	решением Тройки от17.12.1929 г.освобожден с зачетом заключения;	-
502.	Бисарин Комбар	урожд. 5аула Атбасарского р- на, Акмолинского округа, 58 лет, прож.там же, б/п, средняк, род занятия – рыболовство, женат – 8 душ, неграмотный, имущественное положение – 1 лошадь, 1 корова, 1 телка, 1 юрта, не судимый;	решением Тройки от17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
503.	Бралин Баукен	1906 г.урожд. 8аула Атбасарского р-на,28 лет, прож. 8 аула Карсақп.р-на, б/п, сын скотовода-средняка, женат, неграмотный, имел – 5 лошадей, 2 верблюда, 1 корова, 6 баранов, не судимый;	ПП ОГПУ в Казахстане.Освобожд ен 17.12.1929 г.;	30 марта 1990 г. Покуратура КССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
504.	Кажбаев (или Кажбаев) Камбетия	урожд. баула Атбасарского р- на, 36 лет, прож.там же, б/п, средняк, член союза «Кошчи», женат – 5 душ,	решением Тройки от17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-

		малограмотный, имел – 1 кобыла, 2 коровы, 1 теленка, 6 баранов, 3 козы, юрта, не судимый;		
Кайдаульский район				
505.	Жамбетов Жанбурсын	1883 г.урож. 11аула Кайдальского р-на, 46 лет, неграмотный, скотовод	Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
Карсакапский район				
506.	Абдиев Ахмет	урож. 14аула Карсакап. р-на, 1884 г.р., прож.там же, б/п, скотовод-средняк, женат, неграмотный, имел – 1 лошадь, 1 корова, 20 овец ,4козы, юрта и землянка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от11.12.1929 г.расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
507.	Абдиев Баймагамбет	урож. 14аула Карсакап. р-на, 1903 г.р., прож.там же, б/п, скотовод-бедняк, женат, малограмотный, имел – 1 лошадь, 1 корова, 20 овец ,4козы, юрта и землянка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., в начале определена 5 лет концлагерей, позже решением Тройки от05.05.1930 г. освобожден с зачетомзаклучения;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
508.	Абеев Садвокас	урож.12 аула Карсакап. р-на, 1896 г.р., прож.там же, б/п, скотовод,	арестован 22.11.1929 г., в начале определена 10 лет концлагерей, позже решением Тройки от05.05.1930 г. освобожден с зачетомзаклучения;	31 января 1992 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
509.	Адырбаев Байтурсун	урож.14 аула Карсакап. р-на, 1883 г.р., прож.там же, б/п, скотовод-средняк, женат, неграмотный, имел – 5 лошадей, 3 коровы, 1 пара быков ,58 овец, 10 коз, кибитка и землянка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г.,решением Тройки от 11.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Указ ПВС СССР от 16.01.1989
510.	Байлин Абдильда	урож.урочища «Кулутай» , Карсакап. р-на, 1902 г.р., прож.там же, б/п, скотовод;	арестован 30.11.1929 г.,решением Тройки от 18.12.1929 г. расстрелян;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
511.	Байтурсунов Раймбек	урож.14 аула Карсакап. р-на, 1902 г.р., прож.там же, б/п, скотовод-средняк, женат,б/п,неграмотный, имел – 1 лошадь, 3 коровы, 20 овец ,5коз, юрта и землянка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г.,в начале определено 10 лет концлагерей; позже решением Тройки заключен в концлагере на 5 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
512.	Бекбамов Алмагамбет (Алмухамбет)	1874г.р., урожай.1 аула Карсакап. р-на, скотовод,	решением Тройки от 24.04.1930г. расстрелян;	17 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
513.	Бикетов Абдильда	1904 г.урож.8 аула Карсакап. р-на, 25 лет, прож.там же, б/п, сын скотовода-бедняка,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в	-

		холост, неграмотный, имел -1 лошадь, 1 верблюд, 3 коровы, 8 коз и баранов, не судимый;	Казахстане.	
514.	Валиев Габбас	1906 г.урож.8 аула Карсақп. р-на, 23 лет, прож.там же, б/п, сын середняка-скотовода, образование низшее, имел -5 лошадей, 9 верблюдов, 4 коровы, 53 овцы, не судимый;	Кустанайский окружной отдел ОГПУ в Казахстане	26 июня 1989 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
515.	Даулкеев Альмагмбет	урож.9 аула Карсақп. р-на, 57 лет, прож.там же, б/п, неграмотный, имеет -1 лошадь;	освобожден из-под стражи с зачетом заключения;	-
516.	Дюсенов Абдрахман	урож.14 аула Карсақп. р-на, 1885 г.р., прож.там же, б/п, скотовод-середняк, женат, малограмотный, имел – 10 лошадей, 1 верблюд, 2 коровы, 10 овец, 10 коз, кибитка и землянка, не судимый;	арестован 09.11.1929 г., решением Тройки от 11.12.1929 г. расстрелян, имущество конфисковано;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
517.	Есенгабулов (или Исенгабулов) Дербис	урож.12 аула Карсақп. р-на, 25 лет, прож.там же, б/п, бай, женат-2 души, малограмотный, не судимый;	в начале принято решение Тройки 23.12.1929 г. о заключении в концлагере на 10 лет, позже решением от 05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	-
518.	Жамбетов Жамбосын	урож.1 аула Карсақп. р-на, 29 лет, прож.там же, б/п, скотовод в хоз/ауле «Мадьяр», середняк, женат-5 душ, не судимый;	арестован 30.11.1929 г., в начале принято решение Тройки 17.12.1929 г. о заключении в концлагере на 5 лет, позже решением от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 3 года;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
519.	Жаумибаев Беклик	1888 г.урож.9 аула Карсақп. р-на, 41 лет,	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
520.	Жекибаев Баймаг амбет	урож.12 аула Карсақп. р-на,	решение Тройки заключен в концлагере на 5 лет;	-
521.	Жулыбаев Нуртаз	урож.8 аула Карсақп. р-на, 1874 г.р., прож.там же, б/п, скотовод;	арестован 22.11.1929 г., решением Тройки от 17.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
522.	Исмагамбетов Сакен	урож.7 аула Карсақп. р-на, 45 лет,	сведений нет;	-
523.	Калиев Амир	37 лет, урож.1 аула Карсақп. р-на, прож.там же,	решением Тройки от 24.04.1930 г. освобожден;	-
524.	Койсаров (или Койасаров) Туяш (Туеш)	урож.5 аула Карсақп. р-на, 28 лет, прож.23 ауле Батп.р-на, б/п, бедняк, женат – 3 души, малограмотный,	решением Тройки от 14.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
525.	Оспанов	– урож.урожище «Кулутан» 9	решение Тройки от	23 декабря 1991 г.

	Кожамет (Хожамет)	аула Карсақп. р-на, 1883 г.р., прож.там же, арестован 30.11.1929 г.,	30.11.1930 г. выслан на 3 года, имущество конфисковано;	Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
526.	Сабырбаев Кожамет	урож.5 аула Карсақп. р-на, 40 лет, б/п, бедняк, малограмотный, женат, прож.15 ауел Батп.р-на, имел -1 лошадь, 1 корова, 6 овец, 1 землянка и кибитка;	решением Тройки от11.12.1929 г. освобожден с зачетом заключения;	-
527.	Секибаев Баймагамбет	урож.12 аула Карсақп. р-на, 1887 г.р., прож.там же, б/п, скотовод;	арестован 22.11.1929 г.,решением Тройки заключен в концлагере на 5 лет;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
528.	Тайшигулов (или Татшигулов) Нурмагамбет	- урож.9 аула Карсақп. р-на, 1894 г.р., прож.там же, б/п, скотовод;	арестован30.11.1929 г.,решением Тройки от 05.05.1930 г. заключен в концлагере на 10 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
529.	Токсанбаев Курманбай	1888 г.урож.8 аула Карсақп. р- на, 41 лет, скотовод, холост, женат, образование низшее, имел -18 лошадей, 5 верблюдов, 3 коровы, 60 коз и баранов, не судимый;	в 1929 году, Оперативная группа ПП ОГПУ в Казахстане.	-
530.	Шектыбаев Кулмагамбет	урож.9 аула Карсақп. р-на, 1891 г.р., прож. в 15 ауле Батп.р-на, б/п, скотовод; арестован 22.11.1929 г.,	решением Тройки от05.05.1930 г. освобожден с зачетом заключения;	31 января 1992 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
Мендыгаринский район				
531.	Айтенов Галиаскар	1882 г.урож. 3 аула Мендыг.р- на, начальное образование, бай.	КОО ОГПУ Кустанайского округа.	1 сентября 1999 г. закон РК от 14.04.1993
532.	Ахметжанов Смагул	1894 г.урож. 3 аула Мендыг.р- на, неграмотный, помощник муллы.	КОО ОГПУ Кустанайского округа	1 сентября 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля 1993 года
533.	Ахметов Исхак	1890 г.урож. 3 аула Мендыг.р- на, начальное образование, мулла.	КОО ОГПУ Кустанайского округа	1 сентября 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля 1993 года
534.	Бекбергенов Темирбек	1862 г.урож. 3 аула Мендыг.р- на, начальное образование, мулла.	КОО ОГПУ Кустанайского округа.	1 сентября 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14.04.1993
535.	Буткин Канафия	1878 г.урож. 3 аула Мендыг.р- на, неграмотный, скотовод	КОО ОГПУ Кустанайского округа	1 сентября 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля 1993 года
536.	Досбаев Маушер	урож.8аула Мендыг.р-на,	сведений нет;	-
537.	Жортушин Исламгалий	1862 г.урож. 3 аула Мендыг.р- на, неграмотный, бай.	КОО ОГПУ Кустанайского округа	1 сентября 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля 1993 года
538.	Ибрагимов	урож. 3 аула Мендыг.р-на,	сведений нет;	-

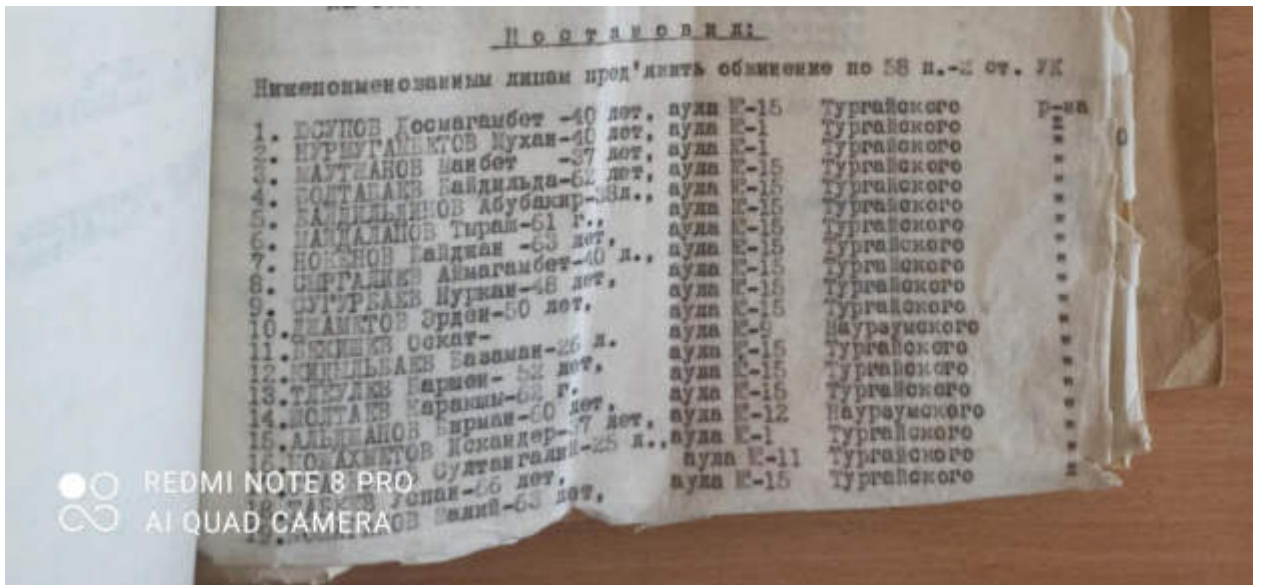
	Мурзагалий			
539.	Илеусизов Иргалий	1885 г.урож. 13 аула Мендыг.р-на,	КОООГПУ по Кустанайскому округу	1 сентября 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля 1993 года
540.	Исабаев Макиш	урож. 8 аула Мендыг.р-на,	сведений нет;	-
541.	Кайралапов Молдаш	1881 г.урож. 3 аула Мендыг.р- на, неграмотный, скотовод	КОО ОГПУ Кустанайского округа	1 сентября 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля 1993 года
542.	Какенов Сералы	урож. 13 аула Мендыг.р- на,неграмотный, бай	КОООГПУ по Кустанайскому округу	1 сентября 1999 г. Костанайская облпрокуратура Закон РК от 14 апреля 1993 года
543.	Мурзагаев Жармагамбет	урож. 13 аула Мендыг.р-на,	сведений нет;	-
544.	Нуралин Альмагамбет	урож. 2 аула Мендыг.р-на,	решением Тройки от24.01.1930 г. освобожден с зачетомзаклучения;	-
545.	Нуркеев Тельгара	урож. Мендыг.р-на, 1896 г.р., прож. в Батпакаре, член ВКП(б) , секретарь Батпакаринского райкома ВКП(б), скотовод,	арестован 30.11.1929 г. решением Тройки заключен в концлагере на 5 лет;	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
546.	Нуркенорв Исабай	урож.8аула Мендыг.р-на,	сведений нет;	-
547.	Сулейменов Абиш	1888 г.урож.3аула Мендыг.р- на,	КОО ОГПУ Кустанайского округа	-
548.	Тлеумурзин Исмагул	урож.3аула Мендыг.р-на,	сведений нет;	-
549.	Чутаев (Шотаев) Мухаммед-Казы	1894 г.р., урож.3аула Мендыг.р-на, прож. в Кустанае, б/п, служащий, образование среднее, в прошлос состоял членом Алаш-Орды, член Коллегии защитников в Костанае, женат, 3 детей, на иждивении мать идве сестры, грамотный, имел- лошадь и корову;	арестован 05.11.1929 г., решением Тройки от24.04.1930г. расстрелян (Акт от 19.05.1930 г.);	23 декабря 1991 г. Прокуратура Казахской ССР Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года
Федоровский район				
550.	Бесбаев Джартыбай	1891 г.Алма-Атинская область, Курдайский район, Буяна, неграмотный	решением расстрелян (Акт от 27.05.1930 г.);	17 апреля 1989 г. Джамбулская областная прокуратура, Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
551.	Смакотенко Гавриил Яковлевич	урож.п.Серовского Федоровского р-на;	решением Тройки от24.01.1930 г. освобожден с зачетомзаклучения;	-
552.	Султанов Курманкул	1881 г.Алма-Атинская область, Курдайский район, аул Буян	решением Тройки расстрелян (Акт от 19.05.1930 г.);	17 апреля 1989 г. Джамбулская областная прокуратура, Указ ПВС СССР от 16

				января 1989 года УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
553.	Тапикенов Даулеткали	Алма-Атинская область, Курдайский район, аул Буян,неграмотный	решением Тройкирасстрелян (Акт от 27.05.1930 г.);	17 апреля 1989 г. Джамбулская областная прокуратура, Указ ПВС СССР от 16 января 1989 года УКАЗ ПВС СССР ОТ 16.01.1989
Без указания места происхождения и каких либо сведений:				
554.	Алтыбаев Мурза	-	решением Тройки от 13.05.1930г. расстрелян (Акт от 27.05.1930 г.);	-
555.	Байтыков Сейтмагамбет	-	сведений нет;	-
556.	Байтыков Нургали	-	сведений нет;	-
557.	Исмахамбедов Укубай	-	сведений нет;	-
558.	Малдабаев Абай	-	решением Тройки от 13.05.1930г. расстрелян;	-
559.	Тулбаев Уразбек	1903 г.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.	-
560.	Утегенов Капаш	1913 г.	в 1931 году, Кустанайский РО ОГПУ.;	-

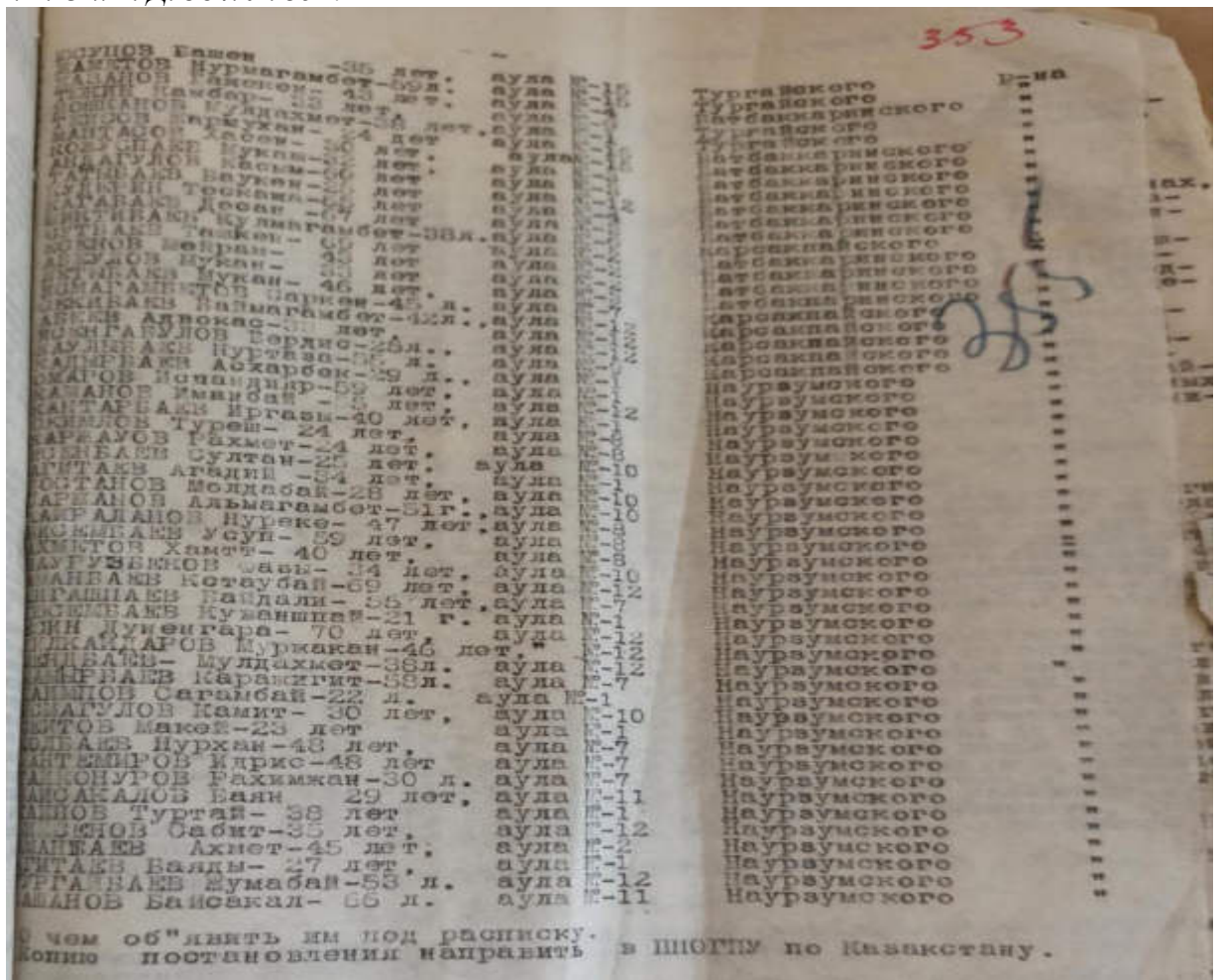
Реабилитированных: 353, Не реабилитированных: 207

Использованные источники:

1. Архив РГУ Департамента КНБ РК по Костанайской области Ф.1 . Оп. 1. Д. 384. Л. 17-22.
2. Энциклопедия «Наурызум» Наурызумье в 1920е-годы/ Б.Б. Нугманов Кокшетау, Издательство ТОО «РИСК-Бизнес», 2009, - 202 с.
3. Батпаққара көтерілісі. Құрас. Б.Ж.Сағынтаев, Р.А. Терек, - Қостанай: «Қарлығаш» баспасы, 2021, 286 бет

Архив РГУ Департамента КНБ РК по Костанайской области
Ф.1. Оп. 1. Д. 384. Л. 352.

Архив РГУ Департамента КНБ РК по Костанайской области
Ф.1. Оп. 1. Д. 384. Л. 352.

Тургайский районный комитет ВКП (б)

Протоколы собраний трудящихся района по обсуждению «Батбаққарагинских событий»

Мәжіліс хат

Торғай ауданы төрт ауылдың ішіндегі екінші, үшінші, төртінші таптардағы кедей батырақ орта таптардың бірлескен жиылыс болды. Ашқандар Уәкіл Жұмабайұлы педком ағасы Ахметбекұлы. Жалпы жиылыста 79 адам, 1929 жыл 18 ноябрь жиылыс ағасы Тәжіұлы, хатшы Ахметбекұлы

Қойылған сұрақтар; Егізбайұлы Әмірхан –
Батпаққара ауданыдағы бес, алты бай көтерілісіне уланып ерген кедей батырақтар болған ба?

Тәжіұлы Жақия –

Сондағы көтерілістегі бұзықтардан ұстағандарыңыз бар ма?

Оларға бөтен жақтан әскер келді ме?

Осы күні Батпаққара жанжалы басылды ма?

Сәтпайұлы –

Осы күні қалалардан малын сатып сауда істеуге кеңшілік пе?

Шоңұлы-

Көтеріліс жасап жүрген байлардың басшылары кім екен?

Жауап қайтарылды.

Оңғанұлы –

Кедей табының үстемдігінің өсуіне байланысты байлардың бұрынғы ойлаған болмайды. Ауыл тап жігінің дамыған қарсаңында байлардың көтерілісі көпшілікке сабақ болды. Байлардың кедейлерге достығы жоқтығы анықталды. Сондықтан менің ойымша ауылдағы партия жастары ұйымы мен кедей батырақтар бірлесе отырып ұйымдасқан түрде іс жүргізу керек деп ойлаймын, біз байларға қарсымыз.

Қаулы: баяндама бойынша сөйлеген сөздерді негізгі ала отырып жиылыс мынадай қаулыға келді.

1. Байлар көтерілісіне қарсы Торғай ауданының бар дайындығына жалпы ауыл кедей батырақтары болып көмектесеміз.

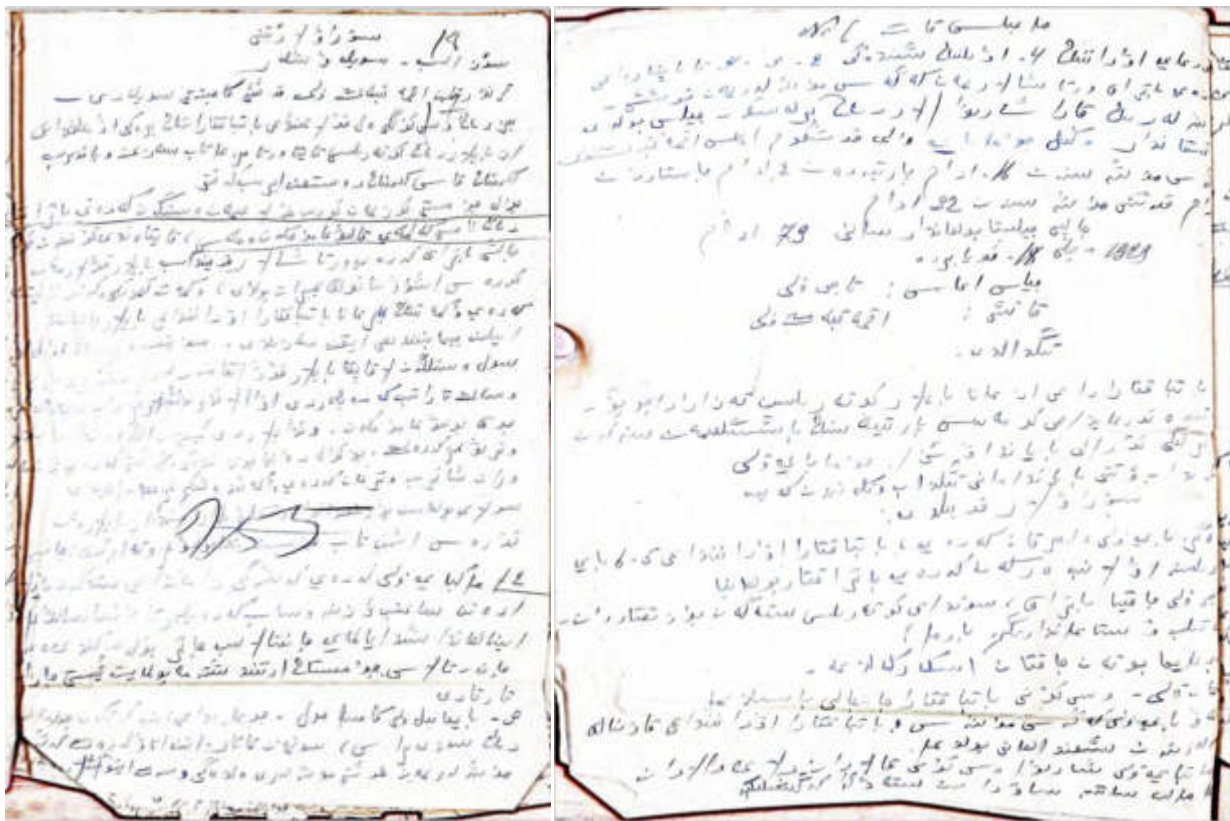
2. Ауылдағы байларға толық күрес ашамыз.

3. Бұл мәселе туралы үкімет бастаған істерді, бар ауыл батырақтары болып қостаймыз.

4. Ел ішінде өтірік өсек таратып жүрген атқа мінер құлақтары болса тиісті орындарға уақында білдірі отыруымыз назарға салынсын.

Мәжіліс ағасы, **Ахметбекұлы**, хатшы, **Бешпентұлы**

ГАКО Ф.422, Он.1, Д48, Л.255-Л255

Мәжіліс хат

Торғай ауданы төртінші ауыл ішіндегі бірінші таптағы кедей, орташа кеңес мүшелерінің бірлескен жиыны болды. 1929 жылды 19 ноябрі жиылыста болғандар 95 адам, жиылыс ағасы Смағұлұлы, хатшы Ахметбекұлы тыңдалды, Батпаққара ауданындағыз байлардың көтерілісі, Торғай ауданының партия ұйымының басшылығымен істелген тірлігі жөнінде түсінік баяндаушы Жұмабайұлы.

Сұраулар: Ақмолда Мұхамбетназарұлы орташа Батпаққарадағы бұзықтар көтерілісін істеген байлар көп нәрсе шығындатқан жоқпа және ондағы көтеріліс істеген байларға қарсы тұрған кедей батырақтар болған ба? Иланұлы Батпаққарадағы көтерілісті істеген байлардың неше әкімшілік орталықтары болды.

Қысқаша сұрауларға жауап берілді:

Сөйлеушілер: Тәжіұлы Жақия

Біздің кедей батырақтардың еңбекақы науқанындағы үстемдігін көре алмай қиқан шығарған телі тентектер сазайын тартты, міне осындай жұмысты көріп отырып, біз кедей батырақтар жаппай ауылда тап күресін қолға ұстап байлар мен өзара күрес жүргізіп тамырын жоюға бұрынғыдан да күш салуымыз керек.

Ауылдағы кедей, орташа шаруалар айқындалып Батпаққарадағы байлар қастығынан ғибрат алып өз арамыздағы жуан жұдырық байларға қарсы ашық күрес ашу керек бұрынғы қараңғылықты жойып, кедей батырақтар байлардың сасық саясатына алданбау керек қарсы тұру керек. Батырақ кара шаруалардың өз өкіметін қолына алып барып, Романовтың тұқымын құртып тамырын қарқу керек, дүниежүзіне ұран салып отырған кедей өкіметіне Батпаққарадағы бір-екі байлар түгел басқа бай мемлекеттерде тиым сала алмайды. Әлде де, ауылдағы байлардың кедей үкіметі мен қашаннан қас екендігі осы көтерілістен айқын сезілді. Аз шаруалардың шаруасына тұсау болды. Бұдан былай бай кулақтар мен күнделік күрес ашып тамырын жоюға балта шабуын тапсырамын

Жүсіп Тәжіұлы –

Бұрынғы еңбегімізді жеп, қанап пайдаланған байлар сазайын тартып күннен күнге біздің үстемдігімізді көріп іші күйді болғандықтан туған жан жалы бәйге ала алмай қалды. Сондықтан оларға рақым ойламай мұнанда былай да тап мінезін ояттыру керек. Сөйлешілер болғаннан кейін Жұмабайұлы өзінің қорытындысын айтып өтті.

Қаулы етілді.

Баяндаманы тыңдап отырған жеке коменес комсомолы мүшелері мынадай қаулыға келеміз: Батпаққара ауданындағы байлардың көтерілісін тезінен жойып Торғай ауданындағы коменес партиясы пролетарият көтеруші басшылығынаң соңынан еріуге ат салысамыз. Мұнымен қатар елде кедей батырақ орта шаруаларды бұрынғыдан да одақтастыру жұмысын күшейтіп пролетарияты табына дұшпандық ойлаған байлар, жуан жұдырықтар, ұсақ байларды қуаттаушы оңшылдарға қарсы күрес ашылсын.

Біздің кедей орташаларымыз Батпаққарадағы байларға назар салып, бірлі жарымды кедейлердің қарақан басын пайдаланып жүрген ел ішінлегі өтірік өсек таратушыларды тиісті орындарға білдіріп отыруға толық зер салынсын. Осы жазған Құдабайұлы, Сүлейменұлы сөйленген сөздер мен, берген сұрауларды, қалдырмай қағаз жүзіне түсіріп шаруалардың толық пікірі есепке алынсын.

ГАКО Ф.422, Оп.1, Д48, Л.257-Л.257об.

16
 15
 Қаулыға:

1. Біздің бұл қаулымызды барлық аудандардағы кедейлерге және орташаларға таратуға және оларды біріктіруге қолдануға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

2. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

3. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

4. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

5. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

6. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

7. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

8. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

9. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

10. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

11. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

12. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

13. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

14. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

15. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

16. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

17. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

18. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

19. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

20. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс. Біздің бұл қаулымызды орындауға және оған қолдауға тиіс.

Мәжіліс хат

Торғай ауданының төртінші ауылдың ішіндегі 1,2,3- таптардғы кедей бадырақ шалдармен кеңес мүшелерімен қойшы мүшелерінің, қарашоуалардың жиылысы болды, қатысқандар, Уәкіл Құдабайұлы, басқарма ағасы Сүлейменұлы партиядан екі адам, жалшы бадырақтан бес адам, шаруадан жиырма екі адам, жылпы мәжілісте болғандар саны елу бір адам. Мәжілі ағасы Мұхит Қошанұлы, Самат Кішілікұлы, Камал Сүлейменұлы. Қаралатын мәселе, Батпаққара ауданындағы аз байлардың көтерілісін жоюға Торғай дуаны әзірлегені туралы баяндаушы Құдабайұлы, Сүлейменұлы. Сұрау қойылды: Байболұлыосы көтеріліске қанша әскермен барып, тазша байларды айдады? – жауап берілді.

Мұхит Қошанұлы, Бұрынғы әкімшілік ауданында жұмыс жүріп жатыр ма? – жауап берілді.

Самат Кішілікұлы: Жолдастар біздің осы кез кеңес үкіметінің коменис партия башылығы арқасында өрге шығып отырғанымыз айқыннан айқын, бұрынғы қой терісін жамылып жүрген байлар арамтамақтарда жүрген біздің еңбекақымыз болса айтсын. Маңдай тер табанақымызды талап жеген бұл Батпаққарадағы байлардың көтерілісі жайында сақ атап айтуымыз керек. Коменис партияның қолбасшылығын қарсы алып байларға күнде күрес жасауымыз керек.

ГАКО Ф.422, Он.1, Д48, Л.258

Қаулы

Бұл туралы Нұрғалиұлының қысқаша түсінік баяндамасын тыңдағаннан кейін, мынадай қаулыға аса маңызды екенін еске алып әрбіріміз өз ықтиярымызға аламыз деп бір ауыздан қаулы еттік.

Жолдас Құдабайұлының баяндамасын тыңдағаннан кейін, отырған кедей орташа шаруалардың бірлескен мәжілісі мынадай қаулыға келеміз.

I. Батпаққар ауданындағы аз байлардың көтерілісін тезінен жоюға Торғай ауданының коменис партиясының басшылықтан істелген ауыр жағдайларды тезінен жойып отырғанын көрдік.

II. Батпаққара ауданының аз байларының көтерілісінің тез жойылуына ат салысамыз, міндетіміз деп табамыз да, санаймыз. Сонымен қатар, кедей бадырақ орташалар мен ежелгі байлар қарсы екенін байлар бұрынғыдан артық көресіні сыйлайтын болса, байларға кедейлер бұрынғыдан да қатал тап күресін ашып, байларды түп тамырымен жоюға ат салыссын.

III. Кедей орташаларға қастық ойлайтын Батпаққара ауданындағы аз байларға өз арамыздағы арамтамақ зұлымдарды құртуға күнде күрес ашылсын.

IV. Осы қаулыны жүзеге асыруға ауылдағы кедей бадырақтар жұмыла кірісіп отырсақ оларды тез арада құртуға келістік деп табамыз.

Мәжіліс ағасы, **М.Қошанұлы.**

Мүшесі, **Самат Кішілікұлы,** хатшы, **Сүлейменұлы.**

ГАКО Ф.422, Он.1, Д48, Л. 259

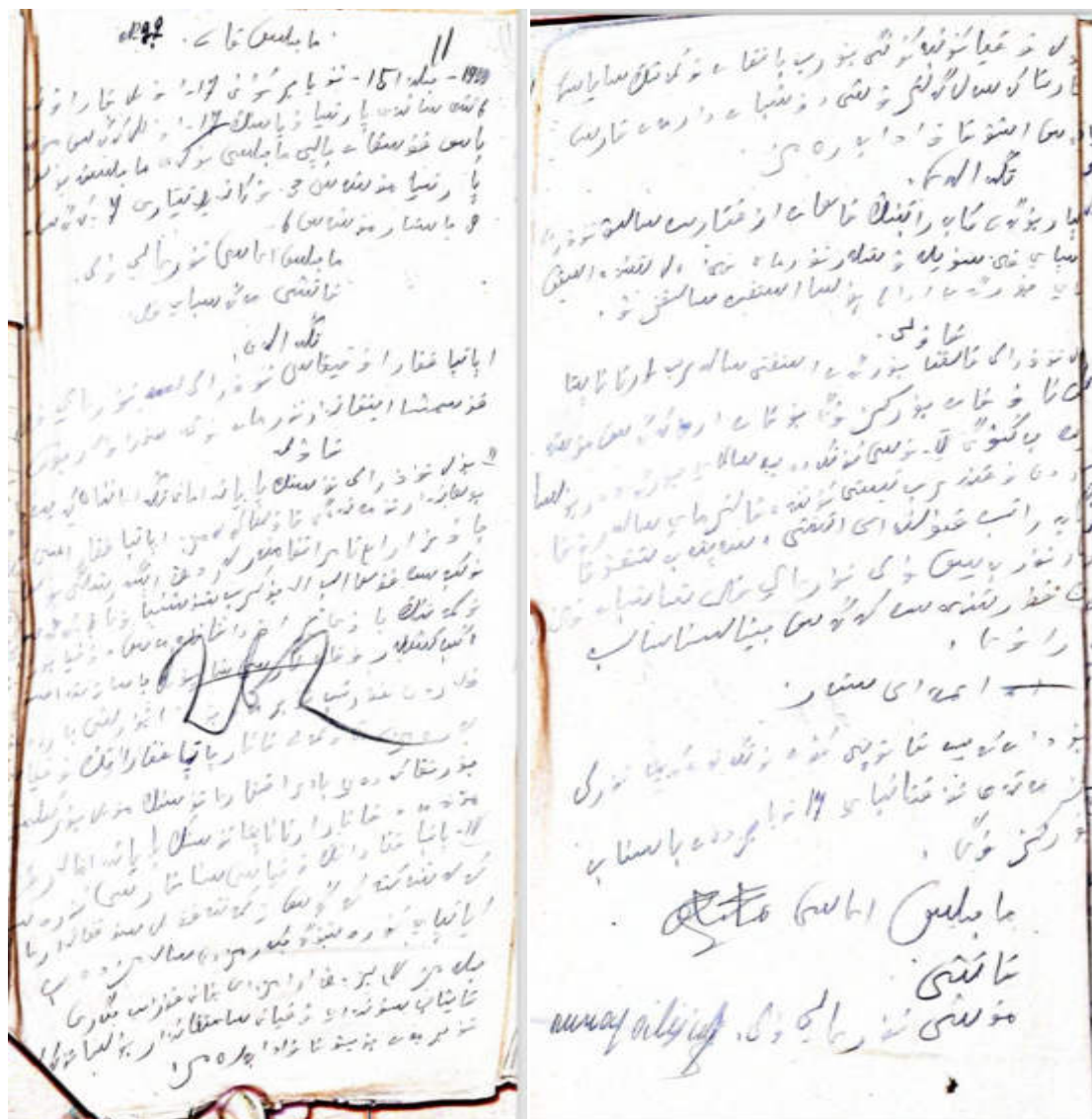
Мәжіліс хат

1929 жыл, 17- ноябрь күні , 17 ауыл қарауындағы партия ұйымының, 17 ауыл кеңес мүшелері бас қосқан жалпы мәжіліс болды. Мәжілісте партия мүшесі 3, кондидаттар 7, кеңес мүшесі 9, жастар мүшесі 6. Мәжіліс ағасы Нұрғалиұлы, хатшы Меңсебайұлы тыңдалды. Батпаққара оқиғасы туралы Нұрғалиұлы, Нұманұлы қосымша айтқандары, сұраулар жоқ.

Қаулы, бұл туралы түсінік баяндамасы тыңдалғаннан кейін жиналыста болғандар төмендегі қаулыға келеміз:Батпаққара жауыз, арамтамақ атқамінерледің әбігершілігі болды кеңес үкіметінің жауы біздің ауданнан емес дүние еңбекшілері оған қарсы шабуыл жасауымыз оларды құртып жоюға жәрдемдесу мен қатар Батпаққараның оқиғасын кедей бадырақтарға түсінік мол жүргіземіз.

1929 жыл, 3 ноябрь 17 ауыл кеңесінің қарауындағы шаруалардың қосымша түсінік еру жиылысы болды. Жиылысқа қатысқандар саны жиылысқа қатысқандар саны 37 адам. Мәжіліс ағасы Санақбайұлы, хатшы Байболсынұлы

ГАКО Ф.422, Оп.1, Д48, Л.262-Л262Об.

Мәжіліс хат

1929 жылдың, 15- қыркүйекте Торғай аупартком қарауындағы жастар ұйымының бас қосқан мәжілісі болды. Мәжіліс ағасы Меңасбайұлы, хатшы Нұрмағанбет, мүшесі Нұрғалиұлы

Тыңдалды:

I. Батпаққара оқиғасы туралы Меңасбайұлы қосымша Нұрғалиұлының, Нұрманның да, сөйлеушілерге тиісті жауап берілді.

Қаулы

II. Бұл туралы көпшілік баяндамасын тыңдағаннан кейін жиылыстың болғаннан кейін қаулыға келеміз: Батпаққара оқиғасының көлеміндегі біразырақ атқамінерлердің әбігершілігі болғандықтан өкпені қолға алып, шошынбауға.

III. Кеңес үкіметінің жауы бірауызды болғаны менен дүниежүзіндегі еңбекшілердің қарсы шабуыл жасауының арқасында бұларды түбірімен құртуына жәрдемдесе береміз. Батпаққараның оқиғасын барынша анығырақ ұғындырып, маңызды негізгі тұстарын түсіндіріп, үгіттеуді міндетіміз деп білеміз.

IV. Батпаққараның оқиғасына қарсы тұрып келешектегі кеңес үкіметіне қол сұққандарға аянбай күресуге жігерімізді саламыз.

V. Біздің арамыздағы қаны қозып, жігері қайнап сондағы оқиғаны сағынғандар болса, түгелімен түбірінен жоюға тырысамыз.

VI. Бұл оқиға құрылып жатқан үкіметтің саяси мақсаттарына келіп отырғандықтан әлде де үкіметтің беріп отырған жұмысын күшейтуге тырысамыз

ГАКО Ф.422, Оп.1, Д48, Л.265

ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН БЕЛГІЛЕУЛЕР

- Военком.** – военный комитет
Военсовет.– Военный совет
Вол. – волость
Губ.-губерния
Губраспред ком.– губернская распределительная комиссия
Губчека. - губернская чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией, спекуляцией и преступлениями по должности д. — деревня
Губштаб – губерния штаб
Жел. Дороги– железной дороги
Колхоз – коллективное хозяйство
Комбат–(взвода, роты, полка) - командир батальона (взвода, роты, полка)
Комвзвода – коммунистический взвод
Комунроты – коммунистическая рота
Коммуна – форма совместной жизни людей, основанная на обществлении имущества труда всех ее членов
КОМЧОНгуб- командир частей особых назначений губернии
Комячейка – коммунистическая ячейка
К.С.С.Р. – Казахская Советская Социалистическая Республика
Кустделбатальона – Кустанайский отдел батальона
Кусткоммунполка -
Кусткомбата – Кустанайский коммунистический батальон
Кустгуб – Кустанайская губерния
Кустгубчека–Кустанай губернская чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем
Нач. - начальник
Начштаба — начальник штаба
Начбоеучастка – начальник боевого участка
Начрайполитбюро–начальник районный политического бюро
НАЧОПЕРСТРОЕВчасти – начальник оперативной строевой части
Начоперстр– начальник оперативной строя-
ОГПУ– Объединенное государственное политическое управление
Оперразведсводка – оперативно – разведывательная сводка
Отд. роты – отряд роты
Ц.П.НачЧОНКустгуб – Полномочное представительство Начальника Части Особого Назначения
Полит - политический
Политбюро-политический бюро
Пос. - поселок
Предкомочейка – Председатель коммунистического ячейки
Предрайисполком – Председатель районного исполнительного комитета
Приурво - Приуральский военный округ 1-й армии труда
Райком – Районный комитет
РИК – Районный исполнительный комитет
Сев.зап – северо запад
Ст. - станция
Секагентура–секретное агентура
Тов. - Товарищ-
ЧЕКА – Чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем
Челяб. отдел окр. Рев. Воен. Требунала - Челябинский отдел революционного военного трибунала
ЧОН. – Части Особого Назначения

ФОТО ҚҰЖАТТАР

Батпаққара, Наурызым және Торғай аудандары бойынша 1929 жылғы көтеріліске қатысушылар

Тілеулин Жәкен

Сатыбалдин Мырза

УәліұлыҒапбас

Төкин Қамбар

Мурзин Нүриден

Оспанов Ерғазы

Құлтанов Бимағамбет

Қаралдин Байқадам

Жұмбаев Бәйеке

Қарабаев Досан

Қалиев Сейітназар

Жүсіпбеков Қараш

Дулатов Асқар

Бүркітов Кенжеғұл

Дулатов Зұлқарнайын

Жайықбаев Қимадин

Әбеуов Мұқан

Бекмурзин Жәлел

Баймағамбетов Шайхы

Аяпов Жанпейс

Әбдіғапаров Мағзұм

Ахметов Сауытбай

Әукенов Мырзабек

Айдаболов Бәйкен

Қалиев Сейітқали

Передаётся для ознакомления разведывательному штабу ЧОН КССР.
 Кавалерия к 18 часам 19-10-21
 Карта 10 верст дально тчк 15

37
 10/21

Офицер дач по дивизиону штаба ЧОН Ореховского 18-10 по непре-
 зрительно введённым отрядом полковника Сержкова численно-
 стью 20 человек отряд провёл в районе населённого пункта Ореховского
 верст севернее Ореховского на карте от Ореховского района дата не
 указана отрядом /де дач/ от этого назначения командир тов. Никити-
 на тчк Начальник Ореховского 19-10 отдал распоряжение охватить с от-
 рядом Никитина немедля выдвинуть действующему отряду тчк
 Ореховского губерния дач по дивизиону штаба войск ВЧК Киргизской
 19-10 непроверенная сведениями дивизионного учёного штаба Орехов-
 ского указана Ореховского района 30 верст западнее Ореховского оперирует
 численностью 200 человек командир Митрушев энт Группой войск
 численностью 30 человек дача не указана проведёна налет на город
 Ореховский тчк Нова и аннонция дивизиона 402 отрядом командир распо-
 ложил в районе Ореховского тчк Ореховского района новых сведений не по-
 ступило разведывательный отряд Ореховского района командир Митрушев
 Ореховского района дача Ореховского района 0014/разв

Ореховского к 18 часам 19-10-21 г.
 Карта 10 верст дально тчк
 Ореховского ЧОН не поступило тчк Ореховского

в черном

200041

ГАКО Ф.9.Он.2,Д20,Л15

Р-9, Он 2, 9-20
 Копия 19
 15

Ф. КИРГИЗЪ НАШТАБА ЧОН КССР. КОМУЛЬНИКИ
 КУСТАНАЙ 24-8-21
 Ореховская к 18 часам Карта 10 верст
 дально.

Ф. КИРГИЗЪ НАШТАБА ЧОН КССР. КОМУЛЬНИКИ
 КУСТАНАЙ 24-8-21
 Ореховская к 18 часам Карта 10 верст
 дально.

в черном
 Ружен

ГАКО Ф.9.Он.2,Д20,Л17

Передаётся для сведения разведка Штаба ЧОН Кустгуса в
Штаб Покомвойск ЗВО ЧОН КСС Р. *Р-4, ОП-2, 2-20* 51

Кустамой 4-10-21 тчк *Кустамой 4-10-21* 53

Разведка Карта 10 верст дёйне тчк

Свед и илм разведки Кусткоммуналка Финляндской района
Миндигаринской волости округа 75 верст севернее поселка Во-
рового округа целью вычисления банды численностью 20 человек
оперирующих аулах нр 6/7 установлен в дтк названном районе
бандитов лет тчк Аулах нр нр 6/7 отрядом 2 Коммуналка Кур-
ганского уезда округа численностью 40 человек округа произво-
дились самостоятельные обшкы целью из'ятия оружия зпт каквне
приближении разведки свернулись и ушли направиении Зверин-
головака тчк 4 человека захвачены ячейкой коммунаров по-
селка Дугового оказались дезертирами тчк Мною от дано Ком-
полка 2 приказание предостережения об'явления мотивов перехо-
да без моего разрешения территории гусернии зпт предупре-
ждением недопустимости по'щения такового тчк нр 00195
П. л. Нач ЧОН Кустгуса Аверин За Махгаев Чернинов.

С подлинным верно
Начальник оперотр части *А. Чернышев*
Вр. Дело производитель *Гуров*

Р-9, Оп.2, Д20, Л56
Передаются для сведения конки оперразведовки Штаба ЧОН Кустгуба
Оренбург, Штаб ЧОН КССР, Кустганай 4-11-31, оперразведовка к 18 час.

Ввиду появления банд территории Кустгубского района озера Дх и-
тыкуль /восточнее 30 верст п.б. Адамовского/ 4 озера озерам отдало рас-
порядком: Адамовский роты выдать 120 человек командой Денисовской и
Денисовской - 70 человек командой комсвода, направлением посылки Ту-
фановского /с/в 80в. Денизовский /Денисовской отряд имеет 30 штук патро-
нов каждого отряда, Адамовский - около 10 шт. каждого, если изотупле-
ние будет облик отряд. Сведениями изотупле Денисовской 29А роты изотупле-
ние отряд 25 человек командой посылки Денисовской 29А роты изотупле-
тыкуль /восточнее 30 верст Адамовку/. Сведениями Адамовского /восточнее Дх
выте посылки нами 4/Х1 сообщается, что утром 21/Х банда - 40 челове-
к выте посылки Керуановской /около озера Дхитикуль, карте нет /, на-
правляется Дхитикуль. Вторая банда - 70 человек направляется посе-
лок Верхне-Алибайки /карте нет/. Результаты не известны. Сведениями
Адамовского Комсвода получены нами 4/Х1 сообщается, что 27/Х бан-
да - 40 человек заняты озеро Дхитикуль, 26/10 девять командиров 9
отряд /какой части не указана/ аверски вырезали оидылами 2 банды
около ранены: одна из них покомбанда. Направление банды не известно
00291/оп. П. П. Команды Авери, Брид. Начперотр. части Казарский.
С подлинным верно
Начперотр. части
Делепривозитель

Передаются для сведения конки оперразведовки Штаб ЧОН Кустгуба:
Оренбург, Штаб ЧОН КССР, Кустганай 8-11-31, оперразведовка к 18 час.
Карта 10 верст дальне.

Сводкой № 362 Командир Адамовской роты 20 отрядом донес что от-
дельная Адамовская рота - 77 человек - командой короты тов. Горлан,
для ликвидации банд вытежали направлением Кутгану, что обш. с/в. Ада-
мовский. Рота была вооружена 3-х линейными винтовками по десять штук па-
трона с фелки. Люди не обкудированы, несколько не получили Адамовской
заготовителе. Адамовский отряд 30 человек командой комсвода изотупле
24 человека посылки Тикаши /с/в. Адамовский /, карте нет. Ночь на 26/Х
дхитикуль посылки Вейделю /70 верст. с/в. Адамовский, карте нет /, обш. с/в.
интелей вытежило что банда ушла озеру Дхитикуль, что 30 верст с/в.
Адамовский. Отряд достиг озера Дхитикуль, узнал местный интелей что бан-
да вытежит аула № 7 Байтак, 100 верст с/в. Адамовский /карте нет /, на
добида 3 верст Байтака, разведка установила, что банда аула № 7. Ночь
28/Х отряд атаковал аула, благодаря гонимости и малочисленности отряде
не удалось возмездия посылки посылки аула № 7 банда неизвестны ко-
личество удалось убить. В 00 часов 18 банды, выте трофеи: 20 вин-
товок /6 несправных /, 4 машины, револьверный окан. 30 лошадей, 3 банды, 5
комплектов упряжи, 6 лошадей, 3 комплекта упряжи, 1 банда передана ко-
манде Кургановскому отряду. Наши потери: зарублен банда командир Авроти Гор-
шков, Казаровского отряда - 1 ранен. Утром 28/Х отряд преобладал бан-
да не достиг банда не удалось, посылки окрестность направлением Ирсан,
21/Х рота возвратилась Адамовку, и распущена по домам. В роте патрон
осталось только 300 штук. Гуштанов тоже русских не имеет. Прому оружию
оставить. Много отдало расширение самого обкудирование банды, выте
комсводам участвовавшим в озе. Разушайте выте банда выте банда, выте
комсводами Адамовского отряда, чтобы сообщить роту. По получении докумен-
тов отобранных убитых банды, выте банда, выте банда, выте банда, выте банда,
реша сего обкудирование члену райсовета тов. Барышну, командир Авроти
21/Х время выте банда Кудгане выте банда. Сводкой Денисовской роты
донесено, что г. Горшков попал плен банда и аверски зарублен, а не убит
банда. Банда ликвидация банда, сделало расширение приказом ЧОН Кустгуба
22 от 8 Исполн. отмену приказа № 20 от 4 ноября возвращении Дени-
совского отряда, распущена по домам. Обш. выте участкам Кустгубского
контр. № 00306. П. П. Команды Авери, Брид. Начперотр. части Казарский.
С подлинным верно
Начперотр. части
Делепривозитель

№ 4
Копия
9.5/11.21
Копия
9.5/11.21
9.5/11.21
Р-9, Оп.2, Д-20-58

Передаётся для сведения оперразведоводка штаба ЧОН Кустгуба:
Оренбург, Штаб ЧОН КССР, Кустанай 16/11/21, оперразведоводка к 18 часам
Карта 10 верет дайте.

Донесению Комотделъвазо да Семнозеррайона 13 всего повору воекрате-
вской банды численность в 200 человек /сводка № 00327/ не обнаружено.
Иной приказано 16/11: **Снять** Семнозервазд казарменного положения, уста-
новить названном районе агентразведку, отряд тов. Железничкова возвратить
Кустанай. Остальных районах суцсешных сведений не добыто, сведений дей-
ствич ЧОН не поступало. 00375. П.п. Командчон Аверин, Начопротр. части
Чернышев.
С подлинным верно:
Начопротр. части Губштаба

Делопр. производитель *М.К. Кинь*

Передаётся для сведения оперразведоводка к 24 часам Штаба ЧОН
Кустгуба:
Оренбург, Штаб ЧОН КССР, оперразведоводка к 24 часам,
Кустай 16-11-21 Карта 10 верет дайте тчк

Донесением Кустотделъвазо 16/11 отряд Волозюка ра.решений и прозьбе
Начго Троишца 14/11 перешел территории Челябинской области Круто-
чрской /110 в.о/з Кустанай /откуда продолжает преследование банды.
Разведкой банды обнаружена повелке Булдышно /карте нет, 10 верет о/з
Круточрской/. Иной отдано 16/11 Комрата приказание приостановить раз-
пуск отряда, последнему - вести решительную ликвидацию банды. Отряду Во-
лозюка выдано Кустанай 15 полубуков, 10 пар валенок, 2000 парон и Фе-
доровской заротконторм - 35 полубуков, 35 пар валенок. Донесением Куст-
отделъвазо 15/11 18 часов, банды перекинулись займку Круглоозерскую /кар-
те нет, 10 в. западнее ст. Березовской, 22 верет о/з Круточрской/. 16/11
/веч не, казано/ отряд Волозюка перешел наступление указанную займку.
Банда отступила изправления ст. Березовской, не доходя последней зай-
мыка наступила отрядом Волозюка. Попытка бандитов перейти контр насту-
пление нами огнем была отбита, результате банды потеряла одного раненого
и продолжала отступление. Отступая Березовскую банды разбила телеграфный
аппарат, перерезала провода, зарубила одного юмундана /фамилия не ука-
зана/. Станице Круточрской того же числа банды наступила отрядом Воло-
зюка, где произошел бой, результате коего один бандит убит, два ранено и
одни обезоружен. Банды отступаясь отсюда, отряд Волозюка - преследованье.
Нашей стороны потерь нет. Разведкой авлажной поселок Владкинский /в.
№ 00368/ бандитов не обнаружено. № 00384. П.п. Командчон Аверин, Начопр.
отр. части Чернышев.
С подлинным верно:
Начопротр. части Губштаба

Делопр. производитель *М.К. Кинь*

Передаётся для сведения копия операведоводки Штаба ЧОН Кустгуба:
Оренбург, Штаб ЧОН КССР, Кустанай 17-11-21, оперразведоводка к 18 часам
Карта 10 верет дайте тчк

Донесением Кустотделъвазо 16/11 20 часов преследуемач отрядом Во-
лозюка банды находится Каменно-белочрском районе /100 в. севернее Куста-
ная/. Преследующим присоединился Куртамышский Дугоской отряд /члене-
ность, вооружение, принадлежность не указаны/. Бандиты отрезательно уда-
ляются Челябинскую. Тем же сведениям 17/11, в правлении района озара-
чисточ Челябин /90 верет о/з Кустанай/ оперирует невычисленной численности банды.
Иной выданы приказ. № 00394. П.п. Командчон Аверин, Начопротр. части
Чернышев.
С подлинным верно:
Начопротр. части Губштаба ЧОН

Делопр. производитель *М.К. Кинь*

Р-3, 04.2.80
Передаётся для сведения оперразведовка штаба ЧОН Кустуба:
Оренбург, Штаб ЧОН КССР, Кустуба 13-11-21, оперразведовка к 18 часам
Карта 10 верст д.т.к.

Донесению Денисов от 10/11 полученном гусштабе 13/11 отряд тов. Шт...
личного /сводка № 00316/ 10/11 возвращен Денисовку. Преследуемая на
ванном отрядом банды окрывается направлением Атоаатар. Преследуемая на
несении указания деятельности отряда период преследования, в том же
но к этому подробное донесение. Получены такового донесения дополнител
донесения Кустуба от 13/11 отряд Воложака 14 часов 12/11 пяти вер
ожи в/в поселка Аральского /20 в.о/е Алешинское / встретил разведку са
диков численностью 8 человек. Открытым огнем разведка Банновский д.я
нович наблюдение бандой отряд Воложака отшел поселок Банновский д.я
лучение теплого обмундированием ввиду того что наступилими морозами
морозилась несомундированные коммуны. Отряд Пугачева указанное в
занимал поселок Аральский, отряд Курова - коммуны Карл Маркс /55 верст
Федоровки / 12/11 тов. Бородой змея яний Федоровки отшел поселок
ваняч отрядом Пугачева /ввиду несоответствия разведки / отшел поселок
тренич коммунами, воевая пяти верст Аральского встретил разведку
ды - 4 человека. Не имея связи отрядами, Бородой обрывается оготто. Банд
ты преследовали его до поселка Чеховского, где тов. Бородой встретил пере
ура новления связи действующими отрядами, отряд Воложака перевел д.т.к.
на преследование. Отмечается недостаток отрядов, в том же
банды. Убитого бандита обнаружено четыре патрона. Дух успешности
виды или отряды организовали кавалерию: отряд Пугачева - 18, Воложака -
Курова - 12 всадников. Последним сведениями банды доведена 30 человек. Непрорезали
данным численность отряда Курова доведена 30 человек. Непрорезали
делачи 9/11 неизвестными личностями /4 человека / проехали на север на
аул № 4 Миндгаринской волости / карте нет, 70 верст севернее Борозе /
Бандитами, хорошо вооруженными захвачены ауле оджд, четыре парных по
ди, 10 кирки, уведенных неизвестных личностей. Комроты 3 пелчх повара
выданы разведка числе 6 человек, Семозерямова подтвержденный банде
№ 00327 / не поступало. № 00346, П.П. Командой Аверин, Начопр. части Ч
имшея.

С подлинным верно:
Начопротр. части Гусштаба
Делопр. производитель *М.К.Синь*

Передаётся для сведения оперразведовка штаба ЧОН Кустуба:
Оренбург, Штаб ЧОН КССР, Кустуба 14-11-21, оперразведовка к 18 часам
Карта 10 верст д.т.к.

Донесению Кустуба от 14/11 оперразведовка Федоровкой районе
банда удаляется Челябинской направлением Сталина Крутойракот /110 верст
северу Куровая / Успешная преследование отрядом преследования, ликвидация
банды отрядами действующими отрядами дело расследования передаю Гусштаба
Семанских районов осуществленных сведений не поступало. № 00368, П.П. Командой
чон Аверин, Начопр. части Чернышев.

С подлинным верно:
Начопротр. части Гусштаба

Делопр. производитель *М.К.Синь*

Передаётся для сведения оперразведовка штаба ЧОН Кустуба:
Оренбург, Штаб ЧОН КССР, Кустуба 10-11-21, оперразведовка к 18 часам
Карта 10 верст д.т.к.

Донесению Кустуба от 10/11 проведенными сведениями районе поселк
Удольского /88 в.о/е Кустуба № /14 /11 14 часов пробежали три воору
ная всадника направлении поселок Владыкинский /80 в.о/е Кустуба / 19 час
14 /11 поселок Успенский приехали семь вооруженных личностей, конк чет
ре верховых, три карете. Мери выяснены указанных личностей, конк чет
ных районов сведений не поступало. Сводке № 00306 вкראהه ынбока. Адрота
исмент встретил ликвидация банды располагала не 100, а 10 патронами
отрелка. № 00368, П.П. Командой Аверин, Начопр. части Чернышев.

С подлинным верно:
Начопротр. части

Делопр. производитель *М.К.Синь*

ЕСТЕЛІКТЕР

Воспоминания Нугманова Бахытжана Байшуриновича

Я, Нугманов Бахытжан Байшуринович родился в 1963 году в селе Семиозерном Семиозерного района (с. Аулиеколь). С двух лет рос в Наурзумском районе, где в 1980 году в п. Докучаевка (Караменды) закончил Джамбульскую среднюю школу. В 1984 году после окончания Свердловского юридического института работал следователем прокуратуры Наурзумского района.

С 1991 года – следователь, затем заместитель прокурора Семиозерного района, с 1995 года – прокурор города Жетыгараы и Наурзумского района. С 1998 года – начальник отдела, затем управления прокуратуры Костанайской области. С 2002 года – начальник отдела, управления, затем заместитель начальника Департамента Генеральной прокуратуры РК. С 2006 года – заместитель прокурора Мангистауской области. С 2008 года – в органах транспортной прокуратуры, с 2010 года – начальник Управления специальных прокуроров Главной транспортной прокуратуры (ГТП), с 2011 года – руководитель Аппарата ГТП.

Почетный работник органов прокуратуры РК (2006), старший советник юстиции (2005), награжден юбилейными и ведомственными медалями. Вышел в отставку в декабре 2016 года.

Автор краеведческих изданий в серии «Энциклопедия Наурзумье» - «Древний Наурзум (до нашей эры)» (2009), «Наурзумье в 1920-е годы» (2009), «Наурзумье в 1960-е годы» (2014), ряда литературно-биографических книг в серии «Семейная библиотека» и научно-практических пособий в серии «Библиотека транспортного прокурора».

В настоящее время работаю заместителем директора ТОО «Республиканский центр «Казимпэкс» при КНБ РК.

Живет в г. Астана.

- Впервые об антисоветском восстании 1929 года в Тургайской уезде я услышал от известного писателя, ученого-этнографа Кенжеахметова Сеита Кенжеахметовича, Почетного гражданина г. Аркалыка, Почетного работника образования Республики Казахстан, Отличника народного просвещения Казахской ССР.

Узнав, что я исследую историю Наурзумья он поделился, что в 1929 года в Тургайском уезде было антисоветское восстание, которое возглавлял бывший начальник Наурзумской милиции Бекежанов Абайдильда. Я начал поиск материалов по этому восстанию, но кроме фрагментарных

литературных сведений краеведов Альмагамбетова Б. и Ходенова М., а также одного-двух архивных документов, ничего не обнаружил.

Тогда посредством акима Наурзумского района мы обратились к председателю КНБ с просьбой найти материалы из уголовных дел и ознакомить их со мной, имеющим допуск к документам под грифом «Секретно».

Самым волнительным было приглашение в старое здание КНБ по ул.Кенесары в Астане, где располагался архивнацбезопасности. Моему ознакомлению были предоставлены пять томов, содержащим копии документов из уголовных дел в отношении участников того восстания. Как оказалось, это были не сами уголовные дела, а надзорное производство по заявлению супруги известного деятеля Каралдина Байкадама, пытавшейся реабилитировать мужа.

Но и этих материалов было достаточно, чтобы документ за документов восстановить список арестованных наурзумцев из числа участников восстания. Видя мою скрупулезную работу, сотрудники архива попросили сделать выборку имен репрессированных и по остальным районам – Бетпакаринскому и Тургайскому.

- Агай! У Вас есть специальный допуск, вряд ли кто-то ещё после Вас будет допущен к этим документам, поэтому выберите не только наурзумцев, но и остальных преследовавшихся.

К сожалению, собственных средств на издание книги хватило лишь на 500 экземпляров, это был не коммерческий проект, но мне важно было показать, как судьба народа и страны в те трагические времена была преломлена в тяжёлой жизни одного региона, каждого человека. А ведь это были события, намного предшествовавшие кровавому 1937 году.

Меня заинтересовала судьба Бегежанова (Бекжанова, Бекджанова) Абайдильда (1885 г.р.), его сына Камбара Абайдильдиновича (1912 г.р.) (по сведениям ДКНБ по г.Алматы), которые были арестованы и расстреляны.

Из материалов уголовного дела было известно, что Абайдильда был командиром отряда сарбазов у Амангельды Иманова, он приговаривался к расстрелу колчаковским судом, позже учился в Оренбурге в школе красных командиров, затем был начальником Наурзумской милиции.

Именно он возглавил восстание в Тургайском уезде, причём обязался поставить сто джигитов из Кайги Наурзумья со ста винтовками, приобретенными и укрытыми в период отступления колчаковцев.

Но я так и не смог дойти до самих уголовных дел, не было в материалах и ни одной фотографии.

Отвлекусь от изложения и выскажусь о важности таких поисков.

В одно из посещений архива КНБ я увидел сотни томов дел, сложенных высокой стопкой у стены от пола до потолка. На мой вопрос сотрудники пояснили:

- По запросу депутатов Мажилиса одной из западных областей запросили уголовные дела. Оказывается, перед войной в 30-х годах в тогдашней

Уральской области была своя антисоветская «Молодая гвардия» - несколько тысяч юношей-казахов, которые были арестованы и расстреляны.

С разрешения оперативников я открыл несколько томов, с первых листов которых смотрели на меня чёткие черно-белые фотографии с юными лицами – такое выражение было у нас в 14 лет, когда нас принимали в комсомол: воодушевленное, наивное, наполненное надеждами и жизнью...

- Когда один депутат увидел целую стену томов, то негативно высказался, мол, что это – мне одному предстоит изучать? И развернулся..., - с горечью высказался один из молодых сотрудников архива.

К большому сожалению, в следующее посещение этих томов в помещении уже не было: из-за не востребоваемости, они были возвращены на места постоянного хранения. История, её трагические страницы, так и остались непрочитанными.

Между тем, поиск и изучение документов – это не только восстановление памяти о былых героях. Через судьбу каждого мы можем восстановить историю всего народа.

Я горжусь, что внёс свой посильный вклад в общее дело восстановления честных имён настоящих пассионариев Великой Степи.

Реабилитация участников того восстания была произведена комиссией Костанайской областной прокуратуры в 1989 году. Ещё был жив Советский Союз. И по закону жанра, по злему року, справки о реабилитации участников антисоветского восстания были ... засекречены. То есть от народа вновь была спрятана правда, укрыты трагические истории сотен судеб. Государство и по прошествию десятилетий блюло свой миропорядок.

Поэтому эта работа должна продолжаться. Неустанно и всё время.

Мне было приятно узнать, что книгу «Наурзумье в 1920-е годы» поместили в музей ДКНБ Костанайской области. Я благодарен, что чекисты независимого Казахстана проявляют чуткость и память о жертвах политических репрессий.

Поделюсь одной из историй, связанных с этой книгой. Один из экземпляров я подарил бухгалтеру Генеральной прокуратуры Амирхамзиной Калдыгуль, происходившей из Аркалыка. Через несколько дней она пришла ко мне в кабинет и от имени отца пригласила к нему в гости. Высокий, статный мужчина под 70 лет встретил радушно, познакомились, он оказался из рода Кипшак– Амирхамзин Корманбек, грамотный, интеллигентный пожилой человек, краевед.

- В твоей книге я нашёл своего дядю. По твоим данным он был арестован в 1929 году и затем освобожден. Но мы знаем, что в 1937 году он был арестован в Семиозерном и расстрелян. Но точных сведений нет. Помогите найти документы о нём, я обещаю его дочери...

Зная, что в Интернете мало размещенных документов и списков, я посоветовал ему съездить в Костанай и обратиться непосредственно в ДКНБ, сослаться на мою книгу в их музей.

Прошло несколько недель и вновь Калдыгуль передала приглашение отца прийти в гости.

Корганбек-ага светился от радости:

- Я всё нашел! Представляешь, многие годы, десятилетия ничего не знали, а решилось всё за каких-то 15-ть минут!

И он поведал, что в Костанаякоротко рассказал дежурному по ДКНБ о своём вопросе и его тут же провели к руководству. Принявший начальник, внимательно выслушав пожилого человека, пригласил сотрудницу, и через несколько минут та принесла требуемые документы.

- Моя сестра и я благодарим тебя! Я сразу поехал из Костаная в Торгай и там мы дали ас в честь дяди. Ведь никто не знал, что он реабилитирован...

Тема репрессий близка и моей большой семье.

Нугмановых в Костанайском регионе знают, как юристов, прокуроров, полицейских, сотрудников национальной безопасности, а также как педагогов, врачей, госслужащих.

Наши деды были Шагаевыми – Абусагит, Жумадиля, Сыздык и Ахмедзия. В 1937 году был арестован в Урицком и расстрелян в Костаная Шагаев Жумадиля, член ВКП(б), директор Урицкой райзаготконторы. Был вынужден уехать с родных мест в Тургай Шагаев Сыздык, работавший инструктором Урицкого райкома партии. В 1940 году был арестован старший из братьев Шагаев Абусагит, мой дед, работавший плотником колхоза «Кызыл-Аскер» Кара-Обинского сельского округа. Позже он был освобожден и погиб на фронте, освобождая левобережье Украины.

Сыздык-ата с женой Жибек-аже помимо своих детей воспитали многочисленных племянников и племянниц с обеих сторон. Чтобы скрыть связь с расстрелянным братом Сыздык-ата переписал фамилию с Шагаевых на Нугмановых – дав имя своего деда, с тех пор мы носим эту фамилию. Так и выросли под большим шаныраком Нугмановы, Шагаевы, Жантурины, Байтасовы и другие.

В этой большой семье росли Асанбаев Ерик Магзумович, первый и последний Вице-Президент страны, Исингарин Нигматжан Кабатаевич, Вице-Министр путей и сообщений СССР, позже первый министр транспорта суверенного Казахстана, знаменитый прокурор Нугманов Каиржан Сыздыкович (Жумадильевич), учёный Жантурин Малик Жайлаубаевичи многие другие авторитетные и знаменитые люди региона и страны.

Силу духа нашего народа, его стремлению к жизни, его достоинству и чести пусть равняются теперь наши дети и внуки!

Нугманов Б.Б., г.Астана, 26.09.2023 г.

**Бердіғожин Сапар естеліктері,
1932 т.ж., Қостанай облысы,
Жангелдин ауданы, Тентексай ауылының
тумасы**

Голощекин басшылығы кезіндегі «асыра сілтеу болмасын, аша тұяқ қалмасын» деген ұранмен кедейлердің бірлі-жарымды малдарын тартып ала бастады. «Бар болсаң, қадірлісің ағайынға, жоқ болсаң, жолатпайды маңайыңа» дегендей кәмпескеге іліккен байлардың 10 шақтысы біздің ауылдан, көбінен тұқым қалған жоқ. Оның бірі менің атам Танатқанның ағасы - Әлжанов Бірман. Өлгенде алты-жеті мал сойылған халыққа өте сыйлы болған.

Кеңес өкіметінің ауыл тұрғындарынан күн көріп отырған бірлі-жарымды малын зорлықпен тартып әкетуі көпшілік арасында үлкен наразылық тудырды.

1929 жылдың 2 қарашасында Батпаққарада көтерілісшілер аудан орталығын иемденіп, партиялық және кеңестік мекемелерді, милицияны талқандап, тұтқындалғандарды босатты. Мұнда Батпаққара, Наурызым, Торғай аудандарының ауылдары өкілдері қатысқан съез өтті, Кеңес өкіметінің саясатына қарсы болды. Әр ауылдардан көтерілісшілер армиясына 50 адам керек болған, үгітшілер көрші аудандарға, сондай-ақ Қызылорда және Ақмола округтеріне де жіберілген.

Көтеріліс жасағандар Бармақтың Омары, Бекжанның Әбәйділдасы, Қалиев Сейтбек. Бекжанның Әбәйділдасы Арғын руының Мадияр тайпасынан шыққан.

Торғай өңірінен «бәлен» адам көтерілмегенімен, бірақ 50 астам адам ілігіп кетті.

Біздің 15 ауылдан (Торғай совхозынан) іліккендер қатарында:

- Дәуренбектің Жақыбын «көтеріліске қатысы бар» деп әкетіп бара жатқанын менің ағам көрген;

- Айматов Сейдағали - 1929 ж. ұсталып, босап келіп 1942 ж. армияға кетіп, содан жоқ болған;

- Балтабайдың Бәйділдасы - 1929 жылы Біріккен Мемлекеттік саяси басқарудың (ОГПУ) өкілетті қамқорлығының жедел тобымен қамауға алынып, еңбек пен түзету лагеріне жіберуге үкім шығарылған;

- Әлжанов Бірман – ОГПУдың жедел тобымен қамауға алынып, 10 жылға айдауға жіберілген;

- Бердіғұлдың Байбосыны ату жазасына кесілген, Шімберген айдауға жіберілген;

- Құдабай балалары: Ахметбек, Оспан, Қали, Ақмолда, Қарамолда, Нұрхан, Досай әулеті, Шодан әулеті, Өміртай әулеті айдап әкетілді, өлім жазасына кесілді;

- Сүгірбайдың төрт ұлы Құрман, Нұрхан, Досжан, Нұғыман ОГПУдың жедел тобымен қамауға алынып, айдауға жіберілген. 1930 жылы Құрманы қамаудан босатылған;

- Жүсіптің Асқары мен Қошқары ең жоғары жаза-өлім жазасына кесілді;

- Сыргалин Алмағанбет - 1929 ж әкетіп, 1937 ж қайта әкетеді. Басқа мәлімет жоқ;

- Талтақайдың Алмағамбеті мен Бердікұлы. Алмағанбет 1937 жылы атылған, ал Бердікұлы 1947 жылы елге оралып, беріректе 70-жылдары қайтыс болды.

- Тлеудің Смағұлы – білімі бар, ОГПУдың жедел тобымен қамауға алынып, 10 жылға айдауға жіберілген;

Ажал апатынан аман қалғандардың біразын 30 жылдардың соңындағы қуғын-сүргін тағы да «жазалап» кетті. Мысалы, жоғарыда тізімде аталған Тілеулин Смағұл алғашқысында босатылған болатын, бірақ 1930 жылы қайта тұтқындалып 10 жылға еңбекпен түзету лагерлеріне жіберіледі.

Аталған адамдардың біразының ату жазасына, еңбекпен түзету лагерлеріне жіберілуге кесілгені белгілі. Бірақ осындай ауыр жазаға кесетіндей олардың қандай қылмыстар жасағаны әлі де белгісіз.

Сұхбат. Наурызбева Эльмирамен жазылды. Сұхбаттың жазылған жері Қостанай облысы, Жангелдин ауданы, Тентексай ауылы,, 16 шілде 2021 жыл

Қоденов Мұхтар Қоденұлы естеліктері

1934 т.ж., Қостанай облысы Амангелді ауданындағы Амантоғай ауылында туған

Біздің өңірде Алаш билігінің жойылуы қарапайым халыққа қатты әсер етті. 1916 жылдан атыс-шабыспен күн өткізіп, күйзеушілік тартқан халық кімнің дос, кімнің жанашыр екенін біле алмай қалды. Атты орыс, ақ пен қараның тартысы, соғыс коммунизмі, 1920-21 жылдара әйгілі жұт шаруаны қатты қинап, ел еңсесін түсірген. Бұрын еліміз қатарынан бірнеше жыл отарлауға қарсы, азаттық үшін алып келсе, жеңіске қантөгіспен орнаған жаңа жүйе ұлтты

өзімен-өзін атыстырды. Социализмнің белсенді құрылысшылары, жаңа жүйеге қарсы социализм жаулары деген екі топқа бөлінді. Бұл күрес 1927 жылға дейін бел алса, 1928 жылдан 1931 жылға дейін бай және кедей табы болып бөлініп, ағайын-туыс өзімен өзі қырқысты. Жергілікті өкімет басшылары сауаты кем еліктегіш оजारлар мен жағымпаздарды өздеріне тартып, бұлар белсендіміз, социализм ісіне Ленин жолына адал кадрмыз деп қолдан «Белсенді» деген атақ берді. Бұл атақ жастар мен мектеп оқушыларының арасынан да мықтап орын алды. Олар алға ұсталып, үнемі марапатталып отырды. Діни орындарды жою, байларды түптамырымен құрту саясаты күн тәртібіне қойылып, белсенділердің негізгі ұранына айналды.

Рухтанған белсенділер бұрыш сауат ашып, тәрбиенің тірегі болған мешіттерді қиратып, елдің тарихи мұрасы сәнді қызылтамдарды құлатып, айын жұлды. 1929 жылы байларды, озық ойлы, білімді адамдарды қамап, оларды ұрпақтарын елден қуғаннан кейін, олардың үйлерін бұзып, ағашын өртеді. Біздің аймақ 1920 жылдан 1928 жылға дейін алым-салық ретінде Ресейдің ішкі аудандары мен Еділ Дон бойына жылқы, ірі қара, қой беріп келді, оның негізгі салмағын байлар мен әлділер көтеріп, орта шаруа мал салығының ауыртпалығын көрмеді. Өздерінің қысқы қиыншылығымен жұт кезеңі болмаса мемлекет тарапынан болған ауырпашылықты онша сезбеді.

Әр ауылдан халық наразылық білдіре бастады. Шектен шыққан зорлық қарсылыққа кездесуі көбейді. Кеңестік жүйе қарсылықты туғызып отырған байлармен оның жақтастары яғни олардың оқыған балалары, ел ішінде билік жүргізіп отырған білімді, беделді ағалары деп шешті. Олардың өз ойларын іске асыру үшін арнаулы органдары және ауыл белсенділері арқылы 1927 жылы мал мен жанның есебін жүргізіп, өздеріне ұнамайтындардың есебін күпия алды. Бұл істе ауыл белсенділері мен комсомол-жастар, алғашқы қызыл отау таптары ерекше іскерлік көрсетті. Алдын ала дайындалған тізім ГПУ мен райкомда қортындыланып, әрқайсысы өздерінің жоғарғы органдарына жіберді. Жергілікті жерден жиналған осы ақпараттың негізінде

арнаулы жоспар жасалып, орындалуы кезеңдерге бөлініп, алдын ала жаза белгіленді. Оны архив құжаттары және осы ауданның басшысы Смайылов Мырсалық естелігінде баяндайды.

Жүргізілген саясатты, атқарылған істер дәлелдеп отыр. 1920-1928 жылдардағы малдыларға салынған ауыр салықпен ерікті-еріксіз алынған малдардың салдарынан дәулетті деген көптеген адамдар 1928 жылғы «Ұлы тәркілеуге» ілікпеді.

Мысалы, Ашутасты бойындағы: Әйтен, Үсен, Нұрмағанбет, Дүзен әулеттері, Қоянбай әулеті, Боқтыкөт балалары, Қойшығұл әулеті. Қарынсалдыдан: Каргөз, Қарынбай, Төленді, Шойынбай әулеттері. Тастыдан: Шодан қажы әулеттері. Тышқақ, Жалдамадан: Міркемел, Оспан, Бөкенбай, Ержан, Шыныбек, Маныбай, Малшыбай әулеттері, Хасен қажы балалары, Досай, Тайшығара, Өміртай, Алшынбай, Ашықбай, Байсамат. Қисықбас, Жүндібай әулеттері т.б. Бұлар байлардан әлді қатарына өткен еді.

1928 жылғы Ұлы Конфескацияға №6 ауылдан іліккен жалғыз Қойшыбай Тілеуліұлы.

1 қараша 1929 жылы Батпаққара көтерілісінің басталған күні.

1929 жылы орын алған Батпаққара жерінде көтерілісіне байланысты айтайын дегенім, мынау Байғабылдың арғы жақында Еңбекке баратын екі судың Қарқи деген жер бар. Сол қарқи жерде Бармақтың Омары деген болған. Бармақтың Омарының ағасы азғантай кедей ауылдың басшысы. Ал ереуіл болып жатқанда ол Батпаққарада болмаған. Ол арғы жағынан Қарқидан шығып Сары Бижан қабырғада қошқардың ұрпақтарының ауылына келген. Сен көтеріліске бармайсынба деген, сонда Бижан ол жай ереуіл деген. Мен енді шығып қалған соң Жаңатұрмыс деген жерге дейін келіп кеткен. Сосын Бижан үйіне қайтып келіп қонақ асын ішіп үйге кеткен. Өздерінің үйіне барғаннан кейін отряд іздеу барысында Бармақтың Омарын ұстаған.

Көтеріліс кезінде басшылар қашып кеткен. Ешкімге зардап тимеген тек бір белсендінің басы жарылған. Халыққа зиян тиген адам. Содан бәрі тарап кеткен.

1921 жылдан 1928 жылдар арасында астық өнімін алдымен ерікті деп жинаса, 1923 жылдан бастап, жер иесі егіншілікпен айналысатындармен азықты көтерме бағамен сатып алатын байлардан салық ретінде еріксіз жинады. Азығын жасырғандарға күш қолданды. Яғни халқымыз малданда, астықтанда еріксіз айырлып, күйзеушілікке душар болды. Ал мемлекет тарапынан ауылшаруашылығын өркендету жөнінде еш шара қолданылмай, қайта қолда барды тартып алумен болды.

Орта Азиямен қазақ далаларында қанды жүйеге қарсы көтерілістер шықты. Оларды орталықтан шыққан Фрунзе бастаған арнаулы армия аяусыз жасалады. Әліби Жанкелдин бастаған жазалаушы отрядтар батыстан бастап, Торғай даласын ойрандап жатты. Бірнеше жазалаушы отрядтар дайын тұрды. Биліктің қысымы мен жүгенсіз белсенділердің қылығынан ашынған аудан халқы 1929 жылы қараша айында көтеріліске шықты. Ашулы халық аудан орталығына жиналғанымен қантөгіске барған жоқ. Оларға қарсылық жасар

күші жоқ аудан басшылары белсенділіктерін ертіп, басқару орындарын тастап қашып кетті. Бұл халық наразылығы еді. Үрейленген билік иелері тұстан әскер шақырып, жазалаушы отрядтарды қапталды. Бұл алдын-ала дайындалған жазалау шараларын, жүзеге асыруға нақты себеп болды.

Бестау ауылдық кеңесі бойынша 1929-30 жылдары саяси қуғынға ұшырап жазаланғандар

1. Ашутасты бойынан:

1. Нұрмағанбеттің балалары: Қайдар, Қайсар Сейіл, Сейдәлі.
2. Әйтеннің тұқымы: 4 ұлы аттары белгісіз
3. Үсеннен 3 азамат олар да белгісіз
4. Дүзейден 4 азамат аттары белгісіз
5. Қосшығұл балалары: Әлмағанбет, Бирмағанбет
6. Бекалап қажының балалары: Қасым, Досым, Есім.
7. Бөлекбай қажының баласы Қойшыбай.
8. Боқтыкөт баласы Құлбас, Жақып
9. Шодан қажы балалары. Баймағанбет, Бимағанбет, Балмағанбет. Баймағанбетұлы Жұмаш, Жұмабек Әбдрахман. Бимағанбетұлы Кәкімжан
10. Койшығұлұлы Қанафия.
11. Рахи қажы және оның ұлы Мұханбетжан
12. Әлімбай екі баласы Хасен, Құсайын.
13. Елтоқ баласы Нарымбай, Шорабай.

2. Қарынсалды бойынан:

1. Шойынбайұлы Ташмағанбет
2. Айқадан ұлдары: Тұржан, Ахмет
3. Төленді отбасымен жер ауған 5 жылға 7 адам
4. Қарынбай отбасымен жер ауған барлығы 8 адам (Сатыбалдының әкесі келіні Ажар)
5. Құлпейісұлы Қоден 5 жылға отбасымен жер аударылған. Барлығы
6. Айтбайұлы Белгібай
7. Құдабай балалары: Ахметбек, Оспан, Шаріп.
8. Тәкет баласы Зұлхарнай
9. Ұлысбайұлы Шыныбек отбасымен 5 жылға жер аударылған барлығы 11 жан.

3. Жалдама бойынан:

1. Елеусізұлы Малшыбай, оның баласы Ташмағанбет
2. Хасен қажының екі баласы Зікір, Зікірия
3. Досай қажы балалары: Жағыпар, Ыбыраш, Қапан, Асан, Асқар
4. Тойшығараның балалары: Әбдіраман, Оспан, Омар, Әубәкір, Қонар.
5. Бекбауыл балалары. Алшынбай, Өміртай, Қарамекен. Олардың балалары Фазыл, Жұқа т.б.
6. Ашықбай балалары Жармағанбет, Жүніс, Жандарбек барлық отбасы жандарымен 5 жылға жер аударылған барлығы 21 жан. (1930ж).
7. Байсаматұлы Мустафа, інісі екі отбасы 5 жылға басқа жерге жер аударылған барлығы -13 жан.

8. Тілеуліұлы Қойшыбай 1928 жылы 5 жылға Семей облысына барлық отбасымен жер аударылған барлығы 12 жан

9. Мешіт имамы Ақмолда, онын інісі Қарамолда (Мұханбетжан) оның баласы Дастен.

10. Райымбек балалары Хамза, Гаппас

11. Қазақбай баласы Қаражүсіп

12. Керменбай баласы Қыдыке

13. Жақсынбетұлы Әубәкірмолла, онын ұлы Ильяс

14. Ақтан молла (әкесін ұмыттық) ұлты татар

Бұл келтірілген тізім сол жылдардағы қағаз қуғынға ұшырағандар түгел қамтылды деген сөз емес. 1929 жылы Көтерілісті ұйымдастырды және оларға тілектес болды деп ұсталып қамалғандардың бір қатары босатылды. Олардың көбі 18-ге толмаған жастар және кедейленгендер.

1930 жылы сот шешімімен 5 жылға жер аударуға кесілгендердің алдымен дүние мүлкін тәркілеп, мемлекет меншігіне алды. Өздерін Қостанайдың теріскей аудандарына қуды. Жаза олардың барлық отбасы мүшелеріне қатысты болды. 1930 жылдың желтоқсанынан 1931 жылдың мамырына дейін салық арқылы тәркіленгендер сот шешімінсіз, барды тартып алып отбасы мүшелерін аш қалдыру жолымен іске асырылды. Үй иесі түрмеге қамалды қалғаны көпшіліктен оқшауландырылды. Жер аударылғандар 1937 жылғы Одақтық сайлауға дауыс беруге қатыстырылмады. Біздің әулет мүшелері де сайлауға жіберілмеді.

? Көтерілістің басталғаны туралы алғашқы хабарды алысымен қамданған ОГПУ, партия және кеңес орындары Батпаққараға Қостанайдың өзінен бірінен соң бір 3 отряд шықты. Әр отрядта 20-30 адамнан Калиев Сейітбектің тобын Таряник Атбасарда тұтқындады. Ал Исмағұловпен Бекжановтың адамдарының соңына ОГПУ-дың өкілдері түскен. Калиев пен Бекжановты қолға түсіруге Қазақстандағы барлық округтік ОГПУ бөлімдері, және 49-50-ші шекаралық отрядтардыда арнаулы бұйрықпен жұмылдырылған. Қызыл Армия бөлімдерінің күшімен жанышталған Батпаққара көтерілісіне қатысушылар қолға түскен сон қайта жанды. Мұны біз Қостанай округтік партия комитетінің хатшысы А.Дискановтың 1929 жылы 20 қарашадағы көтеріліске қатысушыларды жазалау үшін жергілікті жерде жүрген Логачевпен Гнеевке жолдаған телеграммасынан білеміз.

Өлкелік комитеттің қаулысымен Голощекиннің телефонмен берілген хабарламасы бойынша Наурызым, Батпаққара, Торғай аудандарында саяси бұқаралық жұмыстар жүргізу үшін Ә.Жангендин жіберілген. Оған бұлармен қатар банды басшыларын қолға түсіру және жедел шараларды жүзеге асыру тапсырылған.

Енді мен жаңа Бармақтың Омары жайында айттым ғой ол қатысқан жоқ яғни оның қасындағылардың бірде біреуі қатыспады. Соларды қарсы алған Бижанмен оның ауылынан ешкім қатыспады. Бірақ Қабырғаның бойының өзінде бірнеше адамды ұстаған. Сізге дәлел ретінде мен сізге

мынаны айтайын. Мен, 1962 жылы қазан айында Мәриям Хакимжанова апайдың үйінде 15 күндей болдым. Ол кісінің Идрис деген ағасы бар екен Қарағандыда тұрған. Ахмед деген ағасы бар екен.

Оның сыртында Мұхамеджан деген КГБда істеген отставкадегі полковнигі. Сол кісімен дәмдес болдым. Ол қай жақтікісін деп сұрағанда Батпаққара жайында шынайы айтқан сөзі бар еді: «Ай (басын шайқап) сондай бір керемет бандиттердің көтерілісі болды деп Алматыдан алып келді ғой. Қарсақпайға дейін самолетпен келдік, одан әрі арнайы машинамен апарды. Сосын келе жатқан былай былай ешқайда шықпаңдар, Батпаққараның орталығына келеміз сонда боласын деп бізді бір жерге кіргізді. Мында бандиттер толып жүр деді». Бұлар қарулы офицерлер. 10-15 адам болған. Таңертең тұрдық дейді қарасақ жапырайған жаман үйлер. Бізге Әлиби Жангелдин сонда болады соның тапсырамасын орындайсындар деді. Әлиби Жангелдиннің халін сұрасып бұнда көтеріліс басылған деді. Мен көтеріліске қатысқандармен кездесем, олар қамауға алынған, мен солармен сөйлесемін сосын сендердің ары қарай жұмыс жасайсындар. Кешке қарай келіп жинап сендерге істейтін ештене қалмады. 1200 қамалған екен соның ішінен 12 алып қалынды. Солармен Қостанайдан келгендер тергеу жұмыстары жасалады. Кейін елге келген соң Әлекенің артынан 600 адамды қамап тастаған дит.»

Міне солардың Бармақтың Омары бар. Бижан ауылыменен. Мәжелі Жорғабай Малшыбай деген ақсақалдың ұлы Таштамағанбет тағы солардың ағайында, жүзден астам адамды тілектес деп қамауға алынған. Пікірлес қолдас деп айып тағып ұстаған.

Өтейлердің өзінен 15-20 адамды ұстаған. Қатыспасада келмеседе ұстаған Ереуіл елге қыр көрсету үшін арнайы документ болған.

Тағы бір мәселе осы аймақта орта дәулеті дегендедің ұлдарын оқысын деп Орынбордағы әскери училишиге батпаққарадан 30 шақты 18-20жас арасындағы. Батпаққарада наразылыққа қатыстарың бар деп сендер байлардың балалары екенсіңдер деп оқудан шығарады. Олар елге оралып келе жатқанда бір күн бұрын ереуіл болған. Сүлікті деген жерге соққанда олар сендер ол жерге бармандар ол жерде бәрін ұстап жатыр деген екен. Оның ішінде: Әбдіғапардың ұлы Мағзұм мен Назар, Болыс болған Қисықбас дегеннің Асқар және т.б. ұлдары, Шымберген Ауылының көтерілісті бастады дегеннің ұлы Арынғазы болды. Олар Амангелдіге соға алмай сыртпен Шығып Қарынсалды деген жерде екіге бөлінген. Бір бөлігі Шиелі деген жерге келіп қос тігіп отырған біреулердің жеткізуімен жазалаушы отряд бұларды қуып жетеді. Бұлар беріліп жатқанда басшыларыңды атамыз Асқарды, Назарды өлтіреді, Мағзұмды аяғынан жаралайды. Қалғандарын шанаға тиеп алып аяқ қолдарын байлап алып келеді. Асқардың басы кейін табылып Қорымға жерленген. Оны екі рет атып өлтіріп басын кесіп тастап кеткен.

Ал екінші бөлігі Ақтас жаныңда терең сайда олар тамақ ішіп отырғанда екінші жазалаушы топ оларды бас салып ұстайды. Оларды аттарымен

камшыларынан басқа ештеңе жоқ болған. Оларды ұстап алған Қарамансай деген жерге әкеліп сол арадағы үйлерге алып келгенде Шымбергеннің Арынғазысын өлтіріп қолындағы алтын сақинасын кесіп алады. Өлексесін тастап кетеді. Қалғандарынбайлап Амангелдіге әкеп тастайды. Оларда көтерілісшілердің қатарын атылып кетеді.

Жоғарыда келтірілген тізім сол жылдардағы қағаз қуғынға ұшырағандар түгел камтылды деген сөз емес. 1929 жылы Көтерілісті ұйымдастырды және оларға тілектес болды деп ұсталып қамалғандардың бір қатары босатылды. Олардың көбі 18-ге толмаған жастар және кедейленгендер.

1930 жылы сот шешімімен 5 жылға жер аударуға кесілгендердің алдымен дүние мүлкін тәркілеп, мемлекет меншігіне алды. Өздерін Қостанайдың теріскей аудандарына қуды. Жаза олардың барлық отбасы мүшелеріне қатысты болды. 1930 жылдың желтоқсанынан 1931 жылдың мамырына дейін салық арқылы тәркіленгендер сот шешімінсіз, барды тартып алып отбасы мүшелерін аш қалдыру жолымен іске асырылды. Үй иесі түрмеге қамалды қалғаны көпшіліктен оқшауландырылды. Жер аударылғандар 1937 жылғы Одақтық сайлауға дауыс беруге қатыстырылмады. Біздің әулет мүшелері де сайлауға жіберілмеді.

Жазалау Отрядтары бәрін ұстап қатыссада қатыспасада. Мысалы, Бармақтың Омарының ауылын шауып 17 адамды ұстап 11 алып кетіп 6-7 өлтіріп ауылды өртеп кетеді. Бармақтың Омарын алып кетіп ол өзін өзі хан сайлайды деп айып тағады. Себеп шуды пайдаланып жазалау, Бармақтың атылып кетеді. Соның кіші әйелі Мәкібай деген апай қырықмылтықтың қызы. Жыланшықта жұмыс істеген кезінде көрдім амалсыздан біреуге тұрмысқа шыққан. Қалай аман қалдыңыз деген ол: ауылдың түгел тонап жатқанда өзеннің жағасына қашқан екі солдат ұстап алып зәбірлемек болған. Сол кезде арпалысып суға шомылып кеткен. Судың арғы бетіне өтіп қалпақтық астында тығылып таңның атуын күткен. Екінші күні Жыланшыққа қарай қанғып кеткен. Қырқи ауылына жасалған қиянатты айтады. Мен оны қарусыз ереуіл деп сипаттаймын. Өйткені олар ешкімге қару-жарақ пайдаланып ешкімге шапшылық басқа тонаушылық жасаған жоқ мен солай деп жинақтап жаздым, бірақ сол оқиғаны сол кездегі билік пайдаландыда соған қатысқан адамды да қатыспаған адамды да ұстап жазалады.

Сұхбат. Наурызбаева Эльмирамен жазылды. Сұхбаттың жазылған жері Қостанай облысы Амангелді ауданындағы Амантоғай ауылы, 17 шілде 2021 жыл.

Байділдин Шөптібай Байділдаұлының естеліктері

1946 жылы 14 тамызда Жангелдин ауданы, Айса Нұрманов ауылында дүниеге келген

Тарихта айтылмай жүрген үлкен оқиғаның бірі – 1929 жылғы қараша айындағы Батпаққара көтерілісі. 1929-31 жылдары Қазақстанда 370-тен астам көтеріліс болды. Соның 15-і – Созақ, Балқаш, Шұбартау, Ырғыз, Батпаққара сияқты көп жерлерде аудан көлемінде Кеңес өкіметін құлатты.

Сонау зобалаң жылдарды басынан өткерген шешемнің айтқандары әлі есімде, - деп бастады Шөптібай аға анасынан естіген әңгімесін есіне түсіріп.

Анам 1915 жылы дүниеге келген, жасы 90-ға келіп қайтты. Сол кісі айтуы бойынша 1929 жылғы көтеріліс кезінде елдің барлық адамдары атқа мініп кеңес үкіметін құлатымыз деген пиғылда болды. Амангелді ауданның ар жағында Крупская деген совхоз бар, “сары” деген рулары сол аттарына мініп жалауларын алып амангелдіге аттанбақ болған. Амангелдіге жиналған. Шың мәнсінде Амангелді де үкіметте отырған адамның саны көп емес еді, 10-15 адам, Штат саны аз болған. Председатель райиспокомның ұстап алып, басындағы шашын малдың қабырғасымен қарып алған. Бір екі дүкенді тонаған, біреулер сабын, біреулер арақ, шарап ұсақ түйек ұрлаған.

Әрине, саяси жағынан алғанда бұл Совет өкіметіне қарсы бас көтерген қозғалыс болды. Бірақ, осы көтерілістің себеп-салдары әлі толық ашылып, оған саяси баға берілген жоқ және тарихта да айтылмайды. Көтеріліс басшысы 1916 жылғы көтеріліске белсене қатысқан және Амангелдімен, атақты 17 партизанмен бірге өлім жазасына бұйырылған, одан кездейсоқ қашып құтылған Әбайділда Бекжанұлы еді. Ол революциядан кейін Совет өкіметін орнатуға белсене қатынасып, Батпаққарада аудандық ішкі істер бөлімінің бастығы болды. 1929 жылы тұтқындалып, жазаланды...

Совет өкіметіне қарсы шығуына не себеп болды? «Жел тұрмаса шөптің басы қимылдамайды» дегендей, оның да себептерін тарихи оқиғалардан іздеу керек сияқты. 1920-21 жылдардағы жұт пен аштық, Голошекиннің қырғыны, 1928 жылғы жаппай конфискация, зорлықпен колхоздастыру, халықтың босқындыққа ұшырауы, ел арасындағы Кейкінің қайғылы қазасы, Ахмет, Міржақып, Ахметсапалардың ұсталуы – 1929 жылдың көтерілісіне басты себепші болған жоқ па екен? Ал, шындығында мұндай көтерілістер еліміздің басқа жерлерінде де болып, тұншықтырылған болатын. Бұл да біздің үлкен, әрі күрделі тарихымыздың әлі ашылмаған беті болып отыр

Сұхбат. Наурызбаева Эльмирамен жазылды. Сұхбаттың жазылған жері Қостанай облысы, Арқалық қаласы, 16 шілде 2021 жыл.

Балтабай Уахитовтың естелігінен

1937 жылы Амангелді ауданы Амангелді
ауылының тұрғыны

Қызметте жүрген кезде осы мәселенің анық-қанығын білу үшін біраз жұмыстар атқарылды. Біздің ауданнан қуғын-сүргінге ұшырағандардың саны 220 дан астам, бірақ көбінің ұрпағы жоқ. Сондықтан нақты мәліметтер алу қиын болды. Көзі көргендердің көбі кетіп қалды, ал біздер болсақ, 37-жылдардан кейін дүние келгендерміз, сондықтан естумен білгенімді айтып берейін.

Батпаққара көтерілісі 1929 жылы - 1-9 қарашада Кеңес өкіметінің зорлық-зомбылық саясатына қарсы болған. Совет өкіметіне қарсы шығуына не себеп болды? 1920-21 жылдардағы жұт пен аштық, Голошекиннің қырғыны, 1928 жылғы жаппай конфискация, зорлықпен колхоздастыру, халықтың босқындыққа ұшырауы және т.с.с. Осы науқан барысында байды «байсың» деп кедейді «жаусын» деп қазақтың сауаттыларын, бас көтеріп шындықты айтатын азаматтарын шетінен ұстап, соттап, айдауға жіберіп жазықсын жәбірлеген кезең болған.

Кеңес өкіметі органдарындағы басшы адамдардың озбырлығы, астық дайындау науқандарындағы жүгенсіздіктер, өкіметтің дінге теріс көзқарастар жағдайды шиеленістіре түсті. Шындығында мұндай көтерілістер еліміздің басқа жерлерінде де болып, тұншықтырылған болатын. Өз кезінде бұл көтеріліс айтылмады. Көтеріліске шыққандардың ісін «бүлік» деп айыптады. Осы уақытта «ауданды шапқан қыржігіттер» деген халық аузында сөз қалды. Өйткені көтерілістің басында қыржігіт руының орысшаға жетік білген, еліміздің біртуар, оқыған азаматы Сейтбек Қалиев тұрған. Бүлік деп айыптаудың бірден-бір себебі, 1929 жылы 2 қарашада наразылыққа қатысушылар, Батпаққараның ауданының орталығына басып кірген, жасырынып үлгірмеген, аудан басшылары, жергілікті өкімет адамдары (жергілікті партия, сот, милиция, кооператив) тұтқындалды. Тіпті, ел ауызындағы әңгімеден есімде қалғаны Баптаққара көтерілісінде Сейтбек бастаған «қыржігіттері» көтерілген, дүкенді тонаған, райисполкомның председателін ұстап алып, басындағы шашын малдың қабырғасымен қарып алған, селолық советтің әкімдерін өзеннің арғы бетінен бергі бетіне жалдап өткізіп дінкесін кұртып жазалаған. Қолдарынан келгені ғой. Нәтижесінде, Қостанайдан автомашиналарға тиелген бірнеше жүздеген қаруланған әскер келіп, Батпаққара ауылын айнала қоршап, қарусыз шаруаларға жан-жақтан оқ жаудырады. Біраз адам оққа ұшады. Көтеріліс басшысы Бекжанның Әбәйділдасы өзін қоршаған тобымен қашып шығып, Ұлытауға жан сауғалайды. ОГПУ көтерілісшілерді қамауға алып, топ-тобымен Қостанайға айдайды. Ұсталып, айдалған адамдардың көптігі тіпті, Қостанайдың ак

түрмесіне сыймай қалған екен. Ұсталған адам саны 600-ден астам. Олардың ұрпақтары зерттелген жоқ, олардың құжаттарын табу қиын.

Сұхбат. Наурызбаева Эльмирамен жазылды. Сұхбаттың жазылған жері Қостанай облысы, Амангелді ауданы, Амангелді ауылы, 17 шілде 2021 жыл

Э.Наурызбаева, Қ.Қасымов

**1920-1930 жылдар аралығындағы Қостанай өңіріндегі
халықтық наразылықтар мен көтерілістер**

МОНОГРАФИЯ

Басылды: ИП Re-set

Пішіні 60×84 1/16
Кеңсе қағазы.
Есепті б.т. 14,25
Таралымы 100 дана.